Konsumentskydd på elmarknaden

Betänkande av
Utredningen om konsumentskydd vid leverans av el
Civildepartementet

SOU
1996:104

57

Statens offentliga utredningar
1996:104
Civildepartementet

Konsumentskydd på elmarknaden

Betänkande av
Utredningen om konsumentskydd vid leverans av el
Stockholm 1996

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 91 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Tryckt av
REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1996

ISBN 91-38-20311-1
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Leif Blomberg

Genom beslut den 23 november 1995 bemyndigade regeringen dåvarande chefen för Civildepartementet statsrådet Marita Ulvskog att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över konsumentskyddet på elmarknaden.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 8 januari 1996 lagmannen Brita Swan.

Att som experter biträda utredaren förordnades den 22 januari 1996 avdelningsdirektören Marianne Andersson, Konsumentverket, överingenjören Per Cleverdal, Svenska Elverksföreningen, Åsa Håkanson, Sveriges Konsumentråd, chefsjuristen Ronald Liljegren, Riksförbundet energileverantörerna, departementssekreteraren Tomas Lindman, Civildepartementet och departementssekreteraren Ulrika Sundström, Näringsdepartementet.

Den 8 januari 1996 förordnades hovrättsassessorn Ulf Ljungdahl att vara sekreterare i utredningen.

Härmed överlämnas betänkandet (SOU 1996:104) Konsumentskydd på elmarknaden. Utredningen har därmed slutfört sitt arbete.

Mjölby i juni 1996.

Brita Swan

/Ulf Ljungdahl

Innehållsförteckning

Sida

Sammanfattning 7

Författningsförslag 13
1. Förslag till Lag (1996:000) om ändring i ellagen (1996:XXX) . 13
2. Förslag till Förordning (1996:YYY) om meddelande och underrättelse enligt 11 kap. 3 § ellagen (1996:XXX) 16

1 Inledning 17
1.1 Allmänt om elmarknaden 17
1.2 Utredningsuppdraget 20

2 Skyddsintresset 27

3 Konsumentskyddet vid avstängning av el 31
3.1 Gällande rätt 31
3.2 Överväganden och förslag 46
3.3 Kostnadskonsekvenser 58

4 Konsumentskyddet vid kvantitativa driftstörningar 61
4.1 Meddelande om förutsebara elavbrott 61
4.1.1 Gällande rätt 61
4.1.2 Överväganden och förslag 61
4.1.3 Kostnadskonsekvenser 63
4.2 Skadestånd med anledning av elavbrott 64
4.2.1 Gällande rätt 64
4.2.2 Överväganden och förslag 81
4.2.3 Kostnadskonsekvenser 90

5 *Övriga frågor* 91
5.1 Några processuella frågor 91
5.1.1 Verkställighet 91
5.1.2 Nätmyndighetens prövningsrätt 93
5.1.3 Möjlighet till grupptalan 94
5.2 Standardvillkoren 95
5.3 Fri konkurrens på elmarknaden 97
5.4 Elavbrott av elsäkerhetsskäl 100

6 *Författningskommentar* 103
6.1 Förslaget till lag om ändring i ellagen 103
6.2 Förslaget till förordning om meddelande och underrättelse enligt 11 kap. 3 § ellagen 123

Särskilda yttranden 125

Källförteckning 139

Bilagor

1 Direktiv 1995:148
2 Elkonsumentens skydd i Norden och inom EU - kartläggning av vissa utländska förhållanden, utförd av jur. dr. Ulf Stridbeck på uppdrag av utredningen

Sammanfattning

Med konsument avses i detta betänkande den som använder el huvudsakligen för enskilt bruk. I dagens moderna samhälle är konsumenternas tillgång till el för värme, ljus, matlagning och god hygien ett primärt behov och en förutsättning för en skälig levnadsnivå. Det är i praktiken omöjligt för enskilda konsumenter att själva förse sig med el. Konsumenterna måste därför ha tillgång till el på villkor som ger uttryck för en rimlig balans mellan dem och företagen på elmarknaden. Elen måste dessutom vara tillgänglig för konsumenterna i princip dygnet runt, året om. Även om det inte är möjligt att skapa ett system som är så leverans- och driftsäkert att det aldrig uppstår störningar, måste säkerheten ställas i relation till att elen är en nödvändighet för konsumenterna.

Elmarknaden har under senare år varit föremål för genomgripande reformering. För konsumenten har förändringarna bl.a. medfört att denne numera har två motparter, nämligen dels det företag som tillhandahåller den anläggning varigenom elen överförs (nätägaren), dels det företag som konsumenten köper elen av (elsäljaren). En av huvudprinciperna bakom reformeringen av elmarknaden är att stärka elanvändarnas ställning. Den befintliga skyddsregleringen i den reformerade lagstiftningen tar emellertid sikte på elanvändare i stort.

Förhållandena mellan konsumenterna och nätägarna/elsäljarna har hittills reglerats i huvudsak genom standardavtal som utarbetats av elbranschen efter förhandlingar med Konsumentverket. Vid de senaste förhandlingarna om nya standardvillkor på elområdet var det dock inte möjligt för parterna att enas i flera avgörande frågor.

För att konsumenterna på elmarknaden som kollektiv skall få ett fullgott skydd är det inte lämpligt att villkoren för elköpet bestäms huvudsakligen genom avtal. I detta betänkande föreslås därför att konsu-

mentskyddet i vissa delar läggs fast i lag, och att bestämmelserna får flyta in i den av Ellagstiftningsutredningen nyligen föreslagna nya ellagen (SOU 1995:108) som är tänkt att träda i kraft den 1 juli 1997. Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i lagen är till nackdel för konsumenten föreslås vara utan verkan mot denne.

Utgångspunkten för utredningens arbete har enligt utredningsdirektiven varit att det lagfästa konsumentskyddet skall vara detsamma oavsett vilken vara eller tjänst det är som säljs. Elkonsumenterna måste alltså ges skydd motsvarande det skydd som konsumenter av andra varor och tjänster ges i t.ex. konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen.

Med hänsyn till den korta tid som stått till utredningens förfogande har arbetet koncentrerats på i princip de frågor som har samband med problem som kan uppstå vid elavbrott. Elöverföringen kan avbrytas om konsumenten inte betalat i tid eller i annat avseende brutit mot sina förpliktelser enligt avtalet, och om det uppstår störningar i driften. Om elöverföringen avbryts med anledning av t.ex. tekniska orsaker eller på grund av ett kabelbrott brukar man tala om *kvantitativa driftstörningar*. Om en störning avser spänningen, dvs. kvaliteten på elen, brukar man tala om *kvalitativa driftstörningar*. Den senare formen av driftstörningar ligger utanför utredningens uppdrag.

Konsumentskyddet vid avstängning av el

Om elkonsumenten inte betalar sin räkning i tid eller om konsumenten i annat avseende bryter mot sina förpliktelser i avtalet med nätägaren eller elsäljaren, riskerar konsumenten att få elen avstängd. Det saknas lagregler som närmare styr förutsättningarna får avstängning i dessa situationer. Den enskilde konsumenten är därför beroende av nätägarens/elsäljarens bedömning av vad som är ett rimligt förhållningssätt till konsumenterna. Detta är mindre lämpligt ur konsumentkollektivets synvinkel. I betänkandet föreslås därför att förutsättningarna för när nätägaren får stänga av elen respektive när elsäljaren hos nätägaren får begära avstängning, regleras i lag. Förutsättningarna kan komma att prövas av kronofogdemyndighet (och i

andra instans av tingsrätt) om handräckning behövs för att få stänga av elen. Förutsättningarna kan även komma att prövas vid en skadeståndsprocess.

Elen får enligt den föreslagna huvudregeln stängas av om konsumentens försummelse är väsentlig och om den enskilde fått tillfälle att vidta rättelse samt om det inte föreligger risk för liv och hälsa eller omfattande egendomsskada. Härigenom utesluts att avstängning sker t.ex. vid betalningsförsummelse avseende mindre belopp. Det vore dock orimligt om elen aldrig kunde stängas av vid uppenbart missbruk av elabonnemanget. Om det t.ex. föreligger risk för omfattande egendomsskada och konsumenten ständigt underlåter att betala sin elräkning av annat skäl än ekonomisk oförmåga, är det inte rimligt att konsumenten skall kunna undgå avstängning. Det samma gäller vid ständigt återkommande betalningsförseelser av förhållandevis små belopp. Det föreslås därför att avstängning alltid får ske om konsumenten förfarit otillbörligt.

Det är i allmänhet personer med stora ekonomiska eller sociala problem i ett eller flera hänseenden som drabbas av betalningssvårigheter. Inte sällan är det fråga om människor som av olika skäl inte kommer sig för att själva begära stöd från samhällets sida. Vid betalningsförsummelse föreslås därför - efter förebild i hyreslagen - att socialnämnden underrättas om den obetalda skulden. Härigenom säkerställs att kommunen får en möjlighet att ingripa om kommunens bedömning av de sociala förhållandena ger till resultat att bidrag bör utgå. Med förebild i hyreslagen föreslås att avstängning av el inte får ske om betalning sker inom tre veckor från det att konsumenten har delgetts underrättelse om att han genom den uteblivna betalningen riskerar att få elen avstängd. Socialnämnden föreslås inom samma tid ha möjlighet att betala eller att åta sig att betala skulden. Elen får enligt förslaget inte stängas av förrän det efter utgången av treveckorsfristen har gått ytterligare två vardagar.

För att avstängningen inte skall få användas som ett påtryckningsmedel vid en tvistig fordran gäller enligt de nuvarande standardvillkoren ett förbud mot avstängning i dessa situationer. Det föreslås att denna regel läggs fast i lag.

Konsumentskyddet vid kvantitativa driftstörningar

Nätägaren skall enligt de nuvarande standardvillkoren, om varaktigt avbrott i överföringen kan förutses, underätta konsumenten härom i så god tid som möjligt och på lämpligt sätt. Detta innebär i praktiken att nätägaren avgör vilket sätt som är lämpligt. Underrättelse sker ofta genom att meddelande lämnas till den enskilde konsumenten i bostaden eller genom anslag i t.ex. trappuppgång, men ibland även genom annonsering i dagspress. Den senare formen av underrättelse är inte acceptabel med hänsyn till den enskildes behov av elen. Det föreslås därför att skyldigheten för nätägaren att underrätta konsumenten om förutsebara elavbrott regleras. Nätägare som kan förutse annat än kortvarigt avbrott skall vara skyldig att underrätta konsumenten om avbrottet i så god tid som möjligt, genom personligt meddelande eller om så är lämpligt genom anslag. Däremot skall det således inte vara tillåtet att underätta konsumenten enbart genom annonsering i press, TV eller liknande media.

Enligt dagens standardvillkor är konsumenternas ersättningsrätt vid kvantitativa driftstörningar begränsad i flera avseenden. Bl.a. är rätten till ersättning för den typ av skador som normalt uppstår vid ett elavbrott - s.k. indirekta skador - begränsad till 25 procent av basbeloppet (för närvarande 9 050 kr). Begränsningar av detta slag förekommer inte i konsumentköplagen eller konsumenttjänstlagen. En annan begränsning i ersättningsrätten är att nätägaren/elsäljaren kan undgå skadeståndsansvar genom att visa att företaget inte vållat skadan genom vårdslöshet. Ett sådant skadeståndsansvar, dvs. begränsat till fall då företaget varit oaktsamt, är lindrigare än det ansvar som ligger på andra näringsidkare som säljer varor eller tillhandahåller tjänster enligt annan konsumenträttslig lagstiftning. Enligt både konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen har näringsidkaren ett *s.k. kontrollansvar*. Ett sådant ansvar innebär att näringsidkaren är ersättningsskyldig om inte denne visar att orsaken till skadan beror på ett hinder utanför företagets kontroll som företaget inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder företaget inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Kontrollansvaret omfattar

även den som näringsidkaren har anlitat för att utföra något för näringsidkarens räkning. Beror orsaken till skadan på denne utomstående är näringsidkaren fri från ansvar endast om också den som näringsidkaren anlitat skulle vara fri från ansvar enligt vad som nyss sagts.

Elkonsumenternas skydd i fråga om ersättningsrätten vid kvantitativa driftstörningar är således i flera avseenden sämre än det skydd som konsumenterna ges på andra marknader. Nätägaren/elsäljaren föreslås därför åläggas ett kontrollansvar, omfattande såväl direkta som indirekta skador utan beloppsbegränsningar. Skadeståndsskyldigheten föreslås kunna jämkas om den är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsansvariges ekonomiska förhållanden, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas.

Eftersom ett elavbrott i sällsynta fall kan orsaka oerhört omfattande skador är det angeläget att klarhet i skadeståndsfrågan nås inom en inte alltför avlägsen framtid. Det föreslås därför att det införs en regel om specialpreskription som föreskriver att den som begär skadestånd med stöd av kontrollansvaret, skall väcka talan härom senast två år från det att skadan uppkom. Talan om skadestånd förs vid allmän domstol eller genom ansökan om betalningsföreläggande vid kronofogdemyndighet.

Nätägaren kan ibland vara föranledd att avbryta överföringen av el på grund av elsäkerhetsskäl eller för att normalt underhålls- och reparationsarbete behöver utföras. I dessa situationer är det inte rimligt att nätägaren kan drabbas av skadeståndsansvar. Den föreslagna skadeståndsregeln är därför försedd med ett undantag som tar sikte på nämnda situationer. Från nätägarens/elsäljarens skadeståndsskyldighet undantas även skador som föranletts av att nätägaren/elsäljaren lagenligt utnyttjat rätten till avstängning.

Kostnadskonsekvenser

De kostnader som föranleds av försummelser från konsumenternas sida med anledning av avstängningsregeln föreslås få påföras den enskilde konsumenten. Förslaget i denna del föranleder således inga kostnader för nätägarna/elsäljarna.

När det gäller frågan om det uppstår kostnader för staten är detta inte möjligt att bedöma på detta stadium. Staten har genom socialtjänstlagen åtagit sig att bistå den enskilde i dennes försörjning och livsföring i övrigt, om den enskildes behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Genom den föreslagna regleringen är en viss ökning möjlig av antalet ingripanden från socialnämndens sida. Samtidigt kan det i vissa fall undvikas att den enskildes ekonomiska och sociala situation förvärras. Det är således inte möjligt att avgöra om förslaget medför några samhälleliga kostnader.

De förslag som läggs fram i fråga om ersättningsrätten vid kvantitativa driftstörningar föranleder i sig inga kostnader. De kostnader som kan uppstå genom att ett skadeståndsansvar regleras i lag - oavsett om det rör sig om ett strikt ansvar, ett vårdslöshets- eller ett kontrollansvar - är svåra att förutse. Beräkningen av eventuella kostnader är beroende av förhållandena i det enskilda företaget, dess riskbenägenhet, om ansvarsförsäkring tecknats etc. En lagreglering av ersättningsrätten ökar förutsebarheten i fråga om arten av skador som kan uppstå, varigenom nätägarna/elsäljarna kan skydda sig ekonomiskt t.ex. via ansvarsförsäkringar.

Författningsförslag

1. Förslag till
Lag (1996:000) om ändring i ellagen (1996:XXX)

Härigenom föreskrivs i fråga om ellagen (1996:XXX)

dels att 11 kap. och 12 kap. i stället skall utgöra 12 kap. respektive 13 kap., samt att hänvisningarna i 12 kap. 2 § och 6 § ändras i enlighet härmed,

dels att det skall införas ett nytt 11 kap. av följande lydelse.

11 kap. Särskilt om överföring och leverans av el till hushållskonsumenter

Allmänt

1 §

Detta kapitel gäller överföring och leverans av el till en konsument huvudsakligen för enskilt ändamål.

2 §

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i detta kapitel är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne.

Avbrytande av överföring eller leverans av el

3 §

Försummar en konsument att iaktta vad som åligger honom får överföringen av el avbrytas eller begäran härom framställas om försummelsen är väsentlig, om inte den som konsumenten varit försumlig mot genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och om avstängning kan ske utan risk för liv och hälsa eller omfattande egendomsskador. Avstängning får dock alltid ske om konsumenten förfarit otillbörligt.

Avser försummelsen underlåtelse att betala avgift för överföring eller leverans av el gäller dessutom att överföringen inte får avbrytas eller begäran härom framställas om betalning sker inom tre veckor från det att

1. konsumenten delgetts underrättelse om att han genom den uteblivna betalningen riskerar att få överföringen avbruten och

2. meddelande om den uteblivna betalningen lämnats till socialnämnden i den kommun där konsumenten får el överförd.

Överföring får inte heller avbrytas eller begäran härom framställas om socialnämnden inom den tid som anges i andra stycket skriftligen har meddelat innehavaren av nätkoncessionen respektive elsäljaren att nämnden åtar sig betalningsansvaret för skulden.

Överföringen får inte avbrytas eller begäran härom framställas förrän det efter utgången av den tid som anges i andra stycket har gått ytterligare två vardagar.

Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras konsumenten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer formulär till underrättelse och meddelande som avses i andra stycket.

4 §

Överföring eller leverans av el får inte avbrytas med anledning av fordran som helt eller delvis är föremål för tvist.

Meddelande om förutsebara avbrott

5 §

Kan innehavaren av nätkoncession förutse annat än kortvarigt avbrott i överföringen skall konsumenten underrättas härom i så god tid som möjligt. Konsumenten skall underrättas personligen eller, om det är lämpligt, genom anslag.

Skadestånd vid avbruten överföring eller leverans av el

6 §

Konsumenten har rätt till ersättning för den skada han lider genom att överföringen eller leveransen av el avbrutits, om inte innehavaren av nätkoncession eller elsäljaren visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror avbrottet på någon som koncessionshavaren eller elsäljaren har anlitat för att utföra underhålls-, reparations- eller liknande arbete, är koncessionshavaren eller elsäljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket.

Ersättning enligt första eller andra stycket utgår inte för skador som föranletts av avstängning enligt 3 §, eller av åtgärder som vidtagits av elsäkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet.

7 §

Skadestånd på grund av avbruten överföring eller leverans av el omfattar ersättning för utgifter, inkomstförlust samt annan förlust på grund av avbrottet.

Är skyldigheten att utge skadestånd enligt 6 § oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas.

8 §

Talan om skadestånd enligt 6 § skall väckas inom två år från det att skadan inträffade. Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till sådan ersättning.

2. Förslag till Förordning (1996:YYY) om meddelande och underrättelse enligt 11 kap. 3 § ellagen (1996:XXX)

1 §

Underrättelse till konsument enligt 11 kap. 3 § andra stycket ellagen skall avfattas enligt formulär 1.

2 §

Meddelande till socialnämnden enligt 11 kap. 3 § andra stycket ellagen skall avfattas enligt formulär 2

Formulär 1

Underrättelse till konsument om möjlighet att förhindra avstängning av el fastän elräkningen inte betalats i tid

En konsument som inte betalar sin elräkning i tid riskerar att få elen avstängd. Enligt bestämmelser i ellagen kan konsumenten dock förhindra avstängning om betalning sker inom viss kortare tid.

Nätägaren/elsäljaren måste lämna meddelande om den uteblivna betalningen till socialnämnden i den kommun där bostaden är belägen.

Ni underrättas härmed om att Ni har möjlighet att förhindra att elen stängs av, om Ni betalar elräkningen inom tre veckor från det att Ni har fått del av denna underrättelse.

Formulär 2

Meddelande till socialnämnd om konsument som riskerar att få sin el avstängd

1. Nätägarens/elsäljarens namn och adress (t.ex. postadress och telefonnummer)
2. Konsumentens namn och postadress
3. Belopp som konsumenten skall betala för att förhindra avstängning
4. Nätägarens/elsäljarens postgiro- eller bankgirokonto eller annan anvisning om sättet för betalning

1 Inledning

1.1 Allmänt om elmarknaden

I de nordiska länderna är tillgången till el för matlagning, värme, ljus och god hygien ett primärbehov för hushållen och en förutsättning för ett anständigt boende. Det är därför naturligt att hushållen har tillgång till el på villkor som ger uttryck för en rimlig balans mellan hushållen och företagen på elmarknaden. Riksdagen beslutade den 25 oktober 1995 om ett nytt regelverk för elmarknaden i enlighet med regeringens förslag (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1996. Ett viktigt mål för elreformen var att stärka elanvändarnas ställning. Huvudprincipen i den nya lagstiftningen är att åstadkomma en klar uppdelning mellan å ena sidan produktion av och handel med el, vilket skall bedrivas i konkurrens, och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet) som i princip är ett naturligt monopol och därför även fortsättningsvis skall regleras och övervakas på särskilt sätt. På den omreglerade elmarknaden har således hushållen två motparter, nämligen nätägaren och säljaren av el (begreppen elsäljare och elleverantör torde vara synonyma och i det följande används uteslutande det förstnämnda).

Systemet är uppbyggt så att det även i framtiden skall råda monopol i fråga om elnätet och de fysiska anläggningarna som behövs för att överföra el. Den som vill bedriva nätverksamhet skall ha särskilt tillstånd (koncession) härför. På sikt är tanken däremot att möjligheten att utnyttja nätet för leverans och försäljning av el skall vara helt öppen. För att klara av övergången till en öppen marknad har statsmakterna beslutat om en övergångslösning bestående bl.a. i att det inom varje område skall finnas en huvudleverantör (den s.k. leveranskoncessionshavaren) som har skyldighet

att leverera el för normala förbrukningsändamål. Statsmakterna fann skäl att under övergångstiden behålla den garanterade avsättningsmöjligheten för mindre kraftproducenter liksom möjligheten att vägra leverans av el för uppvärmning inom fjärrvärme- eller naturgasområden. Avsikten med övergångslösningen är att skapa stabilitet i elreformen. Under övergångstiden kan de elanvändare som så önskar stå kvar i ett system för elhandel med i huvudsak samma villkor som tidigare. Övergångstiden är satt till fem år men formellt är systemet utformat så att statsmakterna inte bundit sig i tiden, utan behovet av övergångslösningen kan fortlöpande prövas.

Vid varje givet tillfälle måste det råda balans mellan den mängd el som förs in på det nationella elsystemet och den mängd el som tas ut från systemet. Om balansen rubbas uppstår tekniska störningar på elsystemet. Reformeringen av ellagstiftningen innebär bl.a. en ändrad ansvarsfördelning på elmarknaden. Sedan den 1 januari 1995 utövas det övergripande tekniska ansvaret för balanshållningen på det nationella elsystemet - det s.k. *systemansvaret* - av Affärsverket svenska kraftnät (Svenska Kraftnät). Svenska Kraftnät har ingen egen elproduktion och har därför bemyndigats att i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret beordra elproducenter att mot marknadsmässig ersättning, öka eller minska sin produktion av el. Ellagstiftningsutredningen har föreslagit att Svenska Kraftnät även bemyndigas att beordra nätägare att avbryta eller begränsa leverans av el (se 8 kap. 2 § andra stycket förslaget till ny ellag).

En avgörande förändring på den nya elmarknaden är att nya aktörer väntas uppträda på marknaden, både sådana som har egen elproduktion och sådana som inte har det. De sistnämnda kommer alltså att köpa el från en eller flera elproducenter och sedan sälja vidare den till olika elanvändare. Frågan om ansvaret för balansen måste regleras individuellt i varje leveransavtal. Någon måste åta sig att gentemot Svenska Kraftnät ekonomiskt svara för att elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut. Detta ansvar benämns vanligen *balansansvar* och innebär således bl.a. en ekonomisk relation till Svenska Kraftnät såtillvida att i den mån den balansansvarige inte ser till att systemet tillförs lika mycket el som tas ut, kommer

elen att tillföras av Svenska Kraftnät inom ramen för systemansvaret. Svenska Kraftnät skall sedan av den balansansvarige ersättas för detta.

Det torde i praktiken oftast vara så att elsäljaren är balansansvarig för de till vilka han säljer el. Parterna i ett leveransavtal kan komma överens om att elanvändaren, i stället för elsäljaren, skall ha balansansvaret. Detta kan dock vara aktuellt endast i fråga om större elköpare som kan påverka sin egen elförbrukning eller som är beredda att lägga ned resurser på att planera sina elinköp.

På dagens svenska elmarknad finns en bred ägarstruktur med statligt, kommunalt och privat ägande. Det statligt ägda Vattenfall AB äger omkring 50 % av elproduktionskapaciteten. I övrigt äger kommuner cirka 20 %, statliga, kommunala och privata fonder cirka 10 % samt enskilda ägare cirka 20 % av produktionskapaciteten.[1] Överföringen av el från kraftstationerna till förbrukarna sker på ledningsnät som brukar delas in i tre nivåer. *Storkraftnätet* täcker hela landet och överför el på spänningsnivåerna 220 kV och 400 kV. De större vattenkraftverken, samtliga kärnkraftverk samt vissa reserv- och toppbelastningskraftverk är anslutna direkt till storkraftnätet. Till storkraftnätet är kopplade utlandsförbindelser till Norge, Finland, Danmark och Tyskland. Storkraftnätet drivs av och ägs till större delen av Svenska Kraftnät. *De regionala näten*, normalt på spänningsnivåerna 30-130 kV och i vissa fall på 220 kV, kopplar samman storkraftnätet med större mottagare av kraft. De regionala näten ägs och drivs av nätföretag vilka normalt ingår i koncern som ansvarar för råkraftleveranser inom regionen. *De lokala näten*, normalt högst på 20 kV, ägs av cirka 270 nätföretag. Inom områdena transformeras kraften efterhand ner till den normala hushållsspänningen 230/400 volt.[2]

Nätägarens/elsäljarens huvudsakliga skyldigheter regleras genom bestämmelser i 1902 års ellag och i lagen om handel med el, m.m. från år 1994. Ansvaret för efterlevnaden av bestämmelserna i lagarna är delat på

---

[1] Se prop. 1993/94:162 s. 32. Ägarförhållandena kan ha ändrats sedan propositionen lades fram.

[2] Hushållsspänningen 230/400 volt definieras i Svensk Standard.

tre myndigheter, nämligen Elsäkerhetsverket, Svenska Kraftnät och NUTEK (i dess egenskap av nätmyndighet), vilka samtliga är tillsynsmyndigheter; Elsäkerhetsverket såvitt gäller elsäkerheten, Svenska Kraftnät såvitt gäller driftsäkerheten hos det nationella elsystemet och Nätmyndigheten vid NUTEK i fråga om tillsynen i övrigt. Elsäkerhetsverkets verksamhet tar sikte på att förebygga av elektricitet orsakad skada på person och egendom. Verket skall därvid svara för att bygga upp, upprätthålla och utveckla en god säkerhetsnivå för elektriska anläggningar och elektrisk materiel. Nätmyndigheten vid NUTEK svarar för att leveranssäkerhetskraven uppfylls på regional och lokal nivå och har även att se till att den som har koncession att bedriva nätverksamhet uppfyller kraven härför. Svenska Kraftnät har även, som tidigare nämnts, det övergripande driftsmässiga ansvaret för den svenska elbalansen (dvs. systemansvaret).

1.2 Utredningsuppdraget

Ändringarna i 1902 års ellag har inneburit genomgripande förändringar på elmarknaden. I motiven till reformen betonades särskilt skyddet för de små kunderna och deras möjligheter att utnyttja de förändringar som reformen inneburit. Dessa små kunder - dvs. i praktiken hushållen - benämns i detta betänkande *konsumenter*. Av betydelse för skyddet för konsumenterna är bl.a. priser och andra villkor för överföring/leverans av el. När det gäller bl.a. avstängning av el vid utebliven betalning saknas för närvarande lagregler. Konsumenten är i princip beroende av nätägarens/elsäljarens bedömning av vad som är ett rimligt förhållningssätt till konsumenterna.

Sveriges Konsumentråd framförde i oktober år 1995 till Civildepartementet krav på en särskild konsumentlagstiftning på elområdet som syftar till en bättre balans mellan säljare och köpare. Enligt Konsumentrådet har den enskilde konsumenten en betydligt svagare ställning på elmarknaden än på andra konsumentmarknader. Konsumentrådet anser att samma konsumentskydd bör gälla för livsnödvändiga tjänster som el, som för produkter på andra konsumentmarknader. Den som har ansvar för framställning, för-

säljning och distribution av en vara eller tjänst som är av så stor betydelse för de enskilda hushållen bör enligt konsumentrådet åläggas ett socialt ansvar. Konsumentrådet anser sammanfattningsvis att nätägare/elsäljare bör kompensera konsumenterna vid längre planerade avbrott och vid avbrott som inte är av force majeure-karaktär, att nätägare/elsäljare aldrig helt får avbryta överföringen/leveransen av el, utan konsumenterna måste tillförsäkras tillgång till åtminstone en minimi-nivå för värme och matlagning, att domstol skall besluta om sådan inskränkning i överföringen/leveransen, att nätägarna bör åläggas informationsplikt vid planerade avbrott, att nätägarna bör åläggas samma ansvar för produktsäkerhet som gäller för andra konsumentvaror, att det vid tvister av teknisk karaktär mellan konsument och nätägare/elsäljare bör kunna anlitas opartisk expertis samt att Allmänna reklamationsnämnden bör ges rätt att pröva konsumenttvister på elområdet.

Konsumentverket påtalade i en skrivelse den 10 oktober 1995 till Civildepartementet, behovet av en lagreglering för att stärka det legala skyddet för konsumenterna på elområdet. Verket anförde i skrivelsen bl.a. följande.

> Konsumentverkets arbete med elfrågor består bl.a. i att med elbranschen förhandla fram skäliga standardavtal med stöd av lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Sådana förhandlingar har förts i olika omgångar. Sedan en tid har nu gällande allmänna bestämmelser för kraftleverans vid lågspänning, AB-L-86, varit föremål för revidering.
>
> Under denna senaste förhandlingsomgång har det kommit att stå allt klarare att avtalsvillkorslagen inte är ett tillräckligt instrument för att säkra en rimlig balans mellan parterna i alla avseenden.
>
> Enligt våra erfarenheter sker exempelvis avstängning av el nu allt oftare på ett sätt som är otillbörligt mot abonnenten. Det förekommer att avstängning sker redan vid korta betalningsdröjsmål och dröjsmål med små belopp. Det har vid förhandlingarna inte varit möjligt att enas om villkoren för när en elleverans ska kunna stängas av.
>
> Enligt vår mening är frågan om avstängning av så stor praktisk och social betydelse att den bör lagregleras uttryckligen. Att hänskjuta en fråga av detta slag till Marknadsdomstolens prövning ter sig inte ända-

> målsenligt. Ett förbud av domstolen mot att använda ett oskäligt avstängningsvillkor ger inte tillfredsställande svar på frågan hur ett skäligt villkor bör utformas.
>
> Det finns skäl att överväga lagreglering också av andra viktiga frågor som rör förhållandet mellan abonnenten och dennes motpart, bl.a. andra påföljder vid betalningsdröjsmål än avstängning och rätt till skadestånd vid driftstörningar. På en avreglerad marknad tillkommer problemet att hushållet kommer att ha två motparter, nätägaren och leverantören. Det accentuerar ytterligare behovet av att i lag klargöra dessa frågor.

Förhållandet mellan enskilda konsumenter och nätägaren respektive elsäljare regleras i huvudsak av avtal som bygger på standardvillkor, s.k. allmänna bestämmelser. Vid årsskiftet 1995/96 ersattes de tidigare bestämmelserna AB-L-86 av nya bestämmelser; NÄT 95 K (avseende nättjänsten) och EL 95 K (avseende leveranstjänsten). De nya allmänna bestämmelserna har utarbetats av Energileverantörerna REL och Svenska Elverksföreningen utan godkännande av Konsumentverket.

Regeringen uttalade i beslut den 23 november 1995 (utredningens direktiv, se bilaga 1) följande om dels avstängning av el, dels avgränsningen mellan kvalitativa och kvantitativa driftstörningar.

> Möjligheten till frånkoppling för att tvinga fram betalning har i princip accepterats i rättspraxis. Frågan om hur långt distributören kan gå i sin rätt innan det blir otillbörligt mot abonnenten står dock fortfarande öppen. I flera länder är det förbjudet att helt frånkoppla hushållen från el. Företagen måste åtminstone leverera el i en sådan omfattning att det är möjligt att klara av det allra nödvändigaste. På detta område finns ett behov av ett förbättrat konsumentskydd genom lagstiftning
>
> Ellagstiftningsutredningen har nyligen överlämnat sitt slutbetänkande Ny ellag (SOU 1995:108). I betänkandet behandlas bl.a. frågan om skadestånd vid driftstörningar som är av kvalitativ art. En kvalitativ driftstörning kan vara att elektriciteten har för hög eller låg spänning vilket kan leda till såväl direkta som indirekta skador.
>
> Utredningen har inte närmare behandlat frågor som rör kvantitativa driftstörningar. Med detta menas att elektriciteten inte kommer fram över huvud taget. Speciellt under snörika vintrar förekommer strömavbrott bl.a. beroende på att kraftledningar har skadats av tung blötsnö.

I andra fall har avbrotten orsakats av att träd har fallit över ledningarna. Detta aktualiserar frågan om vad som skall krävas av nätinnehavaren vad gäller röjning och besiktning av ledningar och ledningsgator. Det finns riktlinjer utfärdade av Elsäkerhetsverket om vad som skall iakttas när det gäller röjning av ledningsgator.

En fråga är möjligheterna att kompensera konsumenterna för sådana kvantitativa driftstörningar. Det gäller inte bara förstörda livsmedel på grund av att kyl eller frys inte klarar att hålla kylan. Det gäller även värmen i bostäderna, där längre strömavbrott kan leda till stora skador på grund av att vattenledningar fryser sönder. Strömavbrott kan således orsaka långtgående besvär för konsumenterna.

Hittills har frågor som gäller kvantitativa driftstörningar lösts genom rättspraxis i enskilda fall. Ett problem i sammanhanget är att gällande lagstiftning rörande varor och tjänster inte är tillämplig vid leverans av elström. Medan köplagens (1990:931) gäller all lös egendom är konsumentköplagens (1990:932) och produktansvarslagens (1992:18) tillämpningsområden begränsade till lösa saker. Produktansvarsregler finns intagna i 4 a § lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Den konsumentskyddande lagstiftningen får ändå en analog tillämpning genom att Konsumentverket/Konsumentombudsmannen vid avtalsförhandlingarna med elbranschen och vid eventuella ansökningar till Marknadsdomstolen stödjer sig på denna lagstiftning.

Mot denna bakgrund ansåg regeringen att en särskild utredare borde tillkallas för att lämna förslag till lagstiftning om konsumentskyddet på elområdet. Regeringen angav i direktiven att utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att det lagfästa konsumentskyddet skall vara detsamma oavsett vilken vara eller tjänst det är som säljs och uttalade vidare:

Utredningen skall analysera i vilken utsträckning konsumenten har ett svagare skydd på elmarknaden än på andra konsumentmarknader. Utredaren skall föreslå sådana åtgärder som kan behövas för att stärka konsumentskyddet. Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att samma konsumentskydd skall gälla som på andra konsumentmarknader. Utredaren bör även beakta de allmänna avtalsvillkor som gäller inom branschen.

Utredaren skall lämna förslag till lagstiftning som tillgodoser intresset av en rimlig balans i förhållandet mellan å ena sidan elkonsumenterna och å andra sidan nätägare respektive elleverantörer.

Utredaren skall därvid särskilt beakta frågor om rätt till elleverans vid utebliven betalning, underrättelseskyldighet före beslut om eventuell inskränkning av elleverans, andra möjliga sanktioner än frånkoppling vid utebliven betalning samt andra frågor som rör åtgärder vid utebliven betalning från konsumenten.

Om utredaren föreslår en begränsning av rätten för nätägaren eller elleverantören att stänga av leveransen av el på grund av utebliven betalning skall förslag lämnas om kostnadsansvaret för detta.

Utredaren skall även bedöma om konsumentskyddet är tillräckligt vid driftstörningar och leveransavbrott. Utredaren skall bedöma frågor om skadestånd vid längre strömavbrott eller avbrott som inte är av force-majeure-karaktär.

Det står utredaren fritt att lägga fram andra förslag till åtgärder som stärker konsumentskyddet på elområdet.

Utredaren bör ta del av hur frågan om frånkoppling av el behandlas i de övriga nordiska länderna och inom EU. Utredaren bör särskilt studera den finska elmarknadslagen som trädde i kraft i juni 1995.

Under utredningsarbetet bör utredaren inhämta synpunkter från och samråda med berörda myndigheter och organisationer.

För utredarens arbete gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), att redovisa jämställdhetspolitiska aspekter (dir. 1994:124) och att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1995:20).

Den nu gällande ellagen har varit i kraft sedan år 1902. Trots de ändringar som genomförts i lagen sedan dess är huvuddragen i stort oförändrade. I sak mycket betydelsefulla förändringar av regelsystemet krävdes i och med elmarknadsreformen. Det gjordes ett stort antal ändringar och tillägg i ellagen. Vidare trädde en ny lag om handel med el, m.m. i kraft. Ellagen är i sin nu gällande lydelse svåröverskådlig. I vissa hänseenden innehåller lagen även föråldrad lagtext, främst vad gäller de bestämmelser som reglerar skadeståndsfrågorna. Det är ingen överdrift att säga att ellagen nu är ett lagtekniskt provisorium. I oktober 1995 lämnade Ellagstiftningsutredningen i sitt slutbetänkande Ny ellag (SOU 1995:108) förslag till en ny ellag. I förslaget fogas nu gällande bestämmelser i ellagen samman med be-

stämmelserna i lagen om handel med el, m.m. I förslaget förs en del bestämmelser över till den nya lagen i närmast oförändrat skick. Detta gäller främst de bestämmelser som reglerar den nya elmarknaden. I övrigt har lagens äldre bestämmelser omarbetats. Förslaget innehåller även vissa nya bestämmelser. Den nya lagen beräknas träda i kraft tidigast den 1 juli 1997.

Förevarande utredning utgår från att Ellagstiftningsutredningens förslag till ny ellag kommer att genomföras och att därigenom 1902 års lag kommer att upphävas.

Genom Maastrichtfördraget infördes en särskild artikel om konsumentskydd i Romfördraget. Enligt artikel 129a skall Europeiska unionen (EU) medverka till att konsumentskyddet inom unionen uppnår en hög nivå. Åtgärder skall vidtas som stöder och kompletterar den politik som medlemsländerna bedriver för att skydda konsumenternas hälsa, säkerhet och ekonomiska intressen samt för att ge konsumenterna fullgod information. I artikeln slås vidare fast att de åtgärder som vidtas inom unionen inte skall hindra något medlemsland från att behålla eller införa strängare skyddsåtgärder, förutsatt att dessa är i överensstämmelse med fördraget och att EU-kommissionen informeras om dem. De i detta betänkande lämnade förslagen är enligt min mening EU-konforma. Förslagen torde även ligga i linje med senare tids konsumentskyddsarbete inom unionen, t.ex. det nyligen antagna direktivet om telefonitjänster (se vidare härom i bilaga 2, avsnitt 6.3.2).

Under arbetets gång har synpunkter inhämtats från bl.a. Elsäkerhetsverket, Konkurrensverket och Nätmyndigheten vid NUTEK. På uppdrag av utredningen har en utomstående konsult, jur. dr. Ulf Stridbeck i Oslo, gjort en kartläggning av elkonsumentens skydd i våra nordiska grannländer och inom EU. Kartläggningen finns i sin helhet intagen som bilaga till betänkandet.

Utredningen har i sitt arbete beaktat direktiven om offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om jämställdhetspolitiska aspekter (dir. 1994:124), och om regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50).

Utredningen har bedrivit sitt arbete under stor tidspress. Arbetet har därför av en nödvändighet redan från början behövt koncentreras på i princip två frågor, nämligen konsumentskyddet vid avstängning av el och vid kvantitativa driftstörningar. Arbetet med att kartlägga nuvarande förhållanden, utarbeta förslag till möjliga lösningar i frågorna och med att inhämta synpunkter från olika instanser samt att ta fram författningsförslag och betänkande, har utförts på mindre än sex månader. Under arbetets gång har det dykt upp frågeställningar som utredningen av tidsskäl inte närmare kunnat se över. Vissa av frågorna berörs i femte kapitlet utan att det varit möjligt att lämna konkreta förslag i dessa delar. Det är dock viktigt att dessa frågor utreds. Det är utredningens förhoppning att arbetet med konsumentskyddet på elmarknaden, t.ex. i angivna frågor, inte anses avslutat i och med att förevarande utredning är slutförd.

2 Skyddsintresset

De förändringar som konsumentmarknaderna genomgått under senare decennier har i växande grad riktat uppmärksamheten på behovet av särskilda åtgärder från samhällets sida till skydd för konsumenterna. Utvecklingen har lett till ökade svårigheter för konsumenterna att hävda sina intressen i förhållande till säljare och tillverkare. Den underlägsna ställning som konsumenten ofta intar i förhållande till näringsidkaren vid förvärv av varor eller tjänster har blivit alltmer markerad i det moderna samhället. Det är denna utveckling som föranlett att det i Sverige under senare decennier tagits en rad initiativ i syfte att stärka konsumenternas rättsskydd i olika avseenden. Konsumentens svårigheter att göra gällande sina intressen i förhållande till näringsidkaren kommer till uttryck på olika sätt. Ett exempel är att säljaren vid försäljning av exempelvis kapitalvaror tillämpar standardiserade köpevillkor upptagna i formulär till kontrakt eller liknande. Dessa villkor har oftast bestämts ensidigt av säljaren eller annan för säljarens räkning. I den mån dessa villkor träffas av den tvingande konsumenträttsliga lagstiftningen, har konsumenten numera ett gott skydd i t.ex. konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen.[3]

Konsumenten har mycket små möjligheter att påverka innehållet i den s.k. formulärrätten (på elmarknaden representerad av NÄT 95 K och EL 95 K). Vanligen ställs konsumenten inför valet att antingen godta de standardvillkor som föreläggs konsumenten eller avstå från att ingå avtalet. Sedan början av 1970-talet har Konsumentombudsmannen/Konsumentverket förhandlat för konsumentkollektivets räkning (enligt lagstiftningen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden).

---

[3] Se t.ex. SOU 1972:28.

För elkonsumenten är det i praktiken omöjligt att försörja sig själv med egen el. Detta medför att elkonsumenten inte kan avstå från att ingå avtal om överföring/leverans av el. Även om elkonsumenten i och med reformeringen av elmarknaden i princip kan köpa el från vilken leverantör som helst, är konsumenten i praktiken hänvisad till en nätägare och till en eller ett fåtal leverantörer vilka tillämpar snarlika standardvillkor. Vidare är konsumentköplagen inte tillämplig på köp av el. Den allmänna köplagen kan med hänsyn till elens natur svårligen tillämpas på nät- respektive leveransavtalet.

Det skyddsbehov som motiverar införandet av tvingande regler om elkonsumentens minimirättigheter mot nätägaren/elsäljaren, gör sig gällande framförallt i fall då fysisk person ingår avtal om överföring/leverans av el *huvudsakligen för enskilt ändamål*. Tillämpningsområdet för den föreslagna regleringen bör därför begränsas till fall av detta slag. För en sådan gränsdragning talar även vikten av att regleringen knyter an till de författningar som kommit till i liknande syfte.

Liksom övrig konsumenträttslig reglering måste konsumentskyddet på elmarknaden begränsas till inomobligatoriska förhållanden. Denna begränsning har betydelse främst såvitt gäller skadestånd vid kvantitativa driftstörningar. Om någon som konsumenten inte står i avtalsförhållande till orsakar t.ex. elavbrott gäller skadeståndslagens regler.

Ett väsentligt motiv för införandet av en tvingande reglering i fråga om överföring/leverans av el är förekomsten av sådana formulärrättsliga klausuler som inskränker konsumentens rättigheter och medför oklarhet beträffande konsumentens juridiska ställning. De i betänkandet lämnade lagförslagen bör skapa ett minimiskydd för elkonsumenten. Lagen skall således begränsa avtalsfriheten. Längre än vad ellagen medger får nätägaren/elsäljaren inte gå i syfte att ta till vara sina intressen. Det bör med hänsyn till det anförda införas uttrycklig reglering om att konsumenten vid överföring/leverans av el alltid skall åtnjuta de befogenheter som tillerkänns konsumenten i lag.

Innehåller ett nät- respektive leveransavtal villkor som ger konsumenten längre gående befogenheter än den tvingande lagen, bör denna inte lägga

hinder i vägen för tillämpning av avtalsvillkoren. Denna princip överensstämmer med vad som i allmänhet gäller vid tvingande lagstiftning på det civilrättsliga området. I tydlighetens namn bör principen emellertid komma till direkt uttryck i lag.

3 Konsumentskyddet vid avstängning av el

3.1 Gällande rätt

Ellagstiftningen

I ellagstiftningen - i detta sammanhang 1902 års ellag och 1994 års lag om handel med el, m.m. - saknas helt regler avseende förutsättningarna för att få stänga av elen för en konsument. Vissa bestämmelser av indirekt intresse skall här dock redovisas.

Avgifter och övriga villkor för överföring av el och för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät benämns i lagen med uttrycket *nättariffer*.[4] Enligt ellagen skall nättariffer vara skäliga och utformas på sakliga grunder. Vid bedömningen av en nättariffs skälighet skall bl.a. konsumentintresset särskilt beaktas.[5]

Skäligheten av villkor för överföring av el respektive av pris för leverans av el kan prövas av Nätmyndigheten vid NUTEK (se vidare härom i avsnitt 5.1.2). Om nätmyndigheten vid prövning av ett villkor kommer fram till bedömningen att nätägaren/elsäljaren tillämpar ett oskäligt villkor,

---

[4] Betydelsen av uttrycket *nättariff* är inte helt klar. Både enligt 1902 års lag och det nya ellagsförslaget definieras nättariffer i princip som *avgifter och övriga villkor för överföring av ström och anslutning till ledning*. I praktiken tycks med uttrycket dock närmast avses priset för nättjänsten och grunden för prissättningen. Enligt Ellagstiftningsutredningens delbetänkande Elkonkurrens med nätmonopol (SOU 1993:68) definieras nättariff (s. 17) som *pris för att ansluta till eller överföra elektrisk energi på elektriska nät*. Denna definition tycks bättre än ellagens motsvara den faktiska innebörden.

[5] Se prop. 1993/94:162 s. 268. Lydelsen av bestämmelsen har kritiserats i ett särskilt yttrande i Ellagstiftningsutredningens slutbetänkande (se SOU 1995:108 s. 245my).

tas kontakt med det berörda företaget.[6] Om nätmyndigheten vid sin slutliga bedömning finner att villkoret inte är skäligt skall detta redovisas i form av ett beslut med föreläggande för företaget att ändra villkoret. Detta beslut kan sedan överklagas till förvaltningsdomstol, dvs. i praktiken Länsrätten i Stockholm eftersom aktuella beslut överklagas till den länsrätt inom vars län ärendet först prövats.

Standardvillkoren

Avtalsförhållandet mellan eldistributörer (dvs. numera nätägare respektive elsäljare) och elanvändare har sedan år 1933 i stor utsträckning reglerats genom standardvillkor. De villkor som föregick de nuvarande, AB-L-72 och AB-L-86, var framförhandlade mellan företrädare för elbranschen och Konsumentverket. Standardvillkoren utgör rekommendationer, varför det är den enskilde nätägaren/elsäljaren som själv har att formulera de avtalsvillkor som denne anser sig behöva. Enligt en studie år 1992 används dock i praktiken AB-L-86 - och i några fall AB-L-72 - eller avtal baserade på dessa standardvillkor, av mer eller mindre samtliga eldistributörer (undantaget i princip endast Banverket).[7]

Bestämmelserna i NÄT 95 K och EL 95 K är i stora drag identiska, med endast vissa skillnader som hänför sig till olikheter mellan nättjänsten och elleveransen.

Följande rekommendationer i NÄT 95 K är av intresse såvitt gäller frågan om förutsättningarna för frånkoppling av el.

2. Anslutning av elanläggning

Avbrott eller begränsning i överföringen

2.4 Part är inte skyldig att fullgöra avtalet om fullgörandet väsentligt försvåras till följd av hinder som denne inte råder över. Som hinder räknas krig, myndighetsbeslut, omfattande driftstörningar, störningar

---

[6] Jfr prop. 1993/94:162 s. 111.

[7] Se Stridbeck s. 181n.

i allmänna transportväsendet eller annat av part ej vållat förhållande som väsentligt inverkar på avtalets fullgörande och som part inte kunnat förutse och vars menliga inverkan part inte rimligen kunna undanröja. (Anm: Bestämmelsen motsvarar punkt 2.3 i EL 95 K.)

Bestämmelsen möjliggör för part att i vissa situationer underlåta att prestera sin del av avtalet. De situationer som avses är force majeure-situationer och andra hinder som nätägaren/elsäljaren inte råder över. Som exempel på sådana hinder anges omfattande driftstörningar som parten inte vållat och som väsentligt inverkar på avtalets fullgörande och som parten inte kunnat förutse samt vars menliga inverkan parten rimligen inte kan undanröja. Om exempelvis sabotage orsakar ett långvarigt strömavbrott bortfaller nätägarens/elsäljarens skyldighet att tillhandahålla el så länge hindret föreligger.

NÄT 95 K innehåller vidare följande bestämmelser.

5. Betalning och säkerhet

5.1 Kunden skall betala för att vara ansluten till nätet och för överföring av el. Betalningsskyldigheten omfattar även överföring av el som kunden inte kunnat tillgodogöra sig på grund av fel inom sin anläggning, eller av annan orsak som inte beror på nätägaren. (Anm: Jfr vad som sägs nedan om punkt 2.5 EL 95 K.)

5.3 Sker inte betalning i rätt tid har nätägaren rätt att av kunden, förutom räkningsbeloppet, fordra ränta enligt räntelagen från den i räkningen angivna förfallodagen och ersättning för de kostnader som är förenade med dröjsmålet. Hit räknas även kostnader för skriftlig betalningspåminnelse samt kostnader för verkställighet av betalnings- eller annan förpliktelse. (Anm: Bestämmelsen motsvarar punkt 4.2 i EL 95 K.)

Konsumenten skall enligt punkt 2.5 i EL 95 K betala för all el som överförs till denne även om konsumenten inte kunnat tillgodogöra sig elen på grund av fel inom den egna anläggningen. I både NÄT 95 K och EL 95 K finns bestämmelser om rätt för nätägaren/elsäljaren att begära godtagbar säkerhet eller förskottsbetalning om det finns skälig anledning befara att konsumenten inte kommer att fullgöra sina betalningsförpliktelser. Denna

diskrepans i förhållande till vad som gäller enligt sedvanliga konsumentköprättsliga principer, är föranledd av de avgörande skillnader i karaktären som föreligger mellan elleverans och leverans av lös sak.

I NÄT 95 K punkterna 6.1-6.4 (vilka i princip motsvarar 5.1-5.3 i EL 95 K) finns de centrala bestämmelserna om förutsättningarna för frånkoppling av el och återinkoppling (i EL 95 K benämns det avbrytande och återupptagande av leverans av el). I dessa frågor kunde Konsumentverket och elbranschen inte enas vid omförhandlingarna av AB-L-86.

6. Frånkoppling och återinkoppling

6.1 Försummar kunden att betala förfallna avgifter, underrätta nätägaren enligt punkt 1.3, ställa säkerhet eller lämna förskottsbetalning och är försummelsen inte av ringa betydelse, får nätägaren frånkoppla kundens anläggning från nätet. Frånkoppling får även ske om kunden i annat hänseende väsentligt försummar vad som åligger honom enligt dessa villkor och vad som i övrigt avtalats. (Anm: Bestämmelsen motsvarar i princip punkt 5.1 i EL 95 K med det undantaget att denna punkt endast omfattar köp av el från den som innehar leveranskoncession för området)

6.2 Innan nätägaren vidtar åtgärder med stöd av bestämmelserna i punkt 6.1 skall kunden beredas tillfälle att vidta rättelse.

Avser försummelsen betalning skall kunden ges skälig tid, minst 30 dagar räknat från anmaning, att betala innan frånkoppling får ske.

Frånkoppling får inte ske på grund av betalningsförsummelse om denna avser en obetald nätavgift understigande 500 kr.

Oberoende av den obetalda nätavgiftens storlek kan dock frånkoppling ske om kunden försummat att betala två på varandra följande räkningar eller inte har betalt en räkning inom sex månader från den första förfallodagen.

Frånkoppling får inte heller ske för fordran till den del den är föremål för tvist. (Anm: Bestämmelsen motsvarar punkt 5.2 i EL 95 K.)

6.3 Återinkoppling sker först när anledning till frånkoppling inte längre föreligger samt kostnaderna för frånkoppling och återinkoppling ersatts. (Anm: Bestämmelsen motsvarar punkt 5.3 *första* stycket i EL 95 K. Punkt 5.3 *andra* stycket innehåller en regel som anger att återtagande av leverans förutsätter att konsumenten inte är frånkopplad på grund av bristande betalning eller annat avtalsbrott gentemot nätägaren)

6.4 Frånkoppling får även ske när kunden åsidosätter villkor i avtal beträffande den el som nätägaren överför till kunden och åsidosättandet

medför rätt för den systemansvariga myndigheten eller för den balansansvarige eller för innehavaren av leveranskoncessionen att begära frånkoppling.

Har kunden efter frånkoppling som skett enligt första stycket bytt balansansvarig får nätägaren inte vägra kunden återinkoppling.

Enligt uppgift är avsikten inte att de i punkt 6.1 inledande upptagna åsidosättandena skall betraktas som väsentliga. Som exempel på försummelser anges (i) dröjsmål med betalning av avgifter, (ii) underlåtelse att underrätta nätägaren om, då el köps från annan än innehavaren av leveranskoncession, vem som är balansansvarig för kundens uttagspunkt, (iii) underlåtelse att ställa säkerhet eller (iv) underlåtelse att lämna förskottsbetalning. Vad som skall anses utgöra ringa försummelse anges inte. Man kan möjligen av punkt 6.2 tredje stycket dra slutsatsen att obetald avgift som understiger 500 kr skall anses utgöra en ringa försummelse.

Huvudregeln om avstängning är inte absolut. Nätägaren/elsäljaren får koppla från elen oberoende av den obetalda avgiftens storlek, om konsumenten försummat att betala två på varandra följande räkningar eller om konsumenten inte har betalat en räkning inom sex månader från den första förfallodagen.

Elen får aldrig stängas av med anledning av fordran som är tvistig.

Innan nätägare stänger av strömmen skall konsumenten beredas tillfälle att vidta rättelse. Vad som närmare avses med detta - t.ex. i fråga om inom vilken tid rättelse skall ske - framgår inte av rekommendationerna. Avser försummelsen betalning skall konsumenten ges minst 30 dagar räknat från anmaning att betala innan avstängning får ske.

AB-L-86 innehöll följande bestämmelse (punkt 18 första stycket vilket i princip motsvarar punkterna 6.1 och 6.2 första stycket i NÄT 95 K).

> Uppfyller inte abonnenten sina skyldigheter enligt punkterna 15-17 eller brister han i övrigt i fullgörandet av något som på grund abonnemanget åligger honom och är ej försummelsen av ringa betydelse får leverantören avstänga abonnenten från leverans om denne efter anmaning och skäligt rådrum ej vidtagit rättelse.

I en överenskommelse[8] mellan Elverksföreningen och Konsumentombudsmannen – träffad i samband med att AB-L-86 förhandlades fram – uttalades följande rörande avstängningsbestämmelsen i punkt 18.[9]

> Det förutsättes att leverantören alltid använder rätten till avstängning med varsamhet och med hänsynstagande till abonnentens intressen. Avstängning får ej ske för fordran till den del den är föremål för tvist eller om den gäller andra mellanhavanden mellan leverantören och abonnenten än sådana som har samband med elleveransen.

Enligt skriftliga krav- och avstängningsrutiner utarbetade på initiativ av Elverksföreningen[10] skall inkassoverksamhet bedrivas enligt god inkassosed vilket bl.a. innebär att gäldenären inte får vållas onödig skada.[11] Under rubriken Social prövning anförs i samma skrift följande.

> Datainspektionen har i en skrivelse till Elverksföreningen förklarat: "Vid en avstängning under den kalla årstiden av eltillförsel till fastighet på grund av att fastighetsägaren eller annan betalningsansvarig inte erlagt avtalad och debiterad elavgift, föreligger risk får sådan skada som sägs i 4 §" (Anm. inkassolagen avses). I en senare skrivelse till ett kraftbolag har Datainspektionen förtydligat detta enligt följande: "Enligt Datainspektionens uppfattning måste risken för skada på en fastighet som vid avstängningstillfället är bebodd av gäldenären och/eller hans familj, något som rimligen utan större svårigheter kan konstateras av den person som bryter eltillförseln, anses vara ytterst ringa".
>
> Det som nu sagts innebär att vid avstängning vintertid av elleverans som berör byggnads uppvärmning och där det bedöms finnas risk för

---

[8] Vanligen benämnd *protokollsanteckningarna*.

[9] Se Krav- och avstängningsrutiner (s. 11 f.), en rapport utarbetad av en arbetsgrupp tillsatt av Svenska Elverksföreningen, reviderad i september 1995.

[10] Se föregående not.

[11] Inkassolagen är tillämplig på den som genom krav eller annan inkassoåtgärd driver in egen eller annans fordran. Med inkassoåtgärd avses en åtgärd som innebär en påtryckning för gäldenären att betala fordringen.

skador bör man förvissa sig om att byggnaden inte står tom utan att där finns någon som kan avvärja skador.

Vid handläggning av avstängningsfrågor förekommer ibland samarbete med sociala myndigheter. Leverantören bör dock inte utan kundens medgivande ta sådana kontakter.

I protokollsanteckningarna rekommenderas eldistributörerna att alltid använda rätten till avstängning med varsamhet och med hänsynstagande till abonnentens intressen:

> Härmed åsyftas främst att det är angeläget att söka kontakt med kunden för att om möjligt få klarhet i orsakerna till den uteblivna betalningen, för att överenskomma om en avbetalningsplan samt - i vissa fall - för att anvisa möjligheter till hjälp etc.[12]

Frånkoppling får enligt punkt 6.4 även ske när konsumenten åsidosätter villkor i avtal beträffande den el som nätägaren överför till kunden och åsidosättandet medför rätt för den systemansvariga myndigheten eller för den balansansvarige eller för innehavaren av leveranskoncession att begära frånkoppling.

Enligt punkt 7.1 i EL 95 K gäller särskilda villkor för en konsument som köper sin el från annan än innehavaren av leveranskoncession (huvudleverantören). Följande särskilda villkor är av intresse i sådana fall.

> **7.4 Denna punkt ersätter punkt 5.1** (Anm: Se punkt 6.1 i NÄT 95 K.)
>
> Försummar kunden att betala förfallna avgifter, ställa säkerhet eller lämna förskottsbetalning och är försummelsen inte av ringa betydelse, har elsäljaren rätt att avbryta leveransen till kunden samt underrätta den balansansvarige om detta. Samma gäller om kunden i annat avseende väsentligt försummar vad som åligger honom enligt dessa villkor och vad som i övrigt avtalats. Den balansansvarige bestämmer om frånkoppling skall ske.

---

[12] Enligt en studie gör 63 % av distributörerna regelmässigt avstängningsbesök, se Stridbeck s. 230 not 38.

7.5 Denna punkt ersätter punkt 5.2, första stycket (Anm: Se punkt 6.2 i NÄT 95 K.)

Innan elsäljaren vidtar åtgärder med stöd av bestämmelserna i punkt 7.4 skall kunden beredas tillfälle att vidta rättelse.

En jämförelse med andra rättsområden

I detta avsnitt görs inledningsvis en jämförelse med vatten- och värmeleverans samt telefoni, varefter följer en redogörelse av hyreslagens bestämmelser om återvinning av hyresrätt vid utebliven betalning.

Lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen) föreskriver (30 §):

> Försummar fastighetsägaren att betala avgift som avses i denna lag eller att i annat hänseende iakttaga vad som åligger honom och är försummelsen väsentlig får huvudmannen stänga av vattentillförseln till fastigheten, om han ej genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och avstängning kan ske utan att sanitär olägenhet uppkommer. Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras fastighetsägaren.

Om fastighetsägare försummar att betala avgift som avses i va-lagen (s.k. va-avgift) och denne trots anmaning inte fullgjort sin skyldighet, får huvudmannen således stänga av vattentillförseln till fastigheten om försummelsen är väsentlig. Vattentillförseln får dock inte stängas av om det finns risk för *sanitär olägenhet*. Den åsikten har framförts att vattentillförseln till en bostad är så viktig att en avstängning i regel alltid innebär en sanitär olägenhet.[13] Sanitär olägenhet definieras i hälsoskyddslagen som en sådan störning som kan vara skadlig för människors hälsa och som inte är ringa eller helt tillfällig.[14] Om huvudmannen vidtar avstängning utan att konsu-

---

[13] Se bl.a. TemaNord s. 160xm.

[14] Enligt Datainspektionen kan risk för sanitär olägenhet föreligga t.ex. om leverans av el till eluppvärmda bostäder stängs av, se DI 2908-86.

mentens försummelse är väsentlig kan huvudmannen bli skadeståndsskyldig.

En regel motsvarande va-lagens finns även i lagen om allmänna värmesystem, som dock i viss mån är obsolet eftersom det i praktiken inte förekommit någon allmänförklaring av värmeanläggning. Motiven till lagen liksom dess föregångare, är däremot av intresse. I förarbetena till föregångaren till den nuvarande lagen om allmänna värmesystem uttalade föredragande departementschefen följande.[15]

> En huvudman som inte får betalt för sina värmeleveranser kan utverka betalningsföreläggande för sin fordran och kan - om inte ägarbyte ha skett - som yttersta utväg framtvinga exekutiv försäljning av fastigheten. I det stora flertalet fall torde huvudmannen genom sådana åtgärder kunna på ett tillfredsställande sätt ta till vara sina intressen. Det tar dock ofta viss tid att genom exekutiva åtgärder skaffa sig betalning. Mot den bakgrunden måste man räkna med att det kan finnas fall där det skulle verka stötande om huvudmannen under alla omständigheter var skyldig att fortsätta sina leveranser utan att få betalning. Även i andra situationer kan det vara befogat att avstänga värmetillförseln. Som exempel kan nämnas att brukaren, i strid med allmänna bestämmelser, vidtar åtgärd med fastighetens värmeväxlare som medför skada på ledningsnätet. Jag anser därför att lagen bör ge huvudmannen möjlighet att avstänga värmetillförsel.
>
> Denna bör dock utformas mera restriktivt än 30 § va-lagen[16] Den bör kunna tillämpas bara i undantagsfall.
>
> Till en början bör sålunda gälla att avstängning inte får ske på grund av betalningsförsummelse annat än om försummelsen är väsentlig. I fråga om småbelopp får huvudmannen lita till indrivning.
>
> Avstängning bör inte få ske om sanitär olägenhet uppkommer. Detta innebär att huvudman inte kan stänga av värmetillförseln till flerfamiljshus där hyresgästerna är beroende av fjärrvärmen för uppvärmning av sina lägenheter. Om avgifter inte betalas för ett flerfamiljshus

---

[15] Se prop. 1975/76:149 s. 79 ff.

[16] Här avses 30 § i dess dåvarande lydelse. I samband med att lagen om allmänna värmesystem infördes, ändrades 30 § va-lagen så att bestämmelserna i de båda lagarna kom att överensstämma.

är det f. ö. sannolikt att förvaltningen av huset i övrigt är sådan att kommunen bör överväga om förutsättningar föreligger för tvångsförvaltning av fastigheten. Därigenom kan det undvikas att huvudmannen tvingas att under längre tid leverera fjärrvärme till ett flerfamiljshus utan betalning. När det gäller egnahem kan det vid betalningsförsummelse finnas anledning för huvudmannen att ta kontakt med socialnämnden. Jag vill slutligen framhålla att huvudmannen har möjlighet att samråda med hälsovårdsnämnden i fråga om sanitär olägenhet kan antas uppkomma genom en avstängning.

Telefonsignaler anses inte utgöra lös egendom och faller således utanför tillämpningsområdena för bl.a. köplagen, konsumentköplagen och produktansvarslagen. Enligt Telias allmänna villkor för teleabonnemang (standardvillkor) får Telia stänga anslutningen bl.a. om det saknas skriftlig bekräftelse på avtalet, om det saknas begärd säkerhet, om störande utrustning används, om abonnenten inte betalar teleräkningen inom angiven tid eller på begäran betalar det belopp som överstiger kreditbeloppet.

Jordabalkens 12 kapitel (allmänt benämnt hyreslagen) innehåller regler om hyra av lägenhet. Hyreslagen innehåller bl.a. bestämmelser om förutsättningarna för att hyresgäst skall bli av med sitt besittningsskydd. Dessa bestämmelser är intressanta ur den synvinkeln att förfarandet enligt hyreslagen i stor utsträckning är styrt av skäl som kan anföras för hänsyn till enskildas behov av el för värme, matlagning, hygien m.m.

Det är allmänt accepterat att man under vissa förhållanden – t.ex. misskötsel – kan förlora rätten till hyresbostaden. Vissa formella krav måste emellertid vara uppfyllda. Den bestämmelse i hyreslagen som närmast är av intresse (44 §) lyder:

> Är hyresrätten enligt 42 § första stycket 1 eller 2 förverkad på grund av dröjsmål med betalning av hyra och har hyresvärden med anledning därav sagt upp avtalet, får hyresgästen inte på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, om hyran betalas på det sätt som anges i 20 § andra eller tredje stycket eller deponeras hos länsstyrelsen enligt 21 §
>
> 1. inom tre veckor från det att en hyresgäst, när det är fråga om en bostadslägenhet, har delgetts underrättelse om att han genom att betala hyran på angivet sätt får tillbaka hyresrätten samt meddelande

om uppsägningen och anledningen till denna lämnats till socialnämnden i den kommun där lägenheten är belägen, eller

2. inom två veckor från det att en hyresgäst, när det är fråga om lokal, har delgetts underrättelse om att han genom att betala hyran på angivet sätt får tillbaka hyresrätten.

I avvaktan på att hyresgästen visar sig ha gjort vad som fordras enligt första stycket för att få hyresrätten tillbaka får beslut om avhysning inte meddelas förrän det efter utgången av den tid som anges i det stycket har gått ytterligare två vardagar.

En hyresgäst får inte, när det är fråga om bostadslägenhet, skiljas från lägenheten, om dröjsmålet endast har avsett sådan höjning av hyran som blivit gällande enligt 54 a § och hyran kan prövas med tillämpning av 55 c § tredje stycket. Vad som sagts nu skall gälla till dess att en månad förflutit från det att hyresnämndens eller Svea hovrätts beslut har vunnit laga kraft.

En hyresgäst får inte heller, när det är fråga om bostadslägenhet, skiljas från lägenheten om

1. socialnämnden inom den tid som anges i första stycket 1 skriftligen har meddelat hyresvärden att nämnden åtar sig betalningsansvaret för hyran, eller

2. hyresgästen har varit förhindrad att betala hyran inom den tid som anges i första stycket 1 på grund av sjukdom eller liknande oförutsedd omständighet och hyran har betalats så snart det var möjligt, dock senast när tvisten om avhysning avgörs i första instans.

Första-tredje styckena gäller inte, om hyresgästen ändå är skyldig att flytta inom kortare tid än en månad efter det att hyresrätten förverkats.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer formulär till underrättelse och meddelande som avses i första stycket.

Hyresrätten är förverkad och hyresvärden berättigad att säga upp avtalet att upphöra i förtid bl.a. om bostadshyresgästen dröjer med att betala hyran mer än en vecka efter förfallodagen. För att hyresrätten skall förverkas krävs att hyresvärden iakttar vissa tidsfrister vid uppsägningen av avtalet. Hyresgästen är i dessa situationer emellertid bibehållen sin hyresrätt om hyresgästen vidtar rättelse innan hyresvärden sagt upp hyresavtalet.

Är hyresrätten förverkad på grund av betalningsdröjsmål och har hyresvärden med anledning därav sagt upp avtalet, får hyresgästen inte på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, om hyran betalas inom tre veckor. Treveckorsfristen räknas från det att bostadshyresgästen har delgetts underrättelse om att denne genom att betala hyran på visst sätt får tillbaka hyresrätten[17] samt meddelande om uppsägningen och anledningen till denna lämnats till socialnämnden i den kommun där lägenheten är belägen.[18]

Om socialnämnden inom tid som nyss sagts skriftligen meddelat hyresvärden att nämnden åtar sig betalningsansvaret för hyran får bostadshyresgästen enligt *tredje stycket punkt 1* inte skiljas från lägenheten. Detsamma gäller om hyresgästen varit förhindrad att betala hyran inom angiven tid på grund av sjukdom eller liknande oförutsedd omständighet och hyran har betalats så snart det var möjligt, dock senast när tvisten om avhysning avgörs i första instans (vanligen kronofogdemyndighet).

Enligt bestämmelsen i punkt 1 kan socialnämnden skriftligen åta sig betalningsansvaret för hyran. Vad det är frågan om är att socialnämnden gentemot hyresvärden utfäster sig att betala hyran. Utfästelsen som sådan medför naturligtvis ingen förändring i fråga om hyresgästens skyldighet att betala hyran till hyresvärden.

Det är tillräckligt att socialnämnden åtar sig betalningsansvaret för själva hyran. Således är punkt 1 tillämplig även om socialnämnden inte åtar sig ansvar för den redan upplupna räntan på hyresfordran. En annan sak är att socialnämnden genom åtagandet försätter sig i en gäldenärsposi-

---

[17] Underrättelsen enligt bestämmelsen skall delges hyresgästen i den ordning som anges i delgivningslagen, se NJA 1988 s. 420.

[18] För vissa meddelanden enligt hyreslagen gäller att avsändaren anses ha fullgjort vad som ankommer på honom om meddelandet avsänts i rekommenderat brev till mottagarens vanliga adress (se 63 §). Detta gäller t.ex. för hyresvärdens meddelande till socialnämnden enligt 44 § första stycket om uppsägningen och anledningen till denna. Samma regel kommer att gälla för socialnämndens meddelande till hyresvärden om betalningsåtagandet. Bestämmelsen i 63 § gäller nämligen meddelanden som avses i 44 § och kommer alltså att omfatta socialnämndens meddelande enligt 44 § tredje stycket 1 om att nämnden åtar sig betalningsansvaret för hyran. Det nu sagda betyder att det räcker att socialnämnden inom återvinningsfristen avsänder ett rekommenderat brev med meddelandet om betalningsåtagandet.

tion gentemot hyresvärden beträffande en fordran som är förfallen till betalning i enlighet med en i hyreskontraktet och alltså i förväg bestämt förfallodag. Det sagda torde medföra att socialnämnden är skyldig att betala dröjsmålsränta från den dag åtagandet görs till dess att hyran betalas.[19]

Socialnämnden har en tidsfrist att beakta, nämligen återvinningsfristen på tre veckor. Bestämmelsen i punkt 1 är tillämplig även i det fallet att socialnämnden innan återvinningsfristen börjar löpa har meddelat hyresvärden om betalningsåtagandet.

Meddelandet till bostadshyresgästen skall enligt en särskild förordning innehålla följande.[20]

> En hyresgäst som inte betalar hyran i tid förlorar sin hyresrätt och kan därför bli uppsagd från lägenheten. Som uppsägning räknas också stämningsansökan eller ansökan om avhysning. Enligt bestämmelser i hyreslagen kan hyresgästen dock få tillbaka hyresrätten fastän han eller hon har blivit uppsagd. Hyresgästen måste då betala hyran inom viss kortare tid.
>
> Hyresvärden måste lämna meddelande om uppsägningen till socialnämnden i den kommun där lägenheten är belägen.
>
> Ni underrättas härmed om att Ni har möjlighet att få tillbaka Er hyresrätt, om Ni betalar hyran inom tre veckor från det att Ni har fått del av denna underrättelse.

Samma förordning föreskriver att meddelandet till socialnämnden skall innehålla följande.

1. Hyresvärdens namn, postadress och telefonnummer
2. Hyresgästens namn och postadress
3. Den förhyrda lägenhetens storlek (antalet rum)

---

[19] Se NJA II 1993 s. 224.

[20] Meddelandet till hyresgästen liksom socialnämnden behöver inte avfattas ordagrant enligt lydelsen i förordningen, se NJA 1982 s. 704.

4. Belopp som hyresgästen skall betala för att återvinna hyresrätten med angivande av förfallodagen och den ränta som fordras
5. Hyresvärdens postgiro- eller bankgirokonto eller annan anvisning om sättet för hyrans betalning

Bestämmelsen om att socialnämnden skall beredas möjlighet att ingripa tillkom på förslag av Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna i deras slutbetänkande Bostadsförsörjning och bostadsbidrag (SOU 1975:51). Om utredningarnas förslag anfördes följande i proposition 1977/78:175 (s. 174 f.).

> Utredningarna konstaterar att vräkning alltid är en drastisk åtgärd, som medför allvarliga konsekvenser för hyresgästen och hans familj. Även om de vräkta kan beredas en ny bostad, medför vräkningen i allmänhet att de tvingas byta bostadsområde med allt vad detta innebär i fråga om avbrutna kontakter med grannar, ny miljö för barnen och i övrigt ändring av invanda förhållanden.
>
> Vräkning bör därför enligt utredningarna anlitas som en sista utväg. I och för sig kan vräkning vara en rationell åtgärd från fastighetsägarens utgångspunkt. Han har då gett upp hoppet om att få in hyran och vill få lägenheten disponibel för uthyrning till annan så snart som möjligt. Någon lösning på den utsatta familjens situation är däremot inte en vräkning. I ett större perspektiv kan förhållandena tvärtom riskera att försämras. Kommunen bör därför ges möjlighet att ingripa och se till att familjen får bo kvar, om kommunens bedömning av de social förhållandena ger till resultat att vräkning inte bör ske.
>
> Utredningarna framhåller att vräkning till följd av betalningsförsummelse ofta torde kunna undvikas, t.ex. genom att social myndighet träder emellan och betalar förfallen hyra. En nackdel f.n. är emellertid att myndigheterna ofta får vetskap om förhållandet på ett alltför sent stadium, nämligen när hyresrätten redan har förverkats och återvinningsmöjligheten gått förlorad. Om hyresgästen inte själv tar kontakt med myndigheten och berättar om sin situation, får myndigheten i regel vetskap om den hotande vräkningen först genom meddelande från kronofogdemyndigheten, som regelmässigt underrättar de sociala myndigheterna i kommunen om inkomna ansökningar om vräkning.
>
> För att ge kommunen möjlighet att förhindra vräkning och bevara hyresrätten åt hyresgästen i fall av betalningsförsummelse föreslår ut-

redningarna att kommunens socialnämnd alltid skall delges underrättelse när hyresrätten är förverkad av denna anledning.

Så gott som alla remissinstanser som yttrade sig i frågan tillstyrkte utredningarnas förslag eller lämnade det utan erinran. Föredragande statsrådet yttrade:

> Trots att bostadshyresgästernas ställning gentemot hyresvärden i förverkandefallen har förbättrats (se prop. 1973:23 s. 168-170), har det visat sig att vräkning i många fall inte har kunnat undvikas. Det är i allmänhet personer med sociala problem i ett eller flera hänseenden som drabbas av att bli vräkta från sin bostadslägenhet. Inte sällan är det fråga om människor som av olika skäl inte kommer sig för med att själva begära stöd från samhällets sida.
>
> --------
>
> Förslaget har vunnit anslutning bland så gott som samtliga remissinstanser. Även jag finner den anvisade lösningen vara ändamålsenlig. Det måste ligga i samhällets intresse att i här åsyftade situationer så långt möjligt söka förhindra att ytterligare sociala problem uppstår. Att kommunen kopplas in på detta tidiga stadium har betydelse även i de fall då kommunen inte avser att betala förfallen hyra men kommunens medverkan ändå behövs för att lösa hyresgästens akuta bostadsproblem. Enligt min mening behöver man inte befara att en underrättelse från hyresvärden till socialnämnden vid fall av uppsägning på grund av betalningsförsummelse skall uppfattas som ett otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Jag vill erinra om att underrättelsen måste betraktas som handling i ärende rörande socialhjälp. Den blir därför underkastad de sekretessbestämmelser som gäller för sådan handling.

Bestämmelsen i tredje stycket *punkt 2* är en undantagsregel som behandlar det mycket ovanliga fallet att bostadshyresgästen har varit förhindrad att betala hyran inom återvinningsfristen. Hyresgästen skall ha varit förhindrad att själv betala hyran och dessutom ha saknat möjlighet att ge någon annan i uppdrag att göra det. Förevarande punkt kan vara tillämplig även om den oförutsedda omständigheten inträffar först mot slutet av återvinningsfristen. Däremot är punkten i princip inte tillämplig om det

som hindrar hyresgästen från att ombesörja hyresbetalningen bortfaller innan återvinningsfristen löper ut.

3.2 Överväganden och förslag

FÖRSLAG: Förutsättningarna för när nätägaren får stänga av elen respektive när elsäljaren hos nätägaren får begära avstängning, regleras i lag. Avstängning/begäran får ske endast om försummelsen är väsentlig och om konsumenten fått tillfälle att vidta rättelse samt om det inte föreligger risk för liv och hälsa eller omfattande skada på egendom. Om konsumenten förfarit otillbörligt får dock avstängning alltid ske. Om försummelsen avser betalningsdröjsmål skall konsumenten delges en påminnelse och ges en betalningsfrist om tre veckor. Socialnämnden skall underrättas om betalningsförsummelsen och ges möjlighet att inom samma tid betala eller åta sig att betala. Överföring eller leverans av el får inte avbrytas med anledning av fordran som helt eller delvis är föremål för tvist.

Det saknas regler som närmare styr förutsättningarna för inskränkning av elöverföring/elleverans vid utebliven betalning eller vid annat brott mot nät- respektive leveransavtalet. I praktiken är det endast nätägaren (eller kronofogdemyndighet) som kan verkställa en avstängning. För enkelhetens skull talas i fortsättningen endast om rätten att stänga av elen, men härmed avses alltså även elsäljarens rätt att hos nätägaren begära att elen stängs av.

Konsumenten är beroende av nätägarens/elsäljarens bedömning av vad som är ett rimligt förhållningssätt till konsumenterna. Detta är mindre lämpligt av flera anledningar. Ur nätägarens/elsäljarens synvinkel innebär det ett problem att i varje enskilt fall behöva avgöra lämpligt förfaringssätt gentemot konsumenten. Sett ur konsumentens synvinkel får det anses utgöra en nackdel att inte på förhand veta hur nätägaren/elsäljaren kommer att agera. Samtliga inblandade skulle således gynnas av att förfaringssättet vid utebliven betalning formaliserades. Av förra avsnittet framgick att

konsumenten på jämförbara områden - närmast vid vattenleverans och i hyresförhållanden - har ett bättre skydd genom att förutsättningarna för förlust av nyttigheten är reglerade i lag. Redan härigenom får elkonsumenten anses ha ett påtagligt sämre skydd än vad konsumenter har på andra jämförbara konsumentmarknader.

Rätten att i vissa situationer kunna stänga av elen är inte avsedd att fungera som ett påtryckningsmedel. Det går emellertid inte att bortse från att risken för avstängning - liksom risken för att bli av med bostaden - verkar för att elkonsumenten vidtar rättelse. Det är vidare inte ovanligt att ena parten i ett avtalsförhållande vid motpartens avtalsbrott upphör med sin prestation eller återtar den. Detta är snarare regel än undantag i fall då ena partens prestation är fortgående eller inte avslutad. En konsument som missköter betalningen av en vara som köpts på avbetalning riskerar således som regel att varan återtas utan att hänsyn tas till konsumentens sociala och ekonomiska situation. Vad som skiljer elförhållandet från flertalet andra avtalsförhållanden är elens betydelse för några av hushållens grundläggande behov. Det är därför rätten att stänga av elen måste användas med stor försiktighet och med beaktande av förhållandena i det enskilda fallet.

Jag har övervägt om avstängning helt och hållet bör förbjudas. Sådana tankar har framförts i doktrinen.[21] Enligt min uppfattning skulle det dock föra för långt att förbjuda avstängning. Det har i praxis accepterats att avstängning får ske. Det är dessutom allmänt accepterat att man vid bl.a. betalningsdröjsmål kan förlora bostaden. Det är därför uteslutet att skyddet för elkonsumenten skulle gå längre än vad skyddet gör enligt både hyreslagen och va-lagen. Vidare är det enligt uppgift inte tekniskt möjligt att med det svenska elsystemet gå ned till en strömstyrka på t.ex. 4 ampere. För att hushållsutrustning skall kunna fungera krävs rent tekniskt minst 10 ampere, och vid denna spänning är det möjligt att utnyttja elen för det normala hushållsbehovet. Nätägaren/elsäljaren skulle med en absolut skyldighet att överföra/leverera el förtas möjligheten att kunna begränsa sina

[21] Bl.a. av Stridbeck.

kreditförluster. Av bl.a. dessa anledningar har jag inte närmare utrett t.ex. möjligheten att övergå till lägre strömstyrka (se särskilt yttrande av experten Åsa Håkanson).

Strömlöshet medför, liksom förlusten av bostad eller vatten- och värmeleverans, en allvarlig försämring av den enskildes sociala situation. Det är därför uppenbart att om hushållskonsumenterna som kollektiv skall få fullgott skydd i detta avseende, måste förutsättningarna för när avstängning får ske regleras i lag. Jag övergår nu till att behandla den närmare utformningen av en sådan reglering.

I dagens teknologiska samhälle är den enskilde i det närmaste helt beroende av tillgång till el. Arbetsfördelningen i samhället har, som en följd av teknikutveckling och specialisering, lett till att det i praktiken är omöjligt för enskilda hushåll att själva förse sig med rent vatten och el.[22] Tillgång till el är ett primärbehov som är nödvändigt för matlagning, god hygien, ljus och uppvärmning av bostaden. Möjligheten till avstängning har i princip accepterats i rättspraxis. Frågan är då hur långt nätägaren/elsäljaren skall kunna gå i sin rätt innan det blir otillbörligt mot konsumenten.

Möjligheten att stänga av strömmen bör kunna användas endast om försummelsen är väsentlig (jfr va-lagen). Ett sådant krav finns redan idag enligt standardvillkoren (se punkt 6.1 NÄT 95 K). Påföljden avstängning bör således inte kunna användas t.ex. om betalningsförsummelsen avser ett mindre belopp eller om det rör sig om enstaka betalningsförsummelser av icke alltför betydande belopp. Erfarenheten har visat att preliminära debiteringar i vissa fall leder till onormalt höga sluträkningar och att konsumenten får svårt att betala med risk för avstängning som följd. Det är min uppfattning att försummelser i detta avseende inte bör betraktas som väsentliga och att avstängning därför inte bör få ske. Avstängning bör inte heller kunna ske i andra fall där försummelsen inte är väsentlig. Avstängning bör dessutom inte få ske om inte konsumenten fått möjlighet att vidta rättelse.

---

[22] Se bl.a. TemaNord s. 155.

Om elen till t.ex. en villa stängs av kan det bl.a. under vintertid finnas risk för att människor far illa och blir sjuka. I fall där det föreligger risk för människors liv och hälsa föreslås därför avstängning inte få ske. Jag är medveten om att uppgiften att bedöma risken för människors liv och hälsa är förenad med vissa svårigheter och att detta förmodligen är en av orsakerna till att det när avstängning övervägs, generellt inte tas någon hänsyn till nämnd risk. Det måste dock betonas att det är synnerligen viktigt att nätägarna/elsäljarna tar ett samhällsansvar och verkligen kontrollerar att människor inte riskerar att fara illa av en avstängning.

Det kan vidare finnas risk för att vattenledningar och liknande fryser sönder. Datainspektionen har uttalat att eldistributörer bör avstå från avstängning då risk för skada på fastighet kan uppkomma.[23] I sådana och liknande situationer där det vid en avstängning finns risk för omfattande egendomsskador, bör nätägaren/elsäljaren inte få stänga av elen.

Det är förekommit att nätägare/elsäljare använt avstängningen som ett otillbörligt påtryckningsmedel (se bl.a. Konkurrensverkets beslut dnr. 562/93). Den här föreslagna regleringen jämte den nedan föreslagna skadeståndsregeln torde minska risken för sådant missbruk av rätten till avstängning.

Det går emellertid inte att bortse från - även om det torde vara sällsynt förekommande - att den föreslagna regeln kan komma att missbrukas av enskilda konsumenter. Jag avser härvid fall där t.ex. det föreligger risk för omfattande egendomsskador i form av sönderfrysta vattenledningar och konsumenten underlåter att, trots ekonomisk förmåga, betala sina elräkningar. Ett annat exempel är att det i hemmet finns värdefull egendom som riskerar att förstöras om elvärmen stängs av. En ytterligare situation är om det finns en sjuk person i familjen som är beroende av elektricitet, men man likväl av andra skäl än ekonomiska underlåter att betala. I fall som dessa skulle det vara möjligt för elabonnent att missbruka sina rättigheter enligt avtalet med nätägaren/elsäljaren om elen aldrig gick att stänga av enligt den föreslagna huvudregeln. Jag föreslår därför att det även införs

---

[23] DI 44-86. Se vidare Stridbeck s. 243 ff.

en föreskrift om att elen alltid skall få stängas av om konsumenten förfarit otillbörligt mot nätägaren/elsäljaren. Det förutsätts att regeln används av nätägaren/elsäljaren med stor försiktighet och gott omdöme.

I va-lagen finns ett krav på att vattnet får stängas endast om det inte uppkommer *sanitär olägenhet*. Jag har övervägt om det bör införas motsvarande krav även i fråga om el.[24] En regel med ett sådant krav skulle emellertid, enligt min mening, vara svår att tillämpa i dessa sammanhang. Vid t.ex. leverans av vatten är det någorlunda enkelt att avgöra om sanitär olägenhet uppstår. Om elen stängs av är konsekvenserna däremot mer svåra att förutse och det är mer komplexa överväganden som måste göras. Jag har därför inte funnit skäl - utöver hänsynen för människors liv och hälsa - att låta avstängning villkoras även med risken för sanitär olägenhet.

Den föreslagna avstängningsreglen är emellertid inte tillräcklig för att ett fullgott konsumentskydd skall uppnås vid betalningsförsummelser. Konsumentskyddet i hyreslagens 44 § har sin utgångspunkt i sociala hänsyn. Sådana hänsyn gör sig gällande även i elsammanhang. I socialtjänstlagen (6 §) regleras den enskildes rätt till stöd och hjälp i olika situationer:

> Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.
>
> Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Socialbidrag skall vara ett komplement till socialförsäkringssystemet och övriga ekonomiska förmåner i samhället och utgår endast när andra förmåner är otillräckliga eller inte kan utgå. Socialbidrag kan också utgå till någon som ett komplement till inkomst som är otillräcklig på grund av stor försörjningsbörda eller höga levnadskostnader. Rätt till socialbidrag inträ-

---

[24] Jfr not 14.

der således om den enskilde behöver hjälp till sin försörjning och livsföring i övrigt och behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Rätten till socialbidrag skall alltid prövas individuellt. De allra flesta av landets kommuner tillämpar emellertid numera en s.k. bruttonorm vid beräkning av socialbidragets storlek. I bruttonormen ingår alla kostnader för livsuppehället undantaget bostadskostnaden. Bruttonormen skall tillförsäkra den enskilde en viss levnadsstandard genom att lägga så många poster som möjligt inom socialbidragsnormen utan att dessa prövas särskilt. Den enskilde kan därigenom lättare bilda sig en uppfattning om han i en viss situation kan få detta grundläggande bistånd eller inte. Han får också en viss frihet att inom den ram för hushållsbudgeten som normen sätter disponera socialbidraget på det sätt som passar honom bäst.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd är *hushållsel* en av budgetposterna som täcks av bruttonormen. Den del av bruttonormen som belöper på denna post utgör 155 kr per månad. Beräkningen grundar sig på genomsnittsförbrukningen för olika stora lägenheter (beroende på antalet hushållsmedlemmar) i hyreshus. Enligt uppgift från Socialstyrelsen ger många kommuner bidrag för hushållsel utöver bruttonormen. Bidraget kan variera från kommun till kommun med hänsyn till faktorer som t.ex. vad elen kostar och om det rör som om boende i villa eller i hyresrätt, eller om elen även innefattar kostnad för uppvärmning.

Enligt en undersökning utförd av Stridbeck i slutet av 1980-talet[25] stängde flertalet eldistributörer (89 %) årligen av elen hos färre än 2 % av respektive företags abonnenter. Mer än hälften av företagen (61,3 %) stängde årligen av strömmen hos färre än 1 % av abonnenterna. Av samma undersökning framgick att antalet avstängningar ökat de senaste åren. Enligt Stridbeck avvärjes många avstängningar med hjälp av socialnämnden.[26] Enligt uppgifter från Socialstyrelsen har antalet ingripanden av socialnämnden minskat under senare år. Av Stridbecks undersökning fram-

---

[25] Se bl.a. Stridbeck s. 232 ff. och bilaga 2 (enkät angående eldistributionsvillkor för hushållsabonnenter).

[26] Se Stridbeck s. 234.

går att endast 9 % av företagen regelmässigt tog kontakt med socialnämnden. Svenska Elverksföreningen rekommenderar med stöd av bl.a. uttalanden från Datainspektionen sina medlemmar att inte ta kontakt med socialnämnden.[27]

Om socialnämnden underrättas inför en eventuell frånkoppling innebär det att personuppgifter måste lämnas ut till nämnden. Enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men.

Personregister rörande elabonnenter förs som regel med hjälp av ADB, varför datalagen är tillämplig. Lagens bestämmelser om personregister ändrades år 1982, vilket medförde att man måste skilja på gamla respektive nya register. För både gamla och nya register gäller emellertid att personuppgift får lämnas ut om det finns författningsstöd härför. Om förutsättningarna för avstängning av el regleras i lag kan således ett utlämnande av personuppgifter inte strida mot datalagen.[28]

En kort nordisk jämförelse kan här vara på sin plats. I varken Danmark, Norge eller Finland finns något absolut förbud mot avstängning. I *Danmark* bör elföretaget skjuta på avstängning om det föreligger särskilda skäl, t.ex. om egendom är obebodd eller saknar tillsyn eller om det finns husdjur som kan komma till skada (se vidare bilaga 2, avsnitt 3.2). I *Norge* rekommenderas elföretagen att skjuta på avstängningen i vissa fall, t.ex. om det finns sociala moment med i bilden (se vidare bilaga 2, avsnitt 4.4.1). I *Finland* är frågan om avstängning reglerad i lag. Enligt 27 § elmarknadslagen får strömmen avbrytas om abonnenten i något väsentligt hänseende bryter mot avtalet. Om det är fråga om betalningsförsummelse och om elen levereras till en permanentbostad som värms upp med el, får leveransen dock inte avbrytas under tiden från ingången av

---

[27] Se Elverksföreningens uttalande på s. 38.

[28] Datalagen kommer - enligt uppgift från sekretariatet i den pågående Datalagskommittén - sannolikt att ersättas av en ny EU-anpassad reglering. Den nya persondatalagen kommer att vara teknikoberoende.

oktober till utgången av april, innan fyra månader har förflutit från förfallodagen för den obetalda avgiften. Den senare vintertidsregeln gäller således endast om fråga är om försummelse i form av betalningsdröjsmål (se vidare bilaga 2, avsnitt 5.1.3).

Här skall kort också beröras förhållandena i några andra europeiska länder.[29] En konsument som i *Belgien* inte betalar sin elräkning har möjlighet att få elleveransen begränsad till 4 ampere. Om sociala myndigheter garanterar betalning kan konsumenten återfå full kapacitet. Om så inte sker har konsumenten två år på sig att betala av skulden samtidigt som löpande skulder måste betalas. Om skulden inte är reglerad efter två år avbryts leveransen. I *Frankrike* har elleverantören rätt att avbryta leveransen vid utebliven betalning. Konsumenten har dock under en månads ytterligare kredittid möjlighet att få använda el men då begränsat till 1 kW (drygt 4 ampere) eller, om bostaden är eluppvärmd, till 3 kW. Om betalning inte skett efter den gångna månaden stängs strömmen av. Avstängning sker alltid så att konsumenten skall ha möjlighet att betala under dagen. Avstängning sker dock inte på fredagar eller dag före helgdag. I *Irland* är elleverantören skyldig att, med beaktande av konsumentens ekonomiska situation, försöka åstadkomma en avbetalningsplan. Konsumenten är skyldig att bl.a. under ledning av de sociala myndigheterna delta i hushållsbudgetplanering. Om ingen avbetalningsplan görs upp skall leverantören uppmana konsumenten att ta kontakt med hälsovårdsmyndigheten, som gör en bedömning av om ingripande skall ske. Om dessa ansträngningar inte resulterar i något får elleveransen avbrytas. Elkonsumenten i *Italien* skall erhålla en anmaning att betala den förfallna skulden och information om att elleveransen avbryts om så ej sker. Efter en viss tid sänds en ny påminnelse. Konsumenten får sammanlagt cirka 50 dagar på sig att betala. Har konsumenten inte betalat inom den tiden stängs elen av. Leverantören har ingen skyldighet att kontakta sociala myndigheter. Även i *Österrike* skall konsumenten påminnas om den förfallna skul-

---

[29] Uppgifterna har inhämtats av elverksföreningen från dess systerorganisationer i de aktuella länderna.

den. Ungefär en vecka efter betalningsfristens utgång (cirka 30 dagar efter förfallodagen) görs ett personligt besök då anstånd om ytterligare en vecka kan ges.

En viss ledning när det gäller utformningen av konsumentskyddet vid utebliven betalning, kan som tidigare nämnts hämtas i hyreslagen. Behovet av el för värme, matlagning etc. är jämförbart med behovet av bostad. Är hyresgästen sen med betalningen kan han inte skiljas från bostaden innan dels hyresgästen delgetts en påminnelse, dels socialnämnden fått tillfälle att betala eller åta sig att betala hyresskulden. I båda fallen är tidsfristen tre veckor från det att hyresgästen/socialnämnden fick del av påminnelsen/underrättelsen. Hyresgästen får inte heller skiljas från bostaden om orsaken till betalningsdröjsmålet är sjukdom eller liknande oförutsedd omständighet, och betalning sker så snart det är möjligt, dock senast när tvisten om avhysning avgörs i första instans.

Avstängning av el är liksom vräkning alltid en drastisk åtgärd, som medför allvarliga konsekvenser för elabonnenten och dennes familj. Avstängning bör därför anlitas som en sista utväg. I och för sig kan avstängning vara en rationell åtgärd från nätägarens/elsäljarens utgångspunkt. Denne har då gett upp hoppet om att få betalt för levererad el. Avstängning är emellertid inte någon lösning på den utsatta familjens situation. I ett större perspektiv kan förhållandena tvärtom riskera att försämras. Det är i allmänhet personer med stora ekonomiska eller sociala problem i ett eller flera hänseenden som drabbas av betalningssvårigheter. Inte sällan är det fråga om människor som av olika skäl inte kommer sig för att själva begära stöd från samhällets sida. Kommunen bör därför ges möjlighet att ingripa och se till att hushållet får behålla tillgången till el, om kommunens bedömning av de sociala förhållandena ger till resultat att bidrag bör utgå.

Avstängning av el torde således i vissa fall kunna undvikas genom att social myndighet träder mellan och betalar förfallen skuld. En nackdel för närvarande är emellertid att myndigheterna ofta får vetskap om förhållandet på ett alltför sent stadium. Om den enskilde inte själv ta kontakt med myndigheten och berättar om sin situation, får myndigheten i regel

aldrig vetskap om förhållandena. För att ge kommunen möjlighet att förhindra avstängning av el i fall av betalningsförsummelse föreslås därför att kommunens socialnämnd (eller den eller de nämnder som utsetts att utföra socialnämnds uppgifter) alltid skall underrättas när nätägaren/elsäljaren överväger att stänga av elen. En sådan lösning torde vara ändamålsenlig. Det måste ligga i samhällets intresse att i här åsyftade situationer så långt möjligt försöka förhindra att ytterligare sociala problem uppstår. Man behöver inte befara att en underrättelse från nätägaren/elsäljaren till socialnämnden vid fall av avstängning på grund av betalningsförsummelse skall uppfattas som ett otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Det kan erinras om att underrättelsen måste betraktas som handling i ärende rörande socialhjälp. Den blir därför underkastad de sekretessbestämmelser som gäller för sådan handling (se 7 kap. 4 § sekretesslagen). Tanken bakom en reglering av förutsättningarna för avstängning av el är inte att föreslå en ökning av statens insatser, utan det förutsätts att socialnämnderna liksom tidigare gör en behovsprövning i det enskilda fallet. Syftet är snarare att genom en formalisering av förutsättningarna för avstängning, skapa klarhet och förutsebarhet för både nätägare/elsäljare och konsumenter. Härigenom uppnås ett rimligt skydd för konsumenterna som kollektiv när det gäller socialt hänsynstagande.

Förutsättningarna för frånkoppling bör vidare formaliseras genom att det i lag regleras vilka tidsfrister som bör gälla. Med förebild i hyreslagen föreslås därför att avstängning av el inte får ske om betalning sker inom tre veckor från det att konsumenten har delgetts underrättelse om att han genom den uteblivna betalningen riskerar att få överföringen eller leveransen avbruten. Socialnämnden bör inom samma tid ha möjlighet att betala eller att åta sig att betala skulden.

Underrättelsen till konsumenten om treveckors-fristen bör enligt förebild i hyreslagen delges konsumenten i den ordning som anges i delgivningslagen, eftersom det är av stor betydelse att konsumenten verkligen får del av underrättelsen. Denna ålägger nämligen konsumenten en aktivitet

som är av närmast avgörande betydelse för elöverföringens/elleveransens bestånd.[30]

I avvaktan på att konsumenten visar sig ha erlagt betalning enligt vad som nu sagts föreslås vidare att överföringen eller leveranser till konsumenten inte får avbrytas förrän det efter utgången av treveckors-perioden har gått ytterligare två vardagar.

Förbudet enligt de allmänna villkoren för nätägare/elsäljare att avbryta överföring eller leverans av el med anledning av fordran som helt eller delvis är föremål för tvist, bör lagregleras. Har elkonsumenten invändningar mot krav har denne att vända sig mot det eller de företag vars fordran konsumenten vägrar betala.

Med begreppet *elsäljare* avses normalt ena halvan av vad som tidigare utgjorde *eldistributören*. Efter tudelningen av nätverksamhet och försäljning (liksom produktion) av el, kom dessa respektive verksamheter att bedrivas i två separata företag; ett nätföretag och ett säljföretag (här bortses för tillfället från renodlade producentföretag). Det är dessa företags verksamhet som avses att regleras genom ellagstiftningen. Emellertid är det inte ovanligt att exempelvis större bostadsrättsföreningar och kommunala bostadsföretag för sina medlemmars/hyresgästers räkning köper el från elproducent/elsäljare. Även dessa associationer torde i praktiken kunna betraktas som elsäljare. Från konsumentskyddssynpunkt synes det inte finnas skäl att skilja mellan förevarande situationer, och fall där konsumenten köper sin el direkt från ett företag som renodlat bedriver elförsäljning. Fråga är således om de elsäljare vars verksamhet primärt inte syftar till handel med el, träffas av den i detta betänkande föreslagna regleringen.

Den av Ellagstiftningsutredningen föreslagna nya ellagen gäller vid *handel med el*. Motsvarande bestämmelse i 1994 års lag om handel med el, m.m., anger att *en juridisk person som driver handel med el* inte får bedriva nätverksamhet enligt 1902 års ellag. Enligt båda lydelserna

---

[30] Jfr med vad som uttalades i samband med en ändring år 1993 av 12 kap. 44 § JB, se NJA II 1993 s. 223n.

kommer således det bostadsföretag som köper el för att sälja den vidare till sina hyresgäster, i princip att omfattas av lagstiftningens bestämmelser. En följd härav är att bostadsföretaget träffas av ellagens bestämmelserna om balansansvar och uppsägningsfristen på sex månader. På motsvarande sätt gäller regleringen även andra föreningar, bolag, samfälligheter etc., som inte endast utgör en osjälvständig förmedlingslänk. Som en jämförelse kan nämnas att Utredningen om regler för handel med el, m.m. nyligen i betänkandet Regler för handel med el (SOU 1996:49) föreslagit en legaldefinition av begreppet handel med el; *yrkesmässigt bedriven verksamhet som helt eller delvis består i förvärv eller överlåtelser av elektrisk kraft eller av elkontrakt, där syftet inte endast är att tillgodose behovet av elektrisk kraft för egen konsumtion eller att åstadkomma prissäkring för sådan elleverans* (2 § i förslaget till lag om elhandel). Alla som yrkesmässigt bedriver eller avser att bedriva handel med el föreslås vara skyldiga att anmäla detta för registrering hos tillsynsmyndigheten. Något generellt krav på tillstånd för elhandel föreslås dock inte. I betänkandets allmänna motivering uttalas (s. 159) att den föreslagna bestämmelsen avser alla former av yrkesmässig elhandel och att det inte finns någon anledning att begränsa tillämpningen till vissa typer av företag eller aktörer. Det anges vidare (samma sida) att vid handel som sker mellan elhandelsföretag och enskilda konsumenter bör vid bestämmelsens tillämpning utgångspunkten vara att konsumenterna skall erhålla ett skydd motsvarande det som erbjuds på andra områden. I betänkandet hänvisas i denna del till förevarande utrednings arbete. I författningskommentaren till den aktuella bestämmelsen anges (s. 182) att kravet på yrkesmässighet medför att det skall vara fråga om återkommande köp och försäljningar inom ramen för näringsverksamhet. Det förutsätts således inte att elhandeln utgör den primära verksamhetsdelen.

En slutsats av det sagda är att de förslag som läggs fram i förevarande betänkande kommer att omfatta även de elhandlare som köper och säljer el som en sekundär del av verksamheten. Detta innebär t.ex. att ett bostadsföretag som inte sköter betalningarna av sina elinköp och som därigenom riskerar att få elen avstängd, kan komma att bli skadeständs-

skyldigt gentemot de konsumenter som köper sin el av bostadsföretaget. Det anförda torde exempelvis även innebära att ett bostadsföretag som inte får betalning för el som sålts till konsument kan bli skyldigt att iaktta de här föreslagna förutsättningarna för att få stänga av elen. För att det inte skall råda några tveksamheter i nu nämnt avseende bör det i det fortsatta arbetet med att reformera ellagstiftningen övervägas om inte den nya ellagens tillämpningsområde bör tydliggöras.

Tvister om rätt till avstängning förelegat bör inte kunna prövas av Nätmyndigheten vid NUTEK. En tvist som rör sådan rätt kan komma att prövas av kronofogdemyndighet (och i senare instans av allmän domstol) bl.a. i mål om handräckning. Fråga om rätten till avstängning missbrukats kan även komma att prövas i skadeståndsmål (hos kronofogdemyndighet eller allmän domstol). För att det inte skall föreligga någon tveksamhet om vilken/vilka instanser konsumenten har att vända sig till bör hithörande frågor ligga utanför nätmyndighetens kompetens. Någon uttrycklig föreskrift härom är dock inte nödvändig eftersom det i de fall nätmyndigheten har prövningsrätt, detta följer av lag.

3.3 Kostnadskonsekvenser

De kostnader för nätägaren/elsäljaren som följer av förslaget till avstängningsregel föreslås få påföras den enskilda elabonnenten. Det är en mängd olika kostnader som kan föranledas av en elkonsuments försummelse. Vissa kostnader kan nätägaren/elsäljaren få ersättning för enligt särskilda föreskrifter. Andra kostnader kan i vissa fall ersättas som rättegångskostnader inom ramen för en handräckningsprocess. En regel varigenom vissa konstnader får påföras den enskilde konsumenten och andra inte, skulle vara svår att tillämpa i praktiken. Det är därför rimligt att de kostnader som föranleds av den enskildes försummelser också får påföras den enskilde.

När det gäller statens kostnader har staten genom socialtjänstlagen åtagit sig att bistå den enskilde i dennes försörjning och livsföring i övrigt,

om den enskildes behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Rätten till bistånd omfattar hushållsel. Den föreslagna regeln kan emellertid antas medföra en viss ökning av antalet ingripanden från socialnämndens sida. Anledningen härtill att socialnämnden i större utsträckning kan antas få kännedom om sociala problem som nämnden annars inte fått vetskap om. Samtidigt kan det undvikas att den enskildes ekonomiska och sociala situation förvärras. Det är således inte möjligt för utredningen att bedöma om förslaget medför några samhälleliga kostnader.

4 Konsumentskyddet vid kvantitativa driftstörningar

4.1 Meddelande om förutsebara elavbrott

4.1.1 Gällande rätt

Nätägaren har enligt standardvillkoren rätt att avbryta överföringen av el vid risk för personskada eller väsentlig egendomsskada. Nätägaren har sådan rätt även vid underhålls- och reparationsarbeten. Om nätägaren kan förutse varaktigt avbrott i överföringen av el skall avbrottet - enligt punkt 2.7 i NÄT 95 K - i så god tid som möjligt tillkännages *på lämpligt sätt*. Det är upp till varje nätägare att bedöma vilket sätt som är lämpligt. I praktiken sker aviseringen ofta genom att underrättelse lämnas till den enskilde konsumenten i dess bostad, eller genom anslag i t.ex. trappuppgång, men det förekommer även att konsumenten underrättas om avbrottet genom annonsering i t.ex. dagspress.

4.1.2 Överväganden och förslag

FÖRSLAG: Skyldigheten för nätägaren att underrätta konsumenten om förutsebara elavbrott regleras i lag. Nätägare som kan förutse annat än kortvarigt avbrott skall underrätta konsumenten om avbrottet i så god tid som möjligt, genom personligt meddelande eller om så är lämpligt genom anslag.

En viktig förutsättning för att elkonsumenten skall kunna undvika eller begränsa omfattningen av skador med anledning av förutsebara driftstörning-

ar, är att konsumenten underrättas om tidpunkten för och eventuell varaktighet av sådana avbrott. Nätägaren bör underrätta konsumenterna om alla förutsebara avbrott i så god tid som möjligt. Även korta avbrott kan föranleda skador, exempelvis förlust av mjukvara i hemdatorer eller förstörd hemelektronik. Konsumentskyddet gör sig dock gällande främst vid längre avbrott som kan föranleda störningar i de primära användningsområdena för elen, dvs. värme, matlagning, ljus och god hygien. Regleringsbehovet är därför enligt min mening starkt endast när det gäller andra avbrott än kortvariga.

Eftersom många hushåll saknar daglig tidning är avisering i sådan ordning inte tillräcklig. Underrättelsen måste nå de enskilda hushållen. Med hänsyn till den enskildes behov av el för uppvärmning, matlagning m.m., är det inte acceptabelt att konsumenten underrättas endast via press eller andra media som konsumenten inte nödvändigtvis kan förväntas få del av. För att uppnå ett rimligt konsumentskydd i detta avseende bör därför skyldigheten att underrätta den enskilde konsumenten regleras i lag.

Det kan i vissa fall vara nödvändigt att konsumenten underrättas genom ett hemskickat meddelande (konsumenten måste kunna antas läsa vad som läggs i brevlådan) eller att konsumenten på annat sätt personligen underrättas om avbrottet, t.ex. via telefon. I flerfamiljshus torde det normalt vara tillräckligt att underrättelse anslås på härför avsedd plats, t.ex. anslagstavla eller hissdörr. Det är dock inte acceptabelt att underrättelse sker enbart genom annonsering i press, radio- eller TV eller dylika media. Underrättelse på detta sätt kan inte med tillräcklig grad av säkerhet förväntas nå konsumenten. Då det är av stor betydelse att konsumenten verkligen får vetskap om det kommande elavbrottet föreslås därför att aviseringsskyldigheten skall uppfyllas genom underrättelse till den enskilde konsumenten eller - om det i det särskilda fallet är lämpligt - genom anslag. Underrättelse i denna ordning ger konsumenten möjlighet att undvika och begränsa skadeverkningarna av ett kvantitativt driftavbrott.

Underlåtelse att på angivet sätt underrätta elkonsumenten kan leda till att nätägaren ådrar sig skadeståndsansvar för sådana skador som konsumenten hade kunnat undvika om denne underrättats om avbrottet.

Det föreslås alltså att det införs en regel varigenom föreskrivs att innehavare av nätkoncession som kan förutse annat än kortvarigt avbrott i överföringen - i så god tid som möjligt - skall meddela konsumenten personligen om avbrottet eller, om det är lämpligt, anslå meddelande om avbrottet t.ex. i trappuppgång.

4.1.3 Kostnadskonsekvenser

Det föreligger enligt nuvarande standardvillkor en skyldighet för nätägare att tillkännage förutsebara avbrott. De kostnader som dessa tillkännagivanden medför har nätägaren att stå för. Det får anses ligga i främst nätägarens intresse att konsumenten underrättas om förutsebara avbrott, för att nätägaren på så sätt skall kunna reducera risken för skador vid driftstörningar och som nätägaren - enligt de regler som föreslås nedan - kan bli skadeståndsskyldig för. Även konsumenten har intresse av att kunna begränsa verkningarna av ett strömavbrott. Genom en underrättelse kan dessutom många skador sannolikt helt undvikas. De kostnader som föranleds av att den enskilde vidtar åtgärder för att förhindra skador vid ett förutsebart avbrott, får den enskilde i princip själv stå för. Genom att underrätta i tid och på rätt sätt kan nätägaren således i stor utsträckning undvika dels att den enskilde överhuvudtaget drabbas av skador, dels att nätägaren själv blir ersättningsskyldig för onödiga utgifter.

De kostnader som föranleds av den föreslagna underrättelseskyldigheten bör med hänsyn till vad som sagts bestridas av respektive nätägare och ingå i underlaget för nättarifferna.

4.2 Skadestånd med anledning av elavbrott

4.2.1 Gällande rätt

Med begreppet *skada* avses i allmänhet en viss ofördelaktig effekt på en sak, person eller ett intresse. Skadan kan vara *ekonomisk*,[31] dvs. möjlig att uppskatta i pengar, eller *ideell* (icke-ekonomisk, immateriell), dvs. en skada som inte låter sig mätas i pengar på samma sätt som en ekonomisk skada.[32]

Den ekonomiska skadan brukar i sin tur delas in i två kategorier. Ekonomisk skada kan vara en *integritetskränkning*,[33] dvs. skada på person eller sak, eller en *allmän förmögenhetsskada*, dvs. skada på en persons förmögenhetsställning eller förvärvsverksamhet i allmänhet. Allmän förmögenhetsskada som någon lider utan att vare sig han själv eller någon annan har tillfogats en person- eller sakskada kallas med en i skadeståndslagen använd term *ren förmögenhetsskada*.[34] Allmän förmögenhetsskada som inte är ren förmögenhetsskada benämns i det följande *annan allmän förmögenhetsskada*.

---

[31] Se t.ex. Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 477.

[32] För att ideell skada skall ersättas krävs därför i princip stöd i lag, se t.ex. SOU 1992:84.

[33] Termen *integritetskränkning* har blivit mer och mer ovanlig, dels därför att den inte används i skadeståndslagen, dels därför att termen för de flesta torde föra tankarna till personlighetsskyddet (dvs. ideella skador) snarare än till person- och sakskador, se Hellner, Skadeståndsrätt, 3 uppl., s. 51my.

[34] Se bl.a. Hellner, Skadeståndsrätt, och vidare NJA 1972 s. 598. Jfr Hellner i SvJT 1969 s. 355 ff. Ren förmögenhetsskada kan uppkomma t.ex. om nätägaren/elsäljaren missbrukar sin rätt att koppla från strömmen. Se även NJA 1966 s. 210. Möjligheten att *enligt skadeståndslagen* få ersättning för dylik skada är begränsad till vissa situationer i samband med brott.

Skada som sker t.ex. i ett kabelbrottsögonblick kallas *omedelbar* (direkt) skada medan skada som uppkommer först senare[35] som en följd av kabelbrottet, kallas *följdskada* (indirekt[36]). De tidigare angivna formerna av ekonomisk skada - dvs. sakskada, personskada, ren förmögenhetsskada eller annan allmän förmögenhetsskada - kan uppstå såväl direkt som indirekt.

I utomobligatoriska förhållanden gäller huvudregeln att allmän förmögenhetsskada är ersättningsgill endast om den är en följd av en sak- eller personskada, som drabbar samma rättssubjekt. Denna allmänna skadeståndsrättsliga princip begränsar således ersättningsmöjligheterna för elabonnenten om ett elavbrott orsakas av utomstående, dvs. någon som varken konsumenten eller nätägaren/elsäljaren står i avtalsförhållande till.

Utredningens uppdrag går i denna del ut på att föreslå reglering avseende inomobligatoriska förhållanden. För en närmare inblick i den nämnda utomobligatoriska regeln hänvisas främst till rättsfallen NJA 1966 s. 210, NJA 1972 s. 598 och NJA 1988 s. 62.

I diskussionen om kvantitativa driftstörningar är det särskilt konsekvenserna av brott på elledningar och liknande (t.ex. vatten-, gas- och oljeledningar) som ägnats uppmärksamhet. Anledningen härtill är att avbrott av detta slag kan skapa en mångfald olika skadesituationer. Det rör sig här om en skala av skiftande skadeeffekter, från det ena ytterlighetsfallet - där ett brott på en huvudkabel eller en skada i en fördelningsstation kan slå ut hela samhällen med bostäder, industrier, kommunikationsanläggningar m.m. - till den andra ytterligheten - där brottet sker på en ledning med en enda ansluten abonnent. I förstnämnda och liknande fall kan skadekonsekvenserna bli oöverskådliga, kanske som en följd av en tämligen harmlös vårdslöshet. Att ett strömavbrott, som drabbar stora områden, allmänt sett

---

[35] När det gäller indirekta skador är det viktigt att man inte lägger för stor vikt vid tidsperspektivet; den tid som förflyter mellan den omedelbara skadan och en medelbar skada kan i praktiken vara mer eller mindre obefintlig.

[36] Även den primärt drabbade (i vårt fall nätägaren) kan drabbas av indirekta skador - dvs. skador orsakade av den primära sakskadan - men denna situation saknar intresse i förevarande sammanhang.

kan medföra ekonomiska förluster av olika slag – förutom besvär och olägenheter som inte är av ekonomisk art – är ett förhållande som synes väl förutsebart. Däremot uppstår svårigheter när det gäller att närmare konkretisera vilka förluster som borde ha varit beräkneliga.

Standardvillkoren

I ellagstiftningen saknas bestämmelser om kvantitativa driftstörningar och som nyss nämnts saknar elkonsumenten enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer, rätt till ersättning för skador som orsakas av sådana elavbrott. Så är emellertid inte fallet när det föreligger ett avtalsförhållande mellan konsumenten och nätägaren/elsäljaren. Enligt standardvillkoren på elområdet har elkonsumenten rätt till ersättning för såväl direkta som indirekta skador. Rätten till ersättning regleras således uteslutande genom avtal baserade på standardvillkoren.

Standardvillkoren innehåller följande bestämmelser.

2. Anslutning av elanläggning

Avbrott eller begränsning i överföringen

2.4 Part är inte skyldig att fullgöra avtalet om fullgörandet väsentligt försvåras till följd av hinder som denne inte råder över. Som hinder räknas krig, myndighetsbeslut, omfattande driftstörningar, störningar i allmänna transportväsendet eller annat av part ej vållat förhållande som väsentligt inverkar på avtalets fullgörande och som part inte kunnat förutse och vars menliga inverkan part inte rimligen kunna undanröja. (Anm: Bestämmelsen motsvarar punkt 2.3 i EL 95 K.)

2.5 Om den systemansvariga myndigheten begär att det samlade uttaget av el i området reduceras har nätägaren rätt att avbryta eller begränsa överföring av el till kunden. Sådan begäran får endast ske då sådana åtgärder är oundgängligen nödvändiga med hänsyn till upprätthållandet av balansen mellan produktion och förbrukning i hela eller delar av landet.

2.6 Nätägaren har rätt att avbryta överföringen av el vid risk för personskada eller väsentlig egendomsskada. Samma rätt gäller vid arbeten som är nödvändiga för att fullgöra överföring av el för kunden eller annan.

2.7 Kan nätägaren förutse varaktigt avbrott i överföringen skall detta i så god tid som möjligt tillkännages på lämpligt sätt.

2.8 När det är nödvändigt att avbryta eller begränsa kunders uttag av el enligt 2.4-2-6 skall nätägaren fördela tillgänglig överföringskapacitet mellan sina kunder på ett för dessa så rättvist och likvärdigt sätt som möjligt.

Punkt 2.4 reglerar i princip rena force majeure-situationer. Punkt 2.5 avser den situationen att Svenska Kraftnät beordrar att det samlade uttaget av el i området reduceras på grund av ett ransoneringsbehov. Denna situation kan således ses som ett specialfall av force majeure (myndighetsbeslut) med det tillägget att begäran om reducering får ske endast då sådana åtgärder är oundgängligen nödvändiga med hänsyn till upprätthållandet av balansen mellan produktion och förbrukning i hela eller delar av landet.

Punkt 2.6 ger nätägaren rätt att avbryta överföringen av el vid risk för personskada eller väsentlig sakskada. Det anges inte närmare vad som kvalificerar väsentlig sakskada. Sådan rätt föreligger även vid arbeten som behövs för underhåll och liknande, för att fullgöra överföring av el för kunden eller annan.

Om överföringen av el har brutits på grund av förhållanden som nu redovisats, kan således nätägaren/elsäljaren aldrig drabbas av skadeståndsskyldighet enligt standardvillkoren.

Om nätägaren kan förutse varaktigt avbrott i överföringen skall avbrottet i så god tid som möjligt tillkännages på lämpligt sätt.

Om rätt till ersättning med anledning av kvantitativa driftstörningar anges följande i punkt 2.9 i NÄT 95 K (som i princip motsvarar 2.6 i EL 95 K).

Ersättning för skada

2.9 Kunden har rätt till ersättning av nätägaren för skada på egendom till följd av annan inskränkning eller störning än som avses i punkterna 2.4-2.8 och som går utöver vad som är rimligt med hänsyn till överföringens karaktär.

Kunden har vidare rätt till ersättning för de nödvändiga och styrkta utgifter, som skäligen påkallats till följd av inskränkningen eller störningen, dock högst med ett belopp motsvarande 25 procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

Nätägarens skadeståndsansvar enligt första stycket omfattar även skada som uppkommer på egendom som tillhör någon medlem av kundens hushåll och är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål.

Ersättning enligt ovan som sammantaget inte överstiger 500 kr utges ej.

Skadestånd utgår inte för förlust i näringsverksamhet.

Kunden har inte rätt till ersättning enligt ovan om nätägaren visar att skadan inte vållats av honom genom vårdslöshet.

Punkt 2.6 i EL 95 K medför rätt till ersättning av elsäljaren för skada på egendom till följd av annan inskränkning eller störning än som avses i punkt 2.3, dvs. force majeure-situationer. Exempel på sakskador är skador på livsmedel i kyl och frys, skador på hushållsmaskiner och hemelektronik (t.ex. frys eller satellitmottagare som går sönder, eller video vars programmeringsfunktion skadas). Det kan även förekomma skador på installationer, t.ex. cirkulationspump eller jordvärmeanläggning. I några fall har det även förekommit att husdjur frusit ihjäl.

Motsvarande bestämmelse i AB-L-86 (punkt 19) medgav enligt dess lydelse ersättning endast för direkta skador.[37] I de nya standardvillkoren synes ersättningsrätten enligt lydelsen omfatta såväl direkta som indirekta skador. Ersättningsrätten enligt punkt 2.9 är likväl begränsad i vissa avseenden. För det första skall driftstörningen enligt första stycket *gå utöver vad som är rimligt med hänsyn till överföringens karaktär*. Enligt elbranschens egen kommentar till de nya standardvillkoren avses med

[37] Bestämmelsen lyder: "Abonnenten har rätt till ersättning av leverantören för direkt skada på egendom till följd av sådan inskränkning eller störning i leveransen som går utöver vad som är rimligt med hänsyn till leveransens karaktär. Ersättning lämnas dock ej om leverantören visar att han icke vållat skadan genom vårdslöshet."

uttrycket att det kan vara skäligt att inte ställa lika villkor på överföring på ren lands- och skogsbygd som på överföring inom tätort.[38]

Konsumenten har vidare rätt till ersättning för *nödvändiga och styrkta utgifter*. Det går inte av lydelsen att sluta sig till vad som närmare avses med uttrycket utgifter, men enligt uppgift avses vissa typer av allmän förmögenhetsskada, som t.ex. resor, inköp av stearinljus, batterier, gasol och restaurangbesök. Ersättning för denna typ av skador utgår endast om utgiften *skäligen påkallats till följd av inskränkningen eller störningen*. Det framgår inte närmare vad som avses med uttrycket. Ersättningsrätten enligt punkt 2.6 andra stycket är begränsad till 25 procent av basbeloppet, dvs. för närvarande (år 1996) 9 050 kr.

Regeln om 500 kronors-begränsningen torde vara att uppfatta så att ersättning för skador som inte uppgår till 500 kr ej utgår, medan skador som uppgår till minst 501 kr ersätts fullt ut.

Konsumenten saknar rätt till ersättning om nätägaren/elsäljaren visar att skadan inte vållats av denne genom vårdslöshet, dvs. nätägaren/elsäljaren kan exculpera sig.

En jämförelse med andra rättsområden

I detta avsnitt skall ges en översikt av de köprättsliga och konsumenträttsliga principer vilka kan tjäna som jämförelse med de nyss redovisade standardvillkoren.

Köplagen saknar regler som tar sikte särskilt på konsumentförhållanden. Dessutom uppstår, trots att köplagen i och för sig är tillämplig vid köp av el, stora svårigheter om man försöker tillämpa lagens regler på avtalet om nättjänst/leverans. Elen är av en helt annan karaktär än annan lös egendom. Eftersom konsumentköplagen (se nedan) inte är tillämplig på köp av el är köplagen dock intressant såtillvida att det går att göra vissa jämförelser i analogi med lagens bestämmelser.

---

[38] Allmänna avtalsvillkor med kommentarer, utarbetade av Energileverantörerna REL och Svenska Elverksföreningen, 1996, s. 5.

Köplagen gäller inte i fall då den internationella köplagen är tillämplig. Den senare lagen är dock varken direkt eller indirekt tillämplig på köp av el.

Köplagen gäller köp (och i tillämpliga delar byte) av lös egendom. Lagens bestämmelser tillämpas inte i den mån annat följer av avtalet, av praxis som har utbildats mellan parterna eller av handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna.

Lagen innehåller bl.a. regler som tar sikte på varans avlämnande och risken för varan. Eftersom överföring och användning av el i princip är momentan föreligger det i egentlig mening ingen leverans. Det föreligger därför i köplagens mening inte heller någon risk för att varan inte skall komma fram i rätt tid eller avtalat skick.

Av intresse i köplagen är närmast bestämmelserna om påföljder vid säljarens dröjsmål med varans avlämnande och vid fel i varan. Föreligger dröjsmål på säljarens sida, får köparen kräva fullgörelse eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen. Det är med hänsyn till elöverföringens karaktär inte möjligt att kräva fullgörelse. En utebliven leverans av el och de eventuella skador som därigenom drabbar konsumenten, kan inte repareras genom en senare leverans. För elkonsumenten är det inte heller alltid praktiskt möjligt att häva nät- respektive leveransavtalet.

Av intresse är därför närmast köplagens bestämmelse om skadestånd vid dröjsmål på säljarens sida (27 §):

> Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.
>
> Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon i tidigare säljled.

Enligt första och andra styckena ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.

Köparen har alltid rätt till ersättning, om dröjsmålet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida.

Första stycket

Första stycket i 27 § gäller rätten till ersättning för direkta skador (jfr 67 § nedan). Huvudregeln är att köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål. För att säljaren skall undgå skadeståndsansvar krävs enligt första stycket att fyra förutsättningar föreligger. För det första skall det föreligga ett hinder för avtalsenlig uppfyllelse. För det andra skall hindret ligga utanför säljarens kontroll. För det tredje skall hindret vara sådant att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det vid köpet. För det fjärde skall säljaren inte skäligen ha kunna undvika eller övervinna hindret. För att säljaren skall undgå skadeståndsskyldighet måste samtliga fyra förutsättningar vara uppfyllda. Säljaren har bevisbördan för att så är fallet.

Andra stycket

Andra stycket gäller säljarens ansvar för dröjsmål som beror på tredje man. Bestämmelsen tar sikte på dels tredje man som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, dels leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled. Beror dröjsmålet på sådan tredje man undgår säljaren skadeståndsskyldighet endast om både han och tredje mannen skulle vara fria från skadeståndsskyldighet enligt principerna i första stycket. Detta förutsätter med andra ord att det för tredje mannens del föreligger ett hinder som avses i första stycket och att detta i sin tur enligt första stycket utgör ett ansvarsbefriande hinder för säljaren.

Tredje stycket

Enligt 67 § andra stycket anses som indirekt förlust (i) förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning, (ii) annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt, (iii) utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit

riktigt uppfyllt, och (iv) annan liknande förlust, som den varit svår att förutse. Som indirekt förlust enligt nämnt stycke anses dock inte en sådan förlust som den skadelidande har haft för att begränsa en förlust av annat slag än som anges i det stycket.

Fjärde stycket

Säljaren är i regel ansvarig enligt första och andra styckena om förlusten kan tillskrivas någon på säljarens sida. Som nyss framgick omfattar emellertid kontrollansvaret inte ersättning för indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket. Bestämmelsen i fjärde stycket får därför betydelse i första hand som den regel på vilken skadeståndsansvar för indirekt förlust kan grundas.

Bevisbördan för att förutsättningarna för befrielse från skadeståndsskyldighet enligt första och andra styckena är uppfyllda åvilar säljaren. När det däremot gäller köparens rätt till ersättning enligt fjärde stycket finns ingen motsvarande regel. I stället gäller den allmänna principen vid culpaansvar, dvs. den som påstår att motparten har varit försumlig har bevisbördan härför.

Är varan felaktig och beror det inte på köparen eller något förhållande på köparens sida, får köparen kräva avhjälpande, omleverans eller prisavdrag eller häva köpet samt dessutom kräva skadestånd. Han får även hålla inne betalningen. Det är, som tidigare nämts, med hänsyn till elens karaktär inte möjligt att tillämpa reglerna om avhjälpande, omleverans, hävning eller rätten att hålla inne betalningen. När det gäller påföljden prisavdrag utgår sådant oberoende av vållande från säljarens sida. I elförhållanden får elkonsumenten automatiskt prisavdrag eftersom han normalt betalar endast för den el han faktiskt kunnat använda. Bestämmelsen om prisavdrag skulle möjligen kunna tillämpas analogt på den fasta avgiften, vilket skulle innebära en nedsättning av den fasta avgiften i proportion till avbrottets längd. Det prisavdrag som skulle kunna göras

torde i flertalet fall vara så litet i förhållande till kostnaderna för administrationen att påföljden inte är adekvat.[39]

Av intresse är vidare köplagens bestämmelser om skadestånd vid fel i varan (40 §).

> Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom att varan är felaktig, om inte säljaren visar att det har förelegat ett sådant hinder som avses i 27 § första eller andra stycket för att avlämna felfri vara. Vad som sägs i 28 § om säljarens skyldigheter att lämna köparen meddelande om sådant hinder för att fullgöra köpet i tid gäller på motsvarande sätt, om det föreligger hinder för att avlämna felfri vara.
>
> Enligt första stycket ersätts inte sådan indirekt förlust som avses i 67 § andra stycket.
>
> Köparen har alltid rätt till ersättning, om felet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller om varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Såvitt gäller första stycket hänvisas till vad som sagts om 27 § första och andra styckena och 28 §. Bestämmelserna i 67 § andra och tredje stycket kommenteras ovan.

Tredje stycket

I motsats till vad som gäller vid dröjsmål gäller enligt förevarande stycke ett garantiansvar. En sådan särskild utfästelse som avses grundar sig i allmänhet på vad säljaren uttryckligen har meddelat. För att en ansvarsgrundande utfästelse skall föreligga krävs att köparen med beaktande av det sätt på vilket utfästelsen lämnats har haft särskild anledning att förutsätta att varan inte avviker från vad som har uppgetts.

Av intresse i köplagen återstår bestämmelserna om skadeståndets omfattning (67 §):

> Skadestånd på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnad, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust med

[39] Se TemaNord s. 46yn.

anledning av avtalsbrottet. Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.

Som indirekt förlust anses

1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,

2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,

3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och

4. annan liknande förlust, om den varit svår att förutse.

Som indirekt förlust enligt andra stycket anses dock inte en sådan förlust som den skadelidande har haft för att begränsa en förlust av annat slag än som anges i andra stycket.

Utgångspunkten för regleringen av skadeståndets omfattning är principen om fullt skadestånd. I samband med avtalsbrott i allmänhet anses principen innebära att den skadelidande parten ekonomiskt skall sättas i samma läge som om motparten skulle ha fullgjort avtalet på rätt sätt (det positiva kontraktsintresset). Principen om full ersättning gäller emellertid inte alltid fullt ut utan begränsas av såväl generella principer som uttryckliga bestämmelser. Vid bestämmandet av skadeståndet begränsas omfattningen i första hand enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer av den s.k. adekvansregeln. Ersättningsskyldigheten omfattar inte förluster som saknar ett adekvat kausalsamband med avtalsbrottet. Vidare begränsas skadeståndets omfattning av att den skadelidande parten har en allmän skyldighet att begränsa sin skada och att han, om han försummar det, själv får bära motsvarande del av förlusten. Skadeståndet kan även begränsas av den skadelidandes medvållande.

Med utgifter avses sådana direkta kostnader som avtalsbrottet har medfört för den skadelidande. Som exempel kan nämnas post-, telefon- och transportkostnader som har uppstått i samband med avtalsbrottet eller kostnader som har varit nödvändiga för att tillfälligt kompensera säljarens uteblivna eller felaktiga prestation. Utgifter för att tillfälligt kompensera en utebliven eller felaktig prestation kan uppkomma t.ex. genom att köpa-

ren måste hyra ett substitut eller anlita utomstående tjänster under den tid som han saknar varan.

Kategorierna prisskillnad och utebliven vinst saknar intresse i detta sammanhang.

Ersättning kan utgå även för annan förlust på grund av motpartens avtalsbrott. Åtgärder som måste vidtas på grund av avtalsbrottet, t.ex. för att minska förlusten kan förorsaka några köpare direkta utgifter, medan motsvarande åtgärder för andra köpare kan innebära ökade interna kostnader. Även andra kostnader är ersättningsgilla enligt de principer som i övrigt gäller vid skadeberäkningen.

Av första meningen i förevarande stycke framgår att de förluster som kan uppstå till följd av ett avtalsbrott delas in i två kategorier, nämligen direkta förluster och indirekta förluster. Vad som i köplagen avses med indirekta förluster anges i andra stycket. Härav kan man motsatsvis få fram vad som anses utgöra direkta förluster.

Indelningen i direkta och indirekta förluster får betydelse på två olika sätt. Det ena är att reglerna om det s.k. kontrollansvaret inte omfattar indirekta förluster. För att en part skall kunna få ersättning för indirekta förluster krävs att avtalsbrottet eller förlusten beror på försummelse på säljarens sida eller - vid fel i varan - att varan vid köpet avvek från vad säljaren särskilt har utfäst.

Indelningen kan emellertid få betydelse också på det sättet att parter i köpeavtal ofta tar in avtalsvillkor vari olika regler ges för direkta och indirekta förluster utan att förlusttyperna definieras. I sådana fall får lagens indelning användas för att klargöra den närmare innebörden av avtalsvillkoren, om inte avtalet självt, handelsbruk eller andra omständigheter ger anledning till annat.

Bestämmelsen i första stycket *andra meningen* har avgörande betydelse för frågan om köplagen direkta eller indirekta tillämpning på elköpsavtalet. Skadestånd enligt köplagen omfattar enligt bestämmelsen i andra meningen

inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den försålda varan. I motiven till bestämmelsen[40] uttalades:

> I andra meningen av förevarande stycke anges att skadestånd på grund av avtalsbrott inte omfattar ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan. Det innebär att förluster som hänför sig till skador på person eller annan egendom än den sålda varan inte skall ersättas enligt de köprättsliga reglerna utan enligt de regler som gäller för produktskador. Enligt gällande rätt innebär det att det i första hand är skadeståndslagens s.k. culparegel (se 2 kap. 1 § skadeståndslagen) som blir tillämplig. Som har berörts i den allmänna motiveringen kan rättsläget emellertid delvis komma att ändras på denna punkt, om det genom ny lagstiftning införs strikt ansvar för i vart fall vissa produktskador.

Uttalandet ger stöd för att allmänna köprättsliga principer svårligen kan tillämpas på elförhållanden. Den vanligaste typen av ekonomisk skada som en elkonsument drabbas av är just indirekt skada på egendom. Ersättning för denna typ av skada kan således aldrig utgå enligt köplagens bestämmelser.

Slutsatsen av redovisningen av köplagens bestämmelser är att en analog tillämpning av lagens skadeståndsregler inte är en rimlig eller realistisk väg att förbättra elkonsumentens ställning.[41]

Konsumentköplagen är inte tillämplig på köp och försäljning av el. Lagen är dock intressant ur en komparativ synvinkel eftersom en av utgångspunkterna för utredningens arbete är att det lagfästa konsumentskyddet på elområdet skall vara detsamma oavsett vilken vara eller tjänst det är som säljs.

Konsumentköplagen gäller köp (och i tillämpliga delar byte) av lösa saker som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet säljer till en konsument huvudsakligen för enskilt ändamål. Med uttrycket *lös sak* avses

---

[40] NJA II 1990 s. 354x.

[41] Se även TemaNord, s. 47ö.

varje slag av rörligt fysiskt föremål, t.ex. livsmedel, kläder, möbler, bilar, båtar och kemisk-tekniska produkter. Som lös sak räknas också exempelvis gaser och vätskor men inte elektrisk kraft. Med uttrycket *konsument* åsyftas en enskild fysisk person. Lagen är således inte tillämplig på associationer och inte heller på dödsbon.

För att lagen skall vara tillämplig förutsätts också att det är fråga om en vara som säljs av en näringsidkare. Termen *näringsidkare* skall fattas i vidsträckt mening. Den omfattar varje fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur och av sådan karaktär att den kan betecknas som affärsmässig. Det krävs inte att verksamheten drivs i vinstsyfte. Detta innebär bl.a. att bestämmelserna i lagen är tillämpliga på statliga och kommunala organ som driver verksamhet av ekonomisk natur. Ett ytterligare villkor för lagens tillämpning är att försäljningen ligger inom ramen för näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller även i fall då säljaren inte är en näringsidkare som avses i första stycket, om köpet förmedlas för säljaren av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I sådana fall svarar både näringsidkaren och säljaren för säljarens skyldigheter enligt lagen.

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i lagen är till nackdel för köparen är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen (3 § första stycket). Denna regeln gäller dock inte vid köp av gas, som levereras i ledning, om de allmänna avtalsvillkor som tillämpas vid sådana leveranser har godkänts av Konsumentverket (3 § tredje stycket). Se vidare om denna regel i avsnitt 5.2.

Liksom när det gäller köplagen är skadestånd den enda adekvata påföljden vid dröjsmål enligt konsumentköplagen. I lagen föreskrivs (14 §):

> Köparen har rätt till ersättning för den skada han lider genom säljarens dröjsmål, om inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid köpet och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.
>
> Beror dröjsmålet på någon som säljaren har anlitat för att helt eller delvis fullgöra köpet, är säljaren fri från skadeståndsskyldigheten

endast om också den som har anlitat skulle vara fri enligt första stycket. Detsamma gäller om dröjsmålet beror på en leverantör som säljaren har anlitat eller någon annan i tidigare säljled.

Till skillnad från vad som gäller enligt köplagen omfattar kontrollansvaret i konsumentköplagen alla slags skador (se 32 §), alltså inte endast direkta skador. Bestämmelsen i 14 § är identisk med första och andra styckena i 27 § köplagen. Den senare bestämmelsen kommenteras ovan. Skadeståndsregeln om ersättning vid fel i varan (30 §) korresponderar i stort med bestämmelsen om ersättning på grund av säljarens dröjsmål. Säljarens skadeståndsskyldighet vid fel i varan omfattar även skada som på grund av fel på den sålda varan uppkommer på annan egendom som tillhör köparen eller någon medlem i hans hushåll och är avsedd huvudsakligen för enskilt ändamål. Skadestånd enligt konsumentköplagen omfattar inte i några andra fall ersättning för förlust som köpare tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.

Skadestånd på grund av säljarens dröjsmål eller fel på varan omfattar ersättning för utgifter, inkomstförlust, prisskillnad (vid täckningsköp efter hävning) samt annan förlust på grund av dröjsmålet eller felet (32 § första stycket). Säljaren och köparen kan träffa avtal om att ersättning inte skall omfatta förlust i näringsverksamhet (32 § tredje stycket). Regeln korresponderar i stora delar med bestämmelsen i 67 § köplagen. Den senare bestämmelsen kommenteras ovan.

I motsats till motsvarande bestämmelse i köplagen medges således rätt till ersättning för inkomstförlust. Ett bortfall av arbetsförtjänst kan uppstå exempelvis om köparen med anledning av ett fel måste stanna borta från arbetet för att omedelbart vidta åtgärder för att begränsa följderna av ett fel på varan. Konsumenten kan också få vidkännas ett löneavdrag när han på grund av ett fel eller ett dröjsmål måste stanna hemma från arbetet för att ta emot eller besöka säljaren eller någon representant för denne.

Konsumenten har rätt till ersättning även för andra förluster på grund av ett fel eller ett dröjsmål än sådana som nämns särskilt i paragrafen. Det är då oftast fråga om kostnader som närmast har karaktären av följdför-

luster. En sådan typ av skada som skall ersättas enligt förevarande bestämmelse är kostnader som blivit onyttiga på grund av fel eller dröjsmål. Som exempel kan nämnas att ett frysskåp är felaktigt och därför inte kan användas för förvaring av beställda matvaror, vilka måste kasseras. Ett annat exempel är en utebliven leverans av beställda möbler som medför att köparen går miste om en möjlighet att på förmånliga villkor avyttra det gamla möblemanget. Som exemplen visar är det vid konsumentköp bara i ganska speciella situationer som sådana skador som har karaktären av följdförlust uppkommer.

Skador av rent ideell natur som obehag, olust och irritation över det besvär som ett kontraktsbrott kan vålla medför normalt inte rätt till ersättning. Den närmare gränsdragningen mellan fall som kan anses ha ekonomisk betydelse och andra fall har emellertid överlämnats åt rättstillämpningen.

Konsumentkreditlagen innehåller bestämmelser motsvarande konsumentköplagens regler om dröjsmål och fel samt om ersättning för skador.

Skadeståndslagens regler är subsidiära och av dispositiv karaktär, dvs. de tillämpas endast om inte annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Detta innebär t.ex. att köplagens och konsumentköplagens bestämmelser har företräde i fall respektive lag är tillämplig. Det innebär även att de skadeståndsbestämmelser som en elkonsument träffat avtal om (med stöd i exempelvis AB-L-86) gäller i stället för skadeståndslagens regler.

Var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar *person- eller sakskada* skall som regel ersätta skadan. Skadeståndslagen innehåller vissa bestämmelser om jämkning av skadeståndsskyldigheten om vållanden inte fyllt 18 år eller om skada vållats under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Lagen innehåller vidare vissa regler om ersättning för *ren förmögenhetsskada*.

Skadeståndslagens regler om skadeståndsansvar för arbetsgivare och det allmänna respektive arbetstagares skadeståndsansvar saknar intresse i detta sammanhang. Av intresse är närmast lagens bestämmelser om skadeståndets bestämmande i fråga om sakskada (5 kap. 7 §). Femte kapitlets övriga

bestämmelser avser personskada och sådana skador torde endast i undantagsfall bli aktuella vid kvantitativa driftstörningar.

Skadestånd med anledning av sakskada omfattar ersättning för (i) sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, (ii) annan kostnad till följd av skadan, och (iii) inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet.

Skadestånd för sakskada omfattar således även ersättning utöver värdet, dvs. *indirekt förlust* (följdskada). Man skiljer mellan annan kostnad till följd av skadan och inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet. Som exempel på kostnader som kan uppstå till följd av skadan kan nämnas att ägaren till en skadad bil kan få ersättning för hotellkostnader, om han behöver övernatta på den plats där skadan inträffade, och för resan hem. Tidsspillan för anskaffning av egendom i stället för skadad torde också kunna räknas hit. Motiven till skadeståndslagen nämner utgifter för transport av det skadade föremålet, kostnad för besiktning och värdering av detta samt utgifter som varit nödvändiga för att begränsa skadeverkningarna.[42]

En förutsättning för att ersättning skall kunna utgå för kostnader på grund av följdskada är att den skadelidande inte skulle ha haft kostnaderna om skadan inte inträffat, eller att kostnader som han under alla förhållanden skulle ha haft blir onyttiga genom skadan. En skadelidande anses enligt skadeståndsrättsliga principer ha en allmän skyldighet att söka begränsa sin förlust.

Den ersättning för inkomstförlust som utgår vid sakskada är praktiskt taget alltid ersättning för förlorad arbetsförtjänst under förfluten tid, oftast den korta tid som går innan skadad egendom har hunnit repareras eller återanskaffas. Ersättning för intrång i näringsverksamhet blir aktuell när den skadade egendomen användes i rörelse.

Är skyldighet att utge skadestånd oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jäm-

---

[42] Se prop. 1972:5.

kas efter vad som är skäligt, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas.

Skall två eller flera ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet, i den mån inte annat följer av att begränsning gäller i den skadeståndsskyldighet som åvilar någon av dem.

En kort jämförelse med vad som gäller vid leverans av vatten kan slutligen vara på sin plats: Va-lagen föreskriver strikt ansvar om huvudmannen (dvs. kommun) eller fastighetsägare överskridit sin rätt eller åsidosatt sin skyldighet i förhållande till den andre, skall huvudmannen/fastighetsägaren återställa vad som rubbats eller fullgöra vad som eftersatts samt ersätta skadan (29 §). Skadeståndsskyldigheten är således oberoende av vållande från endera partens sida. Skadeståndsskyldighet kan inträda exempelvis om huvudmannen stänger av vattentillförseln vid försummelse från fastighetsägares sida, men då försummelsen inte varit väsentlig.

4.2.2 Överväganden och förslag

FÖRSLAG: Ersättningsrätten vid kvantitativa driftstörningar regleras i lag. Nätägaren/elsäljaren åläggs ett kontrollansvar, dvs. han kan undgå ersättningsansvar om han visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit. Skadeståndsskyldigheten kan jämkas om den är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Kontrollansvaret omfattar inte åtgärder som vidtagits av elsäkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet, och ej heller om nätägare eller elsäljare lagenligt stängt av respektive begärt avstängning av elen på grund av försummelse hos konsumenten. Talan om skadestånd enligt den föreslagna regeln skall väckas inom två år från det att skadan uppkom.

Det är mot den bakgrund som hittills lämnats i avsnitt 4.2 det särskilda behovet av konsumentskyddsregler på elområdet måste ställas. Visserligen ger de allmänna branschvillkoren konsumenten ett visst skydd. Samtidigt gäller inte identiskt samma villkor för alla konsumenter såtillvida att det

förekommer vissa variationer i de enskilda avtalen. Ersättningsrätten är dessutom begränsad i flera avseenden. Skyddet för elkonsumenten i fråga om skadeersättning är således sämre än på andra konsumentmarknader. Av redovisningen framgår samtidigt att förhållandena på elmarknaden är speciella bl.a. såtillvida att elektricitet svårligen kan jämföras med annan lös egendom. Elavbrott kan dessutom i sällsynta fall leda till oerhört omfattande skador, t.ex. om elförsörjningen till en hel ort slås ut. I sådana situationer måste ersättningsrätten kunna begränsas. En skadeståndsregel med sikte på kvantitativa driftstörningar förutsätter således en noggrann avvägning mellan konsumenternas intresse av ett fullgott skydd och elbranschens intresse av rimliga verksamhetsförutsättningar.

Vid korta elavbrott är konsekvenserna för hushållen i allmänhet begränsade. Vid längre avbrott ökar obehagen, exempelvis kan problem uppstå med matlagning och avkylning av bostaden. Konsekvenserna påverkas bland annat av tidpunkten för avbrottet och temperaturen ute.[43]

Jag har övervägt om elkonsumenten kan få tillräckligt skydd genom en försäkringslösning. Ibland diskuteras den rättsekonomiska frågan om det är lämpligt att skador täcks på den skadelidandes sida, genom sakförsäkring, eller på skadevållarens sida, genom ansvarsförsäkring. Detta leder inte sällan till att skadevållaren bör bli ersättningsskyldig. En anledning till detta kan vara att ingen standardförsäkring som täcker all egendom och alla skador står till buds på den skadelidandes sida, medan ansvarsförsäkringar med vidsträckt täckning är vanliga.[44] Standardvillkoren för hem-

---

[43] Enligt en undersökning av Svenska Elverksföreningen under december 1992 till januari 1993, omfattande 800 hushåll, upplever den genomsnittlige hushållskunden det största obehaget av ett avbrott under vintertid, en fredag eller lördag någon gång mellan kl 16.00 och 20.00. Med en sjugradig skala erhölls ett genomsnittligt obehag om 3,6 för ett elavbrott mellan kl 15.00 och 21.00 en vardag i januari månad. För att slippa drabbas av ett elavbrott en eftermiddag i januari var hushållen enligt undersökningen villiga att i genomsnitt betala 5,10 kr för ett entimmes, 19,20 kr för fyra timmars och 53,70 kr för ett åttatimmars avbrott. Det bör observeras att en mycket stor andel av kunderna - 84 %, 67 % respektive 56 % beroende på avbrottets längd - inte var villiga att betala något för att slippa ett avbrott. Se vidare Avbrottskostnader för elkunder, Svenska Elverksföreningen 1994.

[44] Se bl.a. Bengtsson, Försäkringsrätt - Några huvudlinjer, 3 uppl., 1980.

försäkring omfattar vid driftstörningar endast ersättning för skada på livsmedel i frys. Elkonsumenten har således ingen standardförsäkring som täcker all egendom och alla skador som kan uppkomma vid ett driftavbrott att tillgå. I konsumentförhållanden förekommer dessutom normalt inte att man låter försäkringsmöjligheten inverka på bedömningen av var ansvaret för ett skadestånd bör ligga. Ansvarsförsäkringen tecknas av den som kan bli skadeståndsskyldig, och primärt fungerar den till dennes skydd, samtidigt som ansvarsförsäkringen förbättrar den skadelidandes utsikter att utfå skadestånd. Ansvarsförsäkringen är därför också viktig för att tillgodose skadeståndets reparativa funktion. Ersättningsansvaret fungerar normalt som ett incitament för att förmå potentiella skadevållare att teckna en försäkring som i realiteten kommer de skadelidande till godo.[45] En försäkringslösning är emellertid ingen framkomlig väg att ge elkonsumenten samma skydd som konsumenter på andra marknader har.

Ett skadeståndsansvar föranlett av t.ex. ett kabelbrott, torde normalt endast drabba nätägare. Elsäljarens verksamhet utgörs av produktion av eller handel med el. Det måste således i praktiken ses som uteslutet att elsäljare – i denna egenskap – kan orsaka skador på nät eller anläggning. Om elkonsumenten lider skada med anledning av kvantitativ driftstörning skall konsumenten därför i första hand vända sig till nätägaren. Även en elsäljare torde emellertid i vissa situationer kunna drabbas av skadeståndsansvar, t.ex. om leverantören missbrukar rätten att hos nätägaren begära att elen stängs av. De eventuella rättsförhållanden som kan uppstå mellan nätägare och elsäljare med anledning av att endera av dem upphör att prestera till konsumenten får lösas avtalsvägen.

En kvantitativ driftstörning kan närmast jämföras med det köprättsliga begreppet dröjsmål på säljarens sida. Som framgått tidigare är skadeståndet den enda påföljd som är adekvat i elsammanhang. Elkonsumenten kan inte kompenseras genom fullgörelse i efterhand. Rätten att hålla inne betalningen saknar intresse eftersom elkonsumenten normalt betalar endast för förbrukad el och genom att hålla inne med otvistig betalning skulle kon-

---

[45] Se Hellner, Skadeståndsrätt, 5 uppl., s. 183 f.

sumenten riskera att få elen avstängd. För elkonsumenten torde det inte heller alltid vara möjligt att häva avtalet med nätägaren respektive elsäljaren. Slutsatsen av det sagda är att ett konsumentskydd i fråga om kvantitativa driftstörningar därför måste bygga på skadeståndspåföljden.

Frågan om skadestånd med anledning av kvantitativa driftstörningar har hittills reglerats genom avtal mellan parterna (nätavtal och leveransavtal), vilka i sin tur bygger på allmänna bestämmelser antagna för hela elbranschen (standardvillkor). Gällande lagstiftning rörande varor och tjänster är i praktiken inte tillämplig på avtalen. Sammantaget med elkonsumentens ringa möjligheter att faktiskt påverka innehållet i avtalen, innebär bristen på lagreglering en nackdel från konsumenträttslig synpunkt och även att ersättningsrättens omfattning är oklar. Ersättningsrätten bör därför lagregleras.

Elkonsumentens skydd vid kvantitativa driftstörningar har lösts på olika sätt i våra nordiska grannländer. I *Danmark* saknar elkonsumenten i princip rätt till ersättning om han drabbas av skador med anledning av en kvantitativ driftstörning (se bilaga 2, avsnitt 3.2.2). I *Norge* ansvarar elföretag för de skador som kan uppstå med anledning av sådana avbrott, med undantag dock för orsaker utanför hans kontroll. Detta kontrollansvar omfattar emellertid ersättning för indirekta skador endast om skadan har orsakats av oaktsamhet på elföretagets sida (se bilaga 2, avsnitt 4.4.3). Detta kontrollansvar liknar således i stort det skadeståndsansvar vid dröjsmål som återfinns i den svenska köplagen. Liknande ersättningsrätt, med kontrollansvar för elföretaget och med begränsning i ersättningsrätten i fråga om indirekta skador, har elkonsumenten i *Finland* (se bilaga 2, avsnitt 5.1.4). Det är min uppfattning att skyddet för elkonsumenten vid kvantitativa driftstörningar i Norge och Finland inte når upp till det skydd som följer av den svenska konsumentköplagen främst när det gäller ersättningsrätten i fråga om indirekta skador.

En reglering av skadeståndsfrågan vid kvantitativa driftstörningar måste innebära en lämplig avvägning mellan parternas intressen. Så långt torde vara klart att elkonsumenten måste tåla vissa inskränkningar i elleveransen, t.ex. kortare avbrott vid underhåll och reparationer.

Enligt min mening finns det anledning att i flera avseenden sätta i fråga den gällande avtalsregleringen, dvs. culpa-ansvaret. Den tekniska utveckling, som hela tiden sker, gör att det ofta framstår som mindre ändamålsenligt att prövningen utgår från om ett avtalsbrott kan läggas en part till last som vållande. Att det t.ex. uppstår fel och tekniska störningar i elnätet behöver inte bero på någon försummelse av nätägaren. Men det kan ändå ligga närmare till hands att företaget skall bära konsekvenserna av detta än att konsumenterna skall göra det. Liknande skäl ligger bakom kontrollansvaret i konsumentköplagen.[46] Vid reformeringen av köprätten var kritiken mot 1905 års köplag särskilt riktad mot omöjlighetsläran och det mindre ändamålsenliga i att i vissa fall tillämpa culpabedömningar. Man har vid valet av skadeståndsansvar i princip tre olika lösningar att välja mellan; nämligen (i) ett strikt ansvar med undantag för force majeure, (ii) ett kontrollansvar, och (iii) ett culpa-ansvar. Vid valet av alternativ brukar man i köprättsliga sammanhang primärt utgå från frågan om säljaren genom köpeavtalet skall anses ha garanterat att leverans kommer att äga rum på avtalad tid eller om säljaren endast får anses ha lovat att med omsorg sträva efter att leverera på utsatt tid, såvida han inte gjort någon särskild utfästelse.[47] I det första fallet anses det naturligt att utgå från ett strikt ansvar och i det senare fallet kan endast ett slags culpa-ansvar komma i fråga. Problemet kan dock svårligen lösas i denna renodlade form. Det är i praktiken fråga om att hitta en reglering av skadeståndsfrågan som innebär en avvägning mellan nätägare/elsäljare och konsument vad avser risken för att nätägarens/elsäljarens ansträngningar slår fel och som är rättstekniskt enkel att tillämpa.

Överföring och leverans av el är i princip en tjänst som skall vara konsumenten tillgänglig dygnet runt, året om. Samtidigt som det är omöjligt att få ett system som är så säkert att det aldrig uppstår drift- eller leveransstörningar, måste tillgängligheten ställas i relation till att el är en

---

[46] Se NJA II 1990 s. 185 f.

[47] Jfr remissuttalandet av Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala Universitet, prop. 1988/89:76, bilaga 3, s. 122 ff.

livsnödvändighet som konsumenterna behöver för värme, ljus, matlagning och god hygien. Konsumenten är alltså i högsta grad beroende av att nätägaren/elsäljaren i princip garanterat avtalsenlig överföring/leverans. Det ligger därför närmare till hands att lägga på nätägaren/elsäljaren ett strikt ansvar med undantag för force majeure-situationer, än att lägga på denne ett culpa-ansvar. Med beaktande emellertid av att skälen för ett strikt ansvar inte väger lika tungt som när det gäller elsäkerhet och skador som uppkommit genom inverkan av el, och av att konsumentens behov av elen varierar mellan olika tidpunkter på dygnet, är det min uppfattning att det inte är nödvändigt att lägga ett strikt ansvar på nätägaren/elsäljaren. Med denna utgångspunkt är det rimligt att nätägaren/elsäljaren bär risken inte bara för egen vårdslöshet utan även för hinder som är att hänföra till företagets egen kontrollsfär. Det är min mening att ett lindrigare ansvar skulle ge elkonsumenten ett sämre skydd än vad konsumentköplagen ger konsumenter vid köp av annan lös egendom. Det är dessutom min uppfattning att ett lagfäst exculpationsansvar inte skulle stärka konsumenternas ställning. Enligt utredningsdirektiven är förstärkningen av konsumentskyddet en av utgångspunkterna för utredningens arbete.

Jag föreslår alltså att det införs en föreskrift om ett kontrollansvar för nätägaren/elsäljaren med innebörd att elkonsumenten får rätt till ersättning för den skada han lider genom att överföringen eller leveransen av el avbrutits, om inte nätägaren/elsäljaren visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Om det ur nationell synvinkel föreligger behov av att ransonera eltillgången föreslår Ellagstiftningsutredningen att Svenska Kraftnät får rätt att beordra nätägare att avbryta eller begränsa leverans av el till elanvändare (jfr 8 kap. 2 § andra stycket förslaget till ny ellag). I en begränsningssituation överlåter Svenska Kraftnät åt de enskilda nätägarna att avgöra vilka elanvändares elleverans som skall avbrytas eller begränsas. Oaktat det således i praktiken är nätägaren som avgör vilka enskilda konsumenter som kommer att drabbas, beror situationen på förhållanden som

nätägaren inte kan kontrollera. Det är därför min uppfattning att nätägaren i dessa situationer inte kan bli skadeståndsskyldig inom ramen för det föreslagna kontrollansvaret.

Beror avbrottet på någon som nätägaren/elsäljaren har anlitat för att utföra underhålls-, reparations- eller liknande arbete är nätägaren/elsäljaren fri från skadeståndsskyldighet i enlighet med vad som sagts ovan endast om också den som han anlitat skulle var fri enligt ovan.

Jag har övervägt om skadeståndsskyldigheten bör vara begränsad i fråga om helt kortvariga avbrott. Det har emellertid i praktiken förekommit att flera efterföljande kortvariga strömavbrott orsakat skador på t.ex. hemelektronik. Det torde dessutom normalt vara så att helt kortvariga avbrott sällan orsakar någon skada. Det torde därför inte finns skäl att generellt begränsa ersättningsskyldigheten i detta avseende.

Skadestånd på grund av avbrott som nu sagts föreslås omfatta ersättning för utgifter, inkomstförlust samt annan förlust på grund av avbrottet, dvs. såväl direkta som indirekta skador. Se vidare härom i författningskommentaren.

Om skyldigheten att utge skadestånd skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jämkas enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer (6 kap. 2 § skadeståndslagen) efter vad som är skäligt, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas. Eftersom skadeståndslagens regel är dispositiv, dvs. den går att avtala bort, föreslås att det införs en uttrycklig föreskrift om möjligheten till jämkning, så att i fall av jämkning säkerställs att konsumentens behov av skadeståndet beaktas. Eftersom skadestånd i dessa fall rör brott mot huvudförbindelsen i avtalet mellan konsumenten och nätägaren respektive elsäljaren måste möjligheten till jämkning tillämpas restriktivt (jfr prop. 1975:12 s. 178). Jämkningsregeln är närmast föranledd av att avbrottsskador kan vara oerhört omfattande. Se närmare om jämkningsregeln i författningskommentaren.

Kontrollansvaret måste vara försett med ganska omfattande undantag. Det är inte rimligt att ersättningsrätten även skall omfatta skador som

föranletts av elsäkerhetsåtgärder eller åtgärder för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet, dvs. normalt underhålls- och reparationsarbete. Nätägaren/elsäljaren bör inte heller kunna bli ersättningsskyldig för skador som konsumenten drabbats av då nätägaren/elsäljaren lagenligt använt sig av rätten att stänga av respektive begära avstängning, på grund av försummelse hos konsumenten. Se närmare om undantagsregeln i författningskommentaren.

Det har från representanter för näringslivet framförts att en lagreglering av skadeståndsrätten bör innehålla en regel om självrisk (se särskilt yttrande av experterna Ronald Liljegren och Per Cleverdal). Jag har inte funnit skäl för en sådan regel men skall här likväl kort beröra frågan. Tanken med en självrisk är att ersättningssystemet inte skall belastas med små krav där kostnaderna för att behandla kravet kan bli oproportionerligt stora i förhållande till ersättningsbeloppet. Principiella invändningar kan emellertid riktas mot ett undantag inom skadeståndsrätten för små skador. Att en skada inte skulle ersättas därför att den är liten är ett synsätt som är främmande för svensk skadeståndsrätt. Produktansvarslagen innehåller en bestämmelse om att en självrisk på 3 500 kr skall dras av när ersättning för sakskada bestäms.[48] Begränsningen tillkom i syfte att undvika tvister i ett alltför stort antal fall. Frågan om självrisk diskuterades vid lagens tillkomst. Som skäl för en regel om självrisk åberopade vissa remissinstanser att ersättningssystemet inte skall belastas med små krav där kostnaderna för att behandla kravet kan bli oproportionerligt stora i förhållande till ersättningsbeloppet. Av motiven till lagen framgår emellertid att bestämmelsen om självrisk tillkom endast med anledning av att det från EGs sida gjorts klart att en svensk produktansvarslag utan en sådan regel inte var förenlig med EG-direktivet.[49]

---

[48] Eftersom produktansvarslagen inte är tillämplig på el finns i ellagen en specialreglering av produktansvaret vid elskador, som bygger på samma EU-direktiv som ligger till grund för produktansvarslagen.

[49] Prop. 1990/91:197 s. 41.

En särskild fråga som berörs i utredningens direktiv är vad som skall krävas av nätinnehavaren vad gäller röjning och besiktning av ledningar och ledningsgator. Elektrisk ström har inneboende egenskaper som kan förorsaka skada på såväl person som egendom. För att så långt som möjligt avvärja dessa faror är utförandet och handhavandet av elektriska anläggningar och elektrisk materiel kringgärdat av speciella bestämmelser. Dessa bestämmelser kommer till uttryck framförallt i Elsäkerhetsverkets starkströmsföreskrifter. De från den 1 maj 1996 gällande starkströmsföreskrifterna återfinns i ELSÄK-FS 1994:7. Syftet med föreskrifterna är primärt att avvärja skada på egendom eller person, men föreskrifterna leder indirekt till hög drift- och leveranssäkerhet. Det är således Elsäkerhetsverkets ansvar att det är väl sörjt för att nödvändiga riktlinjer ges till nätägare om vad som gäller i fråga om röjning och besiktning. Frågan om vad som i detta avseende krävs av nätägaren saknar dock enligt min mening självständig betydelse för skadeståndsansvaret.

Tvister i fråga om skadestånd med anledning av kvantitativa driftstörningar bör inte kunna prövas av Nätmyndigheten vid NUTEK. En skadeståndsrättslig process innehåller ställningstaganden till bl.a. diverse civilrättsliga frågeställningar, vilka det inte bör ankomma på förvaltningsmyndighet att pröva. Talan om skadestånd i aktuella fall bör således föras vid allmän domstol eller vid kronofogdemyndighet då det numera är möjligt att föra skadeståndstalan även genom ansökan om betalningsföreläggande.

Ett elavbrott kan skapa en mångfald skadesituationer, där det ena ytterlighetsfallet innebär skador hos ett helt samhälle. Det säger sig självt att en ersättningsskyldighet i sådana situationer kan bli oerhört omfattande. Det är därför angeläget, inte minst från nätägarens och elsäljarens synpunkt, att klarhet i skadeståndsfrågan nås inom en inte alltför avlägsen framtid. Det föreslås därför när det gäller kvantitativa driftstörningar – liksom gäller enligt huvudregeln om kvalitativa driftstörningar – att det införs ett undantag från den allmänna preskriptionsregeln. Talan om skadestånd med anledning av kvantitativa driftstörningar bör därför väckas

senast två år från det att skadan uppkom. Se närmare om preskriptionsregeln i författningskommentaren.

4.2.3 Kostnadskonsekvenser

De förslag som utredningen lägger fram i denna del föranleder i sig inga kostnader. De kostnader som kan uppstå genom att ett skadeståndsansvar regleras i lag - oavsett om det rör sig om ett strikt ansvar, ett vårdslöshets- eller ett kontrollansvar - är svåra att förutse. Beräkningen av eventuella kostnader är beroende av förhållandena i det enskilda företaget, dess riskbenägenhet, om ansvarsförsäkring tecknats etc.

Förslagen innebär att nätägaren/elsäljaren påförs ett skadeståndsansvar vilket får anses motsvara det skadeståndsansvar som näringsidkare generellt har på andra konsumentmarknader enligt bestämmelserna i bl.a. konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen.

En lagreglering av förutsättningarna för nätägares/elsäljares skadeståndsskyldighet ökar förutsebarheten i fråga om arten av skador som kan uppstå med anledning av kvantitativa driftstörningar. Härigenom kan nätägarna/elsäljarna skydda sig ekonomiskt genom t.ex. ansvarsförsäkringar.

5 Övriga frågor

5.1 Några processuella frågor

5.1.1 Verkställighet

Med verkställighet (exigibilitet) avses exekutiv myndighets, dvs. kronofogdemyndighets, tvångsvis genomförande av vad som har prövats och fastslagits av domstol eller i annan liknande ordning.[50] För att t.ex. en fordran skall kunna infrias genom verkställelse krävs enligt utsökningsbalken en s.k. exekutionstitel, dvs. vanligen beslut, dom eller annat utslag av domstol. Som exekutionstitel räknas även bl.a. förvaltningsmyndighets beslut som enligt särskild föreskrift får verkställas.

Ellagstiftningen saknar regler om verkställighet. Av denna anledning bör följande anmärkas. Enligt 32 § första stycket ellagen skall beslut enligt lagen eller med stöd av föreskrifter som meddelats med stöd i lagen gälla omedelbart, om inte annat bestäms. Detta innebär att den som träffas av beslutet har att rätta sig efter det genast. Enligt paragrafens andra stycke gäller *för verkställighet i övrigt* vad som föreskrivs i utsökningsbalken om allmänna mål. Denna regel är åtminstone ur juridisk synvinkel förbryllande. 32 § löd ursprungligen:

> Beslut som meddelats enligt denna lag eller med stöd av föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall gälla omedelbart, om inte annat bestäms.
>
> Beslut om avgift enligt 18 § får verkställas genast, om inte annat förordnas eller säkerhet ställs för avgiftsskyldighetens fullgörande. För

[50] Se t.ex. Gregow, Utsökningsrätt, 2 uppl., 1989.

verkställighet i övrigt gäller vad som föreskrivs i utsökningsbalken om allmänna mål.

I samband med en anpassning till EUs lågspänningsdirektiv, slopades kravet på statligt förhandsgodkännande för och registreringen av vissa produkter, liksom därmed sammanhängande avgiftsskyldighet. Därigenom upphävdes bl.a. 18 §. Eftersom 32 § andra stycket *andra meningen* hade betydelse endast i förhållande till den numera upphävda första meningen i samma stycke borde rätteligen även bestämmelsen i andra meningen ha upphävts. Det tycks således vara fråga om ett lagtekniskt förbiseende.[51]

Jag övergår härefter till frågan om verkställighet av beslut enligt ellagen och lagen om handel med el, m.m. Det kan sättas i fråga varför den enskilde skall behöva vända sig till och uppta resurser hos domstol för att få ett verkställbart avgörande.

Förvaltningsmyndigheters beslut meddelas inte alltid under sådana förhållanden som kan anses tillräckligt garantera en objektiv och allsidig prövning. Det kan ibland vara fråga om beslut av en myndighet som bevakar statens anspråk i visst hänseende, varvid beslutet får ses som framställande av ett krav. Med hänsyn bl.a. härtill är förvaltningsmyndighets beslut över lag inte verkställbara. Före utsökningsbalkens ikraftträdande (den 1 januari 1982) gällde inte som en nödvändig förutsättning för att förvaltningsmyndighets beslut skulle få verkställas att det fanns en särskild föreskrift härom; i det särskilda fallet fick prövas om avsikten varit att beslutet skulle få ligga till grund för verkställighet eller om skäl därtill likväl förelåg.[52] Nätmyndigheten vid NUTEK är bl.a. tillsynsmyndighet. Med utgångspunkt härifrån borde nätmyndighetens prövning kunna anses tillräckligt objektiv och allsidig. Emellertid är nätmyndigheten part när dess beslut prövas i domstol. Detta innebär en rätt för nätmyndigheten att överklaga domstols avgörande som har inneburit att myndighetens av-

---

[51] Jfr prop. 1992/93:100 Bil. 13, s. 113xm och s. 126, samt 1992/93:NU28 s. 47xm. Den aktuella bestämmelsen bör lämpligen korrigeras i den kommande nya ellagen.

[52] Se Gregow, Utsökningsrätt, 2 uppl., s. 69 f.

görande har ändrats i sak. Samtidigt är denna tvåparts-konstellation numera regel genom en ändring av förvaltningsprocesslagen (den 1 maj 1996), varav följer att om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut skall den myndighet som först beslutade i saken vara den enskildes motpart sedan handlingarna i ärendet överlämnats till domstolen.[53] Denna föreskrift har generell giltighet och gäller därmed även Nätmyndigheten vid NUTEK när dess beslut överklagas till förvaltningsdomstol.

Många av frågeställningar i ellagstiftningen är inte renodlat konsumenträttsliga. Med hänsyn härtill har det inte varit möjligt att inom ramen för denna utredning närmare se över frågan om verkställighet.

5.1.2 Nätmyndighetens prövningsrätt

Enligt förslaget till ny ellag avses med begreppet nättariffer avgifter och övriga villkor för överföring av el (1 kap. 5 §), vad som kan kallas nätvillkor. Samtliga nätvillkor skall (enligt samma förslags 4 kap. 1 § första stycket) vara skäliga och utformas på sakliga grunder. Vid bedömningen av skäligheten skall bl.a. konsumentintresset särskilt beaktas (4 kap. 1 § andra stycket). Enligt förslaget till ellag kan frågor om nätvillkor prövas av Nätmyndigheten vid NUTEK (4 kap. 12 §). Rent formellt tyder lydelsen av dessa bestämmelser på att den enskilde kan begära nätmyndighetens prövning av i princip vilket villkor som helst i nätavtalet. Tillsammans med prövningsrätten ifråga om villkor i leveransavtalet enligt lydelsen i 5 kap. 13 § skulle detta då innebära bl.a. att nätmyndigheten har att ta ställning till olika civilrättsliga frågeställningar, som exempelvis återbetalning av erlagd avgift med hänvisning till att kravet är preskriberat eller till att det är förfallet enligt allmänna rättsgrundsatser.[54] Sådana frågeställningar torde inte kunna prövas av annan än allmän domstol.

---

[53] Se prop. 1995/96:22 och även prop. 1995/96:151.

[54] Jfr NJA 1994 s. 447n.

Med hänsyn till det sagda - och i ljuset av två rättsfall från senare år (NJA 1990 s. 602 och 1994 s. 442) - finns det anledning att närmare se över gränserna för och omfattningen av nätmyndighetens prövningsrätt. Denna översyn har dock inte kunnat ske inom ramen för förevarande utredning.

5.1.3 Möjlighet till grupptalan

I dagens samhälle med dess inriktning på massproduktion, massdistribution och masskonsumtion av varor och tjänster, är det vanligare än förr att ett stort antal personer drabbas av en felaktig produkt eller i övrigt påverkas negativt av händelser eller åtgärder. I sådana sammanhang kan det uppkomma anspråk eller tvister som är likartade för ett stort antal personer. Det nuvarande rättegångsförfarandet, vars principer i stort lades fast för mer än ett halvsekel sedan, är inte uppbyggt med tanke på denna typ av tvister.[55]

Grupptalanutredningen, som slutförde sitt arbete år 1994, hade i uppdrag att undersöka om det föreligger ett påtagligt behov av att förbättra det processuella rättsskyddet för gruppanspråk och om det kan ske genom införande av regler om grupptalan vid domstol. Med grupptalan avses att någon utan särskilt uppdrag för talan för medlemmarna i en grupp. Gruppmedlemmarna är inte parter i rättegången och behöver inte medverka aktivt. Ändå gäller en dom i processen för och mot alla som ingår i gruppen.[56]

I sitt slutbetänkande föreslog Grupptalanutredningen att det som ett komplement till det vanliga rättegångsförfarandet skall införas en lag om grupprättegång vid allmän domstol och särskilda regler om grupprättegång vid fastighetsdomstol och i Arbetsdomstolen. Förslagets huvudsakliga innebörd är bl.a. att grupptalan skall föras av en gruppföreträdare som kan

---

[55] Se Grupptalanutredningens betänkande Grupptalan (SOU 1994:151) s. 17.

[56] Ibid.

vara en enskild medborgare, en organisation (i konsument- och miljömål) eller en representant för staten eller en kommun.

Grupptalanutredningens betänkande och dess förslag är fortfarande föremål för beredning inom Justitiedepartementet. Det har i flera sammanhang framförts att möjligheterna att föra grupptalan borde finnas för elkonsumenterna.[57] Det skulle dock föra för långt att i detta sammanhang utreda möjligheterna till specialreglering i fråga om möjligheten att föra grupptalan i elsammanhang, så länge det inte avgjorts om sådan möjlighet till grupptalan skall införas generellt.

5.2 Standardvillkoren

NÄT 95 K innehåller följande bestämmelse.

> **8.2** Nätägaren får efter samråd med berörda myndigheter ändra dessa allmänna avtalsvillkor och har därvid skyldighet att underrätta kunden om ändringar. Sådan underrättelse skall ske minst tre månader före ikraftträdandet.

Motsvarande punkt i EL 95 K lyder:

> **6.2** Om inte annat avtalats får elsäljaren efter samråd med berörda myndigheter ändra dessa allmänna avtalsvillkor och har därvid skyldighet att underrätta kunden om ändringar. Sådan underrättelse skall ske minst tre månader före ikraftträdandet.
>
> Om inte annat avtalats får säljaren ändra gällande priser och har därvid skyldighet att underrätta kunden om ändringarna. Sådan underrättelse skall ske minst 15 dagar före ikraftträdandet.

Både NÄT 95 K och EL 95 K innehåller således bestämmelser varigenom nätägaren/elsäljaren i princip utan saklig bakgrund kan ändra avtalsvillkor.

---

[57] Se t.ex. Stridbeck i SvJT 1993 s. 770 och även den i utredningens direktiv (s. 3) omnämnda skrivelsen från Sveriges Konsumentråd.

Mot bakgrund av att ellagen nyligen varit föremål för en total översyn och med beaktande av tidsramen för förevarande utrednings arbete har det inte varit möjligt att göra en översyn av ellagen i syfte att utröna om nätvillkor överhuvudtaget skall få ändras utan att det i avtalet anges vilka (sakliga) skäl som kan ligga till grund för villkorsändring.

Generellt kan dock sägas att villkor som tillåter näringsidkaren att ensidigt ändra ett avtal utan något giltigt skäl som anges i avtalet, torde strida mot EUs direktiv om oskäliga avtalsvillkor och även mot EUs tredje konsumentpolitiska program (se bilaga 2 s. 36 f. och s. 47). Villkor som motsvarar det ovan redovisade har varit föremål för prövning av Marknadsdomstolen som ansett att villkoret är oskäligt utom såvitt avser rätten att ändra taxan.[58] Marknadsdomstolen uttalade att det måste anses principiellt felaktigt att den starkare parten i ett avtalsförhållande förbehåller sig en omfattande rätt att ensidigt ändra avtalets innehåll.

En annan fråga rörande standardvillkoren är att det konsumenträttsliga skyddet inte är detsamma vid köp av gas som levereras i ledning, som vid köp av el. Enligt 3 § tredje stycket konsumentköplagen kan lagens indispositiva regler såvitt gäller köp av gas, avtalas bort under förutsättning att Konsumentverket godkänner avtalet. Motiven bakom denna undantagsbestämmelse är av visst intresse. Lagutskottet uttalade följande.[59]

> Enligt utskottets mening torde det med hänsyn till konsumentskyddsintresset knappast finnas anledning att för leverans av hushållsgas från en näringsidkare uppställa strängare regler än vad som gäller då energi i andra former tillhandahålls konsumenterna. Snarast bör det vara en fördel för konsumenterna om någorlunda enhetliga villkor kan tillämpas vid leverans av hushållsgas och annan energi och detta särskilt som det ofta är samma energiföretag - i allmänhet det kommunala energiverket - som svarar för de olika energileveranserna. Utskottet ställer sig därför positivt till att reglerna i konsumentköplagen inte skall behöva tillämpas när gas levereras i ledning till hushållen. Utskottet är dock

---

[58] MDD 1985:16.

[59] Se NJA II 1990 s. 403 f.

inte berett att förorda att gasleveranserna helt skall undantas från konsumentköplagens tillämpningsområde. I stället bör det skapas en möjlighet för gasleverantörerna att träffa avtal med konsumenterna om andra villkor än dem som följer av den tvingande regleringen i konsumentköplagen. Lagtekniskt kan det ske genom att bestämmelsen i 3 § konsumentköplagen om att lagen i princip är tvingande till konsumentens förmån kompletteras med ytterligare en undantagsregel enligt vilken lagen inte är tvingande vid köp av ledningsburen gas. En förutsättning för att undantagsregeln skall få utnyttjas bör vara att avtalsvillkoren vid gasleveranserna godkänts av konsumentverket. Utskottet förordar att en regel med nämnda innehåll införs i 3 § förslaget till konsumentköplag.

Utskottets uppfattning är intressant såvitt gäller uttalandet om att det med hänsyn till konsumentskyddsintresset knappast torde finnas anledning att för leverans av hushållsgas uppställa strängare regler än vad som gäller då energi i andra former tillhandahålls konsumenterna. Utskottet tycks ha förbisett det förhållandet att konsumenter av andra former av energi än gas, diskrimineras genom kravet på godkännande av Konsumentverket.

Konsumentköplagens 3 § tredje stycke föreskriver således att lagens minimiskydd kan avtalas bort vid köp av gas i ledning under förutsättning att Konsumentverket godkänt de allmänna avtalsvillkor som tillämpas vid sådana köp. Det skulle för att alla energikonsumenter skall ha samma skydd, krävas att Konsumentverket ges en generell möjlighet att stoppa standardvillkor som verket anser oskäliga. Ett ställningstagande i denna fråga förutsätter emellertid en fullständig översyn av den energirättsliga regleringen och av samtliga standardvillkor på området. Frågan har därför inte närmare kunnat ses över inom ramen för denna utredning.

5.3 Fri konkurrens på elmarknaden

En fråga som ofta debatterats, både före och efter omregleringen av elmarknaden, rör mätningen av elförbrukningen. Det har höjts röster för att det i detta avseende i praktiken inte föreligger någon egentlig konkur-

renssituation för de små konsumenterna, dvs. hushållen. Anledningen härtill har uppgetts vara att konsumenten så länge han håller sig till den elsäljare som innehar leveranskoncession för området, kan behålla en mätare av konventionellt utförande (vilken inte kan mäta förbrukningen på timbasis). Om konsumenten vill byta leverantör till annan än den som innehar leveranskoncession krävs att konsumenten byter till en mätare som kan registrera förbrukning varje timme. Eftersom mätarbytet är förenat med förhållandevis höga kostnader (i genomsnitt 8 000 kr) har det från vissa håll ansetts att den fria konkurrensen i detta avseende satts ur spel och att huvudleverantören (leveranskoncessionshavaren) gynnas på bekostnad av övriga elsäljare. Det måste i tydlighetens namn nämnas att byte till timmätare endast krävs vid ett tillfälle. Sedan man väl bytt till timmätare - eller om man redan har sådan - är det möjligt att byta leverantör hur ofta man vill (under förutsättning att man iakttar lagstadgad uppsägningstid, se vidare härom nedan).

Motivet för kravet på timmätning är att det skall vara möjligt att jämföra en leverantörs inmatning till nätet med den mängd el som hans kunder tar ut från nätet. Leverantörens inmatning sker regelmässigt på en helt annan geografisk plats och på en annan spänningsnivå än konsumenternas uttag. Mätvärdena används för avräkning av konsumenternas köp och även för kontroll av de balansansvariga leverantörernas åtaganden. Tidsperioden en timme har använts under lång tid för uppmätning av leveranser till större kunder. Samma tidsperiod används i Norge medan en period om t.ex. 30 minuter gäller i England.

Ansvaret för avräkningen på nationell nivå ligger på Svenska Kraftnät. För att avräkningen skall fungera när det finns mer än en balansansvarig i ett nätområde anses krävas att området definieras och etableras. Med ett nätområde avses ett område där nätägaren har timregistrerande mätning mot angränsande nätområden och där förlusterna kan hänföras till en balansansvarig. Denna process tar för närvarande mellan en och två

månader.[60] Samtliga mätområden i landet beräknas vara etablerade senast den 30 juni 1996.

Oavsett vilka systemskäl som kan anföras för timmätning innebär kravet på mätarbyte att det för konsumenten i praktiken inte är ekonomiskt försvarbart att byta leverantör. Med hänsyn till kostnaden för den faktiskt använda elen skulle det ta åtskilliga år innan mätarkostnaden tjänats in och bytet lönar sig. Visserligen får konsumenter som köper sin el från leveranskoncessionshavaren, indirekt del av den fria konkurrensen genom att huvudleverantörens eltaxa är reglerad. Det är emellertid svårt att uttala sig om vilket pris som skulle kunna uppnås på en fullständigt konkurrensutsatt marknad.

Frågan om mätarbyte innehåller många intrikata problemställningar som det inte varit möjligt att närmare belysa inom ramen för denna utredning. Vid månadsskiftet april/maj 1996 redovisade dessutom NUTEK och Svenska Kraftnät på särskilt uppdrag av Näringsdepartementet ett förslag som i princip går ut på att det skall införas ett system utan krav på timmätning hos hushållskonsumenterna. Förslaget går i korthet ut på följande. Ett system med timvis mätning är att föredra på lång sikt. Kostnaden för sådan mätning är dock för närvarande alltför hög för att elanvändare med låg elförbrukning, t.ex. hushållskonsumenter, fritt skall kunna köpa el på elmarknaden. Det föreslås därför att det under en övergångsperiod - tills mätarkostnaden minskat - införs ett schablonavräkningssystem som inte kräver att befintliga elmätare byts ut mot timregistrerande mätare hos elanvändare med låg elförbrukning, men att dessa likväl kommer att kunna debiteras för den faktiskt uppmätta elförbrukningen. Schablonmetoden föreslås börja gälla från den 1 april 1997. Enligt förslaget kan mätarkostnaden på några års sikt förväntas sjunka på grund av den tekniska utvecklingen, men att förutsäga hur snabbt detta kommer att ske är inte möjligt.

En annan fråga av närmast konkurrensrättslig natur är den om uppsägningstiden för byte av elsäljare. Den som köper el av huvudleveran-

---

[60] ERA nr 4 1996, s. 27.

tören men som vill byta leverantör, har sex månaders uppsägningstid. Denna tid har ansetts rimlig eftersom huvudleverantören behöver tid att ställa om sina förhållanden,[61] bl.a. med tanke på långsiktiga avtal med elproducenter. Ett av skälen bakom systemet med leveranskoncession är att skydda konsumenterna. Systemet får dock även konsekvenser som är mindre konsumentvänliga. Samtidigt som en sex månaders uppsägningsfrist gäller hos huvudleverantören skall den som köper el från annan än huvudleverantören kunna byta till denne med en månads varsel (se 5 kap. 8 § förslaget till ny ellag). Alla aktörer på elmarknaden har således inte identiska möjligheter att binda elkonsumenter till sig, trots att det på dagens öppna elmarknad inte torde vara svårare att sälja ett elöverskott än att täcka ett elunderskott. Oaktat vad som nu sagts synes en uppsägningstid på sex månader vara en lång tid från konsumentsynpunkt. Frågan om uppsägningstid är emellertid inte renodlat konsumenträttslig, varför den inte närmare kunnat ses över inom ramen för denna utredning.

5.4 Elavbrott av elsäkerhetsskäl

Här skall avslutningsvis endast kort beröras en fråga som gäller avstängning av en elanläggning till följd av brister i anläggningen i elsäkerhetshänseende. Om det vid t.ex. en inspektion av Elsäkerhetsverket konstateras att en elanläggning är i sådant skick att det föreligger omedelbar fara för person, djur eller egendom, föreläggs innehavaren av anläggningen att snarast åtgärda bristerna. I de fall innehavaren av ekonomiska orsaker inte kan åtgärda bristerna bör anläggningen stängas av. Det har hävdats att humanitära skäl ibland kan göra sig gällande och att det därför kan vara mindre lämpligt att stänga av elen. Fråga har även uppkommit om samhället skall träda in för att bekosta nödvändiga åtgärder, för att därigenom undvika att den enskilde drabbas. Det är min mening att, i situationer då det föreligger sådan omedelbar fara för skador genom

---

[61] Se prop. 1993/94:162 s. 174 f.

inverkan av el, det omedelbara skyddet för framförallt människors och djurs liv och hälsa, måste prioriteras framför risken för mer avlägsna följder av ett elavbrott. Är en anläggning i så bristfälligt skick som nu sagts får innehavaren stå för konsekvenserna. Det måste vara i samtliga inblandades intresse att anläggningen så snabbt som möjligt tas ur drift. Den aktuella frågeställningen torde dessutom få sin lösning genom förslaget till ny ellag. Enligt 11 kap. 3 § andra stycket i förslaget, kan Elsäkerhetsverket besluta om rättelse på den försumliges bekostnad vid underlåtelse att iaktta vad som åligger honom i elsäkerhetshänseende.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om ändring i ellagen

Förslaget till ändring i ellagen föranleder redaktionella ändringar i lagen i fråga om kapitelindelningen och hänvisningarna i 12 kap. 2 § och 6 §.

11 kap. Särskilt om överföring och leverans av el till hushållskonsumenter

Förslaget till ny ellag som lades fram av Ellagstiftningsutredningen i SOU 1995:108, kommer preliminärt att leda till lagstiftning som träder i kraft den 1 juli 1997. Den nya ellagen innebär en modernisering av huvudregleringen på elområdet. De här föreslagna särskilda konsumentskyddsreglerna har arbetats in i förslaget till ny ellag eftersom reglerna passar väl in i lagens systematik och då det inte framkommit något skäl till varför konsumentskyddet skulle behöva regleras i en särskild konsumentlag.

Konsumentskyddsbestämmelserna har placerats i ett nytt 11 kap. i förslaget till ny ellag; efter förslagets 10 kap. som innehåller regler om bl.a. skadestånd med anledning av kvalitativa driftstörningar, men före förslagets generella bestämmelser om tillsyn m.m.

Med anledning av förevarande förslag kommer konsumentbegreppet att användas i mer än en betydelse i ellagen (jfr t.ex. 3 kap. 11 § och 4 kap. 1 § förslaget till ny ellag). I den nya ellagen bör därför göras en åtskillnad redan i det inledande kapitlet. Begreppet *konsument* bör liksom skett i övrig konsumenträttslig lagstiftning reserveras för egentliga konsumenter, dvs. de som avses i det föreslagna nya elfte kapitlet, medan övriga användare av el kan benämnas t.ex. elanvändare.

Allmänt

1 § Detta kapitel gäller överföring och leverans av el till en konsument huvudsakligen för enskilt ändamål.

I bestämmelsen anges att de särskilda konsumentskyddsreglerna gäller konsumtion av el huvudsakligen för enskilt ändamål.[62] Med begreppet *konsument* avses en fysisk person, dvs. ej associationer och inte heller dödsbon. Denna avgränsning överensstämmer med begreppets betydelse i den konsumenträttsliga lagstiftningen. Bestämmelserna i detta kapitel är vidare inte tillämpliga på all överföring/leverans av el till konsumenter. Elen skall vara avsedd att användas huvudsakligen för enskilt ändamål. Med *enskilt ändamål* avses i princip hushållskonsumtion. Används elen både för enskilt ändamål och i näringsverksamhet blir det avgörande vilken användning som i det enskilda fallet är den huvudsakliga.

2 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i detta kapitel är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne.

Föreskriften slår fast att bestämmelserna i förevarande kapitel är tvingande till elkonsumentens förmån på det sättet att denne inte är bunden av avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna är till nackdel för konsumenten. Den jämförelse som nämns i paragrafen skall i princip göras mellan det enskilda avtalsvillkoret och den enskilda lagbestämmelsen som reglerar en viss fråga. Det är alltså inte fråga om att göra en helhetsbedömning av ett avtal som i vissa avseenden ger elkonsumenten en sämre men i andra avseenden en förmånligare ställning än som följer av lagen. En motsvarande bestämmelse finns i t.ex. 3 § första stycket konsumentköplagen.

Bestämmelsen innebär att de olika förmåner och befogenheter som lagen tillerkänner elkonsumenten inte kan inskränkas genom villkor i avtal.

---

[62] För enkelhetens skull används begreppet konsumtion även i elsammanhang även om energi enligt fysikens lagar inte kan förbrukas utan endast omvandlas.

Elkonsumenten får däremot alltid åberopa ett avtalsvillkor som för honom är förmånligare än som följer av lagens regler. Lagen ger således elkonsumenten ett minimiskydd i förhållande till nätägaren/elsäljaren.

Det bör påpekas att paragrafen avser avtalsvillkor varigenom elkonsumenten på förhand godtar inskränkningar i sina rättigheter eller utvidgningar av sina skyldigheter enligt lagen. Däremot hindrar paragrafen inte att elkonsumenten, när en befogenhet eller förmån eller skyldighet enligt lagen väl har aktualiserats, i det konkreta fallet avstår från befogenheten eller förmånen med giltig verkan eller binder sig vid en längre gående skyldighet. Frågan huruvida ett sådant avstående eller åtagande från konsumentens sida kan anses ha skett och i vad mån det är bindande för konsumenten får bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga regler, varvid konsumenten skyddas bl.a. av den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen.

Avbrytande av överföring eller leverans av el

3 § Försummar en konsument att iaktta vad som åligger honom får överföringen av el avbrytas eller begäran härom framställas om försummelsen är väsentlig, om inte den som konsumenten varit försumlig mot genom anmaning har kunnat åstadkomma rättelse och om avstängning kan ske utan risk för liv och hälsa eller omfattande egendomsskador. Avstängning får dock alltid ske om konsumenten förfarit otillbörligt.

Avser försummelsen underlåtelse att betala avgift för överföring eller leverans av el gäller dessutom att överföringen inte får avbrytas eller begäran härom framställas om betalning sker inom tre veckor från det att

1. konsumenten delgetts underrättelse om att han genom den uteblivna betalningen riskerar att få överföringen avbruten och

2. meddelande om den uteblivna betalningen lämnats till socialnämnden i den kommun där konsumenten får el överförd.

Överföring får inte heller avbrytas eller begäran härom framställas om socialnämnden inom den tid som anges i andra stycket skriftligen har meddelat innehavaren av nätkoncessionen respektive elsäljaren att nämnden åtar sig betalningsansvaret för skulden.

Överföringen får inte avbrytas eller begäran härom framställas förrän det efter utgången av den tid som anges i andra stycket har gått ytterligare två vardagar.

Kostnad för avstängningsåtgärd får påföras konsumenten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer formulär till underrättelse och meddelande som avses i andra stycket.

Om en nätägare/elsäljare överväger att stänga av elen för en konsument, medför bestämmelsen att hänsyn måste tas till bl.a. graden av försumlighet, risken för hälsa och liv eller omfattande egendomsskador och elkonsumentens sociala förhållanden. Det är nätägaren/elsäljaren som har att bedöma om försummelsen är väsentlig och om det föreligger risk i nämnda avseenden samt om konsumenten förfarit otillbörligt, medan det åligger socialnämnden att beakta elkonsumentens sociala situation.

Paragrafen riktar sig inte enbart till nätägaren, även om det i praktiken endast är denne som kan verkställa en avstängning. En regel som riktade sig enbart till nätägaren skulle innebära en skyldighet för denna att kontrollera om en begäran om avstängning från elsäljare har fog för sig. En sådan regel skulle lägga ett alltför stort ansvar på nätägaren. Det åligger således det nätägare/elsäljare som initierar avstängningen att efterleva bestämmelserna i förevarande paragraf.

För att kunna verkställa en avstängning behöver nätägaren i vissa fall ha *tillträde till konsumentens bostad*. Att nätägaren har rätt till tillträde följer av nätavtalet. Om konsumenten i denna situation inte frivilligt går med på avstängning eller om försummelsen avser ett betalningskrav som är tvistigt, torde frågan om strömmen får stängas av kunna komma att prövas av kronofogdemyndighet (och allmän domstol) efter ansökan om handräckning (enligt lagen /1990:746/ om betalningsföreläggande och handräckning). Särskild föreskrift härom behövs dock inte (se 3 § 2 eller 4 § första stycket 1 jämförd med 4 § första stycket 2 nämnda lag). Om konsumenten frivilligt går med på att strömmen stängs av torde det inte finnas anledning att betunga den enskilde konsumenten med de kostnader som är förenade med en handräckningsprocess. Motsvarande gäller enligt hyreslagen. Det finns därför inget generellt krav på att nätägaren skall gå via kronofogdemyndigheten (dvs. ha en exekutionstitel) för att få stänga av elen.

Om nätägaren kan stänga av strömmen *utan tillträde hos konsumenten*, kan avstängning i vissa fall förhindras genom bestämmelsen i 4 §, dvs. om fordran helt eller delvis är tvistig. Om fordran inte är tvistig kommer avstängning att kunna ske om övriga kriterier i första - fjärde styckena är uppfyllda. Skulle nätägare/elsäljare stänga av elen i strid med dessa bestämmelser, blir han skadeståndsskyldig enligt 6 §. Det är inte möjligt att i de fall tillträde inte behövs, ha ett krav på att företaget skall begära handräckning hos kronofogdemyndighet för att få stänga av strömmen.

Det kommer således att föreligga en skillnad i möjligheten till prövning mellan fall där nätägaren behöver tillträde hos konsumenten och fall där nätägaren kan stänga av elen utan sådant tillträde. Det bör emellertid anmärkas att frågan om rätt till avstängning förelegat, alltid kan komma att prövas i en skadeståndsprocess där det åligger nätägaren/elsäljaren att visa att avstängningen inte skett i strid med bestämmelserna i 3 §.

Det bör anmärkas att bestämmelserna i 3 § uteslutande reglerar den situationen att en avstängning är förestående. Har avstängning väl skett får förutsättningarna för att strömmen skall kopplas på igen, lösas avtalsvägen.

Första stycket

Elkonsumenten torde i mer än ett avseende kunna bryta mot de förpliktelser som följer av avtalet med nätägaren respektive elsäljaren. Den utan jämförelse vanligaste försummelsen torde dock vara dröjsmål med betalningen för nät- respektive leveranstjänsten. En nätägare/elsäljare som inte får betalt kan utverka betalningsföreläggande för sin fordran och via ett utslag på fordran framtvinga utmätning och exekutiv försäljning av fastighet eller annan egendom. I det stora flertalet fall torde företaget genom sådana åtgärder kunna på ett tillfredsställande sätt ta till vara sina intressen. Det tar dock ofta viss tid att genom exekutiva åtgärder skaffa sig betalning. Mot den bakgrunden måste man räkna med att det kan finnas fall där det skulle verka stötande om nätägaren/elsäljaren under alla omständigheter var skyldig att fortsätta sin överföring/leverans utan att få betalning. Även i andra situationer kan det vara befogat att stänga av eltillförseln. Förevarande bestämmelse ger företaget möjlighet att stänga av elen.

Rätten till avstängning kan dock tillämpas endast i undantagsfall. Till en början gäller att avstängning inte får ske annat än om försummelsen är väsentlig. Väsentlighetsbedömningen tar sikte på att utesluta ringa fall av försummelse som inte är av stor betydelse för nätägaren/elsäljaren (jfr det köprättsliga väsentlighetskravet i t.ex. 54 § första stycket köplagen och i 40 § konsumentköplagen). I fråga om småbelopp får således nätägaren/elsäljaren lita till indrivning. Detsamma torde gälla om det rör sig om enstaka betalningsförsummelser av icke alltför betydande belopp.

Avstängning får inte heller ske om det föreligger risk för liv och hälsa eller omfattande skador på egendom, dvs. värdemässigt betydande skador. Risk för liv och hälsa kan uppkomma t.ex. vintertid om det är mycket kallt ute och bostaden värms upp via el. Exempel på egendomsskador är om vattenledningarna i en byggnad riskerar att frysa sönder om elen stängs av.

Innan avstängning tillgrips bör nätägaren/elsäljaren genom anmaning försöka åstadkomma rättelse. Anmaningen bör innehålla en uppgift om att socialnämnden i ett senare skede kan komma att kontaktas. Härigenom får konsumenten en möjlighet att själv kontakta socialnämnden eller förhindra att sådan kontakt tas. I fråga om väsentliga försummelser skall företaget först genom anmaning till konsumenten försöka åstadkomma rättelse. I samband med anmaningen bör konsumenten ges skälig tid för rättelse. När det gäller avgifter som inte betalats bör tiden inte vara kortare än två veckor. Konsumenten kan alltså genom betalning klara sig undan från hotet om avstängning.

Om konsumenten uppenbart missbrukar rätten till överföring/leverans har nätägaren/elleverantören möjligen att få elen avstängd om det framgår att konsumenten förfar otillbörligt. Exempel på sådana situationer är om en elabonnent med ekonomisk förmåga ständigt underlåter att betala sina elräkningar i tid. Ett annat exempel är om en konsument innehar värdefull egendom som riskerar att förstöras vid en avstängning. Om konsumenten i detta fall trots ekonomisk förmåga underlåter att betala sina elräkningar och även underlåter att vidta åtgärder för att skydda egendomen kan konsumentens handlande komma att betraktas som otillbörligt. Ett

ytterligare exempel är om en konsument manipulerat med elutrustningen i bostaden.

Om nätägaren/elsäljaren stänger av elen utan att ha rätt till det, blir företaget skadeståndsskyldigt enligt 6 §.

Andra stycket

Regeln i andra stycket är utformad så att elkonsumenten ges möjligheter att själv göra rätt för sig. Det kan inte sällan ske om betalningsfristen är så lång att en månadslön eller motsvarande kan komma att betalas ut inom tiden. Betalningsfristen är bestämd med hänsyn till att socialnämnden skall ha tillräcklig tid för att hinna nå kontakt med konsumenten och fatta beslut inom tidsfristen. Med en betalningsfrist på tre veckor har konsumenten tid på sig att hinna ordna med betalning liksom socialnämnden har tid att agera, utan att därmed nätägarens/elsäljarens berättigade intresse att motta betalning träds för när.

Fristen för möjligheten att förhindra avstängning av el är alltså tre veckor. Enligt lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid blir sista dagen att betala (eller enligt fjärde stycket för socialnämnden att åta sig att betala) den dag som genom sitt namn i veckan motsvarar den från vilken tidsfristen börjar löpa. Om tidsfristen börjar löpa torsdagen den 5 september 1996, är således den sista betalningsdagen torsdagen den 26 september 1996. Om den sista dagen för betalning infaller på en söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, flyttas den till nästföljande vardag.

Enligt andra stycket skall ett meddelande om förestående avstängning och anledningen till denna lämnas till socialnämnden i den kommun där hushållet är beläget. Om särskild socialnämnd saknas gäller i stället att meddelandet skall sändas till endera av den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämt skall fullgöra uppgifter inom socialtjänsten. För undvikande av missförstånd bör anmärkas att det - oavsett vilken nämnd-organisation som finns i en kommun - är tillräckligt att det anges *socialnämnden* som mottagare av ett meddelande enligt första stycket.

Underrättelsen till konsumenten skall delges denne enligt delgivningslagen, eftersom det är av stor betydelse att konsumenten verkligen får del av underrättelsen. Denna ålägger nämligen konsumenten en aktivitet som är av närmast avgörande betydelse för den fortsatta överföringen/leveransen av el.

Socialnämnden har vid sin prövning att beakta hushållets sociala situation, t.ex. om det föreligger missbruksproblem, eller om den ekonomiska situationen är sådan att ingripande bör ske.

Tredje stycket

Bestämmelsen ger socialnämnden en möjlighet att förhindra att elen stängs av. Enligt bestämmelsen kan socialnämnden åta sig betalningsansvaret för skulden till nätägaren/elsäljaren. Vad det är fråga om är att socialnämnden gentemot nätägaren/elsäljaren utfäster sig att betala skulden. Utfästelsen som sådan medför naturligtvis ingen förändring i fråga om elkonsumentens skyldighet att betala skulden till nätägaren/elsäljaren.

Det räcker att socialnämnden åtar sig betalningsansvaret för själva skulden. Således är fjärde stycket tillämpligt även om socialnämnden inte åtar sig ansvar för den redan upplupna räntan på skulden. En annan sak är att socialnämnden genom åtagandet försätter sig i en gäldenärsposition gentemot nätägaren/elsäljaren i fråga om en fordran som är förfallen till betalning. Det sagda torde medföra att socialnämnden är skyldig att betala dröjsmålsränta från den dag åtagandet görs till dess att skulden betalas.

Socialnämnden har en tidsfrist att beakta, nämligen betalningsfristen på tre veckor enligt andra stycket. Frågan om när tidsfristen löper ut har behandlats tidigare.

Betalningsåtagandet skall ha kommit företaget till handa inom tidsfristen. Det är således – i motsats till exempelvis åtagande enligt 12 kap. 44 § jordabalken – inte tillräckligt att socialnämnden inom fristen avsänder ett rekommenderat brev med meddelandet om betalningsåtagandet.[63]

---

[63] Jfr not 18.

Det bör slutligen beröras att det kan gå en tid från det att socialnämndens meddelande skickas till dess att skulden verkligen betalas. Detta dröjsmål med betalningen kan inte läggas elkonsumenten till last.

Fjärde stycket

Dagens betalningssystem – t.ex. bank- och postgirot – är som regel uppbyggda så att betalningsmottagaren underrättas om betalningen först en eller annan dag efter det att han faktiskt kunnat förfoga över tillgodohavandet. Den ytterligare fristen på två dagar är således föranledd av att man vill undvika att strömmen stängs av trots att betalning skett i tid men nära slutet av betalningsfristen.

Femte stycket

De kostnader som är förenade med en avstängning, t.ex. underrättelse och meddelande enligt andra stycket samt resa till avstängningsplatsen, får nätägaren/elsäljaren debitera konsumenten.

Sjätte stycket

I bestämmelsen bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om formulär till underrättelse och till meddelande som avses i andra stycket. Regeringen ges även rätt att delegera föreskriftsrätten till förvaltningsmyndighet. I avsnitt 4.2 kommenteras förslaget till sådana föreskrifter närmare.

4 § Överföring eller leverans av el får inte avbrytas med anledning av fordran som helt eller delvis är föremål för tvist.

Bestämmelsen utgör som framgår av den allmänna motiveringen endast en kodifiering av en regel som redan i dag normalt utgör ett standardvillkor i nät- respektive leveransavtalet. Att förhindra att näringsidkare använder möjligheten till avstängning som ett påtryckningsmedel i en tvist, är av så väsentlig betydelse för konsumenten att regeln uttryckligen bör framgå av lag.

Bestämmelsen hindrar avstängning enbart ifråga om fordran som helt eller delvis är föremål för tvist. Bestämmelsen är således inte tillämplig om konsumenten underlåter att betala en fordran eller del därav som inte är tvistig.

Meddelande om förutsebara avbrott

5 § Kan innehavaren av nätkoncession förutse annat än kortvarigt avbrott i överföringen skall konsumenten underrättas härom i så god tid som möjligt. Konsumenten skall underrättas personligen eller, om det är lämpligt, genom anslag.

Enligt bestämmelsen har nätägaren en skyldighet att underrätta elkonsumenten om förutsebara driftstörningar. Bestämmelsen tar sikte på kvantitativa driftstörningar. Avbrottet skall aviseras *i så god tid som möjligt*, dvs. i princip så snart företaget får kännedom om det framtida avbrottet.

Med uttrycket *annat än kortvarigt* avses att utesluta helt korta avbrott. Tidslängden kan variera i det enskilda fallet. Är det fråga om ett enda avbrott torde konsumenten utan större olägenhet normalt kunna tåla strömlöshet i mer än en timme, utan att konsumenten i förväg underrättas om det. Avbrott längre än två timmar torde dock aldrig kunna ses som kortvariga.

Underrättelse skall ske genom skriftligt eller muntligt meddelande direkt till konsumenten. Om det - i t.ex. flerfamiljshus - är lämpligt kan underrättelse ske genom anslag i trappuppgång eller liknande. I en tvist i fråga om nätägaren aviserat konsumenten på rätt sätt, har nätägaren att visa varför han valt anslag i stället för att meddela konsumenten personligen.

För att underrättelseskyldigheten skall anses uppfylld är det således inte tillräckligt att nätägaren sätter upp anslag på allmän plats, t.ex. på anslagstavla som inte är särskilt avsedd för den aktuella gruppen av bostäder, eller att nätägaren enbart annonserar i press eller TV eller andra media.

Underrättelseskyldigheten i sig påverkar inte den ersättningsskyldighet som kan uppstå enligt 6 §. Nätägaren kan således bli skadeståndsskyldig

även om underrättelseskyldigheten enligt förevarande paragraf uppfyllts, t.ex. om avbrottet blir väsentligt mer omfattande än planerat och konsumenten därigenom drabbas av skador som inte kunnat förebyggas. Se dock bl.a. undantaget i 6 § tredje stycket.

Skadestånd vid avbruten överföring eller leverans av el

6 § Konsumenten har rätt till ersättning för den skada han lider genom att överföringen eller leveransen av el avbrutits, om inte innehavaren av nätkoncession eller elsäljaren visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror avbrottet på någon som koncessionshavaren eller elsäljaren har anlitat för att utföra underhålls-, reparations- eller liknande arbete, är koncessionshavaren eller elsäljaren fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket.

Ersättning enligt första eller andra stycket utgår inte för skador som föranletts av avstängning enligt 3 §, eller av åtgärder som vidtagits av elsäkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet.

Första stycket

Huvudregeln är att konsumenten har rätt till ersättning för den skada han lider genom ett strömavbrott. För att nätägaren/elsäljaren skall undgå skadeståndsskyldighet krävs enligt första stycket att fyra förutsättningar föreligger. För det första skall det föreligga ett hinder för avtalsenlig uppfyllelse. För det andra skall hindret ligga utanför företagets kontroll. För det tredje skall hindret vara sådant att företaget inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det. Och för det fjärde skall företaget inte skäligen ha kunnat undvika eller övervinna hindret.

För att nätägaren/elsäljaren skall undgå skadeståndsskyldighet måste samtliga fyra förutsättningar vara uppfyllda. Företaget har bevisbördan för att så är fallet.

Den *första förutsättningen* innebär alltså att strömavbrottet skall bero på omständigheter som utgör hinder för fullgörelse av elöverföringen/elleveransen. Det är inte tillräckligt att fullgörelsen försvåras eller blir mer

kostsam än näringsidkaren räknat med. Det är emellertid inte en nödvändig förutsättning att fullgörelsen är absolut omöjlig för företaget. Det kan föreligga sådana extraordinärt betungande omständigheter att de enligt en objektiv bedömning rent faktiskt måste anses utgöra hinder. De övriga förutsättningar för befrielse från skadeståndsskyldighet vilka behandlas nedan innebär å andra sidan att endast vissa typer av hinder med framgång kan åberopas för att undgå skadeståndsskyldighet.

Ett hinder för överföring/leverans kan ha olika orsaker. En naturkatastrof eller en olyckshändelse, såsom en eldsvåda eller explosion, eller en strejk kan hindra företagets verksamhet. Enligt i Sverige brukliga standardavtal torde arbetskonflikter som regel utgöra befrielsegrund. Även en åtgärd av en myndighet kan utgöra hinder för överföring/leverans, t.ex. om det är fråga om importförbud av el från visst land eller av en råvara som behövs för att producera el.

Händelser av nu nämnt slag utgör dock inte i och för sig befrielsegrunder. De kan befria nätägaren/elsäljaren från skadeståndsskyldighet endast under förutsättning att de faktiskt hindrar företaget från att fullgöra överföringen/leveransen. Ett kabelbrott t.ex. berör normalt endast en del av företagets verksamhet och drabbar således bara de konsumenter som får sin el överförd/levererad via den aktuella kabeln.

Nätägaren/elsäljaren kan som regel inte med framgång åberopa omständigheter av ekonomisk natur. För att kunna åberopa sådana omständigheter måste kostnaderna för att övervinna den inträffade händelsen eller dess inverkan, klart överstiga gränsen för vad som objektivt sett kan anses skäligt i förhållande till konsumentens behov av elen.

Den *andra förutsättningen* för befrielse från skadeståndsskyldigheten är att strömavbrottet beror på ett hinder som ligger utanför nätägarens/elsäljarens kontroll (jfr andra stycket). Detta innebär att omständigheter som kan hänföras till företagets egen kontrollsfär alltid medför skadeståndsansvar för företaget, även om sådana omständigheter kan utgöra ett hinder mot att avtalet med konsumenten fullgörs.

Den bedömning som krävs för att avgöra huruvida ett prestationshinder ligger utanför nätägarens/elsäljarens kontroll skiljer sig från en culpabe-

dömning bl.a. genom att skadeståndsskyldighet alltid inträder när orsaken till hindret direkt eller indirekt kan hänföras till företagets kontrollsfär. Det är tillräckligt att hindret beror på omständigheter som i princip är kontrollerbara för företaget. Däremot är det utan betydelse huruvida företagets handlande i något avseende är att betrakta som klandervärt.

Som en befrielsegrund kan elsäljare som är kraftproducent inte åberopa ett prestationshinder som beror på att företagets beräkningar av produktionskapaciteten slår fel eller att det förekommer tekniska störningar av produktionen. Produktionsstörningar som beror på utifrån kommande orsaker - t.ex. beslut av myndighet - kan däremot utgöra en befrielsegrund eftersom det är fråga om ett förhållande som ligger utanför nätägarens/elsäljarens kontrollsfär.

Inom nätägarens/elsäljarens kontrollsfär hör dennes egna ekonomiska förhållanden.

Den *tredje förutsättningen* för befrielse från skadeståndsskyldigheten är att hindret är sådant att nätägaren/elsäljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med det. Det sistnämnda kravet är med hänsyn till elens natur inte i motsats till vad som gäller inom köprätten kopplat till vad nätägaren/elsäljaren kunde förväntas ha räknat med vid köpetillfället.

Vilka händelser som bör tas i beräkning är givetvis i hög grad beroende av de föreliggande omständigheterna. Det kan finnas risker som är ofta förekommande och typiska för den aktuella verksamheten så att säljaren regelmässigt bör räkna med dem, medan mera ovanliga och avlägsna händelser bör beaktas endast om det kan anses föreligga en aktuell risk för att en sådan händelse kommer att inträffa och medföra prestationshinder.

Den *fjärde förutsättningen* är att nätägaren/elsäljaren inte skäligen kunde undvikit eller övervunnit hindrets följder. Efter det att ett hinder har uppkommit kan följderna av det övervinnas genom att företaget utnyttjar sådana alternativa möjligheter som kan finnas för att uppfylla överförings- eller leveransåtagandet.

Som tidigare har framhållits åligger det företaget att försöka avhjälpa prestationshinder trots att avhjälpandet ofta medför ökade kostnader. Som

också påpekats tidigare kan ett hinder emellertid ibland anses föreligga även om avtalets fullgörelse inte har blivit direkt omöjlig men dock så extraordinärt betungande att det objektivt sett är orimligt att kräva en sådan insats som skulle vara nödvändig för att fullgöra avtalet. På motsvarande sätt förutsätts det inte heller att det måste vara direkt omöjligt att undvika eller övervinna hindrets inverkan på avtalets fullgörelse. Vad som krävs är att företaget inte skäligen kan undvika eller övervinna hindrets följder.

Andra stycket

Bestämmelsen i andra stycket gäller nätägarens/elsäljarens ansvar för dröjsmål som beror på tredje man. Bestämmelsen tar sikte på en tredje man som företag anlitat för underhålls- eller reparationsarbete (eller liknande). Beror avbrottet på en sådan tredje man undgår företaget skadeståndsskyldighet endast om både företaget och tredje mannen skulle vara fria från skadeståndsskyldighet enligt principerna i första stycket. Detta förutsätter med andra ord att det för tredje mannens del föreligger ett hinder som avses i första stycket och att detta i sin tur enligt första stycket utgör ett ansvarsbefriande hinder för nätägaren/elsäljaren. Se dock nästa stycke.

Tredje stycket

I ellagen finns generella föreskrifter som har till syfte att förhindra skador (på person eller sak eller anläggning) genom inverkan av el. Vid risk för sådana skador skall anläggningens innehavare vidta nödvändiga åtgärder (skyddsåtgärder) för att förhindra att skador uppkommer (se t.ex. 9 kap. 1-2 §§ förslaget till ny ellag). Det framgår dock inte närmare av ellagen i vilka situationer åtgärder skall vidtas eller vilka åtgärder som bör vidtas. Föreskrifter med avseende på vissa situationer meddelas av Elsäkerhetsverket. Av ellagen följer vidare en underförstådd skyldighet att hålla anläggningen i sådant skick att en god drift- och leveranssäkerhet främjas (se t.ex. 2 kap. 19 § förslaget till ny ellag). Vilka åtgärder som skall vidtas framgår inte närmare av ellagen. Om nätägaren vidtar åtgärder av elsäkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet,

bör nätägaren inte drabbas av skadeståndsansvar med anledning av elavbrott som föranletts av sådana åtgärder. En uttrycklig föreskrift härom finns därför intagen i förevarande stycke.

Alla underhållsarbeten torde emellertid inte omfattas av denna undantagsregel. Det torde inte vara uteslutet att nätägaren kan bli ersättningsskyldig med anledning av t.ex. eftersatt underhåll på en allmänt sett dålig anläggning.

Skadeståndsansvar kan inte heller komma i fråga om nätägare/elsäljare i enlighet med bestämmelserna i 3 § utnyttjat sin rätt till avstängning på grund av konsumentens försummelse.

7 § Skadestånd på grund av avbruten överföring eller leverans av el omfattar ersättning för utgifter, inkomstförlust samt annan förlust på grund av avbrottet.

Är skyldigheten att utge skadestånd enligt 6 § oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas.

Första stycket

Den allmänna utgångspunkten för regleringen av skadeståndets omfattning är principen om fullt skadestånd. Denna princip anses innebära att den skadelidande parten ekonomiskt skall sättas i samma läge som om motparten skulle ha fullgjort avtalet på rätt sätt (det positiva kontraktsintresset).

Principen om full ersättning gäller emellertid inte alltid fullt utan begränsas av vissa generella principer.

För det första gäller vid bestämmandet av skadeståndets omfattning enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer den s.k. adekvansregeln. Enligt denna regel omfattar ersättningsskyldigheten inte förluster som saknar ett adekvat orsakssammanhang med avtalsbrottet. Det innebär att mycket avlägsna, onormala och opåräkneliga följder av avtalsbrottet faller utanför skadeståndsskyldigheten. Det är inte möjligt att ange några generella riktlinjer för hur gränsen mellan adekvata och icke adekvata förluster på

grund av ett avtalsbrott skall dras. Det får i stället överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra denna fråga med hänsyn till de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall.

Principen om full ersättning modifieras vidare av en annan skadeståndsrättslig princip som anger att den skadelidande parten skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada och att försummelse härvidlag kan inverka på den skadelidandes rätt till ersättning. Härvid spelar underrättelser om förutsebara avbrott en viktig roll.

I förevarande stycke anges särskilt några av de förlustposter som kan omfattas av ett skadestånd. Ett elavbrott leder ofta till att konsumenten åsamkas *utgifter* av olika slag. Det kan vara fråga om utgifter som föranleds av olika åtgärder för att kompensera den uteblivna elen, t.ex. utgifter för telefonsamtal, resor, inköp av stearinljus, batterier och gasol, eller restaurangbesök.

Konsumentens rätt till ersättning för utgifter är givetvis begränsad till vad som med hänsyn till omständigheterna framstår som skäligt. Detta följer också av skyldigheten att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada. Konsumenten får t.ex. inte välja ett onödigt kostsamt transportsätt vid inköp av batterier eller gasol, om konsumenten med hänsyn till omständigheterna lika gärna hade kunnat åka med allmänna kommunikationsmedel.

Vid bedömningen av ersättningskrav tas inom köprätten generellt hänsyn till såväl varans värde som avtalsbrottets betydelse för köparen. Om det är fråga om en vara som köparen har dagligt behov av bedöms köparens krav normalt mer generöst än om det är fråga om en vara som används mer sällan. Inom köprätten gäller generellt även att om köparen av särskild anledning har behov av varan utan dröjsmål, skall detta beaktas vid bedömningen av ersättningskravet. Applicerat på elförhållanden medför dessa principer att vid bedömningen av ersättningskrav med anledning av elavbrott, elkonsumentens krav bör bedömas generöst och att särskild vikt bör läggas på konsumentens behov av el för värme, matlagning, god hygien m.m.

I förevarande stycke nämns också ersättning för *inkomstförlust*. Ett bortfall av arbetsförtjänst kan uppstå exempelvis om konsumenten på grund av ett elavbrott kommer för sent till sitt arbete eller måste stanna borta från arbetet för att omedelbart vidta åtgärder för att begränsa följderna av avbrottet. Detta kan vara situationen om strömmen till en villa bryts och vattenrör riskerar att frysa sönder. Uttrycket inkomstförlust tar sikte på såväl inkomst av anställning som av annat förvärvsarbete. Även i detta hänseende gäller givetvis att konsumenten är skyldig att begränsa sin förlust. Vid tvist är det konsumenten som har att styrka sin förlust, exempelvis genom intyg från arbetsgivaren.

Konsumenten har rätt till ersättning även för andra förluster på grund av ett elavbrott än sådana som nämns särskilt i paragrafen.

Ersättningsrätten enligt paragrafen avser således ersättning för olika former av *ekonomisk skada*, dvs. skador på sak (t.ex. skador på livsmedel i frys, eller skador på hushållsmaskiner och hemelektronik) eller på person (t.ex. förfrysningsskador), eller allmänna förmögenhetsskador. Den ekonomiska skadan är ofta indirekt (följdskada) men det förekommer även direkta skador orsakade av strömavbrott (då avbrottet inte beror på någon skada hos nätägaren).

Det torde inte vara ovanligt att ett elavbrott orsakar konsumenten besvär och olägenheter som inte direkt kan mätas i pengar. Som exempel kan nämnas att konsumenten måste sätta till fritid eftersom matlagningen blivit mer betungande sedan strömmen försvann, och konsumenten därför inte får avsett utbyte av ledigheten. Dagens långtgående elektrifiering har i stor utsträckning kommit att underlätta hushållsarbete av olika slag men även att tillgodose olika fritidsintressen. Intrång i sådana intressen har därför i ökad grad kommit att uppfattas så att de har en direkt ekonomisk betydelse. Som konstaterats vid ett flertal tidigare tillfällen (se bl.a. SOU 1976:66 s. 172 f., SOU 1984:25 s. 174 och prop. 1989/90:89 s. 42) bör således även en skada av denna typ kunna bedömas som en ekonomisk skada, närmast då som ett intrång i konsumentens intresse av att få valuta för kostnader och arbete som konsumenten har lagt ned för att få ökad fritid, ett bekvämare vardagsliv eller en för konsumenten värdefull rekrea-

tion. Konsumenten bör därför enligt förevarande bestämmelse kunna erhålla ersättning även för detta slags skador, om de inte kan anses bli till fullo ersatta genom stilleståndsersättning eller dylikt. Ersättningen får i hit hörande fall i regel bestämmas på grundval av en skönsmässig uppskattning. En förutsättning för rätten till ersättning för sådana skador är att de inte består av enbart ej alltför betydande olägenheter som man alltid måste räkna med vid ett elavbrott. Skador av rent ideell natur som obehag, olust och irritation över det besvär som ett elavbrott kan vålla bör sålunda inte ge rätt till ersättning. Den närmare gränsdragningen mellan fall som kan anses ha ekonomisk betydelse och andra fall får emellertid överlämnas åt rättstillämpningen. Elavbrott med konsekvenser på elförbrukning för väldigt särpräglade ändamål som faller utanför den normala hushållsanvändningen kan i och för sig föranleda ersättningsrätt. I flertalet fall torde emellertid sådana skador kunna uteslutas på grund av kravet på adekvans och vad elsäljaren skäligen kunde förväntas ha räknat med.

Andra stycket

Förevarande stycke innehåller en allmän jämkningsregel (jfr 6 kap. 2 § skadeståndslagen) som är tillämplig vid alla slag av skador. Vid jämkningsregelns tillämpning bör man utgå från den ersättning som den ansvarige kan anses skyldig att utge enligt 6 §.

Avgörande för frågan om nedsättning av skadeståndet alls skall bli aktuell, är alltså enbart förhållandena på den skadeståndsskyldiges sida. Den första fråga som en domstol får ställa vid jämkningsbedömningen är om det skadestånd som den ansvarige är skyldig att utge skulle i sådan grad belasta hans ekonomi, att det i varje fall från denna synpunkt ter sig oskäligt att döma ut beloppet. Besvaras denna fråga nekande, är det redan klart att jämkningsbestämmelsen inte kan åberopas. Annars blir nästa fråga, om det trots följderna för den skadeståndsskyldiges ekonomi ändå föreligger sådana omständigheter i övrigt att ojämkad ersättning bör utgå.

Ett skadestånd kan aldrig anses oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige, om skadeståndet täcks av en ansvarsförsäkring eller när den ansvarige är att bedöma som självförsäkrare. I princip bör jämkning

inte heller komma i fråga när den ansvarige har underlåtit att teckna ansvarsförsäkring, trots att han objektivt sett borde ha försäkrat sig. Om han av misstag eller förbiseende har underlåtit att förnya en försäkring som han tidigare haft, kan det dock ibland te sig oskäligt att döma ut fullt skadestånd. Så kan även vara fallet om företagaren verkligen har en ansvarsförsäkring som emellertid inte täcker den inträffade skadan och företagaren genom ett ursäktligt misstag inte varit medveten om detta. Det bör emellertid understrykas att man måste ställa upp mycket stränga krav på en företagares omsorg och förtänksamhet i dessa avseenden.

Om den skadeståndsskyldiges försäkringar eller försäkringsmöjligheter inte utgör skäl mot jämkning uppkommer frågan om skadeståndet är oskäligt betungande till hans ekonomiska förhållanden i övrigt. Kan han väntas klara av skadeståndsbetalningarna utan alltför stora uppoffringar, bör jämkning inte komma i fråga.

Även den skadelidandes ekonomiska förhållanden är av betydelse för frågan om jämkning skall ske. Om skadeståndet är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning eller om han annars är i särskilt behov av att få ut skadeståndet, kan detta utgöra skäl mot jämkning. Inte ens en långtgående jämkning kan dock anses obillig mot den skadelidande när dennes försäkring täcker skadan, vare sig ersättningskravet framställs av den skadelidande själv eller regressvis av försäkringsbolaget.

I fall då den skadelidande inte har skadeförsäkring får prövningen bero på skadans storlek och karaktär. En enskild person torde vanligen ha lättare att bära en egendomsskada än en personskada. Också graden av den ansvariges skuld bör i viss mån - åtminstone i gränsfall - kunna få betydelse vid bedömningen om skadeståndet skall jämkas. Självfallet kan jämkning inte komma i fråga om en företagare vållar skada genom att inte hålla anläggningarna i sin verksamhet i ett skick som motsvarar normal standard. Vad som särskilt får betydelse vid skälighetsbedömningen är om den ansvarige på detta sätt medvetet har tagit en risk. Jämkningsregeln är i allmänhet inte avsedd för sådana fall.

I undantagsfall torde det även kunna förekomma skäl att beakta även andra omständigheter än ekonomiska.

8 § Talan om skadestånd enligt 6 § skall väckas inom två år från det att skadan inträffade. Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till sådan ersättning.

Talan om skadestånd enligt 6 § förs i allmän domstol (eller hos kronofogdemyndighet i mål om betalningsföreläggande). Skadeståndskrav enligt skadeståndslagen följer den allmänna fordringspreskriptionen i preskriptionslagen. I fråga om skadeståndskrav med anledning av kvalitativa driftstörningar enligt ellagen, gäller enligt huvudregeln (strikt ansvar) en särskild preskriptionsregel; talan mot en elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd skall väckas inom två år från det skadan inträffade. När det gäller ersättningskrav enligt 6 § kan skador som orsakats av kvantitativa driftstörningar i vissa situationer vara oerhört omfattande. Ersättningsskyldigheten kan i dessa fall vara synnerligen betungande för den enskilda nätägaren/elsäljaren. Det är därför, ur företagets synvinkel, viktigt att klarhet i skadeståndsfrågan nås inom en inte alltför avlägsen framtid. Av detta skäl bör även skadeståndskrav med anledning av kvantitativa driftstörningar var undantagna från den allmänna fordringspreskriptionen. En särskild föreskrift härom finns intagen i denna bestämmelse. Talan om skadestånd enligt 6 § skall således väckas inom två år från det skadan inträffade.

Om konsumenten inte väcker talan inom tid som nu sagts kan han inte längre stödja sig på det för konsumenten förmånliga kontrollansvaret. Det torde emellertid inte finnas några hinder mot att konsumenten väcker talan med åberopande av allmänna skadeståndsrättsliga grunder (dvs. åberopar en annan rättslig grund[64]). En talan av det senare slaget innebär att konsumenten åberopar vårdslöshet hos nätägaren/elsäljaren som rättslig grund för skadeståndskravet. I dessa situationer gäller den sedvanliga tioåriga fordringspreskriptionen. Konsumenten kan dock alltså inte åberopa kontrollansvaret, utan har bevisbördan för att nätägaren/elsäljaren förfarit vårdslöst.

---

[64] Se t.ex. Lindskog, Preskription, s. 525 ff.

6.2 Förslaget till förordning om meddelande och underrättelse enligt 11 kap. 3 § ellagen

1 §
Underrättelse till konsument enligt 11 kap. 3 § andra stycket ellagen skall avfattas enligt formulär 1.

2 §
Meddelande till socialnämnden enligt 11 kap. 3 § andra stycket ellagen skall avfattas enligt formulär 2

Formulär 1

Underrättelse till konsument om möjlighet att förhindra avstängning av el fastän elräkningen inte betalats i tid

En konsument som inte betalar sin elräkning i tid riskerar att få elen avstängd. Enligt bestämmelser i ellagen kan konsumenten dock förhindra avstängning om betalning sker inom viss kortare tid.

Nätägaren/elsäljaren måste lämna meddelande om den uteblivna betalningen till socialnämnden i den kommun där bostaden är belägen.

Ni underrättas härmed om att Ni har möjlighet att förhindra att elen stängs av, om Ni betalar elräkningen inom tre veckor från det att Ni har fått del av denna underrättelse.

Formulär 2

Meddelande till socialnämnd om konsument som riskerar att få sin el avstängd

1. Nätägarens/elsäljarens namn och adress (t.ex. postadress och telefonnummer)
2. Konsumentens namn och postadress
3. Belopp som konsumenten skall betala för att förhindra avstängning
4. Nätägarens/elsäljarens postgiro- eller bankgirokonto eller annan anvisning om sättet för betalning

Förordningen har utarbetats med förebild i förordningen (1978:314) om underrättelse och meddelande enligt 12 kap. 44 § jordabalken.

Underrättelse/meddelande enligt respektive formulär bör avfattas ordagrant enligt formuläret. Frågan om just lydelsen av sådana meddelanden enligt hyreslagen har varit föremål för omfattande diskussion bl.a. av HD i några rättsfall (se NJA 1981 s. 704, 1985 s. 586 och 1992 s. 286). För att i elsammanhang undvika dessa problem är det viktigt att meddelanden avfattas enligt respektive formulär. Detta innebär i och för sig inte att ett meddelande ordagrant måste överensstämma med formuläret. För att inte konsumenten skall vidkännas någon rättsförlust på grund av en slarvigt utformat meddelande är det dock av största vikt att detta innehåller de uppgifter som framgår av formuläret och som är nödvändiga för att t.ex. socialnämnden skall kunna ta ställning till om nämnden skall betala skulden.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experten Åsa Håkanson

Sveriges Konsumentråd anser att när el-handeln omreglerats och släppts in på en konkurrensutsatt marknad skall den enskilda elkonsumenten tillerkännas samma rättigheter och skyldigheter som konsumenter har på andra konkurrensutsatta marknader.

Eftersom tillgången på el i vårt moderna samhälle är en förutsättning för att få också de mest elementära behov tillgodosedda måste de sociala konsekvenserna av avstängning från elleveranser beaktas noggrant.

I många avtalsförhållanden har konsumenten en svagare ställning än motparten = näringsidkaren. En väsentlig uppgift för modern konsumentlagstiftning har varit att bringa bättre balans i sådana avtal. Det tekniska monopol som nätägare/elsäljare har innebär i sig att de skador en nätägare/elsäljare kan tillfoga en konsument, om denne inte uppfyller sina åtaganden, inte står i någon rimlig proportion till de skador en konsument kan tillfoga en nätägare/elsäljare, som inte uppfyller sina åtaganden. Konsumentrådet anser därför att konsumentlagstiftning på el-området måste ge konsumenter möjlighet att i verkligheten kunna påverka nätägare/elsäljare att ta hänsyn till konsumentintresset.

Eftersom denna lag skall kunna tillämpas av alla hushåll är det viktigt att lagen är enkel, tydlig i sina konsekvenser, fungerar lika för alla hushåll, samt i så stor utsträckning som möjligt liknar annan konsumentlagstiftning. Inte minst det sistnämnda är ur informationssynpunkt viktigt.

Avstängning från vidare leveranser

Sveriges Konsumentråd anser inte att ett enskilt företag någonsin skall ha rätten att besluta om att stänga av ett hushåll från vidare el-leveranser. Detta är ett alltför starkt påtryckningsmedel för att få betalt för en räkning. Inga andra företag har sådana möjligheter.

För andra skulder hänvisas borgenärer till kronofogdemyndigheten för att driva in skulder från konsumenter. Vi anser att även nätägare/elsäljare skall hänvisas till detta etablerade sätt att driva in skulder. El-företag konkurrerar som andra företag om konsumenternas pengar och bör inte ha företräde framför andra borgenärer när det gäller förfallna skulder.

Redan nu skall kronofogde vid löneutmätning låta en gäldenär behålla ett förbehållsbelopp, stort nog att också täcka kostnader för löpande el-konsumtion. Samhället medger härigenom att kostnader för löpande el-konsumtion går före andra, äldre skulder.

Vi föreslår att när kronofogden verkställer löneutmätning för gamla el-skulder skall inte kostnader för löpande elkonsumtion ingå i konsumentens förbehållsbelopp utan i stället vidarebefordras till nätägare/elsäljare. Kostnaderna för detta förfarande tas ut av konsumenten.

Vi föreslår också att kronofogden, om han finner detta lämpligt, skall kunna ge nätägare rätt att strypa el-tillgången till 10 amp eller vad som kan anses behövligt utan risk för omfattande egendomsskador.

Vi vill här särskilt framhålla att en inte ringa andel av befolkningen får sitt vatten från egen brunn. Oftast med hjälp av en elektrisk pump. Avstängning av vatten anses vara sanitär olägenhet - tillgång till dryck för matlagning och personlig hygien är en förutsättning för att hindra att sanitär olägenhet uppstår. Många hushåll får sin värme antingen via eluppvärmning eller via en elektrisk pump som pumpar runt varmvatten. I hälsoskyddsförordningen § 3 punkterna 1-3 framgår att tillfredsställande värme är en förutsättning för att hindra uppkomsten av sanitär olägenhet.

****

Ingenstans i den här föreslagna lagstiftningen eller i el-lagen i övrigt regleras hyresgästers skydd när ägare till flerfamiljsfastigheter inte betalar sin elräkning. Även om de enskilda hyresgästerna har betalt sina privata räkningar får det stora konsekvenser för dem när fastigheten avstängs från el på grund av fastighetsägarens försumligheter. Varken trappljus, hiss, ventilationssystem, varmvatten m.m. fungerar i fastigheten. Ofta är det tekniskt omöjligt att få fram strömmen till de enskilda lägenheterna om fastigheten i övrigt skall vara avstängd. Detta förhållande måste regleras i den nya el-lagen. Lagen måste också reglera bostadsrättsinnehavares skydd om samfälligheterna inte betalar sina el-räkningar.

****

De flesta el-räkningar utgår för närvarande från en preliminär debitering. Vid senare tillfälle, oftast endast en gång per år, gör elleverantören en avläsning av den faktiska förbrukningen. Även om skillnaden mellan preliminär debitering och faktisk förbrukning är mycket stor får konsumenten som regel endast någon månad på sig att betala sin räkning. Denna kan då uppgå till flera 1000-tals kronor mer än de tidigare utsända räkningarna. Konsumentrådet anser att vid sådana tillfällen bör konsumenten få göra en avbetalningsplan för att reglera sin skuld under ett helt år istället för på endast någon månad.

Skadestånd vid driftavbrott

Det måste vara möjligt för en konsument att rikta eventuella klagomål vad gäller fel utan att behöva utreda vems felet är. I konsumentköplagen har man löst detta genom att konsumenten alltid i första hand skall rikta sin klagan till säljaren. Denne får i sin tur föra klagan vidare bakåt i handelsleden.

När det gäller att få ut skadestånd är det särskilt viktigt att konsumenten kan vända sig till en enda part. Vi föreslår därför att de föreslagna §§ 6-7 skall gälla innehavaren av nätkoncessionen och elsäljaren *solida-*

riskt. Då kan konsumenten klaga hos endera av dessa, som i sin tur kan föra regresstalan.

Om prövningsrätt och grupptalan

Konsumentverket och Konsumentombudsmannen är de myndigheter som i dag har lång tids erfarenhet och stor kunskap om konsumenters förhållanden. Där finns också rutiner för att samla in kunskaper om konsumentförhållanden på konkurrensutsatta marknader och inom andra konsumentskyddsområden.

Därför bör dessa båda myndigheter också vara konsumenternas företrädare på el-området.

Detta är för oss en logisk följd av vår grundsyn att villkoren för konsumenter bör vara ungefär desamma och bedömningen likartad oavsett vilken bransch det är som vänder sig direkt till konsumenter.

Vid olika tillfällen har frågan om KO:s rätt att föra grupptalan varit på tal, senast i grupptalansutredningen. Orsaken är att många konsumentklagomål, var för sig, rör sig om så små belopp att konsumenter drar sig för att föra talan. Ur samhällets synpunkt och ur konkurrenssynpunkt är det dock viktigt att konkurrens företagen emellan sker på lika villkor och att alla företag tvingas följa de uppsatta spelreglerna. I det perspektivet blir KO:s möjlighet att föra grupptalan utomordentligt betydelsefull – och att denna KO:s rätt också skall omfatta el-branschen är självklart för Konsumentrådet.

Också konsumentsammanslutningar bör, av samma skäl, ges möjlighet att på konsumentområdet föra grupptalan.

För att konsumenterna skall bli medvetna om sina rättigheter bör i el-branschen, som i många andra branscher, på de utsända räkningarna anges vilka rättigheter konsumenterna har samt vart man kan vända sig med eventuella klagomål.

En särskild konsument-ellag

Vi är medvetna om att det finns skilda synsätt på hur stort antal lagar det bör finnas. På konsumentområdet har man hittills valt att gör speciella konsumentlagar framför att baka in särskilda konsumentparagrafer i allmänna lagar.

Det är av pedagogiska och informationsskäl bättre att fullfölja den inslagna vägen med särskilda konsumentlagar också på detta område, varför vi föreslår en särskild lag vad gäller leverans av el till enskilt hushåll istället för ett kapitel i el-lagen.

Särskilt yttrande av experterna Ronald Liljegren och Per Cleverdal

Inledning.

Vi ställer oss självfallet bakom förslaget att konsumenterna även inom elområdet skall ha ett skydd som motsvarar konsumentskyddet på andra områden. Enligt vårt förmenande måste dock detta anpassas till de speciella omständigheter som gäller inom elområdet, vilket enligt vår uppfattning inte skett i tillräcklig utsträckning i utredningsförslaget. Till skillnad från andra varor måste el produceras i samma stund som den konsumeras. Därtill kommer att el så långt möjligt skall hållas tillgänglig för var och en under dygnets alla timmar år ut och år in. Sistnämnda förhållande ställer speciella krav framförallt på företagen som driver nätverksamhet. Därtill kommer att nätägaren har en skyldighet att ansluta alla kunder som så önskar och att leveranskoncessionshavaren har en skyldighet att leverera till alla inom leveransområdet. Sistnämnda förhållande är något som inte gäller för andra näringsidkare.

Rätten till frånkoppling.

Som framgår av den föreslagna regleringen om rätten till frånkoppling så skiljer sig redan denna reglering från vad som normalt gäller inom konsumentområdet. Konsumentköplag och konsumenttjänstlag innehåller nämligen ingen skyldighet för säljaren att fortsätta leverera om köparen är i dröjsmål med betalning. Mot bakgrund av de speciella förhållanden som gäller inom elområdet och med beaktande av den betydelse elen har för konsumenterna i dagens moderna samhälle så ställer vi oss bakom huvuddelen av den föreslagna regleringen om frånkoppling.

Vi kan dock inte ställa oss bakom förslaget i den del som avser risk för liv och hälsa. Det kan naturligtvis vid en första anblick te sig förvånande att vi inte kan ställa oss bakom en sådan reglering. Anledningen härtill är dock följande.

Enligt lagförslaget får en elsäljare framställa en begäran till nätägaren om att överföringen av el avbryts endast om avstängning kan ske utan risk för liv och hälsa eller omfattande egendomsskador. Enligt vår åsikt kan en elsäljare när en begäran om avstängning görs inte bedöma om en sådan risk föreligger. Elsäljaren kan ju befinna sig i en helt annan del av landet eller t.o.m. i ett annat land än där konsumenten befinner sig. En sådan risk kan möjligen bedömas av den som verkställer avstängningen. Mot bakgrund av vad nu anförts anser vi att en sådan regel inte bör införas gentemot elsäljare.

När det gäller nätägaren så är det alltid denne som verkställer avstängningen. Enligt vad som angivits i föregående stycke så skulle således denne möjligen kunna bedöma en sådan risk. När det gäller att bedöma om risk för liv och hälsa föreligger så anser vi dock att detta är ytterst svårbedömbart även för nätägaren. Nätföretagens personal är inte utbildade och kan inte heller utbildas för att med tillräcklig grad av säkerhet göra en sådan bedömning. Vi utgår ifrån att utredaren i första hand har avsett risken för *människors* liv och hälsa. Vi anser att denna riskbedömning istället skall hanteras av socialnämnden och att denna går in och tar sitt ansvar i samband med att nämnden underrättas.

Vi vill även peka på att vad som utgör risk för liv och hälsa väldigt knapphändigt har berörts i utredningen. Det enda som nämns är att sådan risk kan uppkomma om det är mycket kallt och bostaden värms upp med el. Utredaren har exempelvis inte närmare berört om begreppet tar sikte på såväl psykisk som fysisk hälsa eller vilka skyldigheter den enskilde konsumenten har för att begränsa att ohälsa uppstår. Inte heller har det i utredningen omnämts vem som har bevisbördan för att sådan risk förelegat vid avstängningstidpunkten. Den sanktion som föreslås om avstängning sker i strid mot bestämmelsen är att företaget blir skadeståndsskyldigt för uppkommen skada. Man kan i detta sammanhang ställa sig frågan om skadeståndsskyldigheten i ett sådant fall även skall omfatta sakskador och annan förmögenhetsskada?

När det så gäller risk för omfattande egendomsskador kan vi ställa oss bakom en sådan reglering om den *enbart* riktar sig mot nätägaren i sam-

band med verkställigheten av avstängningen. Vi anser dock att det i lagtexten bör stå "särskild risk för omfattande egendomsskador." Detta eftersom det alltid kan sägas föreligga en viss risk för att omfattande skador kan uppstå. Det fordras således enligt vår uppfattning såväl en kvalificering av själva risken som att det skall vara fråga om omfattande skador. Tänkbara alternativ till särskild risk skulle kunna vara påtaglig eller uppenbar risk.

Vi anser på de skäl som ovan anförts att lagstiftningsförslaget i den del det avser risk för liv och hälsa och omfattande egendomsskador är så bristfälligt att det bör omarbetas innan det kan antas som lag. Om så inte sker kommer enligt vår uppfattning framförallt elsäljarna i praktiken inte att kunna begära att elen avstängs, vilket väl ändå inte har varit avsikten med förslaget.

Skadeståndsskyldighet.

När det gäller den föreslagna regleringen om rätten till skadestånd vid driftavbrott så anser vi inte att den är lämplig att införa på elområdet av bl.a. följande skäl.

Den föreslagna regleringen bygger på att innehavaren av nätkoncession eller elsäljaren svarar för alla skador innanför deras kontrollsfär. Som vi berört inledningsvis så skiljer sig leverans av el från leverans av andra varor i ett flertal viktiga avseenden. Härvid är det fråga om en prestation som skall uppfyllas alla dygnets timmar år ut och år in, varvid det föreligger en lagstadgad skyldighet för nätägaren att ansluta och överföra el samt för leveranskoncessionären att leverera densamma. Redan härigenom föreligger väsentligt skilda förutsättningar jämfört med andra säljare som riskerar att hamna i dröjsmål och för vilka sanktionerna regleras i t.ex. konsumentköplagen. Därtill kommer att elsystemet är ett komplext sammanhängande system där ett stort antal aktörer är involverade för att systemet skall fungera. Det finns därför situationer där orsaken till att konsumenter måste kopplas bort från systemet beror på en aktör medan valet av *vilka* som skall kopplas bort ligger hos en annan aktör.

Att kontrollansvaret egentligen inte passar in i förevarande sammanhang tycker vi stöds av det faktum att utredaren nödgats föreslå omfattande undantag vid driftavbrott som föranleds av elsäkerhetsskäl eller vidtas för upprätthållande av en god drift- och leveranssäkerhet.

Trots dessa relativt omfattande undantag föreligger ändå ett antal situationer där kontrollansvaret enligt vårt förmenande inte passar in på förhållandena inom elområdet. Nedan kommer vi att beröra ett antal sådana situationer.

I betänkandet (s. 89) anges att en särskild fråga som berörs i direktiven är vad som skall krävas av nätägaren vad gäller röjning och besiktning av ledningsgator. Utredaren konstaterar därvid att det är Elsäkerhetsverkets ansvar att det är väl sörjt för att nödvändiga riktlinjer ges till nätägare om vad som gäller i fråga om röjning och besiktning. Ett faktum som redan torde vara väl känt för landets nätägare. I betänkandet berörs emellertid inte vad nätägaren skall göra i detta hänseende för att undgå skadeståndsskyldighet. Tvärtom så anförs att ett uppfyllande av vad som stadgats i Elsäkerhetsverkets föreskrifter saknar självständig betydelse för skadeståndsansvaret. Detta måste enligt vår uppfattning innebära att även om man vidtagit alla åtgärder som Elsäkerhetsverkets föreskrifter stadgar så kan man råka utför skadeståndsansvar i åtskilliga fall. Genom detta uttalande har enligt vår uppfattning såväl nätägaren som de instanser som skall bedöma gränsen för skadeståndsansvaret i denna fråga inte erhållit någon vägledning, något som enligt vår uppfattning inte stämmer överens med vad som anges i kommittédirektiven.

Lagtexten anger att det skall vara ett hinder utanför säljarens kontroll. Som framgår av betänkandet sid 114 så är företaget alltid ansvarigt så snart det är ett hinder som direkt eller indirekt kan hänföras till företagets kontrollsfär. Det är tillräckligt att hindret beror på omständigheter som i princip är kontrollerbara för företaget.

För att undgå skadeståndsansvar enligt utredningens förslag kan det komma att krävas att man kontrollerar att det inte i någon ledningsgatas sidoområde finns några träd som är torra eller ruttna och som skulle kunna falla ned på någon ledning. Detta är naturligtvis möjligt att utföra men

skulle medföra betydligt ökade kostnader för kundkollektivet. Det är inte heller realistiskt eller nationalekonomiskt försvarbart att ha helt trädsäkra ledningsgator. Förslaget kan få till följd att det i praktiken blir omöjligt för en nätägare att undgå skadeståndsansvar i förevarande sammanhang. Enligt vårt förmenande är det oklart hur kontrollansvaret kommer att fungera i nu aktuellt avseende.

Av naturliga skäl skiljer det sig betydligt åt om man bedriver nätverksamhet i ren tätort eller i ren glesbygd. I sistnämnda fall har man åtskilliga mil ledning att bevaka och kontrollera, ofta i svårtillgänglig terräng. I vissa delar av landet kan även tjälskador leda till skador på anläggningar som medför driftavbrott. Sistnämnda förhållande kan enligt vår uppfattning mycket väl bli skadeståndsgrundande eftersom man även om det inte ligger inom ens kontrollsfär inte undgår skadeståndsskyldighet om hindret utanför nätägarens kontroll är sådant att denne skäligen kunnat räknat med det, vilket mycket väl kan vara fallet med tjälskador, åtminstone i vissa delar av landet. Vad kommer kontrollansvaret att medföra för dessa förhållanden? Om inte möjligheter ges att i tillräcklig utsträckning beakta ovan angivna förhållanden kommer företag med glesbygdsnät att drabbas av skadeståndsanspråk oftare än de som enbart har tätortsnät. Detta kommer i sin tur att leda till avsevärda fördyringar för kundkollektivet inom glesbygdsområden. En av grundpelarna vid genomförandet av elmarknadsreformen var att denna inte fick medföra ökade kostnader för glesbygden. Detta kom särskilt till uttryck i regeringens proposition 1994/95:222, Ny ellagstiftning. Den nu föreslagna regleringen går stick i stäv med denna ståndpunkt.

Vid driftstörningar på andras anläggningar kan den lokale nätägaren tvingas att reducera elen inom nätområdet. Det lokala nätföretaget har därvid möjligheten att välja ut vissa områden vars kunder då drabbas men det ligger utanför detta företags kontroll att vissa måste bli drabbade. Utredaren har därvid anfört att den åtgärd som nätägaren utför faller utanför kontrollansvaret eftersom begränsningssituationen beror på förhållanden som nätägaren inte kan kontrollera. Vi ställer oss frågande till

om detta håller vid en rättsprövning eftersom nätägaren faktiskt har kontrollen över vem som drabbas.

Vi vill ytterligare beröra ett sådant här problemområde, även om detta kan sägas befinna sig i utkanten av nu aktuellt skadeståndsansvar. Vad gäller om man har köpt ett nätområde som har ett relativt nedgånget nät? Faller eventuella underhållsarbeten på ett sådant nät in under undantaget i 6 §? Om så inte är fallet och det istället faller in under det övertagande företagets kontrollansvar så kommer det inte att underlätta överlåtandet av dylika nätområden. I dessa fall kommer ju det nya företaget inte att kunna undgå skadeståndsskyldighet genom att ombesörja att nätet uppnår tillfredsställande leveranssäkerhet.

Listan på exempel skulle kunna göras längre men vi tycker att dessa exempel tillräckligt tydligt visar att ett kontrollansvar passar dåligt in på elområdet. Såvitt vi kunnat utröna finns inte motsvarande reglering på något annat område där det handlar om ledningsbunden verksamhet t.ex. tele, fjärrvärme eller leverans av vatten. Den enda ledningsbundna verksamhet som omfattas av sådan reglering är leverans av gas. Detta torde ha sin förklaring i att gas ofta säljs på flaska och att gas därför är att anse som lös sak och därmed omfattas av konsumentköplagen. Som redogjorts för under avsnittet 5.2 i betänkandet så kan konsumentköplagens indispositva regler avtalas bort vid köp av gas som levereras i ledning under förutsättning att Konsumentverket godkänner avtalet. Sådana avtal om leverans av ledningsbunden gas har godkänts av Konsumentverket. I dessa avtal föreligger inget kontrollansvar för gasleverantören. Således torde även Konsumentverket, i vart fall när det gäller gasleveranser, ha funnit det skäligt att frångå kontrollansvaret. Risken för kvantitativa driftstörningar på grund av skador m.m. på gasledningar torde vara mindre än motsvarande risk för elledningar, särskilt luftledningar. Det är därför enligt vårt förmenande svårare att uppfylla kontrollansvaret när det gäller elledningar än för gasledningar. I direktiven anges att konsumenterna skall ha samma skydd som på andra konsumentmarknader. Vi anser inte att så är fallet i nu aktuellt sammanhang, eftersom inga andra marknader med ledningsbunden verksamhet har ålagts något kontrollansvar.

Av utredningsbetänkandet framgår att ett motsvarande strängt ansvar för alla typer av skador (direkta såväl som indirekta) inte föreligger i något av de andra nordiska länderna. Såvitt vi kunnat utröna finns det inte heller i övriga Europa ett så långtgående skadeståndsansvar.

Under avsnittet 4.2.3 Kostnadskonsekvenser anför utredaren att lagregleringen ökar förutsebarheten i fråga om arten av skador som kan uppstå med anledning av kvantitativa driftstörningar. Vi delar inte denna uppfattning. Tvärtemot så anser vi att införande av ett kontrollansvar kommer att skapa stora tolkningssvårigheter i ett antal konkreta skadeståndssituationer.

Vi anser inte att utredaren tillräckligt berört kostnadskonsekvenserna. Att antalet skadeståndsfall för nätägare torde öka står enligt vårt förmenande utom allt rimligt tvivel. Även kostnaderna för att i görligaste mån undgå skadeståndsansvar torde öka inte minst i glesbygdsområden, något som kundkollektivet kommer att drabbas av.

Skadeståndets omfattning.

Enligt betänkandet skall skadeståndet omfatta såväl direkta som indirekta skador. På sid 118 i betänkandet anförs att elkonsumenternas ersättningskrav bör bedömas generöst och särskild vikt bör läggas på konsumenternas behov av el för värme, matlagning, hygien m.m. Som motiv härtill anförs att enligt köprätten gäller generellt att om köparen av särskild anledning har behov av varan utan dröjsmål skall detta beaktas vid bedömningen av ersättningskravet. Detta är säkerligen helt riktigt och även rimligt. När det gäller el måste i sammanhanget även vägas in att elen skall finnas tillgänglig under dygnets alla timmar år efter år och att såväl nätägare som leveranskoncessionär är skyldiga enligt lag att ansluta respektive leverera el till konsumenterna. Med det föreslagna kontrollansvaret kommer detta, om inte orimliga kostnader skall drabba kundkollektive (se ovan under skadeståndsskyldighet), att innebära att i vart fall nätföretagen kommer att drabbas av ett ökat antal skadeståndsfall. Detta måste enligt vårt förmenande vägas in i bilden vid bedömningen av ersättningskravet.

Som exempel på utgifter som bör kunna ersättas omnämns i betänkandet inköp av stearinljus, batterier m.m. samt ersättning för att åka och köpa sådana varor. Enligt vårt förmenande är dylika varor något som konsumenten bör ha till hands hemma, speciellt mot bakgrund av att leverans inte kan garanteras i varje givet tidsögonblick och då det finns ett relativt omfattande undantag då driftavbrott får ske utan att skadeståndskyldighet inträder. Vi anser således att här nämnda detaljer utgör sådana åtgärder som kunden har att iaktta för att begränsa skadan, varför ersättning för sådana utgifter inte skall utgå.

Mot bakgrund av att det när driftavbrott sker kan bli fråga om att ett stort antal konsumenter kan komma att framställa skadestånd borde det enligt vårt förmenande ytterligare övervägas om inte någon form av självrisk borde finnas. Produktansvarets självrisk har ju just till syfte att undvika tvister i ett alltför stort antal fall. Det är enligt vårt förmenande viktigt att de administrativa hanteringskostnaderna kan hållas nere. Detta skulle underlättas om en viss självrisk infördes, förslagsvis i storleksordningen 500 kr.

Alternativt förslag.

Vi anser att konsumenterna skulle erhålla ett tillräckligt skydd om det lagfästes att nätägaren/elsäljaren är skadeståndsskyldig vid driftavbrott om denne inte kan visa att skadan inte vållats av honom genom vårdslöshet. Detta skulle också motsvara vad som idag gäller inom annan ledningsbunden verksamhet.

I betänkandet har detta berörts på sid 85 f. Utredaren har därvid kritiserat culpaansvaret med utgångspunkt i att den tekniska utveckling som sker gör att det ofta framstår som mindre ändamålsenligt att prövningen utgår från om ett avtalsbrott kan läggas part till last som vållande. Som exempel nämns att om det uppstår fel eller tekniska störningar i elnätet behöver det inte bero på någon försummelse av nätägaren.

Vad i den tekniska utvecklingen inom nätverksamheten som skulle göra culpaansvaret mindre ändamålsenligt har utredaren inte berört. Kan det

vara kabel i marken som avses eller kablar som kan stå emot nedfallande träd? Detta skulle måhända vara tekniskt möjligt men skulle innebära stora kostnadsfördyringar för kundkollektivet.

Vidare anser utredaren (s. 86) att ett lagfäst exculpationsansvar inte skulle stärka konsumenternas ställning. Vi delar inte alls denna bedömning. Idag finns inte någon lagstiftning som reglerar kvantitativa driftavbrott. Dessa regleras endast i för branschen framtagna standardvillkor. Som utredaren själv framfört (s. 81 f.) så är skyddet inte identiskt för alla konsumenter eftersom det förekommer vissa variationer i de enskilda avtalen, samt att ersättningsrätten är begränsad i flera avseenden. Genom en tvingande lagregel om exculpationsansvar så kan inget företag införa begränsningar i individuella avtal. Vidare så har genom lagförslaget skadeståndsskyldighetens omfattning utvidgats i jämförelse med standardvillkoren. Mot bakgrund av vad vi nu anfört så anser vi inte att utredarens bedömning härvidlag är korrekt.

Vi anser istället - mot bakgrund av de skäl vi anfört i avsnittet om skadeståndsskyldighet - att ett exculpationsansvar är välmotiverat och rättstekniskt enkelt att tillämpa, vilket vi till skillnad från utredaren inte anser att kontrollansvaret är.

Källförteckning

Departementsserien

1989:79	Produktskadelag
1994:2	Utredningar om elmarknadsreformen
1995:8	Vissa tekniska frågor i den nya ellagstiftningen
1995:52	Förslag till förordning om redovisning av nätverksamhet

SOU-serien

1972:28	Konsumentköplag
1984:25	Ny konsumentköplag
1990:74	Skuldsaneringslag
1991:28	Konkurrensen i Sverige
1991:59	Konkurrens för ökad välfärd
1991:86	Ny hyreslag
1992:98	Kommunernas socialbidrag - en kartläggning av normer, kostnader m.m.
1992:113	Lag om företagsrekonstruktion
1993:68	Elkonkurrens med nätmonopol
1993:105	Monopolkontroll på en avreglerad elmarknad
1994:14	Konsumentpolitik i en ny tid
1994:151	Grupptalan
1995:14	Ny elmarknad
1995:20	Utan el stannar Sverige

1995:51	Elförsörjning i ofred
1995:108	Ny ellag
1996:49	Regler för handel med el

Propositioner

1972:5	med förslag till skadeståndslag m.m.
1975:12	med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m.m.
1975/76:149	med förslag till lag om allmänna fjärrvärmeanläggningar, m.m.
1977/78:175	med förslag till hyresförhandlingslag, m.m.
1981/82:64	om styrmedel för introduktion av naturgas
1981/82:189	om ändring i datalagen (1973:289) m.m.
1981/82:219	med förslag till hälsoskyddslag, m.m.
1987/88:82	om en ny kontrollordning för elektrisk materiel, m.m.
1988/89:76	Ny köplag
1989/90:89	om ny konsumentköplag
1990/91:197	Produktskadelag
1991/92:133	om en elmarknad med konkurrens
1992/93:100	bilaga 13 - Näringsdepartementet
1992/93:115	om ändringar i jordabalkens hyresregler
1993/94:162	Handel med el i konkurrens
1994/95:16	Den framtida konsumentpolitiken
1994/95:17	Oskäliga avtalsvillkor m.m. Införlivande med svensk rätt av EG:s direktiv om oskäliga avtalsvillkor i konsumentförhållanden
1994/95:19	Sveriges medlemskap i Europeiska unionen
1994/95:84	Vissa ändringar i ellagen, m.m.
1994/95:140	Aktiv konsumentpolitik
1994/95:222	Ny ellagstiftning
1995/96:151	Vissa kompletteringar till elreformen

Annat riksdagstryck

1991/92:NU30	Vissa elmarknadsfrågor
1993/94:NU17	Energipolitik
1993/94:NU22	Handel med el i konkurrens
1994/95:LU32	Konsumentpolitikens mål och inriktning, m.m.
1994/95:NU10	Vissa ändringar i ellagen, m.m.
1995/96:NU20	Vissa kompletteringar till elreformen

Litteratur

Bengtsson, Bertil, Om ansvarsförsäkringens betydelse i skadeståndsmål, SvJT 1961 s. 627

Bengtsson, Bertil, Skadestånd utom kontraktsförhållanden 1972-1975, SvJT 1978 s. 515

Bengtsson, Bertil, Försäkringsrätt - Några huvudlinjer, 3 uppl., 1980

Bengtsson, Bertil, Om jämkning av skadestånd, 1982

Bramstång, Gunnar, Sociallagstiftningen - En kommentar, 1985

Börjesson, Mats, Rättskipningens organisation, SvJT 1985 s. 521

Gregow, Torkel, Utsökningsrätt, 2 uppl., 1989

Hellner, Jan, Ersättning till tredje man vid sak- och personskada, SvJT 1969 s. 332

Hellner, Jan, Skadeståndsrätt, 3 uppl., 1976, och 5 uppl., 1995

Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt I Köprätt, 1 uppl, 1982

Hellner, Jan/Ramberg, Jan, Speciell avtalsrätt I Köprätt, 1991

Häggman, Bertil/Boström, John/Linders, Jan, Betalningsföreläggande och handräckning, 4 uppl., 1992

Kleineman, Jan, Begreppsbildningen och den skadeståndsrättsliga analysen en renässans för begreppsjurisprudensen?, JT 1993-94 s. 718

Lavin, Rune, Kompetensfördelningen i mål om elavgifter, JT 1990-91 s. 485

Lavin, Rune, Nytt fall om elavgifter, JT 1994-95 s. 1034

Lindblom, Per Henrik, Grupptryck mot grupptalan, SvJT 1996 s. 85

Lindskog, Stefan, Preskription - Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid, 1990

Rodhe, Knut, Obligationsrätt, 1956

Sandgren, Claes, En social avtalsrätt?, JT 1992-93 s. 456 (del I) och s. 643 (del II)

Stridbeck, Ulf, Från kontrakt till social rättighet. En analys av förhållandet mellan distributör och abonnent, 1992 (cit. Stridbeck)

Stridbeck, Ulf, Vem behöver prisregleringsnämnden?, SvJT 1993 s. 754

Stridbeck, Ulf, Från status till kontrakt och tillbaka igen?, JT 1993-94 s. 149

Stridbeck, Ulf, Att lägga förhållandena till rätta, Nordiska Ministerrådet, TemaNord 1994:633 (cit. TemaNord)

Wilhelmsson, Thomas, anmälan av Stridbeck (se ovan), SvJT 1992 s. 508

Rättsfall

Högsta domstolen: 1937 s. 69, 1946 s. 103, 1966 s. 210, 1972 s. 598, 1981 s. 704, 1983 s. 209, 1985 s. 586, 1988 s. 62, 1988 s. 420, 1989 s. 745, 1991 s. 720, 1992 s. 286. Hovrätterna: RH 1985:50. Marknadsdomstolen: 1985:16

Övrigt

Elsäkerhetsverket, Starkströmsföreskrifterna, 1994:4 och 1994:7, föreskrifter och allmänna råd

ERA (Elektricitetens Rationella Användning), branschtidskrift, utgiven av Svenska Elverksföreningen, diverse nummer 1994--

Försäkringsvillkor för hem- och villaförsäkring från försäkringsbolagen Folksam, Trygg-Hansa, Skandia, Länsförsäkringar Jönköping och Ansvar

Konkurrensverket, Konkurrenslagstiftningen och elmarknaden, februari 1993

Konsumentverket, Rapport från Konsumentverkets intervjuundersökning om olägenheter i samband med elavbrott i Bodens och Luleå kommuner vintern 93/94, dnr 94/K322

Socialstyrelsen, Socialbidrag, allmänna råd, 1992:4

Svenska Elverksföreningen, Avbrottskostnader för elkunder, 1994

Svenska Elverksföreningen, Kvalitetsindikatorer. Mätetal för nätkvalitet, 1995

Svenska Elverksföreningen, Krav- och avstängningsrutiner, rapport utarbetad av arbetsgrupp tillsatt av föreningen, reviderad i september 1995

Svenska Elverksföreningen och Energileverantörerna REL, Allmänna avtalsvillkor med kommentarer, 1996

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Konsumentskydd vid leverans av el

Dir. 1995:148

Beslut vid regeringssammanträde den 23 november 1995

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att lämna förslag till åtgärder för att stärka konsumentskyddet vid leverans av el. Utredaren skall särskilt beakta frågor om rätt till elleverans vid utebliven betalning, underrättelseskyldighet före beslut om eventuell inskränkning av elleverans, andra möjliga sanktioner vid utebliven betalning samt andra frågor som rör åtgärder vid utebliven betalning från konsumenten. Utredaren skall bedöma om konsumentskyddet är tillräckligt vid driftsstörningar och leveransavbrott. Utredaren skall även bedöma frågor om skadestånd vid längre strömavbrott eller avbrott som inte är av force-majeure-karaktär.

Utgångspunkter för uppdraget

Ny ellagstiftning

Riksdagen beslutade den 25 oktober 1995 om ett nytt regelverk för elmarknaden i enlighet med regeringens förslag (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). Den nya lagstiftningen kommer att träda i kraft den 1 januari 1996.

Ett viktigt mål för elreformen är att stärka elkonsumenternas ställning. Huvudprincipen i den nya ellagstiftningen är att åstadkomma en klar uppdelning mellan å ena sidan produktion av och handel med el, vilket skall bedrivas i konkurrens, och å andra sidan överföring av el (nätverksamhet) som i princip är

ett naturligt monopol och därför även fortsättningsvis skall regleras och övervakas på särskilt sätt. På den avreglerade elmarknaden kommer således hushållen att ha två motparter, nätägaren och säljaren av el.

Det nya regelverket innebär genomgripande förändringar såväl för elmarknadens funktionssätt som för producenter, leverantörer och konsumenter. I propositionen har särskilt betonats skyddet för de små kunderna och dessas möjligheter att utnyttja de förändringar som reformen innebär. Av betydelse är härvid bl.a. priser och andra villkor för elleveranser.

Inrättandet av en myndighetsfunktion för tillsyn av nätverksamhet, där NUTEK är nätmyndighet enligt lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen) , innebär att NUTEK prövar frågor om bl.a. prissättning av överföringstjänster och andra villkor för nättjänster samt frågor om prissättning av el som tillhandahålls av innehavare av nätkoncession. Den tidigare Prisregleringsnämnden för elektrisk ström upphör därmed.

Den som innehar leveranskoncession har skyldighet att leverera el för normala förbrukningsändamål till alla kunder inom området som inte önskar byta leverantör. Konsumenten är garanterad leverans av el till priser som kan prövas av nätmyndigheten. Denna prövning, som sker på begäran av den elkund som är missnöjd med villkoren för leverans kan gälla delar av eller hela elpriset. Nätmyndighetens beslut angående nätkoncessionärens eller leveranskoncessionärens skyldigheter kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

När det gäller inskränkning av elleverans vid utebliven betalning finns det f.n. inga lagregler utan konsumenten är beroende av elleverantörens bedömning av vad som är ett rimligt förhållningssätt till kunderna vilket bl.a. kommer till uttryck i allmänna bestämmelser för kraftleverans vid lågspänning (AB-L-86).

I propositionen Ny ellagstiftning konstateras att det finns skäl att noga följa och övervaka elmarknadens utveckling, särskilt under en första tid efter det att den nya lagstiftningen har trätt i kraft. Genom beslut den 26 oktober 1995 har

regeringen uppdragit åt NUTEK att i samråd med Konkurrensverket och Affärsverket svenska kraftnät årligen redovisa en uppföljning av reformen. Samråd skall även ske med Elsäkerhetsverket och Konsumentverket.

NUTEK skall bl.a. bedöma elpriser, nättariffer och övriga leveransvillkor på den nya elmarknaden. Redovisningen skall också omfatta en bedömning av effektivitets- och prisutvecklingen i nätverksamheten och hur konkurrensen utvecklas på den nya marknaden. Ett annat viktigt inslag i uppdraget är att följa hur kostnaderna för mätning utvecklas liksom övriga faktorer som kan ha betydelse för de små konsumenternas möjligheter att dra nytta av de nya förhållanden som kommer att gälla.

Behov av ökat konsumentskydd

Sveriges konsumentråd har i en skrivelse till Civildepartementet den 6 oktober 1995 framfört krav på en särskild konsumentlagstiftning på elområdet som syftar till en bättre balans mellan säljare och köpare. Enligt Sveriges konsumentråd har den enskilde konsumenten i dag en betydligt svagare ställning på elmarknaden än på andra privata konsumentmarknader.

Sveriges konsumentråd anser att samma höga grad av konsumentskydd bör gälla för livsnödvändiga tjänster såsom exempelvis elektricitet som för produkter på andra privata konsumentmarknader. I skrivelsen anförs vidare att den som har ansvar för framställning, försäljning och distribution av en vara eller tjänst som är av så stor betydelse för de enskilda hushållen som el bör åläggas ett socialt ansvar.

Sveriges konsumentråd pekar särskilt på den finska elmarknadslagen där det finns ett särskilt kapitel med konsumentskyddande regler. Där föreskrivs under vilka förutsättningar leverans av el får avbrytas. Det finns också regler om skyldighet för leverantören att på visst sätt underrätta elanvändaren innan elleveransen får avbrytas.

Konsumentverket har i en skrivelse till Civildepartementet den 10 oktober 1995 påtalat behovet av en lagreglering för att

stärka det legala skyddet för konsumenterna på elområdet. Enligt verket är bl.a. frågan om avstängning av el av så stor praktisk och social betydelse att den bör lagregleras. Det finns enligt verket också skäl att överväga en lagreglering av andra frågor som rör förhållandet mellan abonnenten och dennes motpart, bl.a. andra påföljder vid betalningsdröjsmål än avstängning, och rätt till skadestånd vid driftstörningar. Enligt verket tillkommer problemet att hushållet på en avreglerad marknad kommer att ha två motparter, nätägaren och säljaren av el.

Förhandlingar om allmänna bestämmelser för kraftleverans

Omregleringen av elmarknaden, som bl.a. innebär att konsumenterna i princip skall kunna välja sin elleverantör, innebär att leverans av el skall ske på villkor som ger uttryck för en rimlig balans mellan abonnentens och leverantörens respektive nätföretagens intressen.

Så är emellertid inte förhållandet när det gäller det direkt konsumenträttsliga avtalsförhållandet mellan eldistributör och elabonnent. Detta har hittills reglerats genom normalbestämmelser som utgivits av Svenska Elverksföreningen. De två senaste avtalen från 1972 och 1986 är framförhandlade med Konsumentverket.

Enligt det nu gällande branschavtalet, allmänna bestämmelser för kraftleverans vid lågspänning (AB-L-86), har eldistributörerna ett begränsat ersättningsansvar, rätt att ändra och göra tillägg till de allmänna bestämmelserna och rätt att koppla ur elektriciteten vid betalningsdröjsmål från abonnentens sida. Kraftleverantören har rätt att stänga av kraftleveransen till abonnenten om denne underlåter att fullgöra sina skyldigheter gentemot eldistributören eller i övrigt brister i fullgörandet av något som han är skyldig att göra på grund av abonnemanget. Förutom möjligheten till avstängning har distributören rätt till dröjsmålsränta.

Sedan något år tillbaka förhandlar Konsumentverket och Elverksföreningen om en revidering av AB-L-86. Ett skäl till

omförhandlingarna är omregleringen av elmarknaden. Förhandlingarna sker med stöd av lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Enligt Konsumentverket har det under den senaste förhandlingsomgången visat sig allt tydligare att avtalsvillkorslagen inte är ett tillräckligt instrument för att säkra en rimlig balans mellan parterna. Konsumentverket pekar bl.a. på svårigheten att komma överens om villkoren för frånkoppling. Enligt Konsumentverkets erfarenheter sker frånkoppling av el allt oftare på ett sätt som är otillbörligt mot konsumenten. Det förekommer att frånkoppling sker redan vid korta betalningsdröjsmål och dröjsmål med små belopp.

Behovet av lagstiftning

Möjligheten till frånkoppling för att tvinga fram betalning har i princip accepterats i rättspraxis. Frågan om hur långt distributören kan gå i sin rätt innan det blir otillbörligt mot abonnenten står dock fortfarande öppen. I flera länder är det förbjudet att helt frånkoppla hushållen från el. Företagen måste åtminstone leverera el i en sådan omfattning att det är möjligt att klara det allra nödvändigaste. På detta område finns ett behov av ett förbättrat konsumentskydd genom lagstiftning.

Ellagstiftningsutredningen har nyligen överlämnat sitt slutbetänkande Ny ellag (SOU 1995:108). I betänkandet behandlas bl.a. frågan om skadestånd vid driftstörningar som är av kvalitativ art. En kvalitativ driftstörning kan vara att elektriciteten har för hög eller låg spänning vilket kan leda till såväl direkta som indirekta skador.

Utredningen har inte närmare behandlat frågor som rör kvantitativa driftstörningar. Med det menas att elektriciteten inte kommer fram över huvud taget. Speciellt under snörika vintrar förekommer strömavbrott bl.a. beroende på att kraftledningar har skadats på grund av tung blötsnö. I andra fall har avbrotten orsakats av att träd har fallit över ledningarna. Detta aktualiserar frågan om vad som skall krävas av nätinnehavaren vad gäller röjning och besiktning av ledningar och ledningsgator.

Det finns riktlinjer utfärdade av Elsäkerhetsverket om vad som skall iakttas när det gäller röjning av ledningsgator.

En fråga är möjligheterna att kompensera konsumenterna för sådana kvantitativa driftstörningar. Det gäller inte bara förstörda livsmedel på grund av att kyl och frys inte klarar att hålla kylan. Det gäller även värmen i bostäderna, där längre strömavbrott kan leda till stora skador på grund av att vattenledningar fryser sönder. Strömavbrott kan således orsaka långtgående besvär för konsumenter.

Hittills har frågor som gäller kvantitativa driftstörningar lösts genom rättspraxis i enskilda fall. Ett problem i sammanhanget är att gällande lagstiftning rörande varor och tjänster inte är tillämplig vid leverans av elström. Medan köplagen (1990:931) gäller all lös egendom är konsumentköplagens (1990:932) och produktansvarslagens (1992:18) tillämpningsområden begränsade till lösa saker. Produktansvarsregler finns intagna i 4 a § lagen (1902:71s.1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Den konsumentskyddande lagstiftningen får ändå en analog tillämpning genom att Konsumentverket/Konsument-ombudsmannen vid avtalsförhandlingarna med elbranschen och vid eventuella ansökningar till Marknadsdomstolen stödjer sig på denna lagstiftning.

Mot denna bakgrund anser regeringen att en särskild utredare bör tillkallas för att lämna förslag till lagstiftning om konsumentskydd på elområdet. Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att det lagfästa konsumentskyddet skall vara detsamma oavsett vilken vara eller tjänst det är som säljs.

Utredarens uppdrag

Utredaren skall analysera i vilken utsträckning konsumenten har ett svagare skydd på elmarknaden än på andra konsumentmarknader. Utredaren skall föreslå sådana åtgärder som kan behövas för att stärka konsumentskyddet. Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att samma konsumentskydd skall gälla som på andra konsumentmarknader. Utredaren bör även

beakta de allmänna avatalsvillkor som gäller inom branschen.

Utredaren skall lämna förslag till en lagstiftning som tillgodoser intresset av en rimlig balans i förhållandet mellan å ena sidan elkonsumenterna och å andra sidan nätägare respektive elleverantörer.

Utredaren skall därvid särskilt beakta frågor om rätt till elleverans vid utebliven betalning, underrättelseskyldighet före beslut om eventuell inskränkning av elleverans, andra möjliga sanktioner än frånkoppling vid utebliven betalning samt andra frågor som rör åtgärder vid utebliven betalning från konsumenten.

Om utredaren föreslår en begränsning av rätten för nätägaren eller elleverantören att stänga av leveransen av el på grund av utebliven betalning skall förslag lämnas om kostnadsansvaret för detta.

Utredaren skall även bedöma om konsumentskyddet är tillräckligt vid driftsstörningar och leveransavbrott. Utredaren skall bedöma frågor om skadestånd vid längre strömavbrott eller avbrott som inte är av force-majeure-karaktär.

Det står utredaren fritt att lägga fram andra förslag till åtgärder som stärker konsumentskyddet på elområdet.

Redovisning av uppdraget

Utredaren bör ta del av hur frågan om frånkoppling av el behandlas i de övriga nordiska länderna och inom EU. Utredaren bör särskilt studera den finska elmarknadslagen som trädde i kraft i juni 1995.

Under utredningsarbetet bör utredaren inhämta synpunkter från och samråda med berörda myndigheter och organisationer.

För utredarens arbete gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), att redovisa jämställdhetspolitiska aspekter (dir. 1994:124) och att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50).

Utredaren skall redovisa sitt förslag till regeringen senast den 1 juli 1996.

Bilaga 2

ELKONSUMENTENS SKYDD I NORDEN OCH INOM EU

Kartläggning av vissa utländska förhållanden rörande elkonsumentens skydd

avlämnad den 29 mars 1996 till

Utredningen om Konsumentskydd vid leverans av el (C 1995:08)

av

**førsteamanuensis, jur. dr.
Ulf Stridbeck, Oslo**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning **1**
1.1 Uppdraget 1
1.2 Material 1
1.3 Några begrepp 2
1.3.1 Hushållsabonnent 2
1.3.2 Eldistribution 3
1.3.3 Distributionsplikt 4
1.3.4 Elköp 5
1.3.5 Omreglering 5
1.4 Rapportens disposition 6

DEL I KARTLÄGGNING AV HUSHÅLLSABONNENTENS SKYDD I NORDEN OCH INOM EU **9**
2. Hushållsabonnentens skydd i Island **9**
2.1 Energilagen 9
3. Hushållsabonnentens skydd i Danmark **11**
3.1 Ellagen 11
3.2 Leveransvillkor 12
3.2.1 Avbrott 12
3.2.2 Avstängning 12
4. Hushållsabonnentens skydd i Norge **15**
4.1 Köplagen 15
4.2 Förslag till "Forbrukerkjøpslov" (NOU 1993:27) 15
4.3 Energilagen 17
4.3.1 Distributionsplikt 18
4.4 Energiforsyningens Fellesorganisasjons standard vilkår for tilknytning, nettleie og levering av elektrisk kraft 18
4.4.1 Stängning 19
4.4.2 Andra sanktioner 21
4.4.3 Driftstörningar m.m. 21
4.5 Annan relevant lagstiftning 23
4.5.1 Sociallagstiftningen 23
4.5.2 Skuldsaneringslagen 24
5. Hushållsabonnentens skydd i Finland **25**
5.1 Elmarknadslag 25
5.1.1 Distributionsplikt 26
5.1.2 Uppsägning 26
5.1.3 Avstängning 26
5.1.4 Ersättning 27

5.2 Arbetet med tvingande minimistadganden 28
5.2.1 Avbrott 29
5.2.2 Avstängning av leveransen 29
5.2.3 Hävning av avtalet 29
5.3 Handels- och industriministeriets beslut om anslutningsvillkor och elförsäljningsvillkor 30
5.3.1 Anslutningsvillkor 30
5.3.2 Elförsäljningsvillkor 31
6. Konsumentens skydd inom EU 37
6.1 EU:s konsumentpolitiska program 37
6.2 Maastricht-avtalet 38
6.3 EU-medlemskapet 38
6.3.1 Direktiv (85/374/EEC) om produktansvar 39
6.3.2 Direktiv (95/62/EF) om ONP-villkor för samtalstelefonitjänsten 40
6.3.3 Direktiv (93/13/EEG) om oskäliga villkor i konsumentavtal 43
6.3.3.1 Direktiv. Oskäliga avtalsvillkor 43
6.3.3.2 Bilaga. Oskäliga avtalsvillkor 45
7. Hushållsabonnentens skydd i några Europeiska länder 51

DEL II HUSHÅLLSABONNENTENS SKYDD VID AVSTÄNGNING, DRIFTSTÖRNINGAR M.M. 55
8. Frånkoppling av el 55
8.1 Distributionsplikt 56
8.2 Undantag från avstängningsregeln 57
8.3 Sammanfattning om avstängning 59
9. Andra sanktioner 61
9.1 Praktiska sanktioner 61
9.2 Rättsliga/ekonomiska sanktioner 61
10. Skydd vid driftstörningar och leveransavbrott 63
10.1 Driftstörningar 63
10.2 Leveransavbrott 65
10.2.1 Varsel vid planerade avbrott 65
10.2.2 Oplanerade avbrott 66
11. Avslutande synpunkter 67
11.1 Sociala hänsyn 67

Använd litteratur 70

1. Inledning

1.1 Uppdraget

Uppdraget för denna utredning är formulerat enligt följande:

> *Den utomstående konsulten skall kartlägga vilket skydd elkonsumenten har i de övriga nordiska länderna och inom EU samt då särskilt studera förutsättningarna för frånkoppling av el och andra sanktioner vid utebliven betalning. Från utredningens sida är det även önskvärt att den internationella undersökningen omfattar elkonsumentens skydd vid driftstörningar och leveransavbrott (t.ex. de möjligheter till skadestånd konsumenten har). Konsulten skall särskilt studera även den finska elmarknadslagen, som trädde i kraft i juni 1995, och den revidering av lagens konsumentskyddsregler som enligt uppgift pågår.*
>
> *Uppdraget skall redovisas skriftligen.*[1]

1.2 Material

Material till denna utredning har inhämtats med bistånd från Konsumentombudsmannens byrå i Finland[2], Forbrugerstyrelsen i Danmark[3] och Forbrukerrådet i Norge[4]. Material har även hämtats från mina tidigare skrifter *Från kontrakt till social rättighet* och *Att lägga förhållandena till rätta.*

Tillgången på material från de olika länderna har varierat. Från Island och Danmark finns minst att redovisa.[5] Både det isländska och det danska materialet är mindre omfattande och inte så "intressant" för svenska förhållanden som det material som kommer från Norge och Finland.

Föregångslandet i Norden vad gäller omreglering av elmarknaden är Norge. Norge genomförde sin omreglering den 1 januari 1991. Det betyder att det finns fem års erfarenheter att bygga på i Norge. Dessutom finns ett helt nytt standardavtal från 1995, som parterna har förhandlat fram.

---

[1] Uppdraget påbörjades den 19 januari och avslutades den 29 mars 1996. Små förändringar av främst språklig karaktär gjordes den 1 juni 1996.
[2] Jurist Jukka Kaakkola.
[3] Jurist Jens Heurlin.
[4] Juristerna Mette Thorne Lothe och Eric Roe.
[5] Eric Roe har från Samkeppnisstofnun på Island fått upplysningar om att det inte finns något nytt material av intresse, som inte tidigare är redovisat i rapporten "Att lägga förhållandena till rätta".
I brev från den danska Forbrugerstyrelsen (16 feb. 1996) meddelas: "De oplysninger, vi i Forbrugerstyrelsen er i besiddelse af om det nævnte område, skulle alle meget gerne være indeholdt i rapporten "Att lägga förhållandena till rätta".

Finland avreglerade sin elmarknad 1 juni 1995. Finland skiljer sig åt, inte genom tidig omreglering, men väl genom en styrning av elmarknaden genom lag. Medan de övriga länderna i Norden låter aktörerna på marknaden avtala om skyldigheter och plikter är det i Finland Handels- och industriministeriet som beslutar de allmänna leveransvillkor. De tidigare villkoren är från 1980. Under 1995 kom en ny Elmarknadslag, som reglerar de allmänna villkoren.

Den finska riksdagens ekonomiutskott betonar behovet av kompletterande minimiregler. Elmarknadslagen bör kompletteras med stadganden om och när avtalsvillkor får ändras under avtalets giltighetstid och om uppsägning av avtal i olika situationer. Vidare bör lagen garantera att avtalsstrider mellan säljaren och nätinnehavaren inte påverkar konsumentens situation.

Två viktiga dokument saknas när detta skrivs i mars 1996. Troligen kommer de att ligga färdiga den 1 juli, dvs när denna utredning skall vara avslutad.

Det första dokumentet är den finska propositionen om komplettering av elmarknadslagen med tvingande minimistadganden som är viktiga ur konsumentskyddssynvinkel. Arbetet med denna proposition beräknas vara avslutat per den 31 maj 1996. Jag kommer dock, redan i denna utredning, att nämna några principer som sannolikt kommer att vara med i det slutliga förslaget.[1]

Det andra dokumentet är kommentaren till de nya norska standardvillkoren för anslutning, näthyra och distribution av elektrisk kraft. Till de tidigare standardvillkoren fanns en kommentar som Forbrukerrådet och elbranschens företrädare hade författat. Kommentaren hade en stor "rättskällemässig" betydelse vid tolkningen av standardvillkoren. I den nya kommentaren kommer viktiga punkter i villkoren att utvecklas, bl.a. vad "liv och hälsa" betyder i avstängningssituationer och vilka varselrutiner som bör tillämpas.

Jag önskar således fästa uppmärksamheten på att dessa dokument kommer att innehålla viktig information av intresse för denna utredning.

1.3 Några begrepp

1.3.1 Hushållsabonnent

Rapportens titel är "Elkonsumentens skydd i Norden och inom EU". Titeln är en naturlig konsekvens av uppdraget. Men begreppet konsument har i förbindelse

[1] Brev från den finske Konsumentombudsmannens kontor 5 mars 1995.

med eldistribution en något annan betydelse än inom köprätten generellt. Konsumentbegreppet inom eldistributionsrätten är kopplat till slutanvändaren av energi. Vilket innebär att en elkonsument kan vara allt från ett smältverk till en sommarstugeägare. I de finska rättskällorna används ordet "användare" alternativt "elanvändare". I de finska anslutningsvillkoren beskrivs "användare" som en konsument eller annan liten eller medelstor elköpare som köper el av en storförsäljare. Konsument är en fysisk person som anskaffar el huvudsakligen för annat ändamål än för att utöva näring.

I EF-rättens direktiv om oskäliga avtalsvillkor, som vi kommer tillbaka till, definieras en konsument som "en fysisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke" (artikel 2).

I denna rapport har jag i den löpande texten - frånsett citat - huvudsakligen översatt "elanvändare" och "konsument" till *hushållsabonnent*.

1.3.2 Eldistribution

Den omreglering som äger rum inom elsektorn innebär i sin konsekvens att man rättsligt och ekonomiskt delar upp en process som i fysikens värld är en enhet. Rättsligt och ekonomiskt skiljer man numera mellan "försäljning av elektricitet" och "överföring av elektricitet". Grundläggande i förslaget till ny svensk ellag är begreppen "elektrisk anläggning" och "nätverksamhet" (SOU 1995:108, s 198). Detta innebär att det företag som rättsligt sett är eldistributör till en hushållsabonnent faktiskt inte distribuerar el. Detta kan möjligtvis leda till missförstånd. I Finland talar man i stället om kategorierna minutförsäljare och distributionsnätsinnehavare. Minutförsäljaren säljer el via distributionsnätsinnehavarens distributionsnät till elanvändarna. Elanvändare är en konsument eller annan liten eller medelstor elköpare som köper el av en elförsäljare.

Juridiskt sett ger dessa partsrelationer upphov till många intressanta och hittills ouppklarade problemställningar i fråga om vilka rättigheter och plikter de olika aktörerna skall och bör ha. En oavklarad situation är när nätägaren avbryter eldistributionen p.g.a. avtalsbrott från elsäljarens sida. Ett exempel från Norge belyser en sådan avtalsstrid. Oslo Energi hotar med att stänga av strömmen till sjukhus, skolor och företag - tillsammans 1000 abonnenter. Skälet är att elsäljaren Næringslivets Innkjøpsorganisasjon (NI) vägrar att betala 4, 5 miljoner kronor för hyra av elnätet. Oslo Energi har sänt ut varsel till 1000 stora företag och statliga institutioner om att elektriciteten kommer att stängas av inom två

veckor om Oslo Energi inte får in pengarna från NI. Abonnenterna har avtal om köp av elektricitet med NI, och betalar kostnaden för elnätet till Oslo Energi via NI. NI håller tillbaka Oslo Energis pengar därför att de menar att de inte får tillräckligt bra faktureringsunderlag från Oslo Energi (Aftenposten mars 1996). Hushållsabonnenterna kommer i detta exemplet att kunna erbjudas el från Oslo Energi, som förutom att vara nätägare också är elsäljare. Men problemet blir större om nätägaren bara är nätägare och inte har någon el att sälja. I ett sådant fall kan det uppstå "ett vakuum" i eldistributionen.

Inom eldistributionsrätten föreligger således en relativt komplicerad "avtalsdjungel".[1] Det rör sig om tre olika parters rättigheter och plikter som skall balanseras; hushållsabonnentens, nätägarens och elsäljarens.

1.3.3 Distributionsplikt

Det som skiljer försäljning av el från försäljning av varor och tjänster i allmänhet är att man har "rätt" till el. I ellagen föreskrevs tidigare att eldistributören är förpliktad att "tillhandahålla ström åt var och en som inom området behöver den för normala förbrukningsändamål" (2 § 4 mom ellagen i dess lydelse enligt SFS 1987:1166). I den nuvarande skrivningen står det: "Den som har nätkoncession för linje är skyldig att på skäliga villkor ansluta en anläggning till ledningen". I den norska energiloven stadgas det också en "leveringsplikt" som innebär "både en tilknytningsplikt og en plikt til, å levere energi" (Ot.prp. nr. 43/1989-90, s 88). I Finland skall en distributör som har en dominerande ställning på marknaden leverera el till skäligt pris när kunden begär detta. Om det inte sker frivilligt kan den finska elmarknadsmyndigheten bestämma att det skall ske (21 § elmarknadslagen).

Leveransplikt innebär alltså två saker, dels en plikt att ingå avtal om tillhandahållande av ström (kontraheringsplikt i snäv mening), dels en plikt om fortsatt leverans medan avtalet gäller. Det sista får betydelse för om och när distributören får avbryta/ stänga leveransen. Som denna distributionsplikt är tillämpad i de nordiska länderna innebär den att distributören inte får säga upp varken leveransen eller avtalet utan godtagbara skäl. Vilka skäl som anses vara godtagbara varierar i de olika länderna. Detta kommer vi tillbaka till, framförallt i kapitel 8. Det blir också fråga om att ta ställning till huruvida ett i sig godtagbart skäl till att neka fortsatt leverans uppvägs av ett inträffat socialt prestationshinder på hushållsabonnentens sida. Detta kommer vi tillbaka till i kapitel 11.

---

[1] Knut Lockert i Juristkontakt 6/94, s 5.

1.3.4 Elköp

Om elektricitet är en vara eller inte, har betydelse för om köp av elektricitet skall bedömas enligt den köprättsliga lagstiftningen eller inte, vilket får konsekvenser för om den konsumentvänliga regleringen kan användas eller inte. Den rättsliga bedömningen av om elektricitet är en fast eller lös sak varierar i Norden. En avgörande skillnad mellan Danmark och de övriga nordiska länderna är att i dansk rätt karaktäriseras försäljning av elektricitet som köp.[1] Det gör det lättare att tillämpa köprättsliga regler och principer på distribution och försäljning av elektricitet. Å andra sidan är inte alla delar av den köprättsliga regleringen tillämplig vid köp av elektricitet. I Norge har man i förslaget till ny konsumentköplag föreslagit att elektricitet skall falla in under lagens tillämpningsområde. För övrigt tillämpas den köprättsliga lagstiftningen analogt.

Den internationella köplagen (FNs konvention om internationella köp nr. 733, 7 december 1988) gäller inte vid köp av elektricitet (artikel 2 f).[2]

Det typiska för elleverans är inte tidpunkten för leveransen utan tidsperioden för den. Elen skall hållas disponibel för kunden 24 timmar om dygnet. Leveransberedskapen är en av eldistributörens huvuduppgifter, medan det är kunden som genom sin aktivitet bestämmer när leverans skall ske och omfånget av leveransen innanför den egna anläggningens dimensioner. Elektricitet kan inte lagras när den väl är producerad. Det är därför omöjligt att praktisera regler om retur av el. Vidare är bestämmelser om hävning kopplade till dröjsmål med leveransen en oaktuell problemställning. Det är ju knappast så att abonnentens krav om hävning av avtalet är något reellt hot mot en eldistributör. Det rör sig ju trots allt om leverans av en livsnödvändighet.

1.3.5 Omreglering

I pressen beskrivs den omstrukturering av elmarknaden som pågår som en avreglering. Det är dock inte något adekvat uttryck. När man generellt talar om att ersätta myndigheters lagar och regler med den fria marknadens, passar ordet *omreglering* bättre. Det är ju inte så att all reglering dunstar bort, försvinner. Istället för myndigheternas regler får vi en marknadsreglering. Dessutom

---

[1] Købelov § 1a; Loven gjælder for alle køb, bortset fra køb av fast ejendom. Jfr Elleverandørens leveringsbestämmelser § 4.1 I tilfælde af strømafbrydelse og andre tilfælde af ikke-kontraktmæssig levering i forbrugerkøb gælder Købelovens regler.

[2] *"Elektricitet er omfattet f.eks. af Produktansvarsdirektiv og -lov, jfr. lovens § 3, stk. 1 in fine, men er væsentlig forskellig fra rørlige ting og er ikke omfattet av konventionen. Internationalt køb af elektricitet foretages som oftest mellem offentlige eller koncessionerede selskaper. De spørsmål, der opstår i forbindelse med sådanne køb, har ofte en anden karakter end dem, der kan opstå ved almindelige internationale løsøreskøb"* (Gomard-Rechnagel, s 34).

förutsätter friare marknader reglering och kontroll för att få positiva konsekvenser. Jag behöver bara nämna omregleringarna av taxinäringen och flyget som exempel.

Vad gäller elmarknaden har det aldrig varit tal om någon "avreglering". Enligt direktiven för utredningsarbetet med ellagstiftningen skulle arbetet syfta till att få ellagen i sin helhet ersatt med modern lagstiftning. Modernisering kan således vara ett beskrivande uttryck. För att beskriva den rättsliga process som elmarknaden genomgår anser jag dock uttrycket omreglering som mest adekvat.

1.4 Rapportens disposition

Rapporten består av två huvuddelar. Del I "Kartläggning av hushållsabonnentens skydd i Norden och inom EU" och del II "Hushållsabonnentens skydd vid avstängning, driftstörningar m.m.".

Efter det inledande kapitlet kommer del I, som består av sex kapitel, (kap 2 - 7). I kapitlena 2 - 5 behandlas "de övriga nordiska ländernas" konsumentskydd vid köp av elektricitet. Från Island, Danmark, Norge, och Finland presenteras det skydd som finns i lag och avtal. Som nämnts tidigare så har materialtillgången varierat, samtidigt som materialets intresse för svenska förhållanden varierar. Det har fått till följd att kapitlenas storlek varierar. Av störst intresse är den norska och den finska regleringen. Det har dessutom tillkommit nya lagar och avtal i Norge och Finland. Dessa länder behandlas således fylligare än Island och Danmark. Kapitel 6 "Konsumentens skydd inom EU" behandlar de direktiv som kan vara relevanta för utredningen. Det är alltså regleringen inom unionen som behandlas och inte de enskilda ländernas reglering. Nu är det så att det inte finns något direktiv som direkt berör frånkoppling av el. Däremot finns det några direktiv som indirekt får betydelse för villkor rörande frånkoppling av el. Framförallt är det direktivet om oskäliga villkor i konsumentavtal som har en, rättsligt sätt, direkt betydelse för sådana villkor. Dessutom behandlas direktivet om samtalstelefoni. Tillgång till telefon får anses vara en livsnödvändighet åtminstone för några grupper i samhället, sjuka och gamla. Tillgång till telefon får väl dock rangordnas som en livsnödvändighet av lägre grad än tillgång till elektricitet. Därför är det rimligt att man ser på telefondirektivet som minimiregler i förhållande till reglering av eldistribution. Produktansvarsdirektivet nämns också helt kort. I kapitel 7 "Hushållsabonnentens skydd i några Europeiska länder" redovisas hur man praktiskt löser problemen med abonnenter som inte kan betala för elektriciteten. Även om detta kapitel faller något utanför uppdra-

get, menar jag att de praktiska lösningar som tillämpas i andra länder bör beaktas i en rapport som denna.

Del II består av kapitlen 8 - 11. Här samlas erfarenheterna från de tidigare kapitlen. I kapitel 8 "Frånkoppling av el" redovisas de huvudregler och undantag som tillämpas, rörande avstängning från el, i de övriga nordiska länderna. I kapitel 9 "Andra sanktioner" nämns vilka andra konsekvenser det kan få om man inte betalar för elektriciteten. I kapitel 10 "Skydd vid driftstörningar och leveransavbrott" redovisas det skydd hushållsbonnenten har då elsäljaren eller nätägaren inte gör rätt för sig. Slutligen, i kapitel 11 "Avslutande synpunkter", kommer jag bl.a. in på vilka sociala hänsyn som bör tas, då det inte sällan är problem av social art som är huvudskäl till att hushållsabonnenten inte betalar sin elräkning.

DEL I

KARTLÄGGNING AV HUSHÅLLSABONNENTENS SKYDD I NORDEN OCH INOM EU

2. Hushållsabonnentens skydd i Island

Island skiljer sig från det övriga Norden framförallt p.g.a. sin geografi, men också p.g.a. sin storlek. Island skiljer sig från andra länder genom sina varma källor. Från dessa distribueras varmvatten och ånga till uppvärmning av husen. Den värmeenergi som jordvärmeverken distribuerar skall användas till "uppvärmning av hus och till allmänt bruk i hushållningen" (8 §).

Distriktselverken (Héraðsrafmagnsveitur) distribuerar elektricitet inom ett närmare avgränsat område och säljer elektricitet till abonnenterna inom detta område. Ett distriktselverk kan få ensamrätt till områdesdistributionen till småförbrukare. Också privatföretag och privatpersoner kan driva elverk.

2.1 Energilagen

De viktigaste bestämmelserna om elektricitet finns i energilagen (Orkulög nr. 58/1967). Häri finns bestämmelser om elektricitet, om jordvärme och om hur dessa resurser skall utnyttjas. Vidare finns det i Lag om Landsvirkjun (Lög um Landsvirkjun nr. 42/1983) speciella bestämmelser om Landsvirkjuns försäljning och användande av elektricitet.

Den som vill köpa elektricitet skall ansöka om det och förbinder sig att följa elverkens speciella bestämmelser.

Ansvar (35 §). Elverken ansvarar inte för fel eller brister vid eldistributionen och inte heller för dess konsekvenser. Driftsavbrott eller andra störningar p.g.a. fel eller begränsningar i energiutvinningen innebär *ingen skadeersättningsplikt* för elverken. Abonnenterna har *inte rätt till återbetalning* vid avbrott (35 §, 2 st). Elverket skall dock återupprätta distributionen så fort som möjligt. Elverket har friskrivit sig från ansvar för spänningsvariationer som uppstår vid fel eller begränsningar i energiutvinningen (35 §, 3 st).

Mätning/Betalning (33 §). Förbrukningen av elektrisk ström mäts en gång per år. Däremellan görs preliminärberäkningar. Elräkningar sänds som regel ut till

abonnenterna varannan månad. Om betalning uteblivit för två perioder sänds det ut ett varsel till abonnenten. Om räkningen inte betalas inom påföljande månad stängs elektriciteten av och kravet överförs till en inkassobyrå.

Priset på elektricitet varierar i landet. På de så kallade kolde områder dvs. områden där det inte finns jordvärme för uppvärmning av husen ges subsidier (understöd), då husen måste värmas med elektricitet. Motiveringen för dessa subsidier är för det första regionalpolitiskt och för det andra miljöpolitiskt, för att konkurrera med oljeuppvärmning.

Avstängning (34 §) Om elräkningen inte är betald på förfallodagen eller om abonnenten missköter sina skyldigheter på annat sätt kan elektricitetsverket, enligt reglemente eller skriftligt kontrakt om köp av elektrisk energi, sedan en skriftlig varning med minst fem dagars varsel sänts ut, stoppa all eldistribution till abonnenten.[1] Denne är skyldig att stå för alla omkostnader med anledning av avstängningen. Elverket har inget ansvar för den skada som eventuellt kan uppstå. Bevisbördan vilar på abonnenten.

[1] Lov nr 58/1967 med kompletterande reglement.

3. Hushållsabonnentens skydd i Danmark

Dansk elproduktion skiljer sig från det övriga Norden genom ett mindre inslag av statligt ägande. Danmark ligger i ett nordiskt sammanhang efter det övriga Norden i omregleringsutvecklingen. Avreglering av elmarknaden diskuteras, men det finns inga beslut om förändringar.

3.1 Ellagen

Eldistributionen regleras i lov 1976-02-25 nr 54 om elforsyning. Lagen har ändrats flera gånger och senast genom lov 9. februar 1994 nr 95. Elforsyningsloven har som syfte att "elforsyningen tilrettelægges og gennemføres med sigte på den mest hensigtsmæssige indpasning i landets samlede energiforsyning (1 §). Det centrala innehållet i lagen är att eldistribution endast får bedrivas efter tillstånd. Koncessionsreglerna finns i lagens 3-8 §§. I Danmark har man således en monopolmarknad som övervakas av en myndighet. De regler och villkor som gäller för koncession, skall utgöra ett instrument för samhället för att garantera genomförandet av de mål som nämns i 1 §. Dessutom ger koncessionssystemet myndigheterna möjlighet att "i alle væsentlige forhold, herunder takstpolitikken, føre tilsyn med elsektoren".

Rättsförhållandet mellan eldistributörer och hushållsabonnenten regleras genom avtal. Dessa avtal "Elleverandørens leveringsbestemmelser" skall enligt 10 § elforsyningsloven vara godkända av Elprisudvalget för att vara giltiga. Enligt 10 § skall

> *Priser og andre betingelser ... med angivelse af grundlaget for prisfastsættelsen anmeldes til (elprisudvalget) ...*
>
> *De anmeldte priser og betingelser er offentligt tilgængelige, medmindre elprisudvalget tiltræder, at de ikke offentliggøres.*
> *Priser og andre betingelser, der ikke er behørigt anmeldt, er ugyldige.*
>
> *Finder udvalget, at priser eller andre betingelser er urimlige eller i strid med bestemmeleserne i § 9 eller § 9 a, giver udvalget, såfremt forholdet ikke gennem forhandling kan bringes til ophør, pålæg om ændring af priser eller betingelser.*
>
> *Såfremt priser eller andre betingelser må antages at ville medføre en i samfunnsmæssig henseende uøkonomisk anvendelse af energi, kan udvalget, efter forhandling ... give pålæg om ændring af priser eller betingelser.*

I lagens 10 §, 3 st finns en ogiltighetsbestämmelse som säger att priser och andra villkor som inte har anmälts till Elprisudvalget är ogiltiga. Bestämmelsen betyder att priser och villkor kan användas först sedan de har redovisats till Elprisudvalget.

3.2 Leveransvillkor

3.2.1 Avbrott

Av de danska eldistributörernas leveransvillkor om "Kvalitet og drift" (§ 4.1 framgår,

> *I tilfælde af strømafbrydelse og andre tilfælde af ikke-kontraktmæssig levering i forbrugerkøb gælder Købelovens regler. Overfor erhvervsdrivende er elleverandøren ikke ansvarlig for driftstab, ej heller for avancetab eller andet indirekte tab, med mindre der foreligger forsæt eller grov uaktsomhed fra elleverandørens side. Erhvervsdrivende opfordres til at tegne driftstabsforsikring.*

3.2.2 Avstängning

Om hushållsabonnenten överskrider betalningsfristen

> *er elleverandøren berettiget til at opkræve gebyr til dækning af sine omkostninger. Elleverandøren inddriver skyldige beløb efter de "Vejledende retningslinier for forsyningsvirksomheders restanceinddrivelse" udarbejde af Danske Elværkers Forening. Disse vejledende retningslinier fås ved henvendelse til elleverandøren. (§ 8. 5)*

Under rubriken "Afbrydelse på grundlag av restance" (§ 8.6) framgår att distributören friskriver sig från alla eventuella följder av att han avbryter distributionen. Det står att följderna "er elleverendøren uvedkommende". I kommentaren nämns dock en del undantagssituationer, "særlige forhold, der betyder, at en afbrytelse bør udskydes". Om en egendom är obebodd eller saknar tillsyn bör avstängning under frostperioder inte företas innan eventuella intressenter (panthavare osv.) har blivit informerade. Inte heller bör avstängning ske där det finns husdjur som kan lida skada. I sådana situationer bör först veterinär och eventuellt polis underrättas. I de situationer då det föreligger konkreta, sociala problem bör sociala myndigheter eller polis underrättas innan avstängning sker.

> *"Det anbefales elleverandøren, at være opmærksom på eventuelle konsekvenser af, at elektriciteten afbrydes. ... Andres væsentlige økonomiske forhold kan imidlertid betyde, at afbrydelsen bør udskydes indtil disse andre interesserede parter har fået meddelelse om afbrytelsen og således har haft lejlighed til at sikre deres interesse eller opfylde derer forpliktelse. Elleverandøren er under ingen omstændigheder forpliktet til at levere gratis, men må for at undgå erstatningskrav sørge for at advisere rette vedkommende."*

Abonnenten kan undgå avstängning om han betalar räkningen eller om han ställer säkerhet för betalning av framtida leveranser, eller om det upprättas en avbetalningsplan. Abonnenten har således enligt denna regel en möjlighet att undgå avstängning och försäkra sig om fortsatt distribution genom att ställa säkerhet. Fördelen med denna ordning är att distributören inte får utnyttja avstängningen som påtryckningsmedel. Distribuerad icke-betald elektricitet är en sak och fortsatt distribution mot säkerhet en annan. Abonnenten får elektricitet och den skuld som inte kan betalas får i detta fall drivas in på vanligt sätt via domstol och exekutiva myndigheter.

I Monopoltilsynets meddelanden nr 9/1982 redovisas ett principiellt ställningstagande rörande avstängning (s 437 f). Tilsynet understryker att ett betalningsdröjsmål i sig inte är tillräckligt för att stänga av elektriciteten. Man framhäver att det handlar

> *om områder med forsyningsmonopol, og at retsstillingen på dette område derfor burde svare til den, der var gældende på andre monopolområder, nemlig at en forhandler ikke på grundlag af en restance kan nægte yderligere leverancer, men at han altid må være berettiget til at kræve kontant betaling for fremtidige leverancer. På det foreliggende område kunne f.eks. også stilles krav om depositum eller bankgaranti som sikkerhed for betaling af fremtidige leverancer. Leverandøren måtte herefter henvises til at søge restancen inddrevet ved sedvanlige retsmidler.*

Eldistributionen återupptas när skulden samt kostnader, avgifter och räntor har betalats eller parterna har enats om en avbetalningsplan eller hushållsabonnenten har ställt säkerhet för betalning av framtida förbrukning (§ 8.7). Om betalningsstoppet beror på konkurs el. liknande. sker indrivning av fordran (§ 8.8).

Eldistributören har rätt att kräva deposition eller annan säkerhet för framtida betalningar, när distributören räknar med att det finns risk för att abonnenten kommer i dröjsmål (§ 8.9).

Om hushållsabonnenten inte ställer begärd säkerhet, har distributören rätt att stänga distributionen, efter det att abonnenten har fått skriftligt varsel om avstängningen. Eventuella konsekvenser av en sådan avstängning "er elleverandøren uvedkommende" (§ 8.9).

I Danmark har man, jämfört med Norge, Finland och Sverige, varit återhållsam med att inleda en omreglering av elmarknaden . Detta är "underligt" med tanke på att det åtminstone för Finlands och Sveriges del är EU-tankar som ligger bakom omregleringarna. Båda dessa reformer ligger till sina mål i linje med det

direktivförslag som EU:s kommission offentliggjorde i december 1993 och som utgör ett andra skede av etablerandet av en inre energimarknad. Det första skedet påbörjades redan i samband med EES-anslutningen i vilken eltransiteringsdirektivet och transparensdirektivet ingick.[1] (Dessa direktiv avhandlas i kapitel 6).

[1] Se den finska regeringens proposition till Riksdagen med förslag till elmarknadslag - RP 138/1994, s 13 ff och Stridbeck 1992, s 103 ff.

4. Hushållsabonnentens skydd i Norge

Norges eldistribution är mer lik Sveriges än vad Danmarks är. Eldistribution är huvudsakligen en kommunal verksamhet fördelad på et stort antal kommunala verk och bolag. Som en följd av omregleringen 1991 har fler privata aktörer dykt upp, framförallt som elsäljare. På nätsidan är det de etablerade elverken som dominerar. Tillsammans med branschorganisationen har det norska Forbrukerombudet och Forbrukerrådet utformat standardavtal 1995.

4.1 Köplagen

I den norska *köplagen* (lov 13 mai 1988 nr. 27) har man intagit en klar ståndpunkt, nämligen att *elektricitet inte omfattas av lagen.*[1] Det norska justitiedepartementet öppnar dock för en analog användning av köplagen;

> *Departementet er på denne bakgrunn kommet til at loven ikke uten videre passer for elektrisitetsforsyninger, og at elektrisitet i form av strøm derfor ikke bør omfattes av lovutkastet. Dette hindrer likevel ikke at mange av kjøpslovens regler kan anvendes analogisk på kontrakter om forsyning av elektrisk strøm.*
> *(Ot prp nr 80 ,1986-87 s 48).*

Avtal om elektrisk ström räknas inte som köp i lagens mening. Av förarbeterna till köplagen framgår,

> *Departementet finner det lite naturlig å karakterisere bestilling av elektrisk strøm som kjøp i egentlig forstand. Etter departementets mening skiller dessuten elektrisk energi seg så vidt mye fra det man til vanlig kaller ting at det er lite naturlig å la loven komme til anvendelse. Levereing av strøm skjer som en kontinuerlig prosess, og elektrisiteten er ikke avgrenset på samme måte som ting ellers.*
> *(Ot.prp. nr 80, 1986-87, s 48).*

Detta innebär att köp av elektrisk ström faller utanför Forbrukertvistutvalgets kompetens. Det har därför upprättats en egen nämnd för elabonnenttvister - Elklagenemnda.

4.2 Förslag till "Forbrukerkjøpslov" (NOU 1993:27)

I juli 1993 lämnades ett förslag till Justitiedepartementet i Norge om införande av en konsumentköplag. Förslaget har varit ute på remiss, men är för närvarande vilande.

---

[1] Eldistribution faller också utanför produktansvarslagen (lov 23.12.1988 nr 104).

I lagförslaget anges att den nya konsumentköplagen skall omfatta köp av elektrisk ström (utkastets § 1 nr. 4). Det norska förslaget skiljer sig från såväl den svenska som den finska modellen. Både i Sverige och i Finland har man tagit konsekvenserna av att elektricitet faller mellan lösöre och immateriella rättigheter, och gått in för specialreglering.

I ett av lagförslaget föranlett remissvar understryker Forbrukerrådet behovet av att elleveranser omfattas av konsumentköplagen, antingen uttryckligen i lagtexten eller i förarbetena.

> *Kjøplovens generelle regler må i noen grad tilpasses kjøpssituasjonens særpreg og salgsgjenstandens art. Elektrisk strøm bør derfor vurderes på samme måte som verdipapir, fordringer og andre rettigheter. Om dette uttaler departementet i Ot. prp. 1986-87, s 48: "Også når det gjelder overdragelse av rettigheter, fordringer o.l., må det tas hensyn til salgsobjektets spesielle karakter."*
>
> *Kjøpsloven bør derfor brukes på strømleveranser så langt den passer.*

Energiforsyningens fellesorganisasjon (EnFO) har i sitt remissyttrande kritiserat förslaget att reglera konsumentköp av elektricitet i en generell konsumentköplag.

Om den nya konsumentköplagen skall omfatta köp av elektricitet innebär det att § 7 om "partenes tilbakeholdrett" också gäller vid köp av elektricitet. EnFO pekar i sitt remissvar på att denna bestämmelse inte passar vid köp av elektricitet. Lagförslaget tar utgångspunkt i en traditionell bild av utbyte av varor och tjänster mot betalning. Denna bild av direkt byte stämmer inte med verkligheten där det faktiskt inte sker något sådant byte. Eldistributören levererar inte något, han håller nätet operativt så att uttag av elektricitet kan ske. Abonnenten bestämmer själv när och i vilka mängder detta uttag sker. Det är således fråga om ett slags självbetjäningssystem där abonnenten inom ramen av den egna anläggningens dimensionering kan använda så mycket, eller så lite elektricitet som han vid varje tidpunkt önskar.

EnFO skriver, "Som vi har vist innebærer dette at en rekke typisk kjøps- og avtalerettslige problemstillinger bli meningsløse sett i forhold til levering av elektrisk kraft, og at man i andre tilfeller må ty til »finurligheter« for å få en kjøpsrettslig regel til å passe." EnFOs utgångspunkt är att hushållsabonnenterna vid elabonnemang skall ha liknande rättigheter, som de rättigheter konsumenterna har fått inom köprätten och andra rättsområden de senaste åren. Slutsatsen blir

att detta inte uppnås med den föreslagna konsumentköplagen. Förslaget är som sagt vilande och dess vidare öde okänt.

4.3 Energilagen

I Norge införde man, som första land i världen en marknadsreglerad elmarknad (lov nr. 50 av 29 juni 1990 om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m). Lagen trädde i kraft 1 januari 1991. Syftet med lagen fastslås i dess första paragraf: "Loven skal sikre at produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, herunder skal det tas hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt" (§ 1-2). Energilagen innebär en övergång "fra en regulert bransje til en markedsbasert næring".[1] Till skillnad från de övriga nordiska länderna har man i Norge gått in för en allmän lag, som täcker hela omsättningskedjan rörande elektrisk kraft.[2]

Tidigare var lagreglerna om energifrågor spridda på många olika ställen i lagboken. Utöver behovet att få lagstiftningen samlad, var ett av syftena med energilagen att ge en rättslig grund för effektiviseringen av kraftmarknaden och en mer flexibel användning av kraften. Vidare önskade man att med lagen som styrmedel påverka organiseringen inom kraftbranschen, så att man fick en "samfunnsøkonomisk riktig tilpasning i produksjon og forbruk" (Ot. prp nr 43 (1989-90), s 3). Aktörerna inom elsektorn skall få större frihet att fastställa priser och andra distributionsvillkor, och alla aktörer skall ha frihet att delta på marknaden. Lagen tar således sikte på att motverka monopolen.

Energilagen reglerar alla stadier i produktions- och distributionsprocessen, samt planläggningen av den. Det ges ingen rättslig definition av "energi" men enligt förarbetena omfattar begreppet elektrisk energi och värmeenergi, som är producerad i "fjernvarme- eller fjernkjøleanlegg". Energilagen gäller all energi som är ledningsbaserad eller går i rör, men inte petroleum och gas.

Energilagen utgör en rättslig plattform för en effektivisering av kraftmarknaden. Lagen skall bidra till att köpare och säljare blir oberoende och kan uppträda i en flexibel marknad med fri konkurrens. Enligt § 1-2 skall det också tas hänsyn till de allmänna och privata intressen som berörs. Hänsynen till konsumentintressen och miljö skall dessutom tas till vara på ett tillfredsställande sätt. Med "allmänna intressen" avses bl.a. vetenskap, kultur, naturskydd, friluftsliv, landskap, fågel-

---

[1] Andersen/ Høisveen, förordet.
[2] Nybergh, s 100.

sträck och liknande. Lagstiftaren har dessutom avsett att företagsintressen skall omfattas av begreppet "allmänna intressen".

4.3.1 Distributionsplikt

Leveringsplikten innebærer en plikt for fordelingsverket (eldistributören) til å la abonnentene knytte seg til fordelingsnettet og til å levere energi til forbrukene innenfor det områdets om plikten gjelder for. ... Leveringsplikten er motstykket til fordelingsverkets monopol på fordelingsnettet. ... Leveringsplikten innebærer både en tilknytingsplikt og en plikt til å levere energi til abonnentene i henhold til leveringsvilkårene.
(Ot prp. nr 43, 1989-90, s 88)

Lagtexten om leveransplikt och kvalitet, 3-3 §:

Den som gis områdeskonsesjon etter § 3-2 skal levere elektrisk energi eller varmeenergi til abonnentene innenfor det geografiske området konsesjonen gjelder for.

Det kan fastsettes vilkår om leveringskvalitet. Konsesjonæren plikter å informere abonnentene om den leveringskvalitet som kan påregnes i området.

De flesta eldistributörer är kommunala. Dessa är dock avskilda från kommunen, med egen administration och självständig maktutövning. Det enda som kommunstyrelsen i praktiken bestämmer är elpriset.[1] Kommunstyrelsen kan överlåta till ledningen för det aktuella företaget att anta övriga villkor. Elverken är alltså formellt självständiga och kan fastställa sina egna leveransvillkor. Men i praktiken har dock elverken överlåtit till EnFO att utarbeta standardavtal.

4.4 Energiforsyningens Fellesorganisasjons standard vilkår for tilknytning, nettleie og levering av elektrisk kraft

Efter den norska omregleringen i samband med den nya Energilovens ikraftträdande 1 januari 1991 fanns behov av nya standardvillkor. De nya villkoren - EnFOs standardvillkor - är framförhandlade i samarbete mellan Energiforsyningens Fellesorganisasjon (EnFO), Forbrukerombudet och Forbrukerrådet.

Villkoren består av tre självständiga delar; "Standard tilknytningsvilkår", "Nettleiekontrakt" och "Kontrakt for levering av elektrisk kraft".

Den nya avreglerade situationen betyder att abonnenten också i fortsättningen kommer att ha ett förhållande till sitt lokala "elverk" såsom nätägare. Nätdelen i

[1] Lov 12. november 1954 nr. 1 § 24 nr. 9).

eldistributionen är fortfarande monopoliserad. Näthyreskontraktet skall inte behöva omförhandlas vid byte av eldistributör.

4.4.1 Stängning

Utgångspunkten i Norge är att ingen har rätt till elektricitet vid utebliven betalning. Rätt att stänga av elektriciteten vid bristande betalning är förbehållet nätägaren. En extern elleverantör kan utan föregående varsel stoppa leveransen om betalning inte sker inom betalningsfristen på 14 dagar. Den lokala eldistributören, som enligt Energilagen har distributionsplikt inom sitt område, skall dock överta distributionen.

§ 2-8.1 Betalningsförsummelse

Nätägare kan stänga anläggningen om nätkunden inte betalar förfallen näthyra i enlighet med betalningsfristen. Om nätägaren också är kraftleverantör, kan betalningsförsummelsen vad gäller elleveransen och utlösa stängning.

Stängning kan krävas tidigast 28 dagar efter betalningsfristen.

Stängning av en anläggning befriar inte nätkunden från betalning av nättariffens fasta avgifter, hyra av elmätare osv. under den tid elektricitet inte levereras p.g.a. urkopplingen.

Nätägaren är inte ansvarig för de skador eller förluster som kan uppstå hos en kund vid lagenlig avstängning.

§ 2-8.2 Misskötsel

Om det föreligger misskötsel av kontrakt om näthyra från andra än anläggningens ägare/användare, som är skäl för avstängning, skall, om det är möjligt, anläggningens ägare/användare varslas om avstängningen och samtidigt erbjudas hyreskontrakt med nätägaren.

§ 2-10 Stopp av elleveransen

Om betalning för elleveransen inte sker innan betalningsfristens utlopp, kan kraftsäljaren utan att vara hindrad av distributionsplikt i enlighet med energilagens § 3- 3 stanna distributionen efter 14 dagars varsel, om inte kunden inom den tiden har åtgärdat betalningsdröjsmålet.

Distributionsstopp reducerar inte kundens betalningsplikt. Eldistributören är inte tvungen att återuppta distributionen innan betalningsdröjsmålet har upphört, och eventuell betalningsgaranti har ställts.

Det kan således i vissa tillfällen ställas krav på ekonomisk garanti för fortsatt distribution. Detta gäller inte distribution till hushåll.

Varslet om stängning skall innehålla en uppmaning till abonnenten om att, vid betalningsproblem, så fort som möjligt kontakta nätägaren så att avstängning kan undvikas.

§ 2-8.3 Stängningprocedurer

Innan avstängning kan ske, skall nätkunden motta ett skriftligt stängningsvarsel.
Av stängningsvarslet skall det framgå:
- att nätkunden undgår stängning vid betalning inom 14 dagar
- en uppmaning till nätkunden att om det föreligger betalningsproblem snarast möjligt kontakta nätägaren
- kostnader för inkoppling efter en ev. stängning

Stängningsvarslet kan sändas ut i samma brev som inkasso/påminnelsen, om det framkommer tydligt att varslet också är att anse som ett stängningsvarsel.

Om liv och hälsa står på spel måste nätägaren tillfälligt uppskjuta avstängningen.

Om avstängningsrätten skall användas är det av stor vikt att skilja på fall där det är förmågan och inte viljan som är problemet. Dessutom måste konsekvenserna för parterna av en avstängning vägas in. Detta har preciserats i rättspraxis;

I de tillfällen det är förmågan som har sviktat måste andra hänsyn än graden av misskötsel läggas till grund för skälighetsbedömningen. Abonnentens behov av den avtalade nyttigheten måste i större grad än annars relateras till distributörens behov av betalning.
(RG 1991, s 546)

Kai Krüger påpekar att i princip har distributören rätt till avstängning,

men det måste göras en skälighetsbedömning vid genomförandet av så pass drastiska åtgärder, inte minst i förhållande till om dröjsmålet är ringa, om gäldenären inte har blivit varslad inom skälig tid eller fått påminnelse, om fakturan är omtvistad - eller om stängning och distributionsstopp av andra skäl får drag av missbruk.
(Krüger 1987, s 381)

I en kommentar till den tidigare normen från 1988 pekar Energiverkforbundet på en del begränsningar i avstängningsrätten.[1]

- Avstängning bör inte företas innan man fått kontakt med abonnenten för att få till stånd en avbetalningsplan eller eventuellt satt upp en kortmätare.

[1] NorEnergi, *Kommentar til: Norm for kontrakt om levering av elektrisk kraft*. Det har ännu inte skrivits någon kommentar till det nya standardavtalet.

• I situationer då det finns sociala moment med i bilden, bör frånkoppling inte ske förrän man fått kontakt med offentliga myndigheter för att få utrett om abonnenten kan få hjälp från sociala myndigheter med betalning av skulden.
• Det bör alltid finnas ett moment av balans mellan effekten av avstängningen och omfattningen av betalningsproblemet. Ju större skador en frånkoppling kan orsaka abonnenten, desto större försiktighet bör elverket visa.
• Elverket får inte stänga av elektriciteten när det är en civilrättslig tvist om kravet.

4.4.2 Andra sanktioner

Hävning

Endast en extern elsäljare kan häva avtalet. "Kraftleverandör uten leveringsplikt ... kan heve kontrakten ved vesentlig mislighold" (EnFOs kraftleveringskontrakt § 3-9.1). Det är i och för sig oklart vad som menas med väsentlig misskötsel. Dessutom kan varje elsäljare häva avtalet om kunden går i konkurs.

Inkasso

EnFOs tillknytningvillkor § 2-10 hänvisar till inkassolagens (lov av 13. mai 1988 nr. 26) bestämmelser. Bl.a. hänvisas till inkassolagens regler om inkassovarsel (9 §).

§ 2-9 nämner att vid särskilda tillfällen kan nätägaren kräva att abonnenten ställer säkerhet för betalning i rätt tid. Med särskilda tillfällen avses bl.a. att denna bestämmelse inte skall kunna användas mot hushållsabonnenter.

4.4.3 Driftstörningar m.m.

I Norge ansvarar elverket för skador och förluster som den elektriska strömmen direkt orsakar som en följd av spänningsvariationer, driftstopp, inskränkningar eller avbrott i distributionen, med undantag för "orsaker utanför hans kontroll". Elverket är ansvarigt för indirekta skador endast när skadan eller förlusten har orsakats av oaktsamhet från elverkets sida.

Den ersättningsrättsliga utgångspunkten är att elverket ansvarar för all skada som elverkets verksamhet orsakar på omgivningen. Det kan bli tal om ett rent oaktsamhetsansvar, men också om strikt ansvar.[1] EnFOs standardvillkor reglerar ansvarsfrågor i § 1-14.

[1] I Norge används vanligen termen "objektivt ansvar". Objektivt ansvar för elverk slogs fast i rättspraxis redan i en høyesterettsdom från 1932.

§ 1-14.1 Direkta skador och förluster

Nätägaren är ansvarig för direkt skada och förlust som den elektriska kraften orsakar, samt för direkta skador och förluster som beror på avbrott, driftstopp och inskränkningar i driften. Detta gäller dock inte så länge nätägaren visar att skadan eller förlusten beror på orsaker utanför hans kontroll, vilka han rimligtvis inte kunde undgå eller undvika följderna av.

Sannolikheten för att eldistribution skall medföra skada hos abonnenterna är stor. De mest vanliga följdskadorna är i praktiken definierade som direkta förluster, som t.ex. mat i frysbox och kläder i tvättmaskin. Elverkens verksamhet är affärsmässig och de har möjlighet att balansera eventuella förluster genom att ta ut riskpremie eller genom att teckna försäkring. Det är därför orimligt att abonnenter som t.ex. har fått sina TV-apparater förstörda på grund av för hög spänning skall mötas med en friskrivning från elverkets sida. I det tidigare standardavtalet hade man nämligen en friskrivning från objektivt ersättningsansvar (1970-Normen, p 11). Den nu gällande normen bygger på att sannolikheten är stor för att Forbrukerombudet eller domstolarna skall anse en sådan bestämmelse som oskälig.

§ 1-14.2 Indirekta skador och förluster (följdskador)

Nätägaren är endast ansvarig för indirekta skador och förluster (följdskador), när skadan eller förlusten har vållats genom oaktsamhet från nätägarens sida.

§ 1-14.3 Säkerhetsbrister

Vid säkerhetsbrist gäller "produktansvarsloven av 23. desember 1988 nr. 104".

§ 1-14.4 Brister i leveransen

Pågående spänningsvariationer vid normal belastning hos anläggningens ägare/brukare, större än (230 eller 400 Volt +/- 10 procent enl. NEK-IEC 38 (1983) Mod. 1986), anses som brist i leveransen i rättslig mening.

Anläggningens ägare/ brukare förlorar sin rätt att göra bristen gällande om han inte inom skälig tid, efter han upptäckt eller borde ha upptäckt bristen, ger nätägaren besked om bristen.

Nätägaren har rätt och plikt att, utan kostnader eller andra olämpor för anläggningens ägare/brukare, avhjälpa bristen inom skälig tid efter anläggningens ägare/brukare framfört sitt klagomål. Förbättringen innebär inte att rätten till ersättning för skada eller förlust enl. §§ 1-14.1 - 1-14.3, har gått förlorad.

Anläggningens ägare/brukare har rätt att kräva prisavslag för bristfällig nyttighet, om bristen inte blir avhjälpt i enlighet med denna bestämmelse.

§ 1-14.5 Anläggningens ägares/ brukares medverkan
Om anläggningens ägare/ brukare har medverkat till skadan, kan nätägarens ansvar sättas ned eller falla bort, (jf. skadeerstatningsloven av 13. juni 1969 § 5-1)".

§ 1-14.6 Personskada
Ansvar för personskador regleras inte genom dessa standardvillkor. Det hänvisas till allmänna skadeståndsrättsliga regler.

§ 2-13 Ansvarsförhållanden, ansvarbegränsning
Nätägaren är ansvarig för skada och förlust som den elektriska kraften direkt orsakar med mindre det beror på orsaker och händelser, som ligger utanför nätägarens kontroll (jfr § 1-14).

§ 3-12 Distributionshinder - force majeure
Eldistributör är inte ansvarig för skada eller förlust vid avbrott, inskränkningar eller brister i distributionen så länge eldistributören visar att skadan eller förlusten beror på orsaker utanför hans kontroll, som han inte med rimlighet kunde har undgått eller förhindrat följderna av.

När det föreligger distributionshinder, som nämnt ovan, skall kunden varslas snarast möjligt. Parterna är i sådana situationer ömsesidigt förpliktade att göra det som är möjligt för att reducera eventuella skadeverkningar och snabbast möjligt få i gång normal distribution.

4.5 Annan relevant lagstiftning

I Norge finns det annan reglering, vid sidan av ellag och elavtal, som berör avstängning från elektricitet. Det är dels sociallagstiftningen, dels skuldsaneringslagen.

4.5.1 Sociallagstiftningen

I Norge har Socialdepartementet i en rundskrivelse om sociala tjänster berört problemet med avstängning från elektricitet.[1] Departementet föreslår att ansökningar om bidrag för att betala elräkningar p.g.a. hot om avstängning behandlas på följande sätt.

---

[1] Sosialdepartementet; *Rundskriv I-1/93. Lov om sosiale tjenester m.v.*, s 126 ff.

-Sosialtjenesten foretar en rask førstehåndsvurdering
-Er det åpenbart at søknaden ikke vil bli innvilget, avslås søknaden der og da. Betaling av strømregninger blir da en sak mellom kraftverket og abonnenten.
- Dersom søknaden ikke avslås umiddelbart, garanterer sosialtjenesten for betaling av strøm i den tid det tar å ferdigbehandle søknaden. På denne måten risikerer e-verket ikke at gjelden vokser ytterligere.

4.5.2 Skuldsaneringslagen

Skuldsaneringslagen[1] innebär begränsningar i eldistributörens rätt att stänga av elektriciteten vid betalningsdröjsmål. I § 3-4 e) föreskrivs att öppning av "gjeldsforhandling" innebär att gäldenären får en betalningsfrist på tre månader, samtidigt som borgenären inte kan "nekte å levere varer eller tjenester som er *nødvendige* for skyldneren og dennes husstands livsopphold". Hans Petter Graver skriver i sin kommentar till skuldsaneringslagen att borgenären inte, med hänvisning till tidigare misskötsel, kan vägra att leverera varor och tjänster mot kontantbetalning eller om det finns tillfredsställande säkerhet. Om leveransen äger rum enligt ett långsiktigt avtal, innebär bestämmelsen att borgenären inte kan säga upp sin leveransplikt med hänvisning till tidigare missförhållanden. Detta har stor betydelse bl.a. för distribution av elektricitet och telefon.

> *Elektricitetsverket og Televerket er altså avskåret fra å bruke sin avtalefestede rett til å stanse levering når det åpnes gjeldsforhandlinger hos skyldneren. Bestemmelsen må forstås slik at dersom ytelsene er stanset før gjeldsforhandling er besluttet må det inntre. (Graver 1993, s 93)*

Om inte borgenären skulle behöva återuppta distributionen skulle ju denne ha ett extra påtryckningsmedel mot gäldenären för att driva in en äldre skuld på bekostnad av de övriga borgenärerna.

En annan viktig konsekvens av skuldsaneringslagen är möjligheten att kunna betala för framtida nödvändiga leveranser av vissa nyttigheter (4-8 §). Gäldenären har rätt att sätta undan pengar så att han kan uppfylla avtal om framtida leveranser och säkra sig dessa. "Eksempler på dette er *forskuddsbetaling av strøm* eller husleie" (Graver, s 121).

[1] Lov om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner av 17. juli 1992, nr 99 (Gjeldsordningsloven).

5. Hushållsabonnentens skydd i Finland

I Finland har produktion och distribution av el av tradition räknats till de primära samhällstjänsterna. Den ekonomiska nyttan har mätts i hur fördelaktig och relevant energitillförseln varit. Elförsörjningen har varit tillfredsställande och tillgodosett hela samhällets behov av utveckling.

I Finland antogs en elmarknadslag den 17 mars 1995 (386/95) med ikraftträdande 1 juni 1995. Avsikten med lagen är att säkerställa förutsättningarna för en effektiv elmarknad så att tillgången på el till ett skäligt pris och med tillräckligt god kvalitet kan tryggas (1 §). Lagen innehåller följande kapitel; 1 kap. Allmänna stadganden, 2 kap. Elnätstillstånd, 3 kap. Allmänna förpliktelser vid nätverksamhet och prissättningsprinciperna, 4 kap. Systemansvar, 5 kap. Byggande av elnät, 6 kap. Elförsäljning och elanvändarens[1] ställning, 7 kap. Åtskiljande av verksamheterna, 8 kap. Tillstånd och anmälningar, 9 kap. Ledning och tillsyn, 10 kap. Skadestånd och straff, 11 kap. Särskilda stadganden och 12 kap. Ikraftträdande och övergångsstadganden.

5.1 Elmarknadslag

Syftet med den finska elmarknadslagen är att med hjälp av konkurrens skapa en effektiv elmarknad. Om hushållen skall ha någon nytta av reformen eller inte beror på om och när nya fördelaktiga priser och mätsystem kan tas fram. De små konsumenterna kommer knappast att få någon nytta av en fullständig konkurrens, eftersom låg konsumtion på en fri marknad kan vara ett hinder för konsumenten att sluta avtal med en säljare. I sådana fall är de små konsumenterna beroende av de lokala minutförsäljarnas lagfästa skyldighet att distribuera el.[2]

De villkor som är av speciellt intresse i den nya elmarknadslagen finns i kap. 6 och avser "Elförsäljning och elanvändarens ställning".

---

[1] I de finska rättskällorna används ordet "användare" alt. "elanvändare". I anslutningsvillkorens punkt 6 beskrivs "användare" som en konsument eller annan liten eller medelstor elköpare som köper el av en storförsäljare. "Konsument", enligt punkt 11; En fysisk person som anskaffar el huvudsakligen för annat ändamål än för att utöva näring. I denna rapport har jag i den löpande texten översatt "elanvändare" och "konsument" till "hushållsabonnent". Det innebär att bestämmelserna som refereras kan ha giltighet för en större grupp än bara hushållsabonnenter. Det som redovisas här är alltså bestämmelser som i varje fall gäller för hushållsabonnenter.

[2] Det finska Ekonomiutskottets betänkande nr 56 om regeringens proposition med förslag till elmarknadslag, s 4.

5.1.1 Distributionsplikt

Också i Finland är plikten att distribuera el lagstadgad. Här använder man uttrycket leveransskyldighet (21 § elmarknadslagen). En minutförsäljare av el som har dominerande ställning på marknaden skall leverera el till skäligt pris när kunden begär detta, om kunden inte har andra ekonomiskt konkurrenskraftiga möjligheter att anskaffa el genom elnätet (leveransskyldighet). Betydelsen av denna skyldighet understryks av att elmarknadsmyndigheten kan bestämma att minutförsäljaren skall leverera el till elanvändaren, om elanvärdaren i annat fall inte har möjlighet att få el.

5.1.2 Uppsägning

Distributionsnätsinnehavaren har inte rätt att säga upp anslutningsavtalet eller elnätsavtalet. Minutförsäljaren har inte rätt att säga upp elförsäljningsavtalet när kunden omfattas av leveransskyldigheten. Man har ansett att om avtalsparten är i monopolläge, kan uppsägning inte komma i fråga. Om abonnenten inte är en konsument, är uppsägning dock möjlig under vissa förutsättningar.

5.1.3 Avstängning

Frågan om avstängning av el vid utebliven betalning regleras i 27 §. Bestämmelsen är av så stor betydelse i förhållande till denna utredning att den citeras i sin helhet.

> *Elleveransen kan avbrytas, om elanvändaren trots anmärkning försummar att betala avgifterna till minutförsäljaren av el eller distributionsnätinnehavaren eller annars i väsentlig grad bryter mot villkoren i avtalet om elförsäljning eller nättjänst. Ministeriet bestämmer närmare i elförsäljningsvillkoren enligt 25 § om minutförsäljarens rätt att avbryta elleveransen samt om den anmärkning som skall ges före avbrottet och om anmälan om avbrott.*
>
> *Elleveransen till en byggnad som används som stadigvarande bostad eller till en del av en sådan får inte, om uppvärmningen är beroende av el, avbrytas trots obetalda avgifter under tiden från ingången av oktober till utgången av april innan fyra månader har förflutit från förfallodagen för den obetalda avgiften.*

Distributionen av el till hushållsabonnenter kan, som huvudregel, avbrytas om hushållsabonnenten underlåter att betala. Men det finns också viktiga undantagssituationer. De generella motiven i propositionen (RP 138/94, s 19) nämner följande: Följderna av avbrott i leveransen till en bostad som värms upp med el kan bli orimliga under den kalla perioden. Därför föreslås det att elleveransen till en sådan bostad inte får avbrytas mellan början av oktober och slutet av april förrän fyra månader efter förfallodagen.

De speciella motiven i propositionen (RP 138/94, s 44) säger:

Elektriciteten utgör en nödvändighetstjänst för dess användare. Om leveranserna avbryts kan det få oskäliga följder för användaren. Situationen är särskilt allvarlig för användaren då uppvärmningen av hans bostad upphör under den kalla årstiden till följd av avbrottet. Personer med betalningssvårigheter kan inte alltid sköta sina penningaffärer eller t.ex. få utkomststöd för dem särskilt snabbt, också om de har vilja till detta. Därför föreslås det i paragrafens 2 mom. att i en byggnad som används som stadigvarande bostad eller i en del av en sådan skall elektriciteten kunna stängas av under tiden från början av oktober till slutet av april tidigast fyra månader efter räkningens förfallodag, ifall uppvärmningen av byggnaden är beroende av el. Då har elanvändaren rimligt med tid för att ordna upp sina penningaffärer så att han kan betala sina förfallna elräkningar. Minutförsäljaren eller distributionsnätsinnehavaren skall dock kunna driva in förfallna avgifter på normal väg, fastän denne inte har möjlighet att avbryta elleveranserna.

5.1.4 Ersättning

Den som genom ett förfarande som står i strid med 27 § orsakar skada hos annan är skyldig att ersätta skadan (44 §). I motiven preciseras att skadan oftast är av ekonomisk art och att skadan sällan har något samband med person- eller sakskador. Enligt bestämmelsen är nätinnehavaren eller minutförsäljaren skyldig att ersätta en skada som någon annan har förorsakats av felaktigt förfarande. Skadeståndstalan skall väckas i tingsrätten.

Om anslutningen till nätet fördröjs, har abonnenten rätt till standardersättning. Ersättningens storlek beror på varaktigheten av dröjsmålet. Abonnenten har dock inte rätt till standardersättning om distributionsnätsinnehavaren visar att dröjsmålet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när avtalet blev ingått och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

KO anser dock att abonnenten i angivna fall alltid borde ha rätt till standardersättning eftersom distributionsnätsinnehavaren är i monopolläge och abonnenten inte har möjlighet att säga upp avtalet.

Hushållsabonnenten har vidare rätt till ersättning för den skada han lider på grund av dröjsmålet om inte avtalsparten visar att dröjsmålet beror på ovannämnda omständigheter.

Elleveransen anses vara felaktig,

- om kvaliteten eller distributionssättet av el inte motsvarar det som kan anses vara överenskommet,

- om den inte motsvarar de standarder som tillämpas i Finland,
- om det kontinuerligt eller upprepade gånger har skett avbrott och dessa inte kan anses höra till elleveransens natur och i sina verkningar är av ringa betydelse.

I dessa fall har hushållsabonnenten rätt till prisnedsättning som motsvarar felet. Om felet beror på avbrott i elleveransen, skall prisnedsättningen motsvara minst två veckors andel av den årliga nättjänstavgiften. Hushållsabonnenten måste framföra sina krav inom skälig tid efter det att han märkte eller borde ha märkt felet. Elhushållsabonnenten har vidare rätt till ersättning för den skada han lider genom felet. Indirekta skador ersätts bara om felet eller skadan beror på vårdslöshet från distributionsnätsinnehavarens sida.

Det är alltså distributionsnätsinnehavaren (och inte minutförsäljaren) som svarar för prisnedsättningen och skadeståndet till elhushållsabonnenten. Detta beror på att det i praktiken är distributionsnätsinnehavaren som står närmast hushållsabonnenten och sköter ärendena med denne.

Produktansvarslagens bestämmelser omfattar också elektricitet (3 §, 1 st, 2. p.). Det betyder att en elproducent blir ansvarig om elektriciteten i distributionsnätet har en för hög spänning och den orsakar en skada. En generell strömvariation medför dock inte ansvar enligt produktansvarslagen, då elektriciteten i sig inte är en produkt i lagens mening.

5.2 Arbetet med tvingande minimistadganden

Vid antagandet av den finska elmarknadslagen förutsatte riksdagen att regeringen så snart som möjligt skulle presentera en proposition om komplettering av elmarknadslagen med tvingande minimistadganden som är viktiga ur konsumentskyddssynvinkel. I direktiven till denna kompletterande utredning hänvisas till ekonomiutskottets betänkande där man under rubriken "Konsumentskydd på elmarknaden" ger följande motiveringar till riksdagens utlåtande:

> *Lagen bör därför kompletteras med stadganden om när och hur avtalsvillkor får ändras under avtalets giltighetstid och om uppsägning av avtal i olika situationer. Lagen bör garantera att avtalsstrider mellan säljaren och nätinnehavaren inte påverkar konsumentens situation. Vidare måste lagen garantera att det vid avtalsbrott alltid finns någon som är ansvarig gentemot konsumenten oavsett vilken typ av avtal det är fråga om.*

Med hänvisning till det pågående arbetet om tvingande minimistadganden som är viktiga ur konsumentskyddssynvinkel, har Konsumentombudsmannen (KO) ansett det vara viktigt att elmarknadslagen innehåller tvingande minimistadganden om hushållsabonnentens rättigheter och skyldigheter. KO har formulerat några viktiga preliminära förslag:[1]

5.2.1 Avbrott

KO anser att distributionsnätsinnehavaren inte skall ha rätt att avbryta elleveransen på grund av avtalsbrott från elförsäljarens sida innan distributionsnätsinnehavaren har meddelat hushållsabonnenten om avtalsbrottet och att elleveransen skall avbrytas. Elleveransen får inte avbrytas innan tre veckor har gått från det att meddelandet sändes.

5.2.2 Avstängning av leveransen

Elleveransen kan avbrytas om hushållsabonnenten väsentligt har försummat att betala avgifterna till elförsäljaren eller distributionsnätsinnehavaren eller om abonnenten annars i väsentlig grad brutit mot sina avtalsförpliktelser. I pengar betyder detta att försummelsen skall vara mer än 500 - 1000 mark. Före avstängning måste hushållsabonnenten skriftligen informeras om betalningsförsummelsen eller annat avtalsbrott. Tidigast två veckor efter den skriftliga anmärkningen skall det sändas ut en särskild varning om avstängning. Elleveransen får avbrytas tidigast fem veckor efter det att avgiften har förfallit eller frågan om avtalsbrott har meddelats hushållsabonnenten.

I situationer då byggnaden i fråga används som stadigvarande bostad finns särsklida regler i elmarknadslagen (27 § 2 mom). (Se ovan)

Om betalningsförsummelsen har berott på sådana betalningssvårigheter som abonnenten huvudsakligen utan egen förskyllan har råkat in i på grund av sjukdom, arbetslöshet eller någon annan särskild omständighet, får elleveransen avbrytas tidigast två månader efter det att avgiften har förfallit.

5.2.3 Hävning av avtalet

Distributionsnätsinnehavaren eller minutförsäljaren kan häva avtalet, om hushållsabonnenten väsentligt har brutit mot sina avtalsförpliktelser och avtalsbrottet inte har avhjälpts inom skälig tid efter det att skriftligt meddelande sänts ut, och om elleveransen har avbrutits med stöd i lagen och avbrottet har pågått minst en månad.

---

[1] Brev från den finske Konsumentombudsmannens kontor 5 mars 1995.

Elnätsavtal eller elförsäljningsavtal som ingåtts med en hushållsabonnent kan hävas endast på grund av betalningsdröjsmål.

5.3 Handels- och industriministeriets beslut om anslutningsvillkor och elförsäljningsvillkor[1]

I Finland har den offentliga kontrollen av förhållandet mellan distributör och abonnent varit stark och man har i viss mån bibehållit kontrollen i elmarknadslagen. Enligt elmarknadslagen skall eldistributörerna iaktta de elförsäljningsvillkor som handels- och industriministeriet fastställer och som preciserar säljarens och köparens rättigheter och skyldigheter. Enligt 9.3 § förutsätts att en distributionsnätsinnehavare skall iaktta de anslutningsvillkor som ministeriet har fastställt. På motsvarande sätt förutsätts enligt 25 § att minutförsäljaren iakttar elförsäljningsvillkoren. Detta gällde också enligt den tidigare ellagen (av den 16 mars 1979, 319/79).

Det främsta målet med anslutningsvillkoren och försäljningvillkoren är att trygga skäliga avtalsvillkor för hushållsabonnenten. Man har ansett dessa villkor nödvändiga för att trygga att elförbrukarna behandlas på ett opartiskt sätt och att de små förbrukarnas intresse tillgodoses. Det är därför motiverat att de anslutningsvillkor och försäljningsvillkor som ministeriet fastställer med stöd av elmarknadslagen, tillämpas också på avtal som slutits innan lagen trätt i kraft, om villkoren ur kundens synvinkel är rimligare än de gällande avtalsvillkoren.

Handels- och industriministeriet har beslutat att distributionsnätsinnehavare skall följa ministeriets *anslutningsvillkor* när elförbrukningsplatser ansluts till ett distributionsnät med en nominell spänning om högst 20 kilovolt. En minutförsäljare av el skall följa ministeriets *elförsäljningsvillkor* när el med en nominell spänning om högst 20 kilovolt levereras till en elanvändare.

5.3.1 Anslutningsvillkor

Tillämpning av anslutningsvillkoren (1-2p)

När köparen är en hushållsabonnent kan undantag från anslutningsvillkoren till förfång för denne inte avtalas.

---

[1] Beslutet är utfärdat i Helsingsfors den 5 maj 1995.

Anslutningsavtal (12-15p)

Anslutningsavtalet och eventuella ändringar i det skall göras skriftligen. Båda avtalsparter får ett exemplar av avtalet jämte villkor.

Anslutningsavtalet består av enskilt överenskomna avtalsvillkor och allmänna avtalsvillkor. När avtalet tolkas beaktas handlingarna i följande ordning: 1) enskilda avtalsvillkor och 2) allmänna avtalsvillkor.

Anslutningens funktionsduglighet (26-27p)

Avtalsparterna är skyldiga att hålla sina anordningar i sådant skick som förutsätts enligt elsäkerhetslagen och de bestämmelser och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen.

Om hushållsabonnenten har anmält fel eller störningar till distributionsnätsinnehavaren som denne är skyldig att åtgärda, skall distributionsnätsinnehavaren korrigera felet eller störningen.

Om säljaren är skyldig att reparera ett fel som hushållsabonnenten har anmält, skall distributionsnätsinnehavaren underrätta säljaren om felet.

Om distributionsnätsinnehavaren försummar sin underrättelseskyldighet, skall distributionsnätsinnehavaren ersätta hushållsabonnenten för de skador som försummelsen har gett upphov till.

Avtalet upphör (31 - 32 p)

Abonnenten kan säga upp avtalet. Uppsägningstiden är 30 dagar.

Distributionsnätsinnehavaren kan häva avtalet omedelbart om:
- abonnenten i väsentlig grad och trots anmärkning försummar sina skyldigheter enligt anslutningsavtalet eller om
- abonnenten försätts i konkurs eller en myndighet[1] konstaterar att han är oförmögen att svara för sina skyldigheter enligt anslutningsavtalet.

5.3.2 Elförsäljningsvillkor

Tillämpning av försäljningsvillkoren (1-2p)

För elabonnenten kan det avtalas bättre elförsäljningsvillkor. Om elabonnenten är en hushållsabonnent kan denne inte ens med sitt samtycke avtala sämre villkor.

---

[1] Med begreppet *myndighet* avses en utmätningsmyndighet, t.ex. en stadsfogde.

Avtal (10-12p)

Ett elförsäljningsavtal kan ingås när det anslutningsavtal som gäller elförbrukningsplatsen i fråga är i kraft.

Skriftligt avtal

Elförsäljningsavtalet och eventuella ändringar i det görs skriftligen, om försäljaren eller hushållsabonnenten kräver detta.

Muntligt avtal

Om avtalet ingås muntligen, bör säljaren inom två veckor från det att leveransskyldigheten inträdde bekräfta att avtalet har ingåtts genom att till hushållsabonnenten sända en avtalsbekräftelse, som innehåller villkoren för det enskilda avtalet, den överenskomna tariffen[1] och de allmänna avtalsvillkoren. Avtalet träder i kraft med det innehåll det har i bekräftelsen, om inte hushållsabonnenten inom 30 dagar från det han har fått bekräftelsen meddelar säljaren att innehållet i bekräftelsen strider mot vad som avtalats. Hushålls-abonnenten har således en vetorätt mot försämringar av ministeriets elförsäljningsvillkor.

Elleverans (30-35p)

Säljaren skall sörja för att de avtal som är nödvändiga med tanke på elleveranserna och som säljaren ansvarar för är sakliga och i kraft för att det skall vara möjligt att leverera el till hushållsabonnenten.

Säljaren levererar el i enlighet med dessa försäljningsvillkor och med iakttagande av den avtalade tariffen, om inte något annat uttryckligen har avtalats i det enskilda fallet. (Avtalsfriheten är begränsad till konsumentvänliga förändringar, jfr p 1-2).

Elkvaliteten

Att elkvaliteten uppfyller kraven fastställs med hjälp av gällande internationella standarder eller - när standarder saknas - med hjälp av rekommendationer som motsvarar den internationella utvecklingen.

---

[1] Med *tariff* avses i dessa villkor uppgifter om betalningsgrunderna och de priser som fastslås enligt dem (Handelsministeriets elförsäljningsvillkor, punkt 9). Typiskt för tariffer är att de är offentliga. En elsäljare kan ha många tariffer och en elköpare kan fritt välja mellan dem. Nätägare kan också ha olika tariffer för sina överföringstjänster. Tariffer är således de priser som elförsäljaren bestämmer efter affärsekonomiska överväganden.

Avtal om leveransbegränsing

Säljaren har rätt att begränsa tillgången på el, om parterna har ingått ett skriftligt avtal i saken, av vilket de avtalade begränsningarna framgår.

Hushållsabonnenten bör dock alltid ha en möjlighet att välja en sådan tariff som inte innehåller restriktioner i fråga om tillgången på el.

Störningar i prestationen

Om påbörjandet av en elleverans fördröjs från den avtalade tidpunkten av skäl som beror på elförsäljaren, är hushållsabonnenten inte skyldig att betala för dröjsmålstiden.

Säljaren är skyldig att ersätta hushållsabonnenten för de utgifter som har förorsakats av åtgärder som blivit nödvändiga till följd av dröjsmålet och för åtgärder som har blivit onödiga till följd av det samt för annan uppkommen skada.

Om elkvaliteten inte motsvarar den avtalade och detta är till förfång för användaren, är säljaren skyldig att ersätta den skada som uppkommit.

Fakturering och erläggande av avgifter (36-40p)

För en hushållsabonnent skall tidpunkten mellan fakturans utsändande och förfallodagen vara minst tre veckor. Elabonnenten är skyldig att betala senast på den förfallodag som nämns i fakturan. För eventuella försenade betalningar har säljaren rätt att uppbära dröjsmålsränta enligt räntelagen. Dessutom kan det utgå en skälig påminnelseavgift.

Återbetalning

Om hushållsabonnenten på grund av fel i faktureringen eller mätningen eller om abonnenten vid avläsningen av mätaren har blivit felfakturerad kan han kräva återbetalning för en tid av två år. Elabonnenten kan dock kräva återbetalning för felets hela verkningstid, dock längst tio år, om tidpunkten då felet uppkom och dess inverkan på faktureringen kan konstateras i efterhand.

Tilläggsbetalning

Om hushållsabonnenten på grund av fel i faktureringen, mätningen eller vid avläsningen av mätaren har betalt för lite kan säljaren kräva tilläggsbetalning för en tid av två år. Hushållsabonnenten skall inte erlägga ränta för denna tilläggsdebitering. Dessutom skall det vid tilläggsdebitering beviljas en rimlig betal-

ningstid. Om den tiden överskrids kan dröjsmålsränta enligt räntelagen uppbäras för den överskridna tiden.

Säkerhet (41p)

Sedan elleveransen inletts har säljaren rätt att kräva säkerhet av hushållsabonnenten för att de fordringar som baserar sig på elförsäljningsavtalet kommer att betalas, om hushållsabonnenten i väsentlig grad har försummat den betalningsskyldighet som baserar sig på elförsäljningsavtalet.

För betalning av el som levereras till en hushållsabonnent kan säkerhet krävas endast om det föreligger särskilt vägande skäl som har utretts på förhand.

Den finska marknadsdomstolen (MD) prövade tillämpningen av detta villkor i den tidigare regleringen (ellagen från 1979).[1] Ett elverk tillämpade ett villkor, enligt vilket alla hushållsabonnenter som bodde i hyreslägenhet var skyldiga att ställa säkerhet för betalning av elströmmen. MD ansåg att det faktum att hushållsabonnenten bor i en hyreslägenhet inte utgjorde ett sådant vägande skäl som avsågs i de fastställda elleveransvillkoren och förbjöd företaget att använda villkoret (MD 1982:21).

Avbrytande av elleverans (42-50 p)

Elsäljarens force majeure

Säljaren har rätt att omedelbart tillfälligt avbryta elleveransen p.g.a. force majeure eller om det är nödvändigt för att förhindra att människoliv, hälsa eller egendom äventyras.

Om försäljaren p.g.a. force majeure endast i begränsad utsträckning kan leverera el, fördelar säljaren den återstående elektriciteten mellan användarna och beaktar då livsviktiga behov, eventuella direktiv från myndigheterna, gällande avtal och rådande förhållanden.

Säljaren är inte skyldig att ersätta skador som beror på avbrottet.

Nödvändigt avbrott

Elleveransen kan tillfälligt avbrytas eller begränsas, om det är nödvändigt för underhåll, ändring eller besiktning av den utrustning som är nödvändig för elleveranserna, för utredande av fel i den eller för något annat motsvarande skäl. Avbrottet får inte bli onödigt långt och det bör i mån av möjlighet ske under en

[1] Referatet är hämtat från Wilhelmsson, s 178.

sådan tid och på ett sådant sätt att det förorsakar hushållsabonnenten så få problem som möjligt.

Varsel

Säljaren är skyldig att sörja för att avbrott som man vet om på förhand meddelas tillräckligt effektivt. Om säljaren försummar detta är han skyldig ersätta den skada som avbrottet har medfört.

Ersättning

Om elleveransen avbryts av annat skäl än i de fall som nämns ovan och detta skälet beror på säljaren, är denne skyldig att ersätta hushållsabonnenten för den skada som avbrottet medfört.

Betalningsdröjsmål

Säljaren har rätt att avbryta en elleverans, om hushållsabonnenten har försummat att betala en fordran som förfallit till betalning eller om han annars i väsentlig grad har försummat sina skyldigheter enligt avtalet.

Innan en elleverans avbryts skall säljaren sända en betalningsuppmaning till hushållsabonnenten om att han skall betala den förfallna fordran eller korrigera någon annan försummelse inom en viss tid, som är minst två veckor. Om hushållsabonnenten trots uppmaningen inte betalar den förfallna fordran eller korrigerar försummelsen inom utsatt tid, meddelar säljaren tidpunkten för när elleveransen avbryts genom att sända en "avbrottsanmälan" minst tre veckor i förväg.

Social force majeure

En elleverans kan inte avbrytas p.g.a. betalningsförsummelse innan två månader har förflutit från fakturans första förfallodag, om försummelsen då det är fråga om en hushållsabonnent beror på allvarlig sjukdom, arbetslöshet eller något annat faktum som kan jämföras med detta och som inte beror på abonnenten. Säljaren skall informeras om hindret så snart som möjligt.

Minimiskuld

En elleverans till en hushållsabonnent eller till en bostadsfastighet får inte avbrytas, om den avgift som är obetald är mindre än 500 mark eller när det är frågan om en bostad med direkt eluppvärmning mindre än 1 000 mark.

En elleverans kan dock oberoende av fakturans storlek avbrytas, om hushållsabonnenten har försummat att betala två fakturor eller inte har betalt en faktura

inom sex månader från den första förfallodagen och han inte, sedan han har fått kännedom om saken, genast betalar de avgifter som förfallit till betalning.

Undantag för vinterbostad

En elleverans kan inte till följd av försummade betalningar avbrytas i en byggnad som används som stadigvarande bostad eller en del av en sådan, där uppvärmningen är beroende av el, under tiden mellan början av oktober och slutet av april, innan det har förflutit fyra månader från förfallodagen för den försummade betalningen.

Hushållsabonnentens force majeure

Om hushållsabonnentens försummelse av betalningen beror på force majeure, kan elleveransen inte avbrytas.

Avbrott enligt eget önskemål

En elleverans avbryts på begäran av hushållsabonnenten när behovet av el upphör. Om hushållsabonnenten trots avbrottet vill upprätthålla möjligheten att använda el, skall han betala en överenskommen avgift för att denna möjlighet skall kvarstå.

Kopplingsavgifter

Säljaren har rätt att uppbära avgifter för bortkoppling från och återkoppling till nätet från hushållsabonnenten.

När en elleverans avbryts av skäl som beror på hushållsabonnenten, kvarstår dennes betalningsskyldighet till säljaren.

6. Konsumentens skydd inom EU

EU har en relativt omfattande konsumentlagstiftning. Det rör sig bl.a. om säkerhetskrav på olika konsumentprodukter, produktansvar och marknadsföring. Säkerhetskraven faller inom de allmänna reglerna om varors fria rörlighet. Reglerna är utfärdade med stöd av artikel 100 eller 100 A i Romfördraget. Det stadgas i artikel 100 A p 3 att konsumentskyddet skall ligga på en hög nivå.

6.1 EU:s konsumentpolitiska program

EU:s konsumenträtt är utformad dels som generella målsättningar, dels som preciserade säkerhetskrav. EU:s konsumentpolitiska målsättningar har slagits fast i tre konsumentpolitiska program (1975, 1981 och 1990). Målsättningarna i *det första konsumentpolitiska programmet* är

- 1. Rätt till skydd av hälsa och säkerhet
- 2. Rätt till skydd av ekonomiska intressen
- 3. Rätt till ersättning vid skador
- 4. Rätt till konsumentundervisning- och upplysning
- 5. Rätt till konsumentrepresentation

År 1981 antogs EU:s *andra konsumentpolitiska program* och då upprepades de fem rättigheterna. Dessutom underströk man särskilt konsumentens rätt till korrekta priser och bra kvalitet på både varor och tjänster.

I *enhetsakten* 1985 slogs det fast att kommissionens förslag när det gäller regler för bl.a. konsumentfrågor skall utgå från en hög skyddsnivå. År 1985 fastställdes också ett program för att ge ökad vikt åt konsumentpolitiken (the New Impetus).

Det tredje konsumentpolitiska programmet. År 1990 blev EU-kommissionen färdig med sin nya treåriga handlingsplan för konsumentpolitiken. Den är en uppföljning av programmet från år 1985 (the New Impetus). Handlingsplanen för perioden 1990-1992 behandlar fyra punkter;

- *Representation.* Konsumenterna måste bli bättre representerade och aktivt medverka i konsumentpolitiken på olika sätt.
- *Information.* Konsumenterna måste bli bättre informerade så att de kan göra väl avvägda köp och utnyttja fördelar med den inre marknaden.
- *Säkerhet.* Konsumenterna måste kunna lita på att varorna de köper är säkra.
- *Skäliga avtalsvillkor*

6.2 Maastricht-avtalet

I *Maastricht-avtalet* om den europeiska unionen omnämns konsumentskyddet i art. 129 A. Enligt avtalet finns två metoder för harmonisering av konsumentskyddet. Den första står i art. 129 A, litra a. Den metoden skapar enhetliga regler i EU. Eftersom det här gäller "total-harmonisering" innebär det i praktiken dock ett förbud för ett medlemsland att ha strängare konsumentskydd än andra medlemsländer. Den andra metoden (litra b) rör "speciella åtgärder". För dessa speciella åtgärder kan den enskilda medlemsstaten upprätthålla eller införa strängare skydd, men åtgärderna skall vara förenliga med Maastricht-avtalet (st 3).

6.3 EU-medlemskapet

Medlemskapet i EU inverkar på utvecklingen av energibranschen i Sverige.

Diskussionen om en liberalisering av elmarknaden inom EU har pågått i sju år. I slutet av 1980-talet föreslog EU-kommissionen att en inre marknad för el skulle införas i tre etapper.

Etapp 1: EU antog 1990 och 1991 två el-relevanta direktiv, eltransiteringsdirektivet om överföring av el över ländernas gränser (90/547/EEG) och ett direktiv om genomblickbarhet av priserna för gas och el som industriförbrukarna betalar (90/377/EEG). Resultatet av dessa direktiv har blivit magert. Transparensdirektivet - det andra direktivet - har lett till att en del konsumentelpriser redovisas två gånger om året. Redovisningen innebär att konsumenterna vet var elen är billigast, utan att ha någon reell valfrihet att köpa den. Valfriheten är beroende av överföring av el mellan konsumenter i ett land och producenter i ett annat land. För denna överföring krävs tillgång till näten för alla intresserade parter, s.k. Third Party Access (TPA). Här finns dock fortfarande en del praktiska hinder.

Etapp 2: I januari 1992 lade EU-kommissionen fram ett direktivförslag om obligatorisk TPA. I november 1993 föreslog EU-parlamentet en förhandlingsbar TPA (NTPA), som också tar hänsyn till ett public service ansvar. Mot bakgrund av detta presenterades i december 1993 ett direktivförslag för liberalisering av elmarknaden. I september 1994 kom Frankrike med ett förslag om en alternativ modell, en s.k. Single Buyer-modell (SB). Modellen innebär att en enhet, en SB, får ensamrätt i landet för att köpa och sälja el. Alla producenter skall i konkurrens sälja till SB och alla konsumenter skall köpa från denna SB, som också får

ansvaret för leveranssäkerhet och kraven på public service. Bara vissa konsumenter skall få rätta att skriva avtal med utländska leverantörer.

I november 1994 gav ministerrådet EU-kommissionen i uppgift att utreda om NTPA- och SB-modellerna kan samexistera som alternativ på EU-marknaden och om SB-modellen är förenlig med EUs konkurrensbestämmelser. I mars 1995 presenterade EU-kommissionen ett arbetspapper med förslag om hur SB-modellen måste förändras, för att inte bryta mot EU-lagarna. Bland annat sägs det att de konsumenter som skall har rätt att köpa el på marknaden, såväl den inhemska som den utländska, inte får begränsas till enbart stora industrikonsumenter. Vanliga eldistributörer skall i båda modellerna ha rätt att köpa el var de vill.

Etapp 3 är den kommande liberaliseringen, som bygger på de tidigare etapperna.

I det följande berörs tre direktiv som har direkt och indirekt betydelse för de svenska hushållsabonnenterna; direktivet om produktansvar, direktivet om oskäliga avtalsvillkor och direktivet om samtalstelefonitjänster. I allmänhet är EU:s regler på konsumentområdet s.k. minimiregler, dvs de anger en viss miniminivå på konsumentskyddet som inte får underskridas. Det slutliga ordet vad gäller tolkningen av EU-direktiv har dock EF-domstolen.

6.3.1 Direktiv (85/374/EEC) om produktansvar

Det direktiv som har störst direkt betydelse för hushållsabonnenterna är produktansvarsdirektivet som antogs 1985 (85/374/EEC). Detta direktiv är av väsentlig betydelse för tillkomsten av produktansvarslagen (SFS 1992:18). Produktansvarslagen gäller skador som orsakas av lösa saker (2 §). Eftersom elektricitet inte är en lös sak, omfattar lagen inte skador orsakade av elektricitet. För att bringa den svenska lagstiftningen i överensstämmelse med EU-direktivets regler om produktansvar har man reglerat skadeståndsfrågorna i samband med elektrisk ström i 4 a § ellagen.

> *Den som innehar en elektrisk anläggning med egen generator eller transformator är, ..., skyldig att betala skadestånd för skada som orsakats av säkerhetsbrist i elektrisk ström som har satts i omlopp från anläggningen.*

Skadeståndskyldigheten gäller för personskada och sakskada på egendom som huvudsakligen används för enskilt ändamål. Avtalsvillkor som inskränker skadeståndsskyldigheten är utan verkan (4 a § 3 st. ellagen). Ett produktansvar för elektrisk ström som sådan omfattar således

även vissa skador (personskador och skador på viss egendom), vilka på grund av begränsningsregeln i 4 § 3 st ellagen hittills varit undantagna från strikt ansvar. Elleverantören blir i dessa fall strikt ansvarig för säkerhetsbrister i den elektriska strömmen som sådan enligt principerna för produktansvaret (SOU 1991:94, s 61).

Det nya produktansvaret innebär att strikt ansvar föreligger, om t.ex. skador uppkommer på en elektrisk apparat inom byggnad på grund av den distribuerade strömmen.

Självrisk

I EU-direktivet (art. 9) anges en självrisk på 500 ECU. När ersättning för sakskada bestäms enligt 4 a § ellagen avräknas ett belopp om 3.500 kr. Den som vill ha ersättning för skada som orsakats på grund av säkerhetsbrist i elektrisk ström skall väcka talan inom tre år från det han fick eller borde fått kännedom om att fordringen kunde göras gällande. Dock senast tio år från det att den som påstås vara skadeståndskyldig satte den elektriska strömmen i omlopp (11 § ellagen).

6.3.2 Direktiv (95/62/EF) om ONP-villkor för samtalstelefonitjänsten

Jag har i annat sammanhang använt benämningen nödvändighetstjänster som en samlingsbenämning på bl.a. elektricitet, och telefon (Att lägga förhållandena till rätta). Såväl tillgång till elektricitet som till telefon är nödvändig för att man skall kunna leva ett anständigt liv. I dagens teknologiska samhälle är man närmast helt avhängig av elektricitet. Telefonen har för de flesta människor karaktären av nödvändighetsvara. Människors beroende av elektricitet och telefon är således ganska likartat. Såväl den tekniska utvecklingen som den rättsliga och organisatoriska utvecklingen är helt parallell för dessa två nyttigheter. För båda nyttigheterna är stickorden omreglering, privatisering och bolagisering relevanta. Det kan därför vara av intresse att se närmare på EU:s telefondirektiv.

Den 13 december 1995 antogs direktiv 95/62/EF om ONP-villkor för samtalstelefonitjänsten. ONP betyder "open network provision". Direktivet har tre grundläggande syften: - att slå fast de rättigheter, som användare av samtalstelefonitjänster har i förhållande till telefonföretagen, - att för alla användare, inklusive serviceinriktade verksamheter, förbättra tillgången till den offentliga teleinfrastrukturen, - att gynna förmedlingen av samtalstelefonitjänster inom Gemenskapen. Det först nämnda syftet är således att slå fast teleabonnenternas rättigheter, av vilka några skall nämnas i det följande. (I den engelska texten används ordet "users" och i den danska texten "brugerne". Jag kommer att i huvudsak skriva "abonnenter".) Den största nyttan av att läsa detta direktiv är

att systematisk byta ut ordet "telefon" mot "elektricitet". Man bör dessutom komma i håg att tillgång till elektricitet är av större välfärdsmässig betydelse än tillgång till telefon. Dessutom påminns det om att EU-direktiven är minimiregler.

Artikel 4. Offentliggörande av information och tillgång till denna

1. De nationella myndighetsorganisationerna garanterar, att det offentliggörs tillräcklig och aktuell information om tillgången till och användningen av det fasta offentliga telefonnätet och den offentliga samtalstelefonitjänsten i överensstämmelse med överskriftslistan i bilaga I.

...

Artikel 7. Konsumentavtal

1. De nationella myndigheterna garanterar, att abonnenterna har ett kontrakt, som preciserar, vilken tjänst telefonbolaget skall erbjuda. De nationella myndigheterna skall som huvudregel kräva kompensations- och/eller återbetalningsordningar som gäller om tjänstens kvalitetsnivå i förhållande till kontraktet inte upprätthålls, och skall försäkra sig om att eventuella undantag till huvudregeln är berättigade ur telefonbolagens synvinkel och har gjorts tydliga i konsumentavtalet.

2. Telefonbolagen skall besvara en begäran om anslutning till det fasta offentliga telefonnätet utan dröjsmål och skall till abonnenten ange en beräknad dag för denna anslutning.

3. De nationella myndigheterna skall kunna kräva ändring i telefonbolagens kontraktsvillkor och i villkoren för deras eventuella kompensations- och/eller återbetalningssystem. Telefonbolagens konsumentavtal skall innehålla en kort redovisning av metoden för införande av konfliktlösningsprocedurer.

4. Medlemsstaterna garanterar, att abonnenterna har rätt att anlägga sak mot ett telefonbolag.

Artikel 12. Principer för taxor och deras begriplighet

1. De nationella myndigheterna garanterar, att taxorna för användning av det fasta offentliga telefonnätet och samtalstelefonitjänsten uppfyller de grundläggande principerna om begriplighet och omkostnadsbasering, i enlighet med direktiv 90/387/EEC, bilaga 2, och att de uppfyller bestämmelserna i denna artikel 12.

3. Taxorna för tillgång till och användning av det fasta telefonnätet skall vara oberoende av det syfte abonnenten har med användningen, såvida inte användningen kräver en annan tjänst eller facilitet.

7. Taxeändringar kan först genomföras efter utgången av en lämplig frist för offentliggörandet, som fastställs av de nationella myndigheterna.

Artikel 19. Speciella ordningar för handikappade och för andra med särskilda behov

De nationella myndigheterna kan fastlägga speciella ordningar för handikappade abonnenter samt andra personer med speciella behov i förbindelse med användandet av samtalstelefonitjänsten.

Artikel 22. Konsument- och anslutningsvillkor samt väsentliga krav

1. Medlemsstaterna garanterar, att det inte tillåts villkor, som medför en begränsning i tillgången till och utnyttjandet av det fasta offentliga telefonnätet eller den fasta offentliga samtalstelefonitjänsten, med mindre detta har sin grund i de förhållanden, som anförs i st. 3, 4 och 5[1]*, och att sådana villkor endast kan påläggas med de nationella myndigheternas tillstånd.*

2. De nationella myndigheterna fastlägger framgångssättet, så att det på snabbaste sätt kan fattas beslut i den konkreta saken om, huruvida ett telefonbolag, där det menar, att en abonnent inte uppfyller kontraktsvillkoren, skall ha tillåtelse till att träffa beslut som att avslå en ansökan om anslutning till det fasta offentliga telefonnätet, att avbryta samtalstelefonitjänsten eller att inskränka dess användningsområde. Framgångssätten kan också ge de nationella myndigheterna möjlighet till att på förhand tillåta bestämda handlingssätt vid överträdelse av konsumentvillkoren.

De nationella myndigheterna garanterar, att dessa framgångssätt bygger på en lätt begriplig beslutsprocess, i vilken bägge parters rättigheter tillgodoses. Beslut träffas först när bägge parter har haft möjlighet att framföra sina synpunkter. Beslutet skall motiveras och meddelas parterna inom en vecka.

En sammanfattande framställning av framgångssätten offentliggörs i enlighet med artikel 4.

Denna bestämmelse berör inte parternas rätt att anlägga sak vid domstol.

...

Artikel 23. Bristande betalning

Medlemsstaterna skall godkänna närmare angivna åtgärder i förbindelse med bristande betalning av räkningar och möjliga konsekvenser av detta med hänsyn till avstängning eller upphörande av tjänsten; dessa åtgärder skall offentliggöras i enlighet med artikel 4. Vid genomförande av dessa åtgärder skall det garanteras, att

---

[1] Av utrymmeskäl presenteras inte styckena 3, 4 och 5 i sin helhet. Det väsentligaste innehållet i styckena är följande: St. 3. Om användarna påläggs restriktioner under hänvisning till särskilda och exklusiva rättigheter för samtalstelefonitjänsten, skall detta ske i form av föreskrifter och restriktionerna skall offentliggöras; St. 4. Villkor för anslutning av terminalutrustning till det offentliga telefonnätet skall vara i överensstämmelse med EU-direktivet 91/263/EEC och offentliggöras; St. 5. Om tillgången till det offentliga telefonnätet är begränsat under hänvisning till väsentliga skäl skall dessa skäl (nätets driftsäkerhet, skydd av nätets integritet, driftskompabilitet mellan tjänster eller dataskydd) anges.

det, så långt det är tekniskt möjligt, endast är den berörda tjänsten som stängs av, och att abonnenten får ett varsel om detta.

Bilaga. Information, som skall offentliggöras i enlighet med artikel 4.

1. Namn och adress på telefonbolaget
2. Utbudet av tjänster
3. Krav för godkännande
4. Anslutningsvillkor för terminalutrustning
5. Anslutnings- och användningsrestriktioner
6. Tekniska krav för tjänstens utförande och kvalitet
7. Mål för introduktionen av nya tjänster, funktioner, utrustning och taxor
8. Villkor för särskild anslutning till nätet
9. Tillgång till redogörelse av omkostnadsräkenskapssystemet
10. Huvuddragen i den nationella nummerplanen
11. Villkor för användning av information i abonnentregistret
12. Procedurer för förlikning och hur man löser tvister
13. Framgångssätt vid bristande betalning

Dessutom finns en bilaga om leveranstidpunkter och indikatorer för tjänstens kvalitet (jfr art. 5) och en bilaga om anslutning av avancerad utrustning (jfr. art. 9).

6.3.3 Direktiv (93/13/EEG) om oskäliga villkor i konsumentavtal

Det finns olika modeller för att angripa oskäliga avtalsvillkor. I Sverige skyddas konsumenterna på tre olika sätt: Genom tvingande lagstiftning, genom efterföljande domstolskontroll p.g.a. 36 § AvtL eller genom kollektiv förhandskontroll av avtalsvillkor.

En annan modell är den som används i EF-rätten och t.ex. i tysk rätt. Modellen går ut på att slå fast typexempel på oskäliga avtalsvillkor. En sådan samling med exempel på oskäliga villkor kan kallas för en "Black List".

6.3.3.1 Direktiv. Oskäliga avtalsvillkor

Den 5 april 1993 antog EU:s ministerråd ett direktiv (93/13/EEG) om oskäliga villkor i konsumentavtal.[1] Direktivet angår standardavtal och innehåller minimiregler (art. 3 st 2 och 8). Det betonas att vid bedömningen av ett kontrakt så är det helheten som är avgörande. Man skall göra en samlad bedömning av de inblandade intressena. Vid bedömningen av parternas goda tro skall hänsyn speciellt tas till styrkeförhållandet i parternas förhandlingspositioner. Utgångspunkten är att avtal skall vara klara och begripliga och att konsumenten skall ha en reell möjlighet att göra sig bekant med villkoren. Vid tolknings-

[1] En analys av oskälighetsdirektivet i förhållande till konsumentskyddet i Norden är publiserad i Tema-Nord 1995:621, "Forbrukervern i Norden og EU - en studie av avtalesensur i forbrukerforhold" av Jøranlid, Reusch och Sæter.

problem skall den tolkning gälla som är mest fördelaktig för konsumenten. Vidare krävs möjlighet till rättslig eller administrativ prövning. De rättsliga och administrativa myndigheterna skall dessutom råda över tillräckliga och effektiva medel för att få slut på användningen av orimliga villkor i konsumentavtal (art. 7). Rättsföljden av att använda oskäliga villkor är att dessa inte binder konsumenten (art. 6) och att resterande delar avtalet förblir bindande för parterna om de kan upprätthållas utan de oskäliga villkoren.

Direktivet är begränsat till relationer mellan konsument och näringsidkare. Enligt artikel 3 nr 2 gäller direktivet bara villkor som inte har varit föremål för "individuell förhandling".

Artikel 3 nr 1 ställer upp ett generellt oskälighetskriterium. Avtalsvillkoret anses vara oskäligt "om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten". En närmare precisering av hur denna oskälighetsbedömning skall gå till, hittar vi i artikel 4 nr 1. Bland annat skall det läggas vikt på vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser. Det kan t.ex. kunna vara av betydelse om en vara är en dagligvara, kapitalvara eller något som man normalt bara köper en gång i livet, som t.ex. bostad. Detta hänger i hop med att avtalets ekonomiska betydelse för konsumenten kan vara ett viktigt moment. Det torde vara rimligt att anta att det ställes strängare krav till balanserade villkor, när avtalet är av stor ekonomisk betydelse för konsumenten. Dessutom torde det vara av betydelse om nyttigheten i fråga har karaktär av livsnödvändighet eller om det är en lyxartikel. När det gäller livsnödvändigheter kan det från konsumentens sida vara avgörande om han överhuvud taget får ingå något avtal eller inte.

Den näringsidkande är skyldig att formulera sina skriftliga villkor klart och begripligt. Vid tolkningen av avtalet gäller den tolkning som är mest gynnsam för konsumenten (artikel 5). Denna oklarhetsregel sätter en extra press på näringsidkaren att formulera villkoren så klart som möjligt.

Konsekvensen av att ett villkor är oskäligt är att man skall bortse från villkoret medan avtalet i övrigt kvarstår (artikel 6 jfr artikel 3 nr 1). I förordets avsnitt 21 står att om oskäliga villkor förekommer skall dessa inte vara bindande för konsumenten. Resterande delar av avtalet skall dock fortsätta att vara bindande för parterna, om avtalet kan bestå utan de oskäliga villkoren.

Sverige har anpassat sin lagstiftning om oskäliga avtalsvillkor i konsumentförhållanden till direktivet. Genom lag (SFS 1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden införlivas EU-direktivet med svensk rätt. Lagen innehåller både marknadsrättsliga och civilrättsliga bestämmelser. Lagen gäller numera även för alla avtalsvillkor på det finansiella området. Det innebär att sådana avtalsvillkor faller under Konsumentombudsmannens tillsyn och utan undantag kan dras under Marknadsdomstolens prövning. Lagens civilrättsliga bestämmelser skall tillämpas på sådana villkor i konsumentavtal som inte varit föremål för individuell behandling. Genom de nya bestämmelserna modifieras 36 § avtalslagen på två punkter. Sålunda skall det i fortsättningen inte vara tillåtet vid en oskälighetsbedömning, enligt 36 § avtalslagen, att beakta förhållanden som har inträffat efter avtalslutet med den verkan att ett avtalsvillkor som annars skulle ha ansetts oskäligt bedöms som skäligt. Och om ett avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, skall avtalet i övrigt gälla med oförändrat innehåll om konsumenten begär det. Det sagda gäller emellertid endast om villkoret strider mot god sed och medför en betydande obalans mellan parterna och endast om avtalet kan bestå utan det oskäliga villkoret.

En uttrycklig bestämmelse gäller tolkning av avtalsvillkor (10 §). Om ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling har en oklar innebörd, skall vid en tvist mellan en näringsidkare och en konsument den tolkning gälla som är till förmån för konsumenten.

De nya bestämmelserna, med undantag för tolkningsbestämmelsen i 10 §, tillämpas även på rättshandlingar som har företagits före 1 januari 1995.

6.3.3.2 Bilaga. Oskäliga avtalsvillkor

Till EU-direktivet har bilagts en vägledande och inte uttömmande lista över 17 kontraktsvillkor som kan betecknas som oskäliga (art. 3 stk 3).[1] Villkoren i listan är typiskt sett oskäliga vid en bedömning enligt 36 § avtalslagen. Oskälighetsbedömningen är möjligen ännu strängare enligt EU-direktivet eftersom bedömningen enligt detta är inriktad på villkorets typ och att det inte tas hänsyn till omständigheterna i det konkreta avtalsförhållandet. Det är alltså villkoret som sådant som beaktas vid oskälighetsbedömningen. Det är dock ingen automatik i förhållandet mellan oskälighet enligt direktivets exempel och oskälighet enligt 36 § avtalslagen. Det skall företas en konkret bedömning. Bilagan ger emellertid inte underlag för någon antites: Man kan inte utgå från att ett villkor är skäligt, bara för att det inte finns med i listan.

[1] Bilaga till Rdir. 93/13/EØF.

Några av villkoren i EU-direktivets lista torde vara av intresse. Efter varje villkor följer en kort kommentar om villkoret. Det har inte tagits ställning till om huruvida villkoret ifråga är bättre eller sämre än gällande svensk lagstiftning.

> *avtalsvillkor a)*
> *"att utesluta eller begränsa näringsidkarens rättsliga ansvar i händelse av att konsumenten dör eller drabbas av personskada till följd av näringsidkarens handlande eller underlåtenhet,"*

Villkor a) begränsar sig till ersättningsansvar vid personskada och död. Detta hindrar inte att en ansvarsfrånskrivning för sakskada eller förmögenhetsskada kan vara oskälig, jfr. art. 3. Villkor a) skiljer inte mellan olika typer ansvar; ansvarsfriskrivningen är oskälig oberoende av om underlaget är culparegeln, kontrollansvar eller strikt ansvar.

> *avtalsvillkor b)*
> *"att otillbörligt utesluta eller begränsa konsumentens lagliga rättigheter gentemot näringsidkaren eller någon annan part i händelse av att näringsidkaren bryter helt eller delvis mot någon avtalsförpliktelse, däribland möjligheten för konsumenten att åberopa en fordran som han kan ha mot näringsidkaren för kvittning mot en skuld som han har till denne,"*

Villkor b) förbjuder näringsidkaren att ta in villkor som inskränker konsumenternas rättigheter vid näringsidkarens kontraktsbrott, inklusive villkor som innebär begränsningar i möjligheten att åberopa en motfordran.

> *avtalsvillkor c)*
> *"att göra ett avtal bindande för konsumenten medan näringsidkarens prestationer är underkastade villkor vars uppfyllande beror endast på dennes vilja,"*

Villkor c) underkänner klausuler som ger näringsidkaren rätt att välja om han vill uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet, medan konsumenten, å andra sidan, inte har denna valfrihet. Resultatet är att det uppstår en skev avtalsbindning till konsumentens nackdel.

> *avtalsvillkor d)*
> *"att tillåta näringsidkaren att behålla pengar som betalats av konsumenten när denne beslutar att inte ingå eller fullfölja avtalet, utan att konsumenten ges rätt till motsvarande ersättningsbelopp från näringsidkaren då denne säger upp avtalet,"*

Villkor d) berör klausuler om ensidig avbeställningsavgift när konsumenten önskar att dra sig ur förhandlingarna eller avtalet. Sådana klausuler pålägger konsumenten en börda om han drar sig ur förhandlingarna eller avtalet, utan att näringsidkaren pålägges motsvarande börda. Konsekvensen av en sådan bestämmelse är att det läggs en stark press på konsumenten för att denne skall ingå eller uppfylla avtalet.

> *avtalsvillkor f)*
> *"att tillåta näringsidkaren att säga upp avtalet på godtyckliga grunder när samma rätt inte ges konsumenten, liksom att låta näringsidkaren behålla belopp som betalats för ännu inte utförda tjänster när det är näringsidkaren själv som säger upp avtalet,"*

Villkor f) underkänner två typer villkor. För det första villkor där näringsidkaren förbehåller sig ensidig rätt till hävning efter eget skön. För det andra avtalsvillkor som gör det möjligt för näringsidkaren att behålla belopp som konsumenten har betalat för ännu inte levererade nyttigheter.

> *avtalsvillkor g)*
> *"att tillåta näringsidkaren att utan rimligt varsel säga upp ett avtal med obestämd varaktighet, med mindre det finns välgrundade orsaker,"*

Villkor g) reglerar uppsägning av tidsobestämda avtal. Enligt bilagan måste en uppsägning som inte föregås av ett skäligt varsel bygga på "välgrundade orsaker", för att inte vara oskälig. Vad som skall anses vara skäligt beror på den aktuella kontraktstypen. Det bör således krävas längre uppsägningsfrist vid avtal om elleverans än vid avtal om ett tidningsabonnemang. "Välgrundade orsaker" är ett starkt uttryck. Det skall således mycket till för att acceptera villkoret. Troligen närmar vi oss force majeure-liknande situationer.

> *avtalsvillkor i)*
> *"att oåterkalleligt binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet blev ingått,"*

Villkor i) omfattar avtalsvillkor som är utformade på det sättet att konsumenten kan bli bunden av klausuler som han faktiskt inte har haft möjlighet att göra sig bekant med. Typiskt sett handlar det om att konsumenten har "läst och accepterat alla villkor i kontraktet".

> *avtalsvillkor j)*
> *"att tillåta näringsidkaren att ensidigt ändra villkor utan något giltigt skäl som anges i avtalet,"*

Villkor j) handlar om villkor som ger den näringsidkande rätt att ensidigt ändra avtalet. Ett sådant villkor kan t.ex. var att näringsidkaren förbehåller sig rätten att ändra leveranstidpunkten. Bilagan begränsar näringsidkarens möjligheter att göra sådana ensidiga ändringar. Skall näringsidkaren ha en laglig möjlighet att ändra avtalet, måste det föreligga ett sakligt skäl som framgår av avtalet.

I bilagans avsnitt 2 b) anges undantag till avtalsvillkor j). "j hindrar inte heller att en näringsidkare förbehåller sig rätten att ensidigt ändra villkoren i ett avtal som har träffats på obestämd tid, förutsatt att han förpliktas att underrätta konsumenten med rimligt varsel och att denne kan säga upp avtalet." Detta undantag innebär att huvudregeln med ett allmänt ändringsförbud kringgås. Dessutom ges näringsidkarna de facto en extra hävningsmöjlighet.[1]

> *avtalsvillkor k)*
> *"att tillåta näringsidkaren att ensidigt och utan giltigt skäl ändra någon egenskap hos den vara eller tjänst som skall leveras,"*

Villkor k) reglerar näringsidkarens rätt att ensidigt ändra någon egenskap hos nyttigheten i fråga. För att en sådan ensidig ändringsmöjlighet inte skall underkännas måste det föreligga ett giltigt skäl.

> *avtalsvillor m)*
> *"att ge näringsidkaren rätt att avgöra om den levererade varan eller tjänsten överensstämmer med avtalet, eller att ge honom rätt att ensam tolka ett avtalsvillkor,"*

Villkor m) handlar om villkor som ger näringsidkaren ensamrätt att tolka avtalet, och om villkor som ger honom ensamrätt att bedöma om nyttigheten är kontraktsenlig. Villkoret berör frågan huruvida parterna skall ha möjlighet att avtala bort domstolskontroll.

> *avtalsvillkor n)*
> *"att begränsa näringsidkarens skyldighet att respektera de åtaganden som hans representanter har gjort, eller att göra näringsidkarens förpliktelser beroende av att särskilda formkrav iakttas,"*

Villkor n) reglerar två olika situationer. Den första handlar om användning av fullmäktige och att dennes avtal skall vara bindande också för huvudmannen. Den situationen är mindre relevant i detta sammanhanget.

---

[1] Nybergh, s 15, med hänvisning till en finskspråklig artikel av Marko Mononen från 1993 om oskäliga avtalsvillkor i EG:s och Finlands konsumenträtt.

Den andra situationen, som däremot kan vara av betydelse, handlar om krav på formaliteter. Ett typexempel är krav på skriftliga avtal. Avtalet kan också vara utformat så att det bara är den ena partens insats som är beroende av en formalitet, medan den andra partens insats måste fullgöras. Villkor n) berör endast sådana formaliteter som gör att näringsidkaren inte blir bunden. Den situationen att bara konsumenten blir bunden då vissa formaliteter har iakttagits, faller utanför här.

> *avtalsvillkor o)*
> *"att förplikta konsumenten att fullgöra alla sina skyldigheter även om inte näringsidkaren fullgör sina."*

Villkor o) uppställer förbud mot att avtala att konsumenten pålägges en ensidig uppfyllelseplikt då näringsidkaren inte uppfyller sina plikter. Det rör sig om situationer där det slutliga resultatet blir att konsumenten uppfyller en större del av sina skyldigheter än vad näringsidkaren gör.

> *avtalsvillkor q)*
> *"att utesluta eller inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, särskilt genom att kräva att konsumenten för tvister enbart till skiljeförfarande som inte är reglerat i lag, genom att orättmätigt inskränka konsumentens tillgång till bevismedel eller genom att pålägga konsumenten en bevisbörda som enligt gällande rätt bör ligga hos någon annan avtalspart."*

Villkor q) omfattar olika typer avtalsvillkor som upphäver eller inskränker konsumentens möjlighet att företa rättsliga åtgärder för att tillvarata sina rättigheter. Ett exempel kan vara en forumbestämmelse som anger att tvisten skall avgöras vid en bestämd domstol. Ett annat exempel kan vara en klausul om skiljedomstol som inte har lagstöd.

Villkor q) omfattar också klausuler om bevismedel och bevisbörda, dvs klausuler som antingen begränsar konsumentens möjlighet att föra bevis eller som övervältrar balansen till konsumentens nackdel, och gör det svårare för konsumenten att vinna en rättslig prövning. En klausul om konsumentens möjlighet att föra bevis, eller som pålägger honom/henne en tyngre bevisbörda är enligt denna bestämmelse oskälig.

7. Hushållsabonnentens skydd i några Europeiska länder

I TemaNord-rapporten "Att lägga förhållandena till rätta" presenterades några alternativ till direkt avstängning vid abonnentens betalningsdröjsmål. Efter EU-kapitlet i denna rapport är det naturligt att nämna några av exemplen på hushållsabonnenters skydd i några Europeiska länder

I Belgien finns en reglering som garanterar att abonnenten trots bristande betalning har rätt till ett minimum på 4 ampere ström.[1] Vid betalningsdröjsmål skall abonnenten få en hänvändelse från distributören där han uppmanas att ta kontakt med distributören eller sociala myndigheter. Om abonnenten inte reagerar skall distributören sända ett rekommenderat brev med samma information. Vidare informeras abonnenten om vilka åtgärder som kan vidtas för att undgå strömavbrott. En utväg är att installera en 4 amperes säkring. Den skall kunna ge nödvändig ström till belysning och begränsat hushållsbehov. Parallellt med denna information till abonnenten underrättas kommunen och sociala myndigheter. Alla abonnenter kan således be om att få installerat en 4 amperes säkring. Fördelen med denna åtgärd är att *den upphäver distributörens rätt till att stänga strömmen då abonnenten inte betalar.* Strömmen kan brytas under två förutsättningar. För det första kan strömmen stängas av om man inte har låtit installera en 4 ampere-säkring. För det andra kan strömmen brytas, trots att man har en 4 ampere-säkring, om man inte betalar den strömmen och dessutom vägrar att gå med på en avbetalningsplan.[2]

I Wallonien finns ett dekret[3] som garanterar abonnenterna en minimistyrka på 2 ampere. Dessa få ampere skall räcka för kylskåp och belysning.

Ett av de franska elektricitetsverken har en klausul i sitt reglemente som säger att abonnenten har rätt till ett minimum på 4 ampere ström. [4]

Det standardavtal som används i Spanien är utformat av myndigheterna och det gäller för såväl framtida avtal som för redan ingångna avtal. Det avtal som ingås mellan distributör och abonnent skall alltid anpassas till de allmänna bestämmelser som anges i standardavtalet (art. 74). Bland sådana moment som måste finnas med kan nämnas distributionsplikt, under vilka omständigheter

---

[1] Budget & Droits - février 1989 no 83.

[2] Denna reglering bygger på en bestämmelse om *Rätten till en minimitillförsel av elektricitet* av den 11 juli 1991.

[3] Décret de la Région wallonne du 4 juillet 1985. Regleringen gäller inte för Flandern eller Bruxelles.

[4] Réglement "Electricité". 3.6. Suspension de mise à disposition de puissance.

distributören kan vägra att ingå avtal och de situationer då det är tillåtet för distributören att stoppa energileveransen. Distributörerna skall redovisa sina avtal för departementet, som också skall godkänna den innan tryckning (art. 74).

I Spanien kan eldistributören stoppa distributionen (suspender el suministro de energías, art 84) om abonnenten inte har betalt elräkningen i enlighet med avtalet. Om abonnenten har reklamerat kan distributören inte stänga av strömmen förrän tvisten är löst. Vid vissa tillfällen kan det krävas deposition innan man går vidare med att behandla reklamationen. Strömmen kan också stängas av vid bedrägeri, vid avtalsstridig användning av elen, vid strömavledning och vid bristande uppfyllelse av något avtalsvillkor. I alla dessa situationer skall distributören genom rekommenderat brev meddela den ansvariga myndigheten och abonnenten. Om myndigheten inte kommer med kontraorder inom 12 arbetsdagar har distributören rätt att stoppa eldistributionen. Här följer en intressant precisering. Distributionen får inte stoppas på helgdagar eller på dagar då det saknas fullständig förvaltningsservice. Poängen är att en eventuell återinkoppling skall kunna ske direkt. Därför får inte heller strömmen stängas av kvällen före sådana dagar. Återinkoppling skall kunna ske samma dag som hindren för distribution har avklarats.

Då avstängningen beror på betalningsdröjsmål och abonnenten inte efter tre månader har betalat räkningen och återinkopplingsavgiften anses avtalet vara hävt.

Genom Electricity Act 1989 privatiserades den elektriska industrin i England. I lagens bilaga 6 finns en Public Electricity Supply Code och enligt koncessionsvillkoren måste eldistributörerna presentera Codes of Practice samt ett system för abonnenters klagomål.

Code of Practice on the payment of bills från Yorkshire Electricity säger att avstängning från elektriciteten inte får äga rum[1]

- mellan 1 oktober och 31 mars om det finns ålderspensionärer i bostaden. Detta gäller dock inte om abonnentens bristande betalning beror på viljan och inte på förmågan. Oberoende av tidpunkt på året skal en socialarbetare ta kontakt med hushåll där det finns ålderspensionärer innan avstängning sker;
- då abonnenten har sökt hjälp från socialkontoret. Avstängningen blir då uppskjuten 21 dagar;

[1] Howells, s 69.

- om hyresvärden är ansvarig för den bristande betalningen och distributören och kommunförvaltningen har blivit informerad om detta.
- om räkningen står på en tidigare abonnent och abonnenten har anmält övertag av abonnemanget.

Vid de tillfällen då avstängningsrätt föreligger skall distributören ge abonnenten två dagars varsel.[1] Inför avstängningen görs ett hembesök. Avstängningen genomförs inte om det inte finns några vuxna hemma i bostaden, förutom vid de tillfällen då abonnenten blivit förvarnad om att avstängning kommer att ske på en bestämd dag och tjänstemannen har en fullmakt att gå in i huset. Om det finns vuxna hemma och tjänstemannen finner att det föreligger nya omständigheter kan avstängning underlåtas under förnyad utredning.

Om abonnenten efter avstängning inte kontaktar distributören inom fyra veckor skickas ett brev till abonnenten. I en del fall gör man istället ett hembesök.

Innan återinkoppling medges skall abonnenten betala förfallna skulder plus avgifter. Han kan eventuellt bli krävd på säkerhet för fortsatt distribution. Det vanligaste är att distributören installerar en myntapparat som inkluderar avbetalning av den förfallna skulden.

[1] Howells, s 70.

DEL II

HUSHÅLLSABONNENTENS SKYDD VID AVSTÄNGNING, DRIFTSTÖRNINGAR M.M.

8. Frånkoppling av el

Distribution av basnyttigheter är fördelning av välfärd. När basnyttigheter stängs av sker en bortkoppling från välfärd. Detta måste få stor vikt i förhållande till säljarens behov av snabb och rationell indrivning av krav mot en köpare.

Klausuler om avstängning från en livsnödvändighet påverkar relationen mellan parterna genom att leverantören får ett starkt påtryckningsmedel som verkar direkt mot abonnenten utan att leverantören behöver gå omvägen via rättslig indrivning. Några motsvarande påtryckningsmedel för abonnenten mot distributören finns inte. Att förhållandet mellan distributör och abonnent har en kontraktsrättslig överbyggnad hindrar inte att avstängning från en livsnödvändighet på grund av betalningsförsummelse utgör en form av inkassoverksamhet och därmed bör bedömas utifrån även andra än rent kontraktsrättsliga kriterier.

Om stängningsrätten skall tillämpas är det av stor vikt att skilja på fall där det är förmågan och inte viljan som är problemet. Dessutom måste konsekvenserna för parterna vägas in. I de fall det är förmågan som sviktar måste andra hänsyn än graden av misskötsel vara avgörande vid skälighetsbedömningen. Abonnentens behov av den avtalade nyttigheten måste i större omfattning än annars vägas mot distributörens behov av uppfyllelse av avtalet.

Även om distributören, i princip, har rätt till avstängning, bör man visa stor tolerans när det gäller användning av så allvarliga ingrepp, inte minst då förseningen är försumbar, då gäldenären inte har fått påstötningar och varsel, då räkningen är tvistig eller då stängningen av andra skäl kan karakteriseras som missbruk.

Det är således inte rimligt med en kategorisk tillämpning av leveransvillkoren vid tvistiga krav. Vid en sådan kontraktssituation kan det möjligen kunna strida mot allmänna rättsprinciper att använda avstängning eller leveransvägran som

medel för att tvinga fram betalning av tvistig fordran. Det avgörande torde vara om avstängningen eller leveransvägran kan anses utgöra missbruk av den faktiska monopolställningen.

Att inte betala är bristande avtalsuppfyllelse. Men vissa krav bör kunna ställas på leverantören så att denne inte okritiskt utnyttjar avstängningsrätten. Speciellt viktigt är detta i konsumentförhållanden rörande livsnödvändigheter.

8.1 Distributionsplikt

Distributionsplikt innebär en inskränkning av valfriheten såvitt gäller valet av avtalspartner. Distributionsplikt innebär förbud mot avtals- eller prestationsvägran (kontraheringsplikt i snäv mening) och förbud mot att avbryta varaktiga avtalsförbindelser.[1] I avtal gällande livsnödvändigheter är det av särskild vikt att näringsidkaren har en omfattande distributionsplikt vari inbegrips ett förbud mot att på svaga grunder avbryta en existerande avtalsförbindelse eller avbryta tillhandahållandet av nyttigheten. Vid fall av socialt prestationshinder hos konsumenten måste det finnas särskilda förutsättningar för när näringsidkaren dels får innehålla sin egen prestation, såsom avstängning av el, dels får säga upp ett sådant avtal av fortlöpande natur.

Thomas Wilhelmsson skriver:

> *Utslagningen av personer som råkat ut för arbetslöshet, sjukdom etc. kommer mycket smärtsamt i dagen, om tillgången exempelvis till elektricitet, värme och telefonförbindelser avbryts. Vid avtalsförbindelser angående sådana »nödvändiga» nyttigheter skulle en social rättstillämpning förutsätta åtminstone en temporär begränsning av hävningsrätten, då gäldenären kan åberopa ett socialt prestationshinder. En sådan princip måste naturligtvis inkludera en motsvarande begränsning av leverantörens rätt att innehålla sin egen prestation (utöva detentionsrätt).*
> *(Wilhelmsson 1987, s 210).*

Samma hänsyn till konsumentens sociala situation måste tas oberoende av om det är fråga om ett engångsavtal som konsumenten absolut vill förnya eller om det är fråga om ett fortlöpande avtal där konsumenten motsätter sig näringsidkarens krav på upplösning (negativ upplösningsfrihet). De traditionella svagarepartsregleringarna av hyres-, arbets-, försäkrings- och avbetalningsköpavtalen är exempel på lösningar där man undvikit att införa kontraheringsplikt och istället nöjt sig med tvingande regler.

---

[1] Detta avsnitt bygger till stor del på ett manuskript om kontaheringsplikt av Frey Nybergh. Det är framförallt avsnitt 1.4 och 3.2.1 som är mina källor här.

Det förhållandet att lagstiftarna i de nordiska länderna har beslutat om en lagstadgad distributionsplikt av elektricitet är ett faktum som knappast kan tolkas annorlunda än att elektricitet är en prioriterad och nödvändig nyttighet. En väsentlig del av distributionsplikten är kontraheringsplikten. En logisk konsekvens av denna lagstadgade plikt att ingå avtal, är ett förbud mot att på svaga grunder upplösa densamma.

8.2 Undantag från avstängningsregeln

Om huvudregeln är att distributören har en avstängningsrätt vid betalningsdröjsmål, så finns det också undantagssituationer som fördröjer eller förhindrar avstängningen.

I Danmark är "særlige forhold" nämnt som undantagstillfälle. Som exempel på "særlige forhold" nämns att en egendom är obebodd eller saknar tillsyn under frostperioder. I sådana fall skall eventuella intressenter informeras om den planlagda avstängningen. Avstängning bör inte heller ske om det kan finnas husdjur som lider skada. I sådana fall bör veterinär och eventuellt polis tillkallas. I situationer då det föreligger konkreta, sociala problem bör sociala myndigheter eller polis underrättas innan avstängning sker. Dessutom nämns att eldistributören har ett egenintresse i att inte vara för snabb med avstängningsknappen. Andras ekonomiska intressen, t.ex. panthavare, kan beröras av en avstängning och om dessa inte informeras i tid kan distributören få ersättningskrav.

I Danmark skiljer man på betalning för distribuerad el och betalning för ännu inte distribuerad el. Eftersom man skiljer på detta kan hushållsabonnenten få fortsatt leverans mot betalning eller säkerhet, medan han samtidigt betalar av på den "gamla" leveransen.

I de övriga nordiska länderna är det mer än en "motpart" som kan stänga av elektriciteten. Abonnenten kan ha betalningsproblem gentemot såväl elsäljaren som nätägaren. Dessutom kan elsäljaren vara antingen en "extern" säljare eller en lokal sådan. Det är den lokale elsäljaren som har distributionsplikt inom sitt område. Det betyder att om en "extern" säljare stryper eldistributionen så skall den lokale elsäljaren överta distributionen.

Även i Norge finns flera undantag från huvudregeln om avstängning vid bristande betalning. Om liv och hälsa står på spel måste nätägaren tillfälligt uppskjuta avstängningen. Vid betalningsförsummelse kan stängning krävas ti-

digast 28 dagar efter betalningsfristen. Innan avstängningen skall hushållsabonnenten motta ett skriftligt varsel. Avstängning kan ske tidigast 14 dagar efter detta skriftliga varsel.

Utöver dessa framförhandlade undantag finns det hinder mot avstängning i lag, rättspraxis och doktrin. I den norska skuldsaneringslagen föreskrivs att borgenären inte kan vägra att leverera varor eller tjänster som är nödvändiga för gäldenären och hans hushåll. Då det inleds förhandling om skuldsanering innebär det att gäldenären får en betalningsfrist på tre månader. Eldistributören är alltså förhindrad att använda sin avtalsenliga rätt att stoppa eldistributionen då det inletts förhandling om skuldsanering. Dessutom är det så att om elen har stängts av tidigare måste leveransen återupptas under förhandlingarna. Annars skulle ju elsäljaren få ett extra påtryckningsmedel till förfång för andra borgenärer. Den norska sociallagstiftningen förhindrar också avstängning från elektricitet i vissa fall.

I rättspraxis betonas de olika behov som skall vägas mot varandra i en avstängningssituation. Här skall två centrala underrättsavgöranden nämnas. Ofoten herredsrett skriver att en kategorisk användning av avtalet kan vara så oskälig att "den inte bör få rättsordningen godkännande". Det att stänga av strömmen eller vägra leverans som medel för att framtvinga betalning av tvistig fordran kan med all säkerhet komma i konflikt med allmänna rättsprinciper (RG, 1970, s 399 på sid 406). Frostating lagmannsrett skriver (RG 1991, s 546 på s 549):

> *I dagens teknologiska samhälle är man närmast helt beroende av elektricitet. Detta är en nödvändig del av hushållet i varje norskt hem. Elektricitet för privat användning kan karakteriseras som ett primärbehov - utan elektricitet kan man inte laga mat, sköta nödvändig hygien eller värma upp bostaden.*

Frostating lagmannsrett skriver vidare: "Abonnentens behov av den avtalade nyttigheten måste i större grad än annars relateras till distributörens behov av betalning" (Frostating lagmannsrett i RG 1991, s 546).

Slutligen påpekas det i doktrinen att det måste ske en skälighetsbedömning vid genomförandet av så pass drastiska åtgärder som avstängning. Detta gäller inte minst om dröjsmålet är ringa, om varsel inte har gått ut i tid eller väldigt sent, om fakturan är omtvistad eller om avstängning eller distributionsstopp av andra skäl får drag av missbruk (Krüger 1987, s 381)

Slutligen den finska inställningen till avstängning av elektricitet. Avgörande här är den finska grundhållningen till nyttigheten ifråga. I förarbetena till den nya elmarknadslagen slår man fast att "elektriciteten utgör en nödvändighetstjänst för dess användare". Denna grundhållning får sedan genomslag i rätten att stänga av elektriciteten. Det konstateras att det kan få oskäliga följder om leveransen avbryts. Situationen är särskilt allvarlig för hushållsabonnenten om uppvärmningen av hans bostad upphör under vintern p.g.a. avstängning. Personer med betalningsproblem ges under vinterhalvåret en betalningsfrist på fyra månader. Under den tiden har hushållsabonnenten rimligt med tid för att ordna upp sina affärer. I ministeriets anslutningsvillkor anges ett minimibelopp som måste vara överskridet innan avstängning får ske. En elleverans till en hushållsabonnent eller till en bostadsfastighet får inte avbrytas om skulden är mindre än 500 mark eller när det är fråga om en bostad med direkt eluppvärmning mindre än 1 000 mark. Varsel inför avstängning skall sändas ut senast fem veckor före.

8.3 Sammanfattning om avstängning

Huvudregel: Elsäljaren har rätt att avbryta en elleverans, om hushållsabonnenten har försummat att betala en fordran som förfallit till betalning eller om han annars i väsentlig grad har försummat sina skyldigheter enligt avtalet.

	Finland	Norge	Danmark
Normalt anstånd:	fem veckor	fyra veckor	efter varsel
Undantag:	"bebodd bostad, vintertid"	"liv och hälsa"	"obebodd bostad, vintertid, husdjur"
Minimibelopp:	500 - 1000 mark	----	-----
Särskilt anstånd:	4 månader	nödvändig tid	nödvändig tid

En sammanställning av några moment som bör bedömas innan avstängning sker.

- Kravet måste vara berättigat. Abonnenten måste ha misskött sin del av avtalet, dvs inte betalat i tid.
- Det får inte föreligga någon civilrättslig tvist om kravet
- Undantag för liv och hälsa för människor och djur. Utöver hänsynen till liv och hälsa kan hänsyn också behöva tas till om stora ekonomiska värden står

på spel för abonnenten. Det klassiska exemplet är då en avstängning vintertid leder till att vattenrör fryser sönder.

- Undantag för passivitet. Om eldistributören fortsätter att distribuera el till abonnenten även långt efter det att elen skulle ha varit avstängd enligt kontraktet och elverkets vanliga rutiner, krävs det mera för avstängning.
- Krav på rimlig balans. Trots att avtalet ger eldistributören rätt att stänga elen, bör man tolka in ett krav på rimlig balans mellan distributörens intresse av att få skulden betald och konsekvenserna för abonnenten att stå utan elektricitet.

9. Andra sanktioner

Vid betalningsdröjsmål är avstängning en drastisk åtgärd. Det handlar inte bara om avstängning från välfärd. Det kan också betyda att borgenären får en fördel i förhållande till andra borgenärer, som inte har tillgång till något liknande påtryckningsmedel. Avstängning drabbar således inte bara hushållsabonnenter som inte betalar för sig. Avstängning är också en inkassoåtgärd som ger en orättvis fördel i förhållande till andra borgenärer.

Om abonnenterna inte betalar förfallen skuld men likväl fortfarande erhåller ström, uppstår den situationen att skulden växer och växer. Det får till följd att gäldenären får större och större problem att betala, samtidigt som borgenärens möjlighet att få betalt för levererad nyttighet minskar. Att hitta andra sanktioner än avstängning är därför viktigt för alla parter. Här kan man skilja på ekonomiska/rättsliga sanktioner och praktiska sanktioner.

9.1 Praktiska sanktioner

I det övriga Norden finns det få praktiska lösningar som alternativ till avstängning. I kapitel 7 om de europeiska erfarenheterna nämns möjligheten att sätta in proppar med låg strömstyrka. En annan lösning är att använda betalningskort med den gamla skulden "inbakad", så att abonnenten, för att få sin dagliga dos elektricitet, sakta men säkert, betalar av den gamla skulden.

9.2 Rättsliga/ekonomiska sanktioner

En alternativ sanktion, men med samma konsekvenser som avstängning, är uppsägning av avtalet. I Norge kan elverket säga upp avtalet bl.a. vid abonnentens misskötsel. Detta är naturligtvis en drastisk reaktion, som bör utnyttjas i undantagsfall.

Vid bristande betalning är normal indrivning naturligtvis ett alternativ. I motiven till den finska elmarknadslagen nämns att elförsäljaren och nätägaren skall kunna driva in förfallna avgifter på normal väg, utan att avbryta elleveranserna. Detta alternativ är positivt i förhållande till hushållsabonnenternas levnadsvillkor, samtidigt som eldistributören inte tränger sig före andra borgenärer. De norska standardvillkoren hänvisar vid utebliven betalning till inkassolagens bestämmelser.

I Norge kan nätägaren vid särskilda tillfällen kräva att abonnenten ställer säkerhet för betalning i rätt tid. Denna sanktion kan dock inte användas mot hushållsabonnenter. Detsamma gäller i Finland. För el som levererats till en hushållsabonnent kan säkerhet krävas endast om det föreligger särskilt vägande skäl som utretts på förhand. Danmark skiljer sig också här från det övriga Norden genom att det i Danmark krävs disposition eller annan säkerhet för framtida betalningar av hushållsabonnenten, när distributören räknar med att det finns en risk för att abonnenten kommer i dröjsmål. Om hushållsabonnenten inte ställer begärd säkerhet har alltså den danske elsäljaren rätt att avbryta distributionen. Eventuella konsekvenser av en sådan avstängning "er elleverandøren uvedkommende".

10. Skydd vid driftstörningar och leveransavbrott

Elektricitet är en förutsättning för ett anständigt liv. Samtidigt är hushållsabonnenterna formellt beroende av den lokale nätmonopolisten, och är (åtminstone för närvarande) reellt beroende av elsäljaren. Hushållsabonnenten är därför sårbar vid driftstörningar och leveransavbrott. Detta visar sig ju allra tydligast vid snörika vintrar med de praktiska problem detta kan medföra.

10.1 Driftstörningar

Driftstörningar kan beskrivas som "fel i godset", dvs att nyttigheten inte uppfyller de kvalitetskrav som avtalats eller kan förväntas. Vad gäller elektricitet kan driftstörningen vara antingen kvantitativ eller kvalitativ. En kvantitativ driftstörning innebär att elektriciteten inte kommer fram överhuvudtaget, dvs att det är ett leveransavbrott. De vanligaste kvalitetsbristerna som kan uppträda i elnätet är, enligt SOU 1991:94, s 55, följande, :

- Avvikelser i spänning
- Avvikelser i frekvens
- Transidenter
- Avbrott
- Övertoner
- Åsköverspänningar
- Låg kortslutningseffekt

Avvikelser i spänning kan uppstå på grund av tekniska brister i distributionsnätet. Ett underdimensionerat nät kan genom aktiviteter hos några abonnenter skapa störningar hos andra abonnenter. En spänningskänslig verksamhet kan åsamkas stora kostnader då en spänningsintensiv industri på samma linje startar upp sina maskiner. Om nätet är underdimensionerat kan ett tillfälligt spänningsfall fullständigt slå ut känsliga datorer.

I Danmark regleras ansvaret för driftstörningar och leveransavbrott i köplagen. Här skall inte köplagens bestämmelser analyseras. Jag skall bara peka på vilka bestämmelser som torde vara relevanta. En vara är bristfällig om den är av sämre skick eller användbarhet, än den enligt avtal och övriga omständigheter, borde vara (§ 76). Vid konsumentköp är varans användbarhet, kvalitet, farlighet och hållbarhet centrala faktorer. Generellt har köpare rätt att häva köpet, rätt att kräva ett skäligt avdrag på priset och rätt att kräva ersättning. Rätt att kräva omleverans är inte aktuellt vid köp av elektricitet. Vidare är hävningsrätten illusorisk som påtryckningsmedel mot säljaren, vid köp av en livsnödvändighet i en

monopolsituation. Det enda som är av betydelse är rätten till prisavdrag (§ 43). Säljaren är, om han är utan skuld, skyldig att betala skadeersättning (§ 43). Vidare kan köparen om han har förluster p.g.a. brist i varan, under vissa förutsättningar, ha rätt till skadeersättning (§ 80). Här är punkterna 3 och 4 relevanta: "Säljaren har försummat att ge köparen upplysningar om en brist, som han kände till eller borde känt till", "Nyttigheten saknar egenskaper som anses vara garanterade". Den danska regleringsmodellen är ett exempel på där man använder sig av "»finurligheter« for å få en kjøpsrettslig regel til å passe."

I Norge ansvarar elverket för skador och förluster som den elektriska strömmen direkt orsakar som en följd av spänningsvariationer, driftstopp, inskränkningar eller avbrott i distributionen, med undantag för "orsaker utanför hans kontroll". Elverket är ansvarigt för indirekta skador endast när skadan eller förlusten har föranletts av oaktsamhet från elverkets sida. Den ersättningsrättsliga utgångspunkten är att elverket ansvarar för all skada som elverkets verksamhet orsakar omgivningen. Det kan bli tal om ett rent oaktsamhetsansvar, men också om ett strikt ansvar. Som framgår av de norska standardvillkoren (§ 1-14.1) är nätägaren ansvarig för direkt skada och förlust som den elektriska kraften orsakar, samt för direkta skador och förluster som beror på avbrott, driftstopp och inskränkningar i driften. Detta gäller dock inte om nätägaren visar att skadan eller förlusten beror på orsaker utanför hans kontroll, vilka han rimligtvis inte kunde undgå eller undvika följderna av.

Principen i de norska ansvarsklausulerna är att elverken har ansvar såväl enligt culparegeln som strikt ersättningsansvar, med undantag för force majeuresituationer som medför ansvarsfrihet för elverket.

Enligt det norska standardavtalet har hushållsabonnenten rätt att kräva prisavdrag för en bristfällig nyttighet, om inte bristen har blivit avhjälpt.

I Finland anses elleveransen vara felaktig om kvaliteten eller distributionssättet av el inte motsvarar vad som kan anses vara överenskommet, om leveransen inte motsvarar de standarder som tillämpas i Finland och om det förekommer kontinuerliga eller upprepade avbrott som inte kan anses höra till elleveransens natur och i sina verkningar inte är av ringa betydelse.

I sådana fall har konsumenten rätt till prisnedsättning som motsvarar felet. Om felet beror på avbrott i elleveransen, skall prisnedsättningen motsvara minst två veckors andel av den årliga nättjänstavgiften. Hushållsabonnenten måste fram-

föra sina krav inom skälig tid efter det att han märkte eller borde ha märkt felet. Hushållsabonnenten har också rätt till ersättning för den skada han lider genom felet. Indirekta skador ersätts dock bara om felet eller skadan beror på vårdslöshet från distributionsnätsinnehavarens sida.

Det är alltså distributionsnätsinnehavaren (och inte minutförsäljaren) som svarar för prisnedsättningen och skadeståndet till elhushållsabonnenten. Detta beror på att distributionsnätsinnehavaren i praktiken står närmast och sköter ärendena med hushållsabonnenten.

Produktansvarslagens bestämmelser om produkter omfattar också elektricitet (3 §, 1 st, 2. p.). Det betyder att en elproducent blir ansvarig om elektriciteten i distributionsnätet har för hög spänning och om den orsakar en skada. Eftersom elektricitet i sig inte är en produkt i lagens mening, medför en generell strömvariation inte ansvar enligt produktansvarslagen.

10.2 Leveransavbrott

10.2.1 Varsel vid planerade avbrott

Det viktigaste här är den förebyggande verksamheten. Om elsäljaren vet om kvalitetsförändringar är information till abonnenterna viktig. Detta är därför reglerat i de nordiska länderna. I de norska standardvillkoren (§ 1-13.2) föreskrivs följande.

> *Nätägaren kan koppla ur en anläggning efter varsel, om urkopplingen är nödvändig med hänsyn till kontroll, underhåll eller förbättring av nätägarens anläggning och delar därav.*
>
> *Nätägaren skall så länge det är möjligt varsla anläggningens ägare/användare direkt eller på annat lämpligt sätt om urkopplingen. I den mån det är möjligt, bör urkopplingen förläggas till tidpunkter som är minst till besvär för anläggningens ägare/användare.*
>
> *Varsel om urkoppling innebär ingen plikt för nätägaren att koppla ur anläggningen i hela eller delar av det varslade tidsrummet.*

Vidare kan elleveransen tillfälligt avbrytas eller begränsas, om det behövs för underhåll m.m. som är nödvändigt för elleveranserna. Avbrottet får dock inte bli onödigt långt och det bör om möjligt ske under en sådan tid och på ett sådant sätt att det förorsakar hushållsabonnenten så få problem som möjligt.

Av det finska handelsministeriets elförsäljningsvillkor (p 44) framgår att "Säljaren är skyldig att sörja för att avbrott som man vet om på förhand meddelas

tillräckligt effektivt". Ifall elsäljaren försummar detta, är han skyldig att ersätta den skada som avbrottet har medfört.

10.2.2 Oplanerade avbrott

I Finland har säljaren rätt att omedelbart tillfälligt avbryta elleveransen p.g.a. av force majeure eller om det är nödvändigt för att förhindra att människoliv, hälsa eller egendom äventyras. Säljaren är inte skyldig att ersätta skada som beror på sådant avbrott.

Om elleveransen, i Finland, avbryts av annat skäl, och skälet beror på säljaren, är denne skyldig att ersätta hushållsabonnenten för den skada som avbrottet medfört (p 45).

Om det är själva anslutningen till nätet som fördröjs, har hushållsabonnenten i Finland rätt till standardersättning. Ersättningens storlek beror på varaktigheten av dröjsmålet, men ersättningen kan gå upp till 30% av anslutningsavgiften. Abonnenten har dock inte rätt till ersättning om nätägaren visar att dröjsmålet beror på hinder utanför hans kontroll, som han skäligen inte kunde förväntats ha räknat med när avtalet blev ingått och vars följder han heller inte skäligen kunde ha undvikit. Under samma förutsättningar har hushållsabonnenten också rätt till ersättning för den direkta skada som han lider p.g.a. dröjsmålet.

Som nämnts ovan har hushållsabonnenten, vid elavbrott, rätt till prisnedsättning motsvarande två veckors andel av den årliga nätavgiften.

11. Avslutande synpunkter

11.1 Sociala hänsyn

I avtalsrelationer som berör nödvändighetsnyttigheter som säljs av monopolliknande företag är det extra viktigt att få med sociala hänsynstaganden. Det torde inte vara skäligt att använda sig av avstängning i sådana situationer där abonnenten redan har drabbats av sociala problem, såsom sjukdom, arbetslöshet, kriser i familje- och bostadssituationen osv. En avstängning skulle naturligtvis öka abonnentens börda av problem, vilket uppenbarligen skulle få den konsekvensen att det försvårar näringsidkarens möjlighet att få betalning för utestående fordringar.

Antingen kan ett aktivt ansvar för tillvaratagande av sociala hänsyn läggas på eldistributören eller så kan ett passivt ansvar läggas på distributören genom att denne åläggs att informera offentliga myndigheter inför den situation som kan uppstå för abonnenten inom en snar framtid.

I en spansk reglering om elektricitetsdistribution och om standardavtal redogörs för regleringen av eldistribution och i samband med det även för regler om avstängning av el.[1] I de situationer då elräkningen inte betalas får distributören stänga av strömmen tidigast 12 dagar efter det abonnenten har fått ett rekommenderat brev om saken. Ett sådant brev skall också sändas till den relevanta myndigheten. I Spanien får distributionen inte stoppas på helgdagar eller på dagar där det saknas fullständig förvaltningsservice. Poängen med detta system är att en eventuell återinkoppling skall kunna ske direkt. Därför får inte heller strömmen stängas av kvällen före sådana dagar. Återinkoppling skall kunna ske samma dag som hindren för distribution har avklarats.

I de nordiska länderna varierar förhållningssättet till frågan om elsäljare och nätägare över huvud taget skall ta sociala hänsyn och i så fall vilka dessa hänsyn är.

I Danmark berörs inte sociala hänsyn i lag eller avtal. De hänsyn som faller in under begreppet "særlige forhold" är framför allt av materiell art; hänsyn till egendom som kan åsamkas skador och hänsyn för att förekomma ersättningskrav. I de situationer då det kan föreligga konkreta, sociala problem "bör sociala

[1] Real Decreto 1725/1984, de 18 de julio, por el que se modifican el Reglamento de Verificaciones Electricas y Regularidad en el Suministro de Energia y el Modelo de Poliza de Abano para el Sumonistro de Energia Electrica y las Condiciones de Caracter General de la Misma.

myndigheter eller polis underrättas innan avstängning sker". Detta bör väl betraktas som ett minimumskrav.

Även om det i Danmark saknas regler där ett socialt prestationshinder uttryckligen skulle begränsa en näringsidkares avstängningsrätt så betonas det, å andra sidan, i riktlinjerna för inkassoverksamheten att avstängningsrätten skall utövas med stor försiktighet. Gas- och varmeudvalget har i en skrivelse pekat på att vid användandet av avstängningsrätten måste man ta hänsyn till[1]

> ***sociale tilfælde,*** *således at hvor selskaberne er bekent med, at der foreligger sociale problemer, bør man underette socialforvaltningen. ... Desuden skal udvalget anbefale, at lukning ikke finder sted op til weekender eller højtider m.v. og navnlig ikke, hvis der ikke er adgand til hurtig genoplukning.*

Dessutom saknas avstängningsrätt då det är fråga om indrivning av äldre fordringar. Så länge abonnenten betalar för sin löpande energianvändning har distributören inte någon rätt att stänga av distributionen.[2]

De norska allmänna avtalsvillkoren om elleveranser innehåller i sig ingen explicit regel som skulle hindra en elleverantör att använda sig av avstängning som ett påtryckningsmedel vid betalningsdröjsmål. Däremot nämner den gamla kommentaren sociala moments betydelse vid avstängning.

I Norge har elverken således fört in krav på att dessa skall företa sociala och etiska värderingar.[3] I anslutning till avstängningsregeln anger man bl.a. följande begränsning för utövande avstängningsrätten.

> *- Hvor det kan være* ***sosiale momenter*** *inn i bildet, bør frakobling ikke foretas før det er tatt kontakt med offentlig myndighet for å få vurdert om abonnenten kan få dekket sin gjeld ut fra* ***sosiale hensyn.***

I Norge prioriteras hänsynen till liv och hälsa framför hänsynen till egendom eller materiella värden. Vid en avstängningssituation bör det således göras undantag för människors och djurs liv och hälsa.

I Finland har man gått ytterligare ett steg. I arbetet med tvingande minimistadganden har Konsumentombudsmannen lagt följande förslag: "Om betalningsförsummelsen som abonnenten huvudsakligen utan egen förskyllan har råkat i på grund av sjukdom, arbetslöshet eller någon annan särskild omständighet, kan

---

[1] Citerat från Stridbeck 1994, s 161.
[2] Administrationen av elforsyningsloven 1982, s 437 f.
[3] NorEnergi, "Kommentarer til norm for kontrakt om levering av elektrisk kraft" av 8 september 1989.

elleveransen avbrytas tidigast två månader efter att avgiften har förfallit". Förslaget ger alltså de med svag betalningsförmåga en extra frist på tre veckor att ordna upp ekonomin.

I EU:s telefondirektiv i artikel 23 fastslås att medlemsstaterna skall godkänna närmare angivna åtgärder i förbindelse med bristande betalning av räkningar och möjliga konsekvenser av detta med hänsyn till avstängning eller upphörande av tjänsten. Det är inte förbjudet att stänga av telefonen, men vid genomförandet av åtgärden skall det garanteras, att det, så långt det är tekniskt möjligt, endast är den berörda tjänsten som stängs av, och att abonnenten får varsel om detta. Denna regel bör kopplas ihop med bestämmelsen i artikel 19. Enligt artikel 19 krävs att de nationella myndigheterna fastlägger speciella ordningar för handikappade abonnenter samt andra personer med speciella behov.

Använd litteratur

(Se för övrigt hänvisningar i noter).

Andersen/Høisveen	Energiloven (eget förlag), Oslo 1992
Graver, Hans Petter	Gjeldsordningsloven med kommentarer, Tano, Oslo 1993
Howells, Geriant G.	Consumer Dept, Sweet & Maxwell, London 1993
Jøranlid m.fl.	Forbrukervern i Norden og EU - en studie av avtalesensur i forbrukerforhold. TemaNord 1995:621, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn av Marianne Jøranlid, Christian Reusch och Knut Erik Sæther.
Krüger, Kai	Pengekrav, Universitetsforlaget, Oslo 1987
Nybergh, Frey	Avtalsfrihet - Rätt att avtala. En nordisk undersökning om kontraheringsplikt till förmån för privatpersoner, (Manuskript) Helsingfors mars 1996
Stridbeck Ulf (1992)	Från kontrakt till social rättighet, Lund University Press, Lund 1992
Stridbeck Ulf (1994)	Att lägga förhållandena till rätta – Konsumenträttsliga krav på livsnödvändigheter. TemaNord 1994:633, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn
Wilhelmsson, Thomas	Standardavtal, Juristförbundets förlag, Helsingfors 1995

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan - hur går det? U.
2. Samverkansmönster i svensk forsknings-finansiering. U.
3. Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser. C.
4. Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. UD.
5. Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. UD.
6. Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. UD.
7. Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. UD.
8. Batterierna - en laddad fråga. M.
9. Om järnvägens trafikledning m.m. K.
10. Forskning för vår vardag. C.
11. EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. K.
12. Kommuner och landsting med betalnings-svårigheter. Fi.
13. Offentlig djurskyddstillsyn. Jo.
14. Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. Fi.
15. Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. UD.
16. Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. UD.
17. Bättre trafik med väginformatik. K.
18. Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. Fö.
19. Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. UD.
20. Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. U.
21. Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. U.
22. Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. U.
23. Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. N.
24. Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. UD.
25. Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. Ku.
26. Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. K.
27. En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. U.
28. Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. U.
29. Forskning och Pengar. U.
30. Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. Fi.
31. Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. C.
32. Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. SB.
33. Banverkets myndighetsroll m.m. K.
34. Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. A.
35. Kriminalunderrättelseregister DNA-register. Ju.
36. Högskola i Malmö. U.
37. Sveriges medverkan i FN:s familjeår. S.
38. Nationalstadsparker. M.
39. Rapport från klimatdelegationen 1995. Klimatrelaterad forskning. M.
40. Elektronisk dokumenthantering. Ju.
41. Statens maritima verksamhet. Fö.
42. Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. UD.
43. Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. UD.
44. Översyn av skatteflyktslagen. Reformerat förhandsbesked. Fi.
45. Presumtionsregeln i expropriationslagen. Ju.
46. Enskilda vägar. K.
47. Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. U.
48. Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. N.
49. Regler för handel med el. N.
50. Förbud mot vapen på allmän plats m.m. Ju.
51. Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäk-ring - alternativ och förslag. A.
52. Precisering av handelsändamålet i detaljplan. M.
53. Kalkning av sjöar och vattendrag.M.
54. Kooperativa möjligheter i storstadsområden. S.
55. Sverige, framtiden och mångfalden. A.
55. På väg mot egenföretagande. A.
55. Vägar in i Sverige. A.
56. Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. A.
57. Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. Fi.
58. Finansieringen av det civila försvaret. Fö.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

59. Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. UD.
60. Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. UD.
61. Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. UD.
62. EU, konsumenterna och maten - Förväntningar och verklighet. Jo.
63. Medicinska undersökningar i arbetslivet. A.
64. Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. S.
65. Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. Jo.
66. Utvärderat personval. Ju.
67. Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. Fi.
68. Några folkbokföringsfrågor. Fi.
69. Kompetens och kapital + bilaga. N.
70. Samverkan mellan högskolan och näringslivet. N.
71. Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. In.
72. Rättspsykiatriskt forskningsregister. S.
73. Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 1 - An Assessment. M.
74. Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 2 - Descriptions. M.
75. Värden i folkhögskolevärlden. U.
76. EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. UD.
77. Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. Fi.
78. Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. N.
79. Översyn av revisionsreglerna. Fi.
80. Viktigt meddelande. Radio och TV i Kris och Krig. Ku.
81. Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. Fi.
82. En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. K.
83. Allmänt pensionssparande. S.
84. Ekobrottsforskning. Ju.
85. Egon Jönsson - en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. S.
86. Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. Fö.
87. Tredimensionell fastighetsindelning. Ju.
88. Kameraövervakning. Ju.
89. Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. N.
90. Sammanhållet studiestöd. U.
91. Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer - En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. S.
92. IT i miljöarbetet. M.
93. Ny yrkestrafiklagstiftning. K.
94. Nationell teleadresskatalog. K.
95. Botniabanan. K.
96. Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. Fö.
97. Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. Fö.
98. Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. Fö.
99. Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. Fö.
100. Ett nytt system för skattebetalningar. Del A Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. Fi.
101. Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs yttrande över SKBs FUD-Program 95. M.
102. TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. U.
103. Miljöbalken. En skärpt och samordnad lagstiftning för en hållbar utveckling. Del 1 och Del 2. M.
104. Konsumentskydd på elmarknaden. C.

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. [32]

Justitiedepartementet

Kriminalunderrättelseregister DNA-register. [35]
Elektronisk dokumenthantering. [40]
Presumtionsregeln i expropriationslagen.[45]
Förbud mot vapen på allmän plats m.m. [50]
Utvärderat personval. [66]
Ekobrottsforskning. [84]
Tredimensionell fastighetsindelning. [87]
Kameraövervakning. [88]

Utrikesdepartementet

Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. [4]
Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. [5]
Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. [6]
Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. [7]
Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. [15]
Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, uträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. [16]
Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. [19]
Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. [24]
Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. [42]
Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. [43]
Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. [59]
Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. [60]
Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. [61]
EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. [76]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. [18]
Statens maritima verksamhet. [41]
Finansieringen av det civila försvaret. [58]
Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. [86]
Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. [96]
Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. [97]
Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. [98]
Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. [99]

Socialdepartementet

Sveriges medverkan i FN:s familjeår. [37]
Kooperativa möjligheter i storstadsområden. [54]
Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. [64]
Rättspsykiatriskt forskningsregister. [72]
Allmänt pensionssparande. [83]
Egon Jönsson - en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. [85]
Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer - En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. [91]

Kommunikationsdepartementet

Om järnvägens trafikledning m.m. [9]
EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. [11]
Bättre trafik med väginformatik. [17]
Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. [26]
Banverkets myndighetsroll m.m. [33]
Enskilda vägar. [46]
En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. [82]
Ny yrkestrafiklagstiftning. [93]
Nationell teleadresskatalog. [94]
Botniabanan. [95]

Finansdepartementet

Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. [12]
Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. [14]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. [30]
Översyn av skatteflyktslagen.
Reformerat förhandsbesked. [44]
Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. [57]
Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. [67]
Några folkbokföringsfrågor. [68]
Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. [77]
Översyn av revisionsreglerna. [79]
Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. [81]
Ett nytt system för skattebetalningar. Del A.
Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. [100]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan - hur går det? [1]
Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. [2]
Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. [20]
Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. [21]
Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. [22]
En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. [27]
Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. [28]
Forskning och Pengar. [29]
Högskola i Malmö. [36]
Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. [47]
Värden i folkhögskolevärlden. [75]
Sammanhållet studiestöd. [90]
TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. [102]

Jordbruksdepartementet

Offentlig djurskyddstillsyn. [13]
EU, konsumenterna och maten
- Förväntningar och verklighet. [62]
Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. [65]

Arbetsmarknadsdepartementet

Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. [34]
Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag.[51]
Sverige, framtiden och mångfalden. [55]
På väg mot egenföretagande. [55]
Vägar in i Sverige. [55]
Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. [56]
Medicinska undersökningar i arbetslivet. [63]

Kulturdepartementet

Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. [25]
Viktigt meddelande.
Radio och TV i Kris och Krig. [80]

Näringsdepartementet

Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. [23]
Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. [48]
Regler för handel med el. [49]
Kompetens och kapital + bilaga. [69]
Samverkan mellan högskolan och näringslivet. [70]
Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. [78]
Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. [89]

Civildepartementet

Fritid i förändring.
Om kön och fördelning av fritidsresurser. [3]
Forskning för vår vardag. [10]
Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. [31]
Konsumentskydd på elmarknaden. [104]

Inrikesdepartementet

Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. [71]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Miljödepartementet

Batterierna - en laddad fråga. [8]
Nationalstadsparker. [38]
Rapport från klimatdelegationen 1995.
Klimatrelaterad forskning. [39]
Precisering av handelsändamålet i detaljplan. [52]
Kalkning av sjöar och vattendrag [53]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 1 - An Assessment. [73]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 2 - Descriptions. [74]
IT i miljöarbetet. [92]
Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs
yttrande över SKBs FUD-Program 95. [101]
Miljöbalken. En skärpt och samordnad
lagstiftning för en hållbar utveckling.
Del 1 och Del 2. [103]

FRITZES
Postadress: 106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21, Telefon: 08-690 91 90

ISBN 91-38-20311-1
ISSN 0375-250X